

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

DE

ORIGINE, VERITATE, ET

IMMUTABILI RECTITUDINE

URIS NATURALIS

secundum disciplinam Christianorum,

ad

Gentilium tamen captum,

instituta

DISQUISITIO)

in

ACADEMIA ARGENTORATENSI,

à

JOH. JOACHIMO ZENTGRAVIO,

Philos. Pract. Prof. Ordinar.

ARGENTORATI,

Ex Officina JOSIAE STÆDELII, \

M DC LXXVIII.

INCLUTAE REIPUBL.

ARGENTORATENSIS

ILLUSTRI

TREDECIMVI-
RORUM

ORDINI:

VIRIS

GENEROSIS, MAXIMEQUE

STRENUIS, MAGNIFICIS, NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS

ET PRUDENTISSIMIS,

ET PRUDENTISSIMIS,

PATRIÆ PATRIBUS, DOMINIS MEIS GRATIOSIS,

& PATRONIS,

& PATRONIS,

à supremo Legislatore salutem

& felicitatem perpetuam precor!

Vobis

Obis, PROCERES INCL
TI, hoc quicquid e
consecrari debet no
uno nomine operæ. Ad VOS e
nim jure redeunt primitiæ laborum
quos sub VESTRIS quotidie impen
do auspiciis. Quanquam enim fu
nesta belli mala florentissimam no
stram quondam Alsatiam ferali mo
le oppresserint, DEI tamen gratia
admiranda, VESTRAQUE incompara
bili & solerti cura, prudentique in
communem patriam pietate, pax in
tra nostra viget pomeria, cunctaq;
sunt tranquilla, gaudentque quam
Musæ desiderant quiete; exerceami
ni licet quotidie, quo quod alii ar
mis tuentur, VOS justitia & pruden
tia quieti inter armatos, Chaucorum
exem-

mplo, obtineatis: ut pro in mirum
in sit, cum *Flos virtutis* VESTRÆ
perpetuus, Argentinam nostram
omplurium afflictorum hac tem-
petate fuisse asylum. Cumque ex
lutari isto, & plane singulari tem-
peramento, quo nostra administra-
tur Respublica, ea VOBIS obtige-
rint expedienda, quæ haud raro se-
cundum Naturæ & Gentium jus
tantum, quod inter populos, vel po-
pulorum rectores intercedit, judi-
cari & geri malunt, ille quoq; VOBIS
à me inscribi voluit liber, qui de ju-
ris hujus, quod exterarum etiam na-
tionum & populorum imperantes
agnoscere tenentur, origine, veritate
& rectitudine agit: si non alias, hac
certe de causa se acceptum fore si-
bi persuadens. Si denique etiam

considero insignem qua me semper
estis complexi benevolentiam
cuius complura menti meæ recur-
renti obversantur monimenta : ho-
noricum item quo me meaq; stu-
diaq; nunquam non æstimastis ju-
cium , æquum erat , ut vicissim de-
clararem , edito hoc nomine speci-
mine , quanti ista facerem. Accipi-
te ergo , PATRES OPTIMI , quæ mea
VOBIS debet pietas! DEUS VESTRIS
adsit Consiliis , ut ulterius nostra stet
inconcussa Respublica. Fiat!

ILLUSTRIS VESTRI ORDINIS

Scrib. Argentor. Calend. Mart.

An. 1678.

devot. & observantib.

Joh. Joachimus Zentgravius.

LECTORI BENEVOLO

ΕΥΠΡΕΤΙΕΥ.

*Uo instituto, quo-
ve ad disquisitionem hanc,
quam benevolo Tuo subji-
cio iudicio, instituendam
sue accesserim, si exponam, opera me pre-
mium facturum esse existimo. Tantum e-
nim abest, ut vel ex pruriente ambitione
quadam, vel ex lubricitate contradicendi per-
versa, vel ex iniquo obtreccationis studio,
& infrunito in aliorum pro bono publico
strenue insudantium labores affectu, hac
nostra profecta sit tractatio, ut vitia hac
unimi ab omni bono viro & Christiano
desse, eo vero, qui qua sunt juris naturalis
docet, planè indigna esse censeam. Ami-
cu partim aliorum de me iudicio, partim*

):(4 Dnn.

Dnn. meorum auditorum, Respondentium potissimum, excitata industria, hanc quicquid est opera debes. Cum enim secundum ductum celeberrimi Cujusdam hujus juris Doctoris officia à Lege naturali homini praecepta privati considerassemus congressibus, illis quae ad juris naturalis originem, veritatem, & immutabilem rectitudinem pertinent, Proximy loco praemisissis, desiderare qui haec audierant ceperunt, publice quoque Colloquia de his instituta Academica, quorum proin voluntati, & elegantibus studiis, deesse non debuit. Caterum memor hanc rem aggressurus, statum hominis naturalem non esse B E L L U M, prout equidem famoso illi Malmesburienti persuasum fuit, nec non consentire alicui esse discordias, rixas, scurriles & mimicas exagitationes inter bonos disseminare, in libera Philosophorum civitate libera & mente & lingua, idque pace aliorum, & me uti posse existimavi. Quapropter cum ad religionem naturalem moralis conformari, & ex ea derivari quoque debeat, utiq; recte à me fieri arbitrabar, si prima moralitatis principia, Legumque natura.

eratis, clarissimi divina in nobis re-
tescendentis rectitudinis radij, naturam
de creaturus, Christianam nostram disci-
plinam non planè seponerem. Vera non
illam hæc est, ceu inter nos qui sapientis-
rejus sacris initiati sumus constat, sed &
sancta, eandemq; socialis vite felicitatem,
quam prudentia civilis promovet, inten-
dit: hocq; præ illa, aliâq; omni doctrina, eo
melius, quo perfectius veram cum D E O
assimilationis rationem, scintillarum-
que luminis residui practici originem &
finem explicare novit. Solem quippe
illum ostendit, in quo pleno jubare san-
ctitas ista fulget, qua ex divina benigni-
tate in mentem nostram illapsa, sub legis
aliquius schemate in eadem radiat, quo pa-
cto lex D E I æterna in nobis expressa sit
explicans, & quid à nobis fieri debeat di-
ctans. Duo nimirum in honestate actio-
num spectamus: legale & morale. Illud ni-
ti dicimus lege D E I æterna: hoc verò, qua-
re scil. alij actus sint præcisa divina volun-
tate, vel antecedenter ad eandem, vel sub
hypothesi, si non datur D E U S, uti ob illos,
quibus sic statum formare placuit, loqui co-
gimur, in se boni vel mali, consurgere ju-

):(5 2 dica-

dicamus ex concursu principiorum illorum, quae ex se dant esse morale, & citra mentis operationem illud dare censentur, prout nimirum, vel convenienti, vel inconuenienti quadam ratione, quae in se talis, objecta accidunt, vel inter se connectuntur. Apertum autem boni, & ut Plato loquitur, pulchri, ut est diuina sanctitatis rectitudo, & diuina rectitudinis sanctitas, ita quicquid nobis boni connatum partim est, partim ad quam contendere debemus rectitudo, exitum istius esse debet, ut sic ista Gentilibus & Christianis tantopere depraedicata hominis ad Deum assimilatio exoriatur: quae non quidem quoad omnimodam aequalitatem infinito bono, sed qualemcumque, cum virtutibus huius similitudinem aestimanda & affectanda est. Haec enim est illa eorum, cuius pars est socialis felicitas, ad istam Ius naturae per se, & ex Legislatoris intentione ducit. Qui vero Leges naturae pro sociali tantum jure habent, vel ad vitam tantum socialem referendas esse censent, strictius, nec ad mentem Supremi Legislatoris mihi loqui videntur, cum Christiana nostra disciplina ulterius ostendit. Maximam quidem juris huius partem Legibus

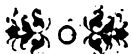
in socialibus contineri, & socialis vita ratione recta niti, non male dicitur; ast omnes quas habemus boni insitas notitias primo, per se & ex divina intentione, ad hunc finem collimare nego. Non enim prima secunda Tabula Decalogi, sed hac illi cedit nec leges prima Tabula propter leges secunda, (sed has potius propter illas à supremo Legislatore latas dixeris; quicquid dein sit, quod à religione suum habeat vita socialis vinculum, homoq; religione non imbutus non sit sociabilis, cum non primo propter socialitatem, sed propter seipsum DEUS voli velit: tantum abest, ut ex socialitate seu fundamento, indirecte etiam, religio naturalis derivari debeat. Cumq; naturaliter obligatio hominis erga seipsum sit prior obligatione erga alterum, cum ordinata charitas à seipsa incipiat, nemoq; teneatur alterum magis diligere, quam seipsum; aliis etiam facere non debeamus, quae nobis fieri nolumus; cur perversa incedimus ordine, ita ut vero fundamento, Philantia scil. relicto, aliud, socialitatem scil. substernamus? cum tantum absit, ut quid homo sibi debeat, ex ratione socialitatis precise prestare teneatur, ut potius officii, quae sibi ipsi debet

debet homo, regula sint officiorum, quae alteri, cum quo vivo, me exhibere decet. Ut verò planè falsum & absurdum supponatur, ceu hypothesis ex qua Philosophiam hanc de officiis juris naturalis deducas, admitteri nec potest, nec debet. Ex falso enim principio ceu medio probandi, vi materia per se, & directè, verum non sequitur, cum illud huius causa esse nequeat. Et in moralibus, ubi nos directè & apodictice certos esse oportet, non tam videntum est, quid vi formae quocunque modo, per accidens, & ex fictione causa; sed maxime quid in se tale, & quomodo ex vero verum, quid item per se sequatur. Tantum abest, ut falsa hypothesis, ceu primum fundamentum, ex quo cuncta dein Juris Naturalis officia derives, commode supponatur. Aliter se res habet, quando vel quaestionis illustranda gratia, vel ad hominem disputantes, falsum aliquod supponimus, vel casum fingimus, sub quo rem, ex veris tamen principiis, consideramus. Praeterea quod aliquid in se bonum & malum, praecisa divina voluntate tale, vel antecederet ad eandem, dari probatum i verim, non
hoc

hoc factum est nomine, quasi si moralia di-
vinam voluntatem consequi affirmarem,
DEO voluntate mutante, in lege naturali
hoc ipso aliqua contingere posset mutatio,
sicut Vasquius equidem, alijq. crediderunt,
cum leges naturales, quae utiq. sunt mora-
les, & ipse à voluntate DEI latas esse sen-
tiam, de aliqua harum mutabilitate inde
oritura minimè anxius, ceu quem non fu-
git, à divino beneplacito aliquid ordinari
posse, quod sapienter ordinaturum supre-
mum Numen, aliter ordinare non potest;
sed amore veri, & ut solidius ex ultimis
oppugnetur Indifferentismus principis.
Nec finguntur hoc nomine Idea, extra di-
vinum intellectum existentes, quas leges
naturales laturus supremus intueri debuit
arbitrè, cum quæ sit rei alicuius idea ex se
sciat Numen eminentissimum & sapien-
tissimum, ceu prolixè sub Dionysii Areo-
pagitæ nomine explicatur de Divinis No-
min. f. 604. Caterum quod sic de Origine
& veritate Juris Naturalis immutabili
disquirens, hoc secundum analogiam Chri-
stiana nostra religionis fecerim, nil me
dimisisse existimo, à quo, si rem ipsam
spectes,

ſpectes, vel ſana abhorreat ratio, vel quod ſaniores planè ſint rejecturi Gentiles, ſicut ex adductis in medium iſtorum teſtimoniis haud id raro patuit. Specimenis loco itaque forte hac diſquiſitio haberi poſſit, oſtendens, quo pacto hæ quaſtiones ſecundum diſciplinam Chriſtianorum, ſi inter Theologiam moralem, & Philoſophicam juris naturalis explicationem differentiam aliquam intercedere velimas, tractari debeant, cujus proin principium ſecutus legem naturalem habitum quendam eſſe à natura, antequam ratio etiam ſe exſerarat, inſcriptum, ex ſcripturis probatum fui, aliis tamen ſuam diſſentiendi libertatem, ſalva amicicia, relinquens; qui nunquam quoque me ad tale diſceptandi genus adduci paſſurus ſum, quo qui vincit pejor & infelicioꝝ ipſo victo habetur. Indicem denique inſuſticia Clariff. Dn. M. Bernhardi Wagneri, Argentoratensis, debes, qui ſicut literarum politionum inſignis eſt cultor, ita cum ipſo ob alia, quæ inter- venerunt, negotia laborem hunc impendere non potuerim, ille Tuo deſiderio, ſi forte aliquad eſſet hic futurum, ſatisfacturus eundem in ſe ſuſcipere voluit. Quare ut & huic & mihi faveas rogo. Vale.

Nomina Dnn. Respon- dentium.

- I. M. JOHANNES CASPARUS LEBERMANN, Dümringensis.
- II. LEOPOLDUS PLAPPERT, Wormatiensis.
- III. SAMUEL SILBERRAD, Argentoratensis.
- IV. GEORGIUS HEIDENREICH, Nerolingensis.
- V. M. MARCUS BINDERUS, Ulmen-
sis,
- VI. M. BERNHARDUS WAGNERUS, Ar-
gentoratensis.
- VII. JOHANN. FRIDERICUS SCHEID,
Argentoratensis.
- VIII. M. JOHANN. NICOLAUS HART-
SCHMIDT, Argent.
- IX. M. JOHANN. CASPAR KUHN, Sa-
ræpontan.
- X. M. JOHANN. JOACHIMUS HEIN-
ZIUS, Geidertheim-Alsat.

XI. Jo-

XI JOHANN. PHILIPP. SCHMIDT,
Argent.

XII. M. JOHANNES THEODORIC. STORCK,
Argentinensis.

de Juris Naturalis Origine, Veritate
& immutabili Rectitudine.

PROOEMIUM.

Gravissimum est *Lactantij* (a) de
 moralibus *judicium, nullum sc. hic dis-* 3. Instit. 3.
fidio, nullum errori esse locum, unum senti-
re omnes oportere, ipsamq; Philosophiam uno qua-
si ne precipere, quia si quid erratum fuerit, vita
omnis evertitur. Honestas nimirum atque
turpitude non hominum opinione consti-
tuitur, quam nonnullis actibus per se, citra
superioris alicujus libere ita determinantis
arbitrium, inesse censemus. Hanc cum
monstret lumen rationis practicum, & cui-
vis sua dicitur conscientia, sicut ratio ea-
dem omnibus inest, idem lumen recti, se-
menque boni omnibus insitum, ita in vita
humana omnes unum sentire; & quid ho-
nestum & turpe sit perspicere possunt. Ve-
rum cum intellectus humani magna sit im-
becillitas, legumque & morum in mortali-
um cœtibus insignis diversitas, ita ut non
eodem omnibus sint honesta & turpia, (b)
fit tunc, ut affectuum impetu oppugnatus
intellectus dubitare, & consuetudini cedere
incipiat. *Διασπίρη γὰρ ἡ μοχθηρία, καὶ διαφύσειται*

(b)
Nep. Probl.
V. 3.

A

πῶς

PRŌ ŌEMĪVM.

ποιῶν δὲ τὰς περὶ τῶν ἀρχῶν, dicente Aristotele,

(c) 6. Ethic. 12. *(c) distortet enim pravitas, facitq; ut circa acti-
va principia fallamur. Exemplorum quanta*

(d) Epist. 125. *(d) docet
Inter causas, inquit, malorum nostrorum est, quod
vivimus ad exempla: nec ratione componimur, sed
consuetudine abducimur. Quod si pauci facerent,
nollemus imitari: cū plures facere cœperunt, quasi
honestius sit, quia frequentius, sequimur: & recte
apud nos locum tenet error, ubi publicus factus est.*

(e) 4. Fin. 12. *(e) judice, nati simus ad congregationem
hominum, & ad societatem communitatemq; ge-
neris humani; quæ et si boni ordinis gratia in
complures cœtus civiles quidem dispesca-
tur pro populorum diversitate, quorum sin-
guli suis scitis & placitis gubernantur, com-
munitas tamen illa & societas, qua natura
conjuncti & consociati sumus, non magis
per hoc tollitur, quam societas & communi-
tas civilis, quæ in se indivisa, in complures
pagos, familias, vel suas Hierarchias divi-
ditur. Cumque insuper intuearis, quam
diversimode in ista hominum societate, qui-
bus tamen omnibus eadem inest ratio, de eo
quod*

PROOEMIUM.

quod justum & decorum, honestum item vel turpe est, judicetur; nisi de veritate & certitudine principiorum justii & honesti aliunde certius constaret, quam ex populorum consensu, vel ex hominum corruptorum, & ad prava inclinantium, socialitate, quæ ob hominum ferociam, non semper ad præscriptum rationis vult exigi, non mirum foret, vel *Carneadem* apud *Lactant.* (f) jura sibi homines pro utilitate sanxisse, sc. varia pro moribus, & apud eosdem pro temporibus sæpe mutata, credidisse; vel *Pyrrhonios* (g) honestum & turpe, virtutes & scelera revera, & in se talia non esse, qualia habentur, somniasse.

(f) 5. de iust. 17.
(g) Diog. Laert. Pyrrh.

Cæterum quam inimica studio honestatis sit hæc sententia, quæ in hominum tantum arbitrio, non verò in natura discrimen honestorum & turpium fundari asserit, perversa complurium Philosophia moralis docet. Probabilitatis sane Jesuiticæ figmentum, non aliunde nisi ex adulterinis hisce seminibus de actuum humanorum, remoto illorum ad legem respectu, indifferentia, germinare cæpit. Cum enim pestilens illa nonnullorum è Schola Doctorum opinio de *Naturali Indifferentia* passim invalueret, Jesuitæ quo non uni hominum generi se accommodarent, scepticam & ipsi in moralibus certitudinem, Probabilitatem sc. profitemi non etubuerunt, id quod probabile est eligendum esse asserentes, & commento

PROOEMIUM.

hoc actiones non tam regulæ, quàm regular
 actionibus attemperantes. *Posse*, ajunt inter
 prete *Wendrokio*, (b) *Doctorem modo hoc, modo i-*
lud respondere; imò rogatum id dare consilij; quo
ipse minus probabile, vel etiam falsum putet, moa
aliis doctoribus probabile visum sit. 2. posse quem
vis cum deliberat, utrum aliquid liceat, annon li-
ceat, multos Doctores eo animo adire, ut ex vari-
illorum opinionibus eam eligat, qua sibi favorabi-
lior & exoptatior. Redditur enim ex mente An-
ton. de Escobar. (i) sententia probabilis, si rationi-
bus innititur alicujus momenti, etiam unius Do-
ctoris, ut liceat illam sequi, probabiliori, &
tutiori relictæ; & ex contrariis illam elige-
re, quæ magis arriserit, ceu ex Doctoribus à
Montaltio (k) adductis constat. Posse, scribit
ex Martino Bonacina Antonius Goffar. (l) Pro-
tonot. Apostolicus, Confessarium interroga-
tum respondere juxta opinionem probabilem, & se
accommodare & conformare opinioni pœnitenti
probabilis. Imò posse excusari illos, qui plures
adeunt Doctores, donec unam inveniant qui re-
spondeat in sui favorem. Sed æque inepta at-
que impia, & morum honestati inimica est
hæc Philosophia, de qua meritò illud Theo-
doretis (m) pronunties: πολυχίδης ἢ ποικίλον π
ψεύδος, ἀπλὴ δὲ τῆς ἀληθείας ἢ χάρις, multiplex
& variam est mendacium, sed veritatis gratia
simplex est. Verum quippe & bonum non
nisi unum est, & uti contradicentium sibi
in vicem sententiarū, semper altera tantūm
 vera,

(b)
 Not. in E-
 pist. Mon-
 talt. p. 101.

(i)
 Theol. Mor
 Ex. 3. cap. 3.
 pag. 24.

(k)
 Epist. V.
 (l)
 Comp. opp.
 Bonac. p.
 m. 548.

(m)
 t. IV. opp.
 f. 321.

PRO OEMIVM.

vera, altera tantum falsa est, ita opiniones probabiles, qua sunt sibi invicem contradicentes, uti non simul veræ esse, ita quoque non simul, vel quæ ex illis favorabilior videtur, eligi possunt. Cumque actus aliquis subiusdem circumstantiis non simul honestus & turpis esse queat, nec ided aliquid sit honestum & turpe, prout nimirum, huic vel illi, perversè hand rarè judicantis visum fuerit, nec denique propterea eligi debeat, quod hic vel ille eligendum esse dixerit, manifestum hinc est, *nos non est posse sequi absq; peccato opinionem probabilem, relicta probabiliore & tutiore*, uti quidem *Bonacina* (n) videtur. Sicut enim aliquid non redditur per hoc verum, quod tu verum esse dicis, quippe quod ad iudicium nostri intellectus antecedenter se habet; ita quoque per hoc non fit aliquid honestum, quod hic, vel ille ita iudicat, ceu quod nemine cogitante, & ante omnem intellectus operationem, sæpe tale est. Si in vita itaq; sociali ab errore & culpa immunis esse velis, non quid hic vel ille tantum dixerit, attendi, aut quod tibi placuerit, sed quod honestum est, eligi debet. Vana est à probabilitate petita excusatio, peccandi enim periculo qui se exponit, tutiori minus tutum præferendo, peccat; nec hominum opinio honesti & turpistationem metiri debet, quæ in juris naturalis rectitudine immutabili fundatur, cui quicquid est, con-

(n)
Opp. Moral.
t. 2. f. 187.
n. 4.

PROOEMIUM.

(o)
Trib. Sacr.
t. 1. f. 303.

veniens, honestum, quicquid adversatur turpe dicitur. Subscribit in improbanda hac Probabilitatis Jesuiticæ doctrina *Petrus Mercant*, (o) totius Francisci ordinis quondam Diffinitor Generalis, cui *cruda* dicitur *assertio*, quod unius aut alterius Auctoris dictum fundet opinionem probabilem, quod, inquit, *quam sit periculosum sentire; appello ad solidum sapientis iudicium*. Laudem suam in fallaci hoc Philosophiæ & Theologiæ moralis fundamento evertendo consecuti sunt *Guilielmus Wendrock*, uti appellari voluit doctissimus author, in Not. ad Epist. Montalt. & *Samuel Rachelus*.

Præterea si istam de naturali actuum humanorum indifferentia, quæ scilicet amoto legis respectu exoritur, Philosophiam admittimus, non solum periculosa in Theologicis subministrantur adversariis hypotheses; scilicet respectu DEI & primæ causæ nullum esse peccatum in mundo, nullamque deformitatem, sed tantum respectu creaturarum, & proinde Deum illius ipsius individui actus, qui in Diabolis & hominibus est secundum se peccatum, agens principale esse posse, nec tamen contamini à peccato, uti quidem *Samueli Retorforti* (p) videtur; vel satisfactionis Christi pro generis humani peccatis tantam non esse necessitatem, nihilque impedire, quominus Deus peccata impunita relinquat, cum ipse sola voluntas, quando de jure ipse agitur, omni-

(p)
Disp. de
Divin. Pro.
vid. c. 19.

PRO O E M I V M.

~~Anterum~~ Lex & perfectissima norma fit, ceu So-
 cianus habent emblemata: sed etiam ho-
 mines Athei, quique nullo supremi Numi-
 nis metu à sceleribus committendis coër-
 centur, ed licentius in quævis ruere scelera
 non dubitant, per se omnia indifferentia
 esse, solaque humana definitione & imposi-
 tione niti discrimen honestorum & turpi-
 um existimantes, cui quando non sunt ob-
 noxii, vel superioris si contemnunt autho-
 ritatem, nec se teneri ulla honestate posse
 credunt, nec teneri volunt. Scilicet quem-
 admodum perverse, sensu sc. *Althufiano*, ad-
 missa & explicata distinctio majestatis in re-
 alem & personalem, multas in republica
 haud raro peperit turbas, populosque con-
 tra principem armavit; & quemadmodum
 per seculi simplicitatem & errorem Pontifi-
 ci concessa superior in Imperium Germani-
 cum potestas, multis civilibus bellis Germa-
 niam involvit, quæ non desiere, donec so-
 lennibus Imperii Comitibus definiretur, po-
 testatem Imperialem non à Papa, sed à Deo
immediate esse; ita quoque perversæ de mo-
 rum honestate opiniones, quibus animi
 hominum imbuuntur, perversos in vita hu-
 mana post se relinquunt mores. Necesse
 itaque est solidum aliquod discriminis ho-
 nestorum & turpium fundamentum poni,
 probarique, quod æque necessarium & im-
 motæ veritatis sit hoc effatum, *idololatria est*
 A 4 vitanda,

PROOEMIUM.

vitanda, quam hæc propositio, *bis duo sunt quatuor*, adeoque rebus moralibus suam certitudinem fallere nesciam non deesse. Dari quoque certa, necessaria & immota veritatis principia, ex quibus præcepta virtutum erui liceat, quemadmodum & in speculativis ex principiis deducuntur conclusiones. Quamquam verò subjectum demonstrationis sit contingens quid, v. c. actiones, contingentia tamen hæc, quo minus morale aliquod attributum de illo demonstrari queat, non impedit. Hoc equidem merè contingens est, Alcibiadem adulterio regis Spartanorum uxorem cognoscere, aut hoc factum turpe, illicitum, & vitandum esse, æque solide demonstrari potest, quam quod corpus naturate sit vel quale vel locale. Quod verò practicas has demonstrationes non omnes ita admittant, quemadmodum Mathematicas, non fit ob aliquam incertitudinem, sed quod cum hæc sensibus etiam percipiuntur, illæ non nisi intellectu apprehendi queunt, cujus cum magna sit imbecillitas & ignorantia, ingens insuper malæ consuetudinis corruptela, affectuum rectæ rationi contrarientium magna impuritas, non mirum est dubios sæpe nos reddi posse in ferendo de rebus practicis, & morum honestate, iudicio. Non male Cicero (9) *Natura, inquit, parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibusque*

(9)
Fusc. quest.
III. 1.

PROOEMIUM.

depravati sic restringimus, ut nusquam
 naturalium apparet. Sunt enim ingenii no-
 strum semina innata virtutum; qua si adolescere
 liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduce-
 ret. Nunc autem simul atque editi in lucem, & sus-
 cepti sumus, in omni continuo pravitate, & in
 summa opinionum perversitate versamur, ut pene
 cum lacte nutricis errorem sxisse videamur. Lo-
 cum tunc de impedimentis prudentiæ ci-
 vilis, quæ judicio Taciti (r) in discernendis ho-
 nestis à deterioribus, utilibus à noxiis consistit, ac-
 curatius & prolixius tractavit B. Bæclerus (s) Dis-
 p. 11. qui omnino videndus.

(r) 4. Annal. 33.
 (s) Diff. Pol. II.

Cæterum cum principia ista practica,
 ex quibus practicæ eliciuntur conclusiones,
 quorumque beneficio de actibus humanis
 demonstratur vel honestas vel turpitudine,
 sint ipsa lex naturæ, radius ille divinæ san-
 ctitatis in nobis resplendescens, necesse est,
 præcepta juris naturalis æque necessaria,
 immediata, prima, æterna, immutabilia &
 perpetuæ veritatis esse, atque sunt princi-
 pia theoretica, si in practicis demonstratio-
 nes dari, præceptorumque moralium certi-
 tudinem infallibilem per lumen naturæ
 cognoscibilem esse, affirmare velimus. Hic
 verò non omnes idem sentire videas, non-
 nullis de juris naturalis origine, & rectitu-
 dine immutabili periculose errantibus, &
 seposita lege divina actuum humanorum
 indifferentiam sine fronte asserentibus, ta-

A 5 citeq:

PROOEMIUM.

citeque omnis impietatis semina spargentibus ; aliis præcepta morum practica con-creata & insita, quæ legum instar sint , ex mente humana plane eliminantibus, aliaq; juris naturalis principia substituentibus. Operæ pretium itaque me facturum esse existigavi , si Auditorum meorum desiderio satisfactorus, ea, quæ privatim aliquoties fuere dicta circa hæc de origine, veritate, & immutabili juris naturalis rectitudine, quæstiones , publice quoque repeterem. Quam caute enim hic procedendum sit, dici satis non potest, cum Diabolus sub specioso Jurisprudentiæ naturalis, nobilissimæ & utilissimæ disciplinæ, nomine, tacite jam Pelagianismi, jam Atheismi semina disseminare & incautos in errorem ducere conetur, & facile etiam decipere possit. Uterque scopulus feliciter declinabitur, si quæ legis naturalis origo, certitudo & vis obligatrix, hominum quoque, qui lege hac tenentur, conditio & status sit, recte explicatum fuerit. Id quod ut à nobis præstetur, annuat ex alto Deus.

ARTI.

ARTICULUS I.

An homo sit, vel possit esse Exlex?

§. I.

Quandoquidem itaq; Lex naturæ à supremo rerum moderatore toti generi humanæ præscripta esse dicitur, qua ceu vinculo quodam ad communem quandam societatem constituendam omnes contineantur, ad mutua humanitatis officia ubique exhibenda obligati, ad veritatem & indolem Legis hujus cognoscendam disquirendum est, num liber sit, vel esse queat ab omni lege homo, an verò lege quadam, ut suæ naturæ rationali & sociali convenientem vitam degat, teneatur.

§. 2. Qualis sit conditio hominis sub hypothesi, si Deus non datur, disputatur, à Grotio. (a) *Etsi, inquit ille, daretur quod sine summo scelere dari nequit, non esse Deum, aut non curari ab eo negotia humana, locum tamen Jus aliquod humanæ naturæ habiturum esse, opinatur. Verum quanquam id quod congruum est rationali & sociali hominis naturæ, etiam tale sit data ista hypothesi, cum sicut essentia rerum nullam quoad se subire queunt mutationem, ita quoque quæ per se & sine aliorum arbitrio & impositione homini sunt convenientia, talia quoque semper*

(a)
Proleg. de
I. B. P.

semper sint & maneat : non propterea tamen legis rationem habebunt. Legem enim universo mortalium cœtu valituram nemo ferre potest, nisi qui universo genere humano est superior, h. e. Deus. Habet quippe lex vim obligandi, quæ non nisi à superiore proficiscitur, ceu in sequenti Articulo demonstrabitur.

§. 3. Cum verò nulla gens usquam aded extra leges moresq; projecta sit, ut non aliquos Deos credat, ut Seneca loquitur, (b) ἀρχὴν ἐκ τοιαύτης ὁ θεῶν καὶ ἡ φύσις, principium à quo cœlum & natura dependet, secundum Aristotel. (c) quia, ut Maximus Tyrus (d) verba habent, ἐν πάσῃ γὰρ θεοφρονῶ νόμος καὶ λόγος, ὅτι θεὸς εἰς πάντων βασιλεὺς καὶ πατὴρ, in omni terra lex & sermo conveniunt, quod unus Deus, Rex & Pater omnium existat; Primum ens aliquod, quod proinde ut supremum Numen a nobis venerandum : Patet hinc, quod quemadmodum omnibus Creaturis sua quædam quasi lex, quam observent data est, suusque ordo, intra quem se contineant, quo pulcherrima in hoc mundo Harmonia conservetur, præscriptus, isque pro cuiusq; naturæ indole; ita quoq; homo suam, secundum quam suæ naturæ convenienter viveret, legem acceperit. Qui enim hunc, cui omnia sunt subjecta, cui cætera inserviunt, ab omni lege eximes? Non tamen, nisi nomine hoc abuti velis, universæ naturæ legem proprie talem præscriptam esse

(b)
Ep. 117.

(c)
12. Metaph.
7. t. 38.

(d)
Diff. 1. p. 3.

esse dici debet, cum ad quæ cætera Creaturæ per Vim & inclinationem à Creatore ipsis inditam ferantur, non hoc nomine ex lege, vel etiam iuste facta dici debeant.

§. 4. *Guilielmus Arvernus* (e) belluas, & pene omnia genera animalium justitiam exercere & jura sua defendere docet. *Petrus Gassendus* (f) verò, jus & legem non brutis tantum, sed etiam plantis, & aliis rebus, quibus facultates aliqua à natura insunt, competere ait, referens huc jus sugendi alimentum ex terra, sese propagandi &c. Verum enim verò quanquam creator res à se conditas conservaturus, illis sui amorem indiderit, virtuteque quadam magnetica similia ad se invicem ferri, suaviterque facta conjunctione acquiescere videantur, contraria quoque naturali sensu à se invicem abhorreant, naturaliter tamen ista fiunt, sine lege, quæ propriè talis dici debet. Urit ignis, quæritque ubique pabulum, fertur lapis deorsum, fugit planta succum sibi congruum, ex quadam determinatione creatoris ita ordinantis, utque hic, non alius, in natura ordo sit constituentis, non jure quodam pure naturali. Nam & columnæ ab architecto ordinantur ut ædificium sustentent, at non nisi figurato dicendi genere legem illis hoc nomine datam dixeris: sic non nisi improprie naturalis ista vis interna, quæ plantæ aliæque res gaudent, legis nomine venit. Scilicet quemadmodum

(e)

p. l. de Univ. part. 3. c. 8.

(f)

2. Ethic. c. 9. p. 798.

dum quidam plantis sexum inesse contendunt, marisque fecundam vim odore, pulvere, aliisque modis foeminae communicari existimant, cum tamen nil aliud nisi quaedam sit *συμπάθεια*; sic non lex, non jus datum, sed instinctus quidam naturalis plantis, aliisque rebus, quas certa suaeque naturae convenienti ratione ferri videmus, insitus esse censendus est.

(g) De eo quod
just. l. l. 1. 2.

§. 5. Hugo de Roy (g) quid feris nefas sit, illicitum, injustum, qua in brutis obligatio, qua poena in belluis, prolixè explicat. Principia nimirum boni & aequi illis inesse ait, quae ad unicum summum caput referri possunt, videlicet se suaq; diligere; quod caetera sub se continet, qualia sunt defendere vitam, tueri corpus, conjunctionem maris & foeminae appetere procreandae causa, curam gerere ejus quod procreatum est &c. Hec, post addit, (h) naturam justam esse, haec omnibus animalibus bona & aequa esse, haec naturam omnia animalia docere. Hec deniq; observanda esse, suam cujusq; seu inclinationem sive rationem instigare, ac promovere. Exempla etiam, pergit (i) satis superq; denotare, jus aliquod naturale a brutis observari, obligationis vestigia poni, in se suaq; officia exerceri, violatorumq; poenas exigi. Nec rationem humanam in animalibus, quibus instum est, requiri, sed capacitatem notitias juris recipiendi, & perfectionem illis convenientem, qua in brutis aequae ac ratiocinantibus reperitur & cernitur.

(h) p. m. 12.

(i) p. m. 14.

(k) p. 18.

(k) Sufficere, bruta agere secundum naturam, obedi-
(l, ib. p. 19. dire iis quae jure naturalis esse ratione evincitur. (l)

Cumq;

Omnia itaque, notitia & principia boni & equi naturalibus convenienter agant, natura communi suffragere, non vi rationis, sed motu intrinseco ipsa natura à Creatore omnium infusa. (m) (m) ib. p. 6. Verum si ob qualecunq; justus & injustus scilicet, verum, & quod propriè tale dicitur jus, (nam quid vel figurato dicendi genere, vel per abusum vocabuli, vel laxiori vocis hujus acceptione, & sic minus propriè dici possit, dispicere nolo) in bruta cadere affirmandum, & quid bonum sibi & æquum, malum & iniquum, justum vel injustum illa sentire asserendum sit, ratione quoque illa non destitui defendi potest, ita ut gradu tantum præ illis excellamus, cum ea sæpe numero agant, quæ rationis aliquam speciem præ se ferre videantur. Præterea sibi fore lex ista naturalis brutorum contraria, si instinctus iste quo feruntur jus dici deberet, cum naturali affectu sic se suaque diligant, ut spontaneo impetu in alia sæviant animalia, sicut lupo ovem, accipiter columbam dilaniat, censerenturq; non ineptè jure suo naturali hoc facere, cum per sibi conveniens alimentum sui quærant conservacionem, agantque id ad quod naturali impetu abripiuntur, non libere, sed determinate. Sed idem jus etiam ovi, columbæ, competit, ut se conservent, vicissimque in lupo & accipitrem insurgant, omni enim animantium generi, ut Cicero (n) docet, à natura tributum (n) est,

est, ut se, vitam, corpusq; tueatur, declinesq; e.a, que nociura videantur, omniaq; quacunq; ad vivendum sine necessaria, inquirat & paret: ut passum, ut latibula, ut alia ejusdem generis. Juris quoque naturalis animalis erit coire cum matre, à qua canes aliaq; animalia non abhorrent, cum eam ceu matrem suam ab aliis suæ speciei fœmellis distinguere nesciant, sed talem conjunctionem potius ut sibi bonam & convenientem appetant, & propter eandem certent; hoc ipso quod illa sibi justū sentire, jureq; suo naturali cum matre conjunctionem, quæ sit procreandi causa, concupiscere, existimari debent; aliis autem animantibus iste conjunctionis appetitus, ceu injustus & minus convenientis, erit prohibitus, quam etiam ceu sibi non bonam averfantur. Rectius *Hesiodus*: (o)

(o)

Or. &

Π. v. 274. Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων,
 Ἰχθύσι μὲν καὶ θηρῶν καὶ οἰωνοῖς τελευνοῖς,
 ἔσθην ἀλλήλων, ἐπὶ δὲ δίκῃ ἐσὶν ἐπ' αὐτοῖς,
 Ἀνθρώποις δ' ἔδωκε δίκην, ἢ πολλὸν αἰεὶσθ
 γίνεται.

*Nam hominibus hanc legem posuit Saturnius:
 Piscibus quidem & feris, & avibus, volucribus,
 Se mure ut devorent, quandoquidem justitia
 carent.*

*Hominibus autem dedit justitiam, qua mure
 optima est.*

Capa.

Capacitas quippe juris non est sine capaci-
tationis, quicquid *Hugo de Roy*, aliique
dicant, cum aliud sit *naturale*, aliud *morale*,
quod, ut inter omnes constat, illi superaddi-
tam, non nisi in agens liberum cadit: quare
cum omne jus, si proprio nec figurato di-
cendi genere uti velimus, sit morale quida
illud quod non est capax motum, legis quo-
que non capax esse necesse est. Nec sufficit
bruta agere secundum naturam, aliud
enim est natura, aliud jus naturæ: nec quis
hoc nomine secundum jus naturæ agere di-
cendus est, quando, & quia secundum vim
& instinctum naturæ agit: quemadmodum
nec vicissim, quod est contra jus naturæ,
etiam contra naturam esse dici debet. Con-
fuescere cum parentibus procreandi causa
negat *Myrrha* apud *Ovidium* (p) esse contra
naturam, etsi contra jus naturæ commissum
scelus sit; sicut & vicissim contra naturam
sive naturalem instinctum est supplicio ca-
pitali afficere homicidam, cum homo per
naturam mortem horreat, etsi non adverse-
tur juri naturali. Sentiunt denique bruta
quid sibi bonum & congruum, non ex
sensu juris, sed ex sensu indigentia natura-
li; quod si enim secundum notitiam juris, ut
Roy contendit, agerent bestia, hominibus,
nulli concludit *Antonius le Grand* (q) sapi-
entia forent, quæ quod nunquam experta sunt,
explicata haberent, & res callerent, antequam ad
illorum

(p)

l. 10. Me-
tam. fab. 9.

(q)

Dissert. de
carent. sens.
& cogn. in
brut. n. 31.

B

illorum

illorum sensuum organa pervenissent. Nam apes vix in lucem editæ, favos extruunt, mella colligunt, regem comitantur, Reipublica speciem tuentur: Formicæ juvenes, non minus providentiæ restantur, quam ætate provectæ.

§ 7. Non equidem operationes istas animalium, v. c. apum, canum, luporum inimicitias cum ovibus exercentium, quas nonnunquam miramur, aliasque cæteras cum

Cartesio, (r) quem *Antonius le Grand* (s) sequitur, determinato motui interno spirituum animalium, externorum objectorum actione diversimode excitatorum, & in musculos deductorum, illorumque varietati, & certæ membrorum conformationi, præcisa omni cognitione tribuerim, ceu alibi disquiritur; non tamen posita cognitione, notitia juris in illa cadit, ceu quæ cognito objecto, prout eodem afficiuntur, cognitioque ista spiritus excitat animales, illud, sine juris quod hinc oriatur notione, naturali spirituum determinatione vel prosequuntur, vel fugiunt, vel vehementiore, vel remissiore impetu; qui cum hinc in aliis ordinatus, in aliis minus talis appareat, brutorum istud jus, si quod tale statuendum, non solum virtutum, sed etiam in-
gentium vitiorum simulacra exhibere certum est. Profert *Rorarius* (t) exemplum equi incestum detestantis; contra *Aristotel.* (u) equum vel suas matres, vel filias superventre docet. uterque recte. Non enim objectum

(r) de Pass.
An. P. l. 2. 12.
seqq. 16.
(s) l. c.

(t) l. quod a-
nim. bruta
mel. ration.
&c. p. 96.
(u) Hist ani-
mal. 6. 22.

omnibus sensibus cognitum eodem semper modo agit in spiritus animales, nec hi eodem semper se habent modo, nec eadem quoque semper moventur ratione.

§. 8. Nulla denique in bruta violati-
onis alicujus naturalis pœna cadit. Quan-
quam enim olim apud Ebræos animal, quo
ad scelestum concubitum homo abusus fue-
rat, bos item cornupeta cædi debuerit, id
tamen non ob delictum, vel legis alicujus
transgressionem factum fuit. Brutorum
enim actiones, sicut à nulla lege dirigun-
tur, sed naturæ ipsorum determinatio-
nem, & instinctum cujuscunque animanti-
um formæ, illiq; intervientibus spiritibus
animalibus, & membrorum corporis orga-
nici conformationi congruum sequuntur,
ita eadem quoque pœna ob leges violatas
nulla manet. Dabatur autem morti bru-
tum ad atrocitatem peccati per ipsius ne-
fandum abusum commissi ostendendam,
vel si malum intulisset, ut bos cornupeta,
ad impediendum ne ulterius læderet, eo ni-
mirum jure, quo licet ob sui conservatio-
nem ea quæ noxia sunt avertere, & de-
struere, quemadmodum & serpentes, aliaq;
venenata animalia tolluntur, idque consti-
tutione & ratione mere civili, sicut ad
mentem Ebræorum hoc ostendit doctissimus
Selden. (x) eadem ferè ratione, qua & in-
strumentum quo homicidium committi p.m. 55. (eqq

(x) de I. N.
& G. l. 1. c. 4.

tur haud raro rotæ, cui homicida imponitur, affigi solet, vel sicut ex jure veteri Romanorum Canis, simia, gallus ac vipera culeo cum parricida insuti, in mare vel profluentem demergebantur, idque ex jure domini humani in bestiam, quemadmodum & Hugo Grotius (y) eadem bestia, qua homo ac concubitum abusus fuerat, ex eodem deducit. Si enim licet homini cedere brutum ob alias causas, quidni & ob rationem aliquam civilem?

(y)
de I. B. P. l. 2.
c. 21. §. 11.

§. 9. Cæterum diversa est hominis ratio, qui uti legis & imperii capax est, ita liber ab omni lege à Creatore & Domino suo non fuit relictus. Nactus quippe est animam juris intelligentem, ut & quid se facere deceat cognoscere, & rationem legisque vim percipere queat, personis etiam, actionibus & negotiis ea quæ lege præcipiuntur, applicare sciat. Gaudet insuper libera agendi facultate, ut secundum & contra leges vivere possit. Tale animal sine omni lege liberum relinqui non convenit. Rationalis est homo, & sic per naturam legis capax; Deo ceu supremo rerum Domino subjicitur, quem proinde ut supremum Numen venerari tenetur; socialis etiam est, & à Deo ad vitam sociale conditus, quare lege quadam sociali homines obligari oportet, quæ normæ instar illis sit, quo pacto se gerere debeant, ut societas incolumis conservetur.

vult. Nam si sine lege cuilibet libere li-
 cetur vivere, sui tantum commodi privati,
 non communis societatis haberent ratio-
 nem. καθόλου δὲ πᾶν ζῶον ἰδενὶ ἕτως ὀκείωται,
 καὶ ἰδίῳ συμφέροντι. In universum enim omne
 animal sic sibi conciliatum est, ut nulli rei ma-
 gi, quam suae propriae utilitati sit devinctum.
 Quicquid ergo impedimenti visum fuerit usquam
 obijci, sive frater is fuerit, sive pater, sive filius,
 sive amicus, sive amica, eos omnes odit, abjicit, im-
 pugnando diris devovet, ait Arrian. (z) quo ipso
 omnia tollitur societas. Diversa quoque
 & haud raro contraria sunt hominum stu-
 dia; hic ambitione, ille libidine sollicita-
 tur, hunc tenet plus justo habendi, illum
 imperandi cupiditas, alii æmulatione, in-
 vidia, aliaque mentis impotentia & inor-
 dinato affectuum motu abripiuntur, ita ut
 rapinis, violentia, iniqua oppressione, ty-
 rannide & stupris omnia impleantur.
 Quemadmodum itaque ἐν τοῖς νόμοις ἔστιν ἡ
 σωτηρία τῆς πόλεως, ut loquitur Aristotel. (a)
 ita cum hominem sociale animal Deus con-
 diderit, & ad societatem destinavit, legem
 quoque, qua eorum vinculo, ne quid contra
 socialem vivendi rationem committant, in-
 ter se mortales contineantur & obligentur,
 illi simul indiderit necesse est. Cum enim
 communitatem quandam naturaliter con-
 stituamus omnes, lege quoque communi
 consociatos nos esse oportet. Nam quod
 B. 3. corpus

(z) 2. in Epict. 22.

(a) 1. Rhetor. 4.

corpus, sine mente, id societas est sine lege.

(b) l. de Leg. n. 56.

§. 10. Cicero (b) ex eo quod omnes ratione gaudeamus, nullaque inter homines dissimilitudo sit in genere, omnibus communem legem esse datam, omnesque ad justitiam esse natos, colligit. *Nihil, inquit, est unum unitum simile, tam par, quam omnes inter nosmet ipsos sumus. Quod si (ita originalem labem ignorans Gentilis per saltum pergit) depravatio consuetudinum, si opinionum vanitas non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret quocumque cœpisset; sui nemo ipse tam similis esset, quam omnes sunt omnium.* Omnibus enim inest Ratio, ita ut nullus detur, quin ducem naturam nactus, ad virtutem pervenire, honestatemque humanam consecrari possit; quibus autem natura ratio data est, *isdem etiam recta ratio data est, ergo & lex, quæ est recta ratio in jubendo & vetando, si lex, jus quoque.* At omnibus ratio, jus igitur datum est

(c) l. c. n. 58.

(d) Satyr. 5.

omnibus, ulterius infert Cicero. (c) Recta quippe Ratio cum juxta illud Persii (d)

Stat contra ratio & secretam gannit in aurem,

Ne liceat facere id quod qui vitabit agendo.

quid faciendum vel omittendum sit dicitur, idque cum tacito quem in nobis experimur obligationis sensu, legem hinc quandam in nobis esse recte dicitur. Sic enim se ratio in nobis exerit, quæque est in nobis notitia honestorum atque turpium, ut tacita quaedam & interna vox nobis quid nos deceat impe-

rare

ne videatur, ut credamus nos peccare, nisi
 cōdamini interno obediamus, & hoc nomi-
 necū legis internæ transgressores obnoxii-
 reddi pœnæ, unde etiam angores, mœro-
 res & pavores exoriuntur, qui post com-
 missa scelera homines excruciant, à quibus
 malis ne gentiles immunes mansere, ceu A-
 ristoteles (e) author est.

(e)
 9. Nicom. 4.

*Conscia mens ut cuiq; sua est, ita concipit intra
 Pectora pro factō spemq; metumq; suo.*

canit Ovid. (f) consentit Iuvenali: (g)

(f) 1. Faſtor
 (g) Satyr. 13

— — — cur tamen hos tu

*Evāsiſſe putes, quos dixi conscia facti
 Mens habet attonitos? & surdo verberē cadit
 Occultum quatiente animo tortore flagellum?
 Pœna autem vehemens, ac multo ſavior illis,
 Quas & Sedutus gravis invenit & Rhada-
 mantus,*

Noctē dieq; suum gestare in pectore testem.
 Cumque metus hic eos quoque invadat,
 qui omni potestate humana sunt superio-
 res, quosque nulla ab hominibus manet pœ-
 na, superiori etiam legi tales obnoxios esse,
 manifestum est.

§. 11. Ita conscientia qua rationalem &
 socialem hominis naturam Deus instruxit,
 legem naturalem & universalem, non nisi
 in tabula cordis humani scriptam, dari do-
 cet. Cum enim rationalem vitam debeat
 agere homo, & operari propter finem pro-
 pter quem est conditus, conscientia non

B 4 solum

solum luminis & regulæ instar in intellectu radiat, ut quid facere & omittere debeat, & qua ratione morale iudicium ferre possit, homo cognoscat. ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὴν ἀνθρώπου, ἐνέπειρεν αὐτῷ τίποτε θεῖον, ὡς περ λογισμὸν τινα θερμώτερον καὶ φωτεινὸν πικρῆς λέγουσιν ἐπέχουσα, φωτίζοντα τὴν νῦν, καὶ δεικνύοντα αὐτῷ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ: cum formavit Deus hominem, imminisit illi nescio quid divinum, mentem sc. quandam illustrem ac fervidam; que ipsum instrueret bonum a malo discernere, ait Doroth. Archimandr. (h)

Verum etiam additis minis inculcat atque urget facere honestum & omittere turpe, ita ut homo ad obsequium voci huic internæ, ceu legi, exhibendum se obligatum sentiat,

§. 12. Præterea cum homini non liberum sit, an velit vitam rationalem & socialem agere, sed ceu animal à Deo ad vitam talem vivendam destinatum, & mediis sufficientibus instructum, naturæ suæ & fini propter quem est conditus convenienter se gerere omnino teneatur, notitia ista atque internis dictaminibus, quibus quid se agere deceat probe novit, ceu legibus obligabitur, ne quid se indignum committat, neve in agendo deficiat, & à fine propter quem est conditus aberrat. Sicut itaque alia agentia sensu & ratione carentia vi quadam internæ & naturali determinate feruntur ad id quod ipsis est congruum, instinctuque naturali

(4)
B. bl. pp. t.
n. f. 766.

tali diriguntur ad finem suum, cum Deo
 finem fuerit, illorum naturæ imprimere,
 comodo sibi convenienti quodam modo
 agere, ordinemq; suum tueri & seruari debe-
 at, qui ratio est, qua illa supremum numen
 vult gubernare; ita homo qui libere & mo-
 raliter agit, per semen illud boni internum,
 lumen nimirum intellectus practici, tum
 obligatione quadam, cujus sensus internus
 per conscientiam se exerrat, determinabitur
 ad eligendum id quod ipsius humanæ natu-
 ræ, & fini propter quem est conditus, in vita
 sociali est congruum, cui ille contravenire
 non audeat, cujus etiam libertas naturalis
 non sine juris alicujus vinculo intelligi de-
 beat. Ut proinde probaturi legem in nobis
 esse, quæ nos nostræ naturæ & fini conve-
 nienti modo agere jubeat, rectè cum Tertul-
 liano (i) ad animam nostram provocare pos-
 simus. *cum gentes qua legem non habent, natura
 qua legi sunt, faciant, ea legem non habentes, sibi
 ipsi lex sunt: ut qui ostendunt opus legis scriptum
 in cordibus suis, una testimonium reddente ipso-
 rum conscientia, & cogitationibus se mutuo accu-
 santibus, aut etiam defendentibus, ut contra
 gentes disputat, & à posteriori ex conscien-
 tiaz testimonio, juris naturalis existentiam
 & noticiam in Gentilibus probat Gentium*
 Doctor θεόπρωτος Paulus (k)

(i) Apol. c. 17.

(k) Rom. 2.
14. 15.

§. 13. Cæterum num & ex pudore, quo
 homo vel ante factum, vel post factum

B 5 com-

commiffum, etiam invitus tangitur, leg-
 quadam interna nos tenent, colligi quea-
 difquiritur. Animadvertimus quippe, quo-
 quemadmodum pullus gallinaceus vix na-
 tus milvum è longinquo confpectum hor-
 ret, vel homines nonnunquam certum ci-
 borum genus ita averfantur, ut illis dunta-
 xat visis, naturali quadam ἀντιπαθεία com-
 moveantur, ita nonnunquam homines,
 moratiores præfertim, quos hic considera-
 re oportet, vel ante factum ex ipsius cogita-
 tioné pudore suffusi ab illo abhorreant, vel
 commiffum ita detesteantur, ut quanquam
 nullū superiorem, cujus subjecti sint pœnæ,
 agnoscant, ex interno turpitudinis sensu
 latere potius, si non mori, quam in celebri-
 tate verfari, aliisque hoc nomine esse spe-
 ctaculo, malint, quasi moralis ἀντιπαθεία se
 per talem motum exereret. Unde & Ter-

(1)
 Apol. c. 1.
 f. 803.

tullianus (1) omne malum, inquit, aut timore,
 aut pudore natura perfudit.

§. 14. Quanquam verò Authori de princip.

(m) p. 59.
 1011. f. 528.

Just. & Decor. (m) illud concedamus, non
 omne quod pudorem incutit peccatum esse. & na-
 turalis legis dictamine prohiberi, cum & vitio-
 sus detur pudor, de quo elegans Plutarchi (n)
 extat commentariolus, quo iudice οἱ ἐυδυσώ-
 πητος, ἄγαν τὸ θῆλυ τῆς ψυχῆς κὶ τρυφερὸν ἐμ-
 φαίνει ὅτι τῆς ὀφείας, πὴν ὑπὸ ἀναιχύντων ἦσαν,
 ἀιχύνην ὑποκειζόμενος, qui ad nimium propensus
 est pudorem, animum nimis effeminatum ac de-

licatum

Humum ipso prodit visu, verecundia, honesto nomine prætens mollitiem suam, qua impudenti succumbit; cumque & homines haud ratione ea erubescant, quæ in se turpia non sunt, v. c. ob paupertatem, parvam statum, aliaque quæ ipsis videntur minus decorasse; quanquam dein & illud non negemus Dn. Pufendorf. (o) illos qui semel existimationis suæ curam digesserunt, etiam turpissimis non amplius erubescere, sed sine pudoris sensu ea committere, à quibus alias recta ratio homines revocat, quemadmodum Lero (p) teste, Barbari Americani Tovoupinambaulty dicti, nudi profus incedunt, nec ullas corporis partes unquam tegunt, nullo hujus nuditatis pudore; aut prout apud Babylo-niorum matronas & virgines, teste Curtio (q) (q) l. 5. c. 1. 3. vulgati corporis vilitas comitas habita fuit. Quorum convivium ineuntium in principio cum modestus esset habitus, dein summa quæq; amacula exuebant, paulatimq; pudorem profanabant; ad ultimum ima corporum velamenta projiciebant. Quanquam, inquam, hæc ita se habeant, recte tamen cum Plutarcho, (r) pro germine è (r) l. c. bono pullulante ingenio pudor habetur. Homo enim cum naturali fuga infamiam, & quæ illam conciliare videntur, aversetur, nec pudor iste, quamdiu vel sensus turpitudinis, vel metus infamiae, vel cura existimationis in homine superest, excutiat, & secundum Alex. Aphrodis. (s) in illos maximè cadat, (s) 4. Nat. q. c. 21. qui

(o) de I. N. & G. p. 29.

(p) Hist. Brasit.

(q) l. 5. c. 1. 3.

(s) 4. Nat. q. c. 21.

qui turpia vehementer habent odio, hoc ipso multi, ne mali quid committant, revocantur. Unde & *Ambros.* (1) hunc ordinem vite nobis tenendum esse docet, ut a verecundia prima quedam fundamenta ducantur.

§. 15. Quare cum iste sensus turpitudinis, & horror se in homine nonnunquam exerat arte factum, ex conscientie dictamine turpe aliquid esse dictantis, infamiamque, pœnam supremi Numinis, si scelus fuerit commissum, denunciantis; post factum verò ex memoria anteaكتورum eundem actuum commissorum ita pudeat, ut etiam erga illos hoc nomine pudore tangatur, quos tamen alias floccipendit, pudorem hunc legis internæ, cui homo sit obnoxius, indicem esse recte colligitur: Sicut & ille qui contra leges civiles peccat, & ex peccati hujus conscientia pudore tangitur, rectè hoc nomine legi obnoxius esse iudicatur, cum turpitudinem, quam infamiam aliquam, & pœnam à superiore, in quem peccatum fuit, imminentem sequi, certè ea dignam credit, abominetur. Nam si ubi nulla lex, ibi nulla quoque metuenda sit pœna; pudorem qui ex legis violatæ conscientia oritur, legem etiam inferre, negari nequit. Quæ *Pufendorf.* contradicit, nos non feriunt, qui non à pudore simpliciter & præcisè tali, sed qui ex conscientie prohibentis ante factum, & accusantis post factum

(1) 1. Offic.
C. 43.

lum dictamine exoritur, argumentamur
passerenda, qua homo tenetur, lege.

§ 15. Eandem licet colligere ex motibus
ternis rationem oppugnantibus, quibus
nonnunquam nil mali cogitantes ad pec-
candum invitamur, quique *Tentationes* ap-
pellantur. Luctatur quando tale quid con-
tingit recta ratio, internisque monitis re-
vocare tentatum nititur, ita ut variis du-
bitationibus fluctuans animus humanus ra-
tione impetum affectuum quidem vincere,
etsi haud raro infeliciter, tentet, ut exem-
plo Medæ apud *Ovid.* (u) docetur:

l. 7. Meta-
morph.

*Excute virgineo conceptas pectore flammæ,
Si potes infelix, si possem sanior essem,
Sed trahit invitam nova vis, aliudq; cupido,
Mens aliud suadet, video meliora proboq;
Deteriora sequor.*

Cæterum cum *Tentationes* istæ non solum ab
irritante & inescante quodam externo, sed
& ab interno morbo quodam naturæ in
Protoplastis contracto, quem gentilis igno-
rantia stulte *vitium materia* appellavit, exor-
ta, subito nonnunquam ad modum fulguris
vibrati hominem commoveant, variasque
in mente ipsius in oppositum ducentes du-
bitationes excitent, quibus ille, monitus
non sine tacito suæ obligationis sensu, scin-
tillis bonarum admonitionum honestum &
justum præcipientium sui officii, diu incer-
tus jactatur, hoc ipso cognoscitur ratio-
nali

nali hominis naturæ, ceu exlegi, non omnino indifferentem convenire, sed quando inter superiores & inferiores facultates exoritur dissidia, facultati rationali illa congruere esse non posse, sed potius prohibita esse, quibus ista abhorret, & in quæ facultas sensitiva rationi rebellis tanto cum impetu & voluptate abripitur. Quod nisi foret, non post neglectum rationis præceptum diros in mente ictus, sævosque sentirent delinquentes dolores, non homines etiam sceleratos morte dignos judicarent, quod tamen ipsos facere & constat, & à (x) Paulo docetur. *ὁπννε, inquit, scelerati sc. de quibus modo egerat, τὸ δικαίωμα τῆ Θεῦ ἐπιγόντες (ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες, ἀξιοὶ θανάτου εἰσίν) ἔ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκῶσι τοῖς πράσσοσι, Qui cum justitiam Dei noverint, nempe quod ii qui talia faciunt digni sint morte: non solum ea faciunt, verum etiam assentiuntur iis, qui faciunt.*

(x) Rom.
1. 32.

(y) Theol. §. 16. Ioh. Caramuel (y) sine lege, nulliq; Intent. l. 2. legi morali subiectum Deum homines creare potuisse sustinet, quem alii sequuntur. Verum enimverò qua ratione divina sapientia, etiam gentilium iudicio ordinatè omnia agens, creaturis vagum, confusum, incertum, naturæq; ipsarum & fini propter quem conditæ sunt, contrarium, & ab omni ordine & lege liberum concedens motum, aliquid se indignum committet? *Ithales apud Plutarch.*

(2) πῦρ ἄλλισον *quid pulcherrimum*, interro-
 γῶν κόσμος, inquit, πᾶν ἴδ' ἐκ τὰ τάξιιν, τίττε
 μὴ βί. *mundus, omnes enim ejus partes ordine*
est sunt. Homo in quo non est naturale ali-
 quod tamen recti & semen boni, quiq; nulla
 lege Deo obligatus, liber & ex lege relinqui-
 tur, hoc ipso libere quoq; ad bonum & ma-
 lum se convertere, imò contra Deum insur-
 gere, Creatoremque suum, si variè ab eo af-
 fligitur, contumeliis afficere impunè pot-
 est, nulla id lege prohibente. *Quanquam*
enim tum etiam non posita lege à naturali
sua rectitudine aberraret, id quod in se tur-
pe est & pœna dignum committens, actu ta-
men pœnz non redderetur obnoxius, nulla
planè lege, quæ illum ad omittendam istam
impietatem revocaret, existente, ubi verò
nulla obligatio, ibi nulla pœna. Atqui gen-
 tilium complura testantur exempla, quam
 gravis illos pœna manserit, qui etiam in De-
 astros, quos cæci veri numinis loco colue-
 rant, fuerunt impii. Denique si creator li-
 berum ab omni lege & norma vivendi homi-
 nem conderet, crearet ipsum moraliter ma-
 lum, *creatura enim rationalis non diligens*
Deum sive actu, sive habitu non nisi mala &
perversa esse potest; Deus enim sicut prin-
cipium est creaturæ rationalis, quæ divinæ
bonitatis per hoc quod esse suum à Deo ac-
cepit redditur particeps, ita voluntas nostra
rectè se habens, eundem ceu terminum &
 cen-

(2) Conviv.
 VII. Sap. p.
 m. 266.

centrum suum respicit, ut cum à Deo or sumus, non nisi in Deo acquiescere possimus. Taceo positionem istam *Caramue* figmento *purorum naturalium*, quæ ad perfectionem hominis naturalem sufficere dicitur, alibi à Theologis profligato, niti.

5. 17. Cæterum cum homines cauteriatam conscientiam habentes sine metu numinis, sine sentis legis interioris obligantis, & à sceleribus revocatis, ex uno scelere in aliud ruant, num legem penitus extinctam censeamus? Dantur quorum usitata vo-

(a) Com. Genes. c. 43. *est, ut ait Luther. (a) oportet conscientiam occidere, & dicere, quod sit nihil.* Verum quanquam conscientia narcoticis quasi delibuta, obrigescere, stupere, omnique dolore & mali sensu carere queat, non tamen legem internam penitus extinctam esse credendum est. Duplex est scientia legis, actualis & habitualis, hæc somno, illa vigilæ comparatur ab *Arist.* (b) qui

(b) 2. de Anim. 1.

ἐν τῷ ὄντι ὑπάρχειν, inquit, τὴν ψυχὴν, ὕπνος καὶ ἐγρήγορος ὄντιν, ἀνάλογον δ' ἡμῶν ἐγρήγορος τῷ θεωρεῖν, ὁ δ' ὕπνος, τῷ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν: *ex eo quia inest anima, & somnus & vigilia est, proportionale autem vigilia quidem speculationi, somnus autem habitui non exeunti in actum.* Illa cessante hæc non extinguitur. Quid quod nunquam in homine ita sopita sit ista lex, quin nonnunquam se ratio vindicet, & meliora suadeat. Nota vox est Neronis, legniticem suam his verbis increpantis apud *Sueron.* (c)

(c) Ner. c. 49.

Vide deformatæ ac turpiter. ὑπέπει Νέρωνι, ὑπέπει. νήζειν δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἀγὰ ἔχεις σαυτὸν.

(d) de Spir. & liter. c. 28. ad. in Pl. 118.

Vnde non usque adeo, inquit Augustin. (d) in anima humana imago Dei terrenorum affectuum tæbe est detrita, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint: unde merito dici possit etiam in ipsa

impietate vita sua facere aliqua legis, vel sapere.

ARTI.

ARTICULUS II.

De

*Legis naturalis latore,
ipsiusq; existentia,
proban-
dari Deum.*

§. I.

PRobaturus dari legem aliquam na-
turalem; qua omnes homines, eo
quod homines sunt, & communita-
tem quandam constituunt, obligantur, de
Legislatore ante omnia sollicitus esse debet.
Quamquã enim, quæ Lex naturalis jubet, nõ
libero demum supremi rerum moderantis
arbitrio bona facta fuerint, sed omnino an-
tecedenter ad legis hujus latoris volunta-
tem se habeant; furtum etiam, item adulte-
rium, injusta hominis cædes, aliaque scele-
ra, turpium numero per se censenda sint,
non tamen hoc ipso lege tenebitur homo ad
hæc vitanda, ad honesta autem facienda:
Conveniens equidem est hominis naturæ,
debetque eundem, ut in agendo honestum
& decorum observet, faciatque id, quod ju-
stum est; sed hoc nondum vim legis habet:
nec qui hoc omittit, eo ipso tanquam legis
transgressor pœnæ subjacet, quamquã tur-
pia committendo pœna se dignum reddide-
rit, in quem jure quoque graviter animad-
verti posset, si lege turpium istorum facta
fais.

G

fais.

fuiſſet prohibitio. Lege enim conſtituitur pœna, cui redditur obnoxius, qui contra legem peccando culpæ ſit reus. Culpam ſupponit pœna, culpa vero legem, cui, ce regulæ, quando actum ut diſconvenienter concipimus, tum concipimus eundem ſub ratione peccati & culpæ, propter quam reus pœnam ſubite tenetur. *Proprie enim lex,*

(a)
Theol. Moral. tr. 1. Ex. c. 6. p. m. 42.

(b)
Tom. 2. Opp. Th. Mor. l. 38. n. 5.

rectè ait *Escobar. (a) vocanda non eſt, quæ nec culpa nec pœna exigit obſervantiam. Sed dicuntur potius regula, ſeu ordinatio quadam ſecundum Bonacinam. (b) Non autem fertur lex niſi à ſuperiore, & qui imperium habet in illos, quos lege ſua vult obligatos.*

§. 2. Cum ergò non detur lex naturalis, niſi detur hujus legiſlator, quem Deum eſſe dicimus; quandoquidem *tacitus hominum conſenſus*, ſi quem fingere velimus, longè minus ſufficiens ſit, quam ut tam augmentam, cunctiſque gentibus venerabilem, ipliſque etiam impiis & infantis Cyclopiſque, qui Deum hominesque rident, tremendam legem, condere poſſit, rectè fundamenti lapidem, & initium ſapientiæ de officiis ex lege naturæ deducendis, cum *Luca Opalenio (c) ſeu Paulo Neocelio eſſe dixeris, ut certo ſcias, ſemperq; & impreſſè meminere, Deum eſſe.* Rectè nimirum judicavit doctiſſimus Regni Poloniæ Mareſchallus, homines impios, qui metu pœnæ ab hominibus tantum infligendæ ab eo quod eſt turpe abſtinent, juris naturalis,

(c)
de officiis
prol. p. 1.

cepta, cunctos alios mortales ubi vis lo-
cum obligantia, non, nisi suo commodo
serviant, observaturos esse; & proinde,
anquã veritas hujus effati, *Deus est*, ita in
hominis mente radiet, intellectumque ejus
convincat, ut ulteriori confirmatione
non indigeat, propter Atheos tamen, qui
tam scripturas sacras abjectarum charta-
rum loco habeant, notitiam quoque Dei
naturalem excussam volunt, ut illorum pe-
tulans nequitia confundatur, supremi le-
gislatoris, & divini numinis existentiam
asserendam esse.

§. 3. Confutatur stulta hæc, quæ Deum
negat, impietas ab ipsa hominis anima,
strenuè contrahente conscientia, testimo-
niumq; de Numinis supremi existentia, in
vito etiam homine, qui *võnna* hoc, Deum
dari, exsculptum cupit, perhibente. *Vultus*
inquit Tertullianus, (d) *ex anima ipsius testimo-*
nio comprobemus? quæ licet carcere corporis pres-
sa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet
libidinibus, & concupiscentiis evigorata, licet fal-
sis Divi exancillata, cum tamen resipiscit
ut ex crapula, ut ex somno, sive ut ex
aliqua valetudine, & sanitatem suam pe-
tit, & Deum nominat solum, qui propriè hic
verus, unus Deus, bonus & magnus, & quod
Deus dederit, omnium vox est. Contradicit
insanz paucorum Deum negantium opti-
oni reliquorum hominum, populorumq;

(d)
Apolog.
c. 17.

C 2 cont.

consensus, hac una in te non disidentium, ut

(e) de fals. *Lactantius* (e) ait, de quo etiam auctor l. de
Relig. c. 21. mundo: (f) ἀρχαίος λόγος, καὶ παλῖός ἐστι πᾶσιν ἀν-
(f) c. 6.θρώποις, ὡς ἐκ Θεοῦ τὰ πάντα, καὶ διὰ Θεοῦ ἡμῖν συν-
έκταται. *vetus sermo est, à majoribusq; proditus inter-*

homines omnes, universa tum ex Deo, tum per
Deum, constituta fuisse. Plurium autem, imò
omnium, & quidem optimorum, & sapien-
tissimorum hominum iudicium, omnino
preferendum est nonnullorum affectatæ
malitiæ, & dubitationibus ex rudi quadam
ferocia superioris dominium detrectante,
Dei contemptu, & nimio rerum hujus se-
culi amore, profectis, cum secundum *Sene-*

(g) Ep. 117. *cam, (g) veritatis argumentum sit, aliquid omni-*
bus videri. Qui & Deum esse, inde inter alia
colligit, quod omnibus de Diis, (ut loquitur)
opinio insita sit, præsumptioni vero omnium ho-
minum multum dare Stoici soleant. Ad
quod enim objectum agnoscendum naturâ,
naturalique iudicio, ducuntur homines,
illud sanè non per errorem cognitum dici
potest, nisi internas hominis facultates ma-
lè conformatas asserere, totique Speciei na-
turalem aliquem defectum circa ipsum Nu-
minis sensum tribuere velis. Quanquã verò
creaturis dein per errorem variè divinita-
tem, quam natura dicitaverat, adscribe-
rint homines, exinde tamen ipsum divini
Numinis sensum, & quod *Deus detur*, deli-
rantis Phantasiæ, vel malè sanæ rationis,
esse imaginem, inepte dicitur. Non sta-
cim

errant quoad rei ipsius veritatem, quantum
 error committitur in applicatione.

4. Negarunt quidem nonnulli De-
 i, sed non simpliciter, verum qualem alii
 occurrant, vel multos Deos, & hoc nomine
 ubi sunt nominati, quo infami titulo
 etiam Christianos olim, quod Gentilium
 superstitionem riderent, notatos fuisse con-
 stat. Cumq; Aristoteles (h) ipse multa de Deo
 fabulans, fabulose ad multitudinis persuasionem,
 & ad legem, ac ejus quod conferat opportunitatem,
 illa esse referat, quis sit sanæ, sibi que reli-
 gionis de Deo conceptus, ponendum,
 alteriusq; dein, num tale Numen detur, in-
 vestigandum est, ut quando legislatorem
 dari constiterit, an, & qualem humano ge-
 neri legem præscripserit, dein exponi possit.
 Conspirant autem in hoc Socrates, Plato, Ari-
 stoteles, Cicero alii que, quod Deus sit ens su-
 premum, mundi autor, hominum pater, omnis
 boni causa, & à mortalibus ante omnia opera in-
 vocandus. Aristoteli (i) Deus est aliquid,
 ὃ ἐκινήματον κινῆ, ἀίδιον, καὶ εἰς αἰῶνα καὶ ἐν ἑαυτῷ ἴσος ἑαυτῷ,
 quod non motum movet, quod æternum, substan-
 tia & actus est. ἀρχὴ, principium, à quo tum cœ-
 lum, tum natura dependet. Ζῶον ἀίδιον, αἰετον.
 ὄντι ζῶντι, καὶ αἰῶνα συνεχῆς, καὶ ἀίδιος ἀρχὴ τοῦ Θεοῦ,
 vivens sempiternum, optimum: ita ut vita, & æ-
 vum continuum, & æternum Deo insit. Tale Nu-
 men dari, quæ rebellem erga Deum feroci-
 tiam coercet, Numinis hujus providentia

(b) 12. Me-
 taph. 8. 50.

(i) 12. Me-
 taph. 7.

manifestò evincit, quam licet impuden-
 Cyclopum malitia, quod, qua ratione æquæ
 suavi atque potenti nutu omnia gubernet
 perspicere non possit, negatum eat, perinde
 tamen tales B. Theodoro (k) facere videntur,
 ἄσπερ ἄν τις ἐν νηὶ καθύμνος, καὶ τὸ πλάγος διαπι-
 εριόμενος, καὶ τὴν κυβερνήτην ὄρων τῆς διακων ἐπι-
 λαμβάνων, καὶ τὰ πηδάλια πρὸς τὴν χρείαν αἰνῶντα,
 καὶ οὖν μὴν τὸ δεξιὸν φέροντα, οὖν δὲ τὸ ἐναντιοῦμον με-
 ταφέροντα, καὶ τὸ σκάφος πρὸς ἕς ἂν ἐθέλη λιμένας
 ἰθύνοῦντα, ἀγνοῖτο, περὶφανῶς ἔτι ψευδόμενος καὶ ἀντι-
 κρυσί τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενος, μήτε κυβερνήτην ἐπι-
 τῆς πρύμνης ἐσθῆναι, μήτε πηδάλια τὸ σκάφος ἔχειν,
 μήτε τῇ κινήσει τῆς διακων ἰθύνοῦντα, ἀλλ' αὐτομα-
 τῶν φέροντα, καὶ τῆς τῆς κυμάτων ἔτι φερόμεναι ῥύ-
 μνης, καὶ τῇ τῆς πνευμάτων ἐμβολῇ διαμάχεσθαι ;
 ac si quis in navi sedens, pontumq; transiciens, gu-
 bernatorem quidem clavum tenere, & gubernac-
 ula prout opus est movere, & nunc quidem in
 dextram, nunc verò in sinistram latus declinare,
 navimq; ad quoscunq; velit portus appellere videat,
 interim tamen manifestè mendax veritatem op-
 pugnavit studens, gubernatorum puppi insistere ne-
 gat, tam ipsam navim, nec remis instructam esse,
 nec clavi motu dirigi, sed sua sponte ferri, & per
 se fluctuum procellas superare, cumq; ventorum in-
 cursionibus decertare dicat.

(k)
 Tom. IV.
 opp. orat.
 II. de provi-
 dent. f. 332.

§. 5. Hæc divina Providentia, qua data
 Deum dari necesse est, solidè pridem Patri-
 bus Ecclesie contra Paganorum profanam
 impietatem asserta, ex eo partim, quod sa-
 pien-

antissimè, constanter, ordinatè, harmoni-
 omnia tam in regione mundi æthereæ,
 cum sublunari geruntur, partim è benefi-
 cis, quæ cæteræ creaturæ, conspiratione
 eadem quasi divino jussu facta, in homi-
 num perenni liberalitate conferunt, ut cane-
 re possit, si nutritorem tam providum &
 benignum agnoscere nolit, hæc, inquam,
Divina Providentia ulterius invictè evincitur,
 si, cum ea, quæ quotidie contingunt, vilia
 censeantur, nec tanti æstimentur ab homi-
 nibus profanis, *Omnia* quibus extra ordinem
 supremam rerum omnium administratio-
 nem supremus rerum arbiter vindicat, ali-
 quanto attentius considerentur. Qualia
 sunt portenta naturæ insueta, quæ in æthe-
 re, aëre, terra, & aquis nonnunquam con-
 tingunt; pugnae v. c. & tormenta bom-
 bardasque explodentes in aëre exercitus,
 futurarum bellicarum calamitatum prodro-
 mi; peregrinarum avium turmatim cer-
 tantium conflictus acerrimi, & clamores,
 atroces infestorum exercituum pugnas præ-
 dicentes. Signa quoque huc pertinent san-
 guinea; cum stagna in cruorem vertuntur;
 quando panes prandii tempore propositi,
 pavimenta etiam cælo non exposita san-
 guine sudasse leguntur, perculsis hominum,
 quæ talia observant, mentibus. Quis signa
 illa, quæ cladem Hierosolymitanam tem-
 pore Vespasiani, & cruentam Constantino-
 poleos

poleos expugnationem, Imperiique orientalis everfionem præcellerunt, aliunde quàm à Deo omniscio, ad præmonendos tristiffimarum rerum casus, proposita credat? Quæ enim causa secunda talium portentorum dabitur? Idem sentiendum de aliis miris visis in aëre imaginibus; de miraculis supra naturam factis. Meritò quoque inter divinæ Providentiæ singularia refertur *Magdeburgensis iste puerulus, (1) qui in utero matris partus dotoribus extincta bimuli magnitudine reperiuntur est, caput habens galea munitum carnea, qua charta instar detrahi potuit, & pedes ocreatos. Cujus etiam corpusculo mantica militaris adhaferat, in qua orbiculari glandes, consimiles iis, que musquetis emittuntur. Loquuntur divinam providentiam mirabiles istæ pœnæ, quæ sceleratis nonnunquam immiffæ, etiam profanorum & impiorum mentes ita percillant, ut Dei digitum potius venerari, quam fortuitum casum quendam agnoscere malint; ita ut & à Gentilibus, si qui in Deastros illorum impii fuerunt, iidem hoc nomine postmodum, si quando infelicitè omnia cesserint, vel miserabili fato extincti perierint, impietatis, & sacrilegii sui pœnas Diis dedisse crediti fuerint. Tam admirabiles denique, nec prius prævisi casus occurrunt, ut nisi superior quidam rerum humanarum moderator ita disposuisset, omnia tam accuratè, ordinate*

(1)
 Cluver. E-
 pic. Histor.
 p. 772.

nam sic in unum confluere, ac velut conspi-
 rare, & se mutuo juvare non potuissent, (m) Vid.
 ita ut iudicio Salviani (n) omnes etiam religio- Dion. Peta-
 vi expertes vi ipsa, & quadam necessitate com- vius Theol.
 puls, & sentiri omnia à Deo, & moveri, & regi, dogm. t. 1.
 necesse habeant confiteri. f. 528.

§. 6. Deum esse, ipse mundus etiam in
 tempore à Deo conditus confirmat. Quan-
 quam enim mundi, aternitas partim ex
 ignorantia supina, partim ex malitia &
 olim asserta fuerit, & hodiè adhuc ab Atheis
 fingatur, ex ipsis tamen gentilibus complu-
 res olim originem mundi agnoverunt. Ita
 Thales Milesius aquam omnium principium dixit
 apud Plutarchum, (o) qui etiam alibi (p) dis- (o) de plac.
 quirir, *ὅτι πρῶτα σοφία ἤρξατο κατὰ ποσειδῶνα ὁ* Phil. 1. c. 3.
Θεὸς, à qua elemento orsus sit mundi opificium (p) de plac.
 Deum. Ita Empedocles, Plato, Stoici mundum Phil. 2. 6.
 factum esse asseruerunt, quæ complurium
 aliorum etiam fuit opinio. Ex poëtis O-
 vidius (q) mundi originem ita depingit (q) 1. Me-
 ante mare & terras, & quod tegit omnia, tam. f. 11
 cælum,

*Vnus erat totæ naturæ vultus in orbe,
 Quem dixerè chaos, rudis indigestaq; moles,
 Nec quicquam nisi pondus iners, congestaq;
 eodem*

Non bene junctarum discordia semina rerum.
 Et post

*Hæc Deus & melior litem Natura diremit,
 Nam cælo terras, & terris absceidit undas,
 Et liquidum spisso secrevit ab aëre cælum.*

C 5 Quan-

Quanquam autem Epicurus fortè, & ea
 ortum esse mundum docuerit, rectè tamen
 (1) de plac. Phil. 1. c. 6. illerefutatur per ea quæ Plutarchus (1) di
 sputat: *Notionem Dei, inquit, suggestit primò
 conspecta eorum, quæ in mundo sunt, pulchritudo
 ἡδὴν γὰρ τῶν θεῶν εἰκὴν, ἢ ὡς ἔτυχεν γίνεται, ἀλλὰ
 μετὰ πρὸς τέχνης δημιουργίης.* Nihil enim eo
 rum quæ pulchra sunt temere & fortuito nasci
 tur; sed ab arte aliqua efficitur. Mundumque
 hominum causa à Deo factum esse, ipse
 (s) 2. de nat. Deor. agnovit Cicero. (s) Cogitavit nos ante natura
 (r) 6. de be- quam fecit, ait Seneca: (1) Nec desunt ratio-
 nef, c. 23. nes, quibus mundum à Deo factum, in tem-
 pore incepisse, solidè probari queat. Hoc
 ipso enim quo demonstratur mundi auto-
 rem esse Deum, eo ipso mundum cœpisse
 convincitur, cum nihil ab agente causa
 productum dici possit, nisi esse suum ab illa
 acceperit. Et cum in omni effectiva rerum
 productione terminus à quo sit τὸ non esse rei,
 si non simpliciter, certè non esse tale, ne-
 cesse est, ut, in quantum τὸ esse aliquid acci-
 pit, in tantum quoque durare incipiat, ita
 ut reali successione τὸ non esse, sub quo res
 producta prius fuit, successerit τὸ esse.

§. 7. Etsi verò Theologiæ gentilis hic
 error trabalis fuerit, ut materiam quandam
 Deo coæternam statuerint Ethnici, ex eo ta-
 men, quod ex materia illa mundum esse
 productum docuerunt, eundem incepisse
 crediderunt. Illud nimirum Democrii esta-
 tum:

τὸ μὴ ὄντος γενέσθαι, μὴ δὲ εἰς τὸ μὴ ὄν
 τινος, nihil ex nihilo gigni, nihil in nihilum
 rē, cum & cæteris imposuisset, materi-
 aqua Deus uteretur, præextitisse somnia-
 rit; quanquam & observante ex Origine
 schissimo *Thomasio*, (u) sibi materiæ Deo co- (u) Sched.
 æternæ existentiam ideo persuaserint, quod Hist. p. 29.
 absolvi eundem crederent, ne causa mali ha-
 beretur, cum vitio materiæ increatæ ortum
 esset, quicquid peccati è natura hominis
 ebulliret.

§. 8. Cæterum ut aliorum rationes, quæ
 pro productione mundi in tempore asseren-
 da afferri solent, in præsentia mittamus, si
 mundus æternus foret, jam dudum supra
 mare nulli amplius extitissent scopuli. Non
 infeliciter urget hoc *Isaacus Vossius*: (x) *exese*, (x) de veri-
 inquit, sunt quidem scopulorum radices, stant mund. atq.
 nihilominus, quod si ab æterno, mari fuissent ob- p. 2.
 ruitæ. Tempus enim si in infinitum producat, jam
 quoq; infinitus erit terminus rei, quæ ab æterno ne-
 cessaria contigit, cum tamen ratio peteret, ut termi-
 nus statueretur, ubi nullum sit initium. Licet itaq;
 concedatur, ut vel annis mille *Platonis Oceanus*
 unam duntaxat abradat unciam, non tamen effi-
 det, ut scopuli non ab æterna fuerint consumiti.
 Sit ergo mundum in tempore esse condi-
 tum, quo dato, dabitur quoq; Deus mundi
 autor, atq; legis naturalis nobis insitæ la-
 tor optimus, justissimus & sanctissimus.

ARTI-

ARTICULUS III.

De

Imperio & jure Dei in hominem.

§. I.

DE *Alexandro* Magno, author est *Plutarch.* (a) quod in Ægypto *Pfammonem* Philosophum audiens, ex dictis ejus hoc maximè probaverit, ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων βασιλεύοντα ὑπὸ Θεοῦ. *Omnes mortales à Deo regi.* Nimirum ut opifex potentissimus, ita rerum creatarum supremus & absolutus est arbiter, cujus proinde imperio uti non uno nomine homo est obnoxius, ita, ceu divinæ hujus potestatis in suum caput effectum, *legem naturalem* agnoscere tenetur. Creatum quippe Deus hominem suæ bonitatis sic reddidit participem, ut per omnia ab eodem dependeat, eidemque, ceu conditori & benefactori suo, propter tot tantaque accepta beneficia sit subjectus. Quanta est, Dei est creatura, à quo, quicquid habet, etiam homo accepit. αὐτὸς δίδως πᾶσι ζωὴν, καὶ πνοὴν, πάντα, *Paulus* (b) olim ad Athenienses sapienter dixit, τὸ θεὸν καὶ γένος ἰσμεν, *hujus enim genus sumus*, ut *Arati* habent verba. *Clemens Alexandrinus* (c) addit, διαρρημύγῃα, nempe *creatione*. Quod nisi foret, vel homo sui juris per omnia esset, nec à Deo dependeret, supremo humini, ob ejus eminentiam

(a) l. i. f. 610.

(b) Act. 17. 29.

(c) V. Strom.

nam præcise, subjectus dici non posset, eminentia simpliciter jus non conferat in eos tanquam subditos, nisi hi aliunde istam eminentiam agnoscere teneantur.

1. Competere Deo *jus hominem creandi*, *suprema*, *illimitataque ipsius*, cum *independente agendi virtute* conjuncta potestas evincit, qua pro arbitrio nos formare potest secundum sapientiæ suæ ideam perfectissimam, rerum creandarum naturæ & veritati exactissime respondentem, cui ob summam essentiæ suæ perfectionem immutabili quadam, & naturali necessitate Deus, libere licet, si exercitium & speciem actus spectes, convenienter agit, qui alias à se ipso diversus esset, & sibi contrarius futurus, si cum idea, & sapientia divina, non externa conveniret actio. Est nimirum divini intellectus idea de aliqua re, ipse conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cujus similitudinem creaturæ producuntur, cuique ita accuratè & exactissime respondent, ut eo modo perficiantur, quo fuerunt divini mentis conceptui representatæ, juxta tamen libere voluntatis determinationem. Quemadmodum vero divina sapientia perfectissimè omnia intelligens, divino intellectui ex naturali perfectione, non per liberam voluntatis actum, competit, ita quoque ante eundem divini menti rerum creandarum rationes exemplares convenire, hasque

hasque proinde æque immutabiles esse, atque
 immutabilis est divina sapientia, cense-
 re debet. Ex quo consequitur, Deum homi-
 nem creaturum, et si libere eidem quodvis
 hanc, & non majorem perfectionem tribui-
 at, si tamen hominem, & non brutum crea-
 re velit, non aliam quam rationalem ei-
 dem posse concedere essentiam.

§. 4. Recte quidem scribit Græcorum
 doctissimus *Isidorus Pelusiota* (d) ἵκειδὴ οὐς τῶν
 ἰσὺν νοήσου ἢ δύναται, ἔδὲ λόγος τὰ ἰσὺν λόγων
 φράσει, ὅσα χωρεῖτω πάντα ἀνθρώπινη φύσις τῶ μέ-
 γιστοι τῶ ἀράγματος, καὶ μὴ τὴν εὐσίαν σευσραζέσθω,
 ἀλλὰ σευσκυνεῖτω τὴν ἀξίαν: quoniam mens ea,
 qua supra mentem fani, intelligere non potest,
 neque sermo ea, qua sermone altiora sunt, effari,
 ideo omnis humana natura cedat magnitudinī
 rei, neque enim essentiam divinam curiose inquirat,
 sed majestatem; adoret. Pie quoque D.
Balthasar Menzerus (e) quid Deus absoluto jure
 possit se ignorare, ait. Verum cum νόμιμα de
 Deo in nobis reliquum, eundem nihil, quod
 ipsius perfectioni repugnet, agere posse no-
 bis dicitur, bene dicitur, divinam potestā-
 tem, & divina jura, divinum itidem impe-
 rium, cæteris divinis attributis, bonitati sc.
 sapientiæ, justitiæ, & misericordiæ divinæ,
 cetera normæ, convenite. Et quanquam ipse
 nullis legibus sit obnoxius, quocumque ta-
 men modo supremus rerum moderator agit,
 nil tamen committit, quod ipsius sancti-
 tati,

(d)
 4. Epist. 211.

(e)
 t. 2. opp.
 p. 637.

insipientiæ bonitati, & justitiæ, non sit
 congruum; perfectissimum enim agens,
 non potest non nisi perfectissimo agere
 modo, non ex defectu potentie, sed
 ex naturæ perfectione. Non malè Plato
 apud Sextum Empiricum (f) *ὡς θερμὸν πυ-*
ρῶν ἰδίων ἔστι, τὸ θερμαίνειν, ἔξ ψυχῆς ἰδίων ἔστι, τὸ ψυ-
χεῖν, ἔτι καὶ ἀγαθὸν ἰδίων ἔστι, τὸ ἀγαθοποιεῖν, quo-
 modo calidi, inquit, proprium est calefacere, &
 frigidi proprium est, frigescere, itaq; boni pro-
 prium est benefacere, & quod addimus, sapi-
 entis proprium est, Dei sc. sapienter agere.
 Unde cum homo pro animali rationali ha-
 beat à divina sapientia antedensiter vo-
 luntatem divinam respiciente, non verò de-
 mum per liberam voluntatem ejusdem
 tale sit, Deum quoque hominem conditu-
 rum, non aliud quàm animal rationale cre-
 are potuisse relinquitur, quia non nisi sapi-
 entissimè, h. e. essentiali, & per consequens
 immutabili, rerum perfectioni convenien-
 ter agere potest.

§. 4. Natura tetra dicuntur alias aeterna,
 & immutabiles, non eo quidem sensu, quasi
 v. c. hominis essentia sit semper & invariabiliter,
 idq; ab aeterno, & omnino independenter à Deo,
 quemadmodum nonnulli apud Petrum à S.
 Ioh. (g) essentiam crediderunt habere propriam
 quoddam esse actuale, seclusa existentia, seu cisi
 actu non existat, nimirum antequam actu existere
 incipiat, & postquam desit, existere. Cum ab-

(f)
 l. 10. adv.
 Mathem.
 p. 430.

(g)
 Meta. 2. 2. 1.
 1. add. 12.
 can. Theol.
 Scholast. t. 1.
 §. 1. P. 74r

sur-

furdum sit, dici aliquid præter Deum inde pendens, quandoquidem omnis essentia quæ non est ipse Deus, à Deo dependeat ceu prima omnium rerum causa: verum tales appellantur ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum essentialium, ad certæ alicujus essentiæ, v. c. hominis, constitutionem necessariorum. Non enim potest essentialiale prædicatum aliquod detrahi ab essentia aliqua, salva eadem manente: definit enim verà esse, cum talis amplius non sit, qualis natura sua esse debeat, si enim à luce vim illuminandi dettaxeris, habebis non lucem. Recte *Augustinus*

(b)
L. 2. de lib.
arbit. 7. c. 8.

(b) *duo & tria septem esse, inquit, perpetuo verum esse, nisi nihil sit, quod numeretur.* Quod

adeò verum est, ut ne Deus quidem essentias, ut eadem maneant, mutare possit, cum contradictionem implicet, aliquid esse lapidem, & tamen lapidis non habere essentiam: & si Deus volens producere hominem, non essentiam rationalem, sed vel lapidis, vel aliam ei tribueret, non hominem, ceu qui immutabiliter est animal rationale, sed vel lapidem, vel aliam rem conficeret.

(i)
Disp. Metaph. 8. c. 1.
5-7.

Conveniunt equidem, ut (i) Hurtado de Mendoza scribit, essentia rebus libere, quando nimirum existunt, quia libere sunt à Deo, dicuntur autem necessario convenire, quia Deus producere volens hominem, non potest illi tribuere essentiam lapidis, quia non faceret hominem, sed lapidem,

ita Immutabiles sunt itaque rerum natura seu considerentur secundum se & absolute, seu in quantum divinum respiciunt intellectum, in quo representantur. Cum enim non ex quolibet possit fieri quodlibet, non etiam quaelibet, sed certa & determinata essentialia certam quoque & determinatam essentiam, hominis v. c. constituere posse certum est, quibus immutatis, ipsam quoque immutatam priorem essentiam tolli & interire necesse est. Verus homo ut aliquid dici queat, tale sit oportet, quale debita hominis natura illud esse exigat, quicquid interim iudicat intellectus, citra cuius etiam operationem essentiae non nisi per se sibi congrua, & convenientia constituuntur. Et hoc veritatis genus, ut est immutabile & indivisibile, ita quoque rerum, quae vera dicuntur, essentiae sunt immutabiles, & indivisibiles.

§. 5. Nec, quando haec ita disquirimus, complura praeter Deum immutabilia & increata à nobis introducuntur, cum necessarium absolute, quod in se & sua natura est invariabile, aliud sit *independens*, quod à se simpliciter est necessarium, tam quoad essentiam suam, quam quoad attributa propria, qua ratione solus Deus absolute & immutabili necessitate est id, quod est, aliud *dependens*, quod licet non à se, in se tamen in certo genere, ratione scil. veritatis suae, est invariabile & immutabile.

D

ita

ita ut si non aliud, sed hoc esse debeatur, hanc quoque, his necessario attributis essentialibus constantem naturam, & non aliam ei tribuere oporteat. Aliter nimirum judicandum est de rei essentiis, aliter de rei existentiis. Illæ sunt sicut numeri.

(k)
3. Metaph.
3, 10.

(k) ὡπερ, inquit Aristoteles, ἀπ' ἀριθμῶν ἀφαιρεθέντος τινὸς ἢ προσθεθέντος, ἐξ ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔστιν, ἢ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀριθμῶν ἔστιν, ἀλλ' ἕτερος, καθ' ἑαυτὸν ἀφαιρεθῆν ἢ προσθεθῆν. ἕως ἴδὲ ὁ ὀρισμὸς, ἔδὲ τὸ τί ἦν εἶναι, ἐκ ἐστὶ ἕσται, ἀφαιρεθέντος τινὸς, ἢ προσθεθέντος.

Quemadmodum de numero ablato, aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diversus, etiam si minimum auferatur, aut addatur: ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo, aut addito. At verò in existentia res considerata, cum è causis suis educitur, veleducta est, capit ab idea sui artificis mensuram, ita ut v. c. vera dicatur domus, quæ conformis est ideæ architecti, verus etiam sit homo, qui actu existens respondet divini intellectus exemplari, talisq; est, qualem natura ipsius debita, eiq; ceu objecto exactissimè, ex summa naturæ Dei perfectione, & immutabiliter respondens divinæ mentis idea, esse exigit.

§. 6. *Æque immutabiles sunt naturæ rerum, si considerantur prout divinus intellectus eas cognoscit, & prout in mente divina per ideas repræsentantur.* Ob summam enim, & infinitam intellectus sui perfectionem

fectionem, Deus creaturas non aliter cognoscere potest, quam quales ut sint natura ipsarum debita exigit, nec ipsius menti aliter obijci possunt, quam quales in se sunt & esse debent, nec denique eas Deus aliter ut sint, vel fiant, concipere, & aliter concipiendo immutare potest, ob absolutam, & infinitam scientiæ suæ eminentiam; quæ ipsius iudicium rei, prout est, & esse debet, exactissimè respondet. Nec divinæ potentia & libertati hoc pacto aliquid decedit, cum illa reliquis divinis attributis, bonitati sc. sapientiæ, justitiæ, & perfectioni divinæ; convenienter explicari debeat; hæc verò non in intellectum, sed in voluntatem cadat. Nam divino intellectui objectæ res non aliter apprehenduntur; nec aliter dijudicantur, quam quales sunt, & apparent; unde sequitur, non posse Deum id rei & ipsius naturæ conveniens iudicare, quod ipsi repugnat; vel illud ei tribuere, quod eandem destruit, vel in aliã speciem immutat. Ipsæ præterea *idea*, res creatas divinæ menti repræsentantes, sunt, iudicè Augustino

(1) *principales formæ quædam, vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, quæ ipsa formæ non sunt, ac per hoc æternæ, ac semper eodem modo se habentes, quæ in divina intelligentia consistunt; Et quum ipse neq, orientur, neq, intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oriri & interire potest, quod oritur & interit.*

(1)
l. de div.
quæst. 83. q:
46. de civit.
Dei 7. 28.

Et mox : *Quod si haec rerum omnium creandarum, creaturarumque, rationes in divina mente concipiuntur, neque in divina mente quicquam, nisi aeternum atque incommutabile esse potest; non solum sunt ideae, sed ipsae verae sunt, quia aeternae sunt, & ejusmodi atque incommutabiles manent: quare participatione fit, ut fit, quidquid est, quoquo modo est.* Et ante Augustinum Seneca (m) docuit exemplaria rerum omnium Deum intra se habere, numeros universorum quae agenda sunt, & modo mente complexum esse. Plenum his figuris esse, quas Plato ideas appellat, immortales, immutabiles, infatigabiles. Itaque homines quidem perire, ipsam autem humanitatem, ad quam homo effingitur, permanere, & hominibus laborantibus, intereuntibus, ipsam nihil pati.

(m)
Epist. 65.

(n)
de I. N. & G.
I. 2. 6.

§. 7. Quae cum ita sint, patet quod, quanquam Deus uti omnia, ita quoque hominem libertima voluntate condiderit, non tamen hoc inde consequatur, uti Dn. Puffendorffio (n) quidem videtur, in beneplacito ejusdem fuisse, qualem homini naturam vellet assignare, ita ut hanc, qua jam gaudet, naturae conditionem, Creator homini libere attribuerit. Quanquam enim de individuo, quod Deus hominem libere condidit, haec vera sint, cum sicut Deus Te libere hominem condidit, ita quoque, si ipse voluisset, brutum te creare potuisset, falsum tamen est, quod, quando te hominem condere statuerit, aliam quam humanam, hoc est, rationalem naturam, tibi attribuere potuerit, ut proinde, quanquam libere,

bere & ex divino beneplacito sis homo, cum tamen homo sis, ex immutabili quadam necessitate naturam rationalem sortitus sis. Sicut enim Deus triangulum effecturus, non aliam, quàm tribus angulis constantem figuram novit conficere, ita hominem creaturus, non aliam, quàm rationalem essentiam, ei tribuere potest; cum si aliam eidem concederet, non hominem, sed alterius spectei individuum produceret, cui licet *hominis* appellatio imponi posset, verus tamen minimè homo foret, cū vera hominis natura destituatur. Nec fingitur hoc pacto Deo aliquid prius. Sicut enim non aliquid Deo prius inde introducitur, quando illius omnipotentiã se ad omnia ea, sc. quæ contradictionem involvunt, extendere negamus, ita nec quando essentias rerum immutabiles effedicimus: Et quanquam propriæ creaturarum naturæ, ceu objecta divinæ cognitionis, à nobis ut anteriores ipsa divina scientia concipiuntur, non tamen ad ipsam divinam essentiam *antecedenter* se hoc nomine habent. Non etiam adjungitur Deo principium aliquod coeternum extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit, cum ipsimet cum B. Augustino (o) negeimus, Deum extra se quicquam positum intueri, ut secundum id constitueret, quod constituebat. Qui enim agit secundum sapientiam suam omni perfectionis gradu

(o) l. de div. vers. quæst. 83. q. 46.

perfectissimam, rerumque naturas in se immutabiles, immutabiliter quoque, ob exactissimam inter divinam ideam & rem eternam convenientiam, divinæ cognitionem repræsentantem, non agit secundum aliud quod principium externum. Divina enim intellectui, ut alibi docetur, creaturæ non repræsentantur per species ab illis desumptas, sed est aliquid intimius Deo, quod factas creatas eidem exhibet, ipsa nimirum divina essentia, in qua omnes rerum naturæ, sicut in se sunt immutabiles æquè atque immutabile est, bis duo esse quatuor, vel triangulum aliquod tribus constare angulis, ita quoque ob summam divinæ mentis perfectionem immutabiliter relucet. Quamquam vero divina sapientia, in quantum cum libertima voluntate Dei conjungitur, libere transeat ad extra, in se tamen spectata, est, manetque immutabilis atque simplicissima, simplicissime unum quid cum divina essentia.

§. 8. Nec suo destituitur usu, vel otiosa est, modo instituta de *immutabilitate essentiarum* disquisitio, quidquid sit de proprietatibus rerum, ubi divinam potentiam ita mensurare nobis religio est, ac si rei repugnaret tolli à subjecto proprium. Disputat Dn.

(2) l. e.

(p) Pufendorfius, qua ratione actioni hominis competat moralitas, existimatque revera omnes motus & actiones hominis, remota omni lege, tam divina, quam humana esse indifferentes:

venis; earum autem aliquas ideo tantum naturaliter honestas, aut turpes dici, quod eas fieri, aut omitti, quam maximè requireret conditionatura, quam creator homini libere attribuit. Unde mox infert, quod sicut ex divino beneplacito homo, quam habet, naturam accepit, ita quoque moralitatem actionum ipsi, ut sociali, convenientium vel disconvenientium ex eodem fonte derivari par esse. Ut adeo ista his competat non ex necessitate absoluta, sed hypothetica, posita conditione, quam homini præ reliquis animalibus Deus libere assignavit. Nos contra affirmamus, quod sicut immutabili quadam ratione homo est animal rationale, & ab immutabili quoque divina sapientia pro tali animali immutabiliter habetur, ante divinæ voluntatis actum, ita quoque ante eundem, & sic quoque ante legem, certos actus homini, & naturæ ejus rationali convenire, & non convenire. Eundem etiam legi naturæ sic esse obnoxium, ut non possint non tum decere, eique esse congrua, quæ in lege naturæ præcipiuntur, ut proinde jure quoque ad ea præstanda à Deo obligari possit.

§. 9. Ex hoc jure creandi, quo Deus gaudet, oritur divinum ejus in res creatas dominium, quo omnes tanquam proprias possidet. Omne enim opus, in quantum tale, sui est artificis à quo producitur, sicut vas figuli à quo effingitur: unde cum penitus sumus Dei, qui non ex aliena, vel quadam

(9) de jure
Dei in creat

(r) de Deo
& attribut.
c. 23.

eidem coæterna, ut præcorum nonnulli delirarunt, sed ex quadam à se, & ex nihilo creata materia nos produxit, toti quoque hinc Dei sumus, quod etiam *Mosi Amyrald: (9)*, non ita videatur, conceditur tamen ab ipso *Crellio (r)* homine Sociniano. Hocque imperium Dei in homines, ut est independentis, quod à nullo accepit, ceu qui libere, suo pro arbitrio, non aliunde iustus vel aditus, propria virtute omnes creaturas produxit, nullius superioris voluntati obnoxius; ita quoque absolutum, aliunde non restrictum, aut limitatum, reliquis tamen attributis, sapientiæ scilicet, justitiæ, & sanctitati conformis est. Et quanquam creaturæ suæ reddere rationem non tenetur, non tamen interim aliam in hominem potestatem habet, quam quæ ipsius naturæ, ejusque proprietatibus, & virtutibus est consentanea, quicquid *Amyraldus* contradicat, solide hoc nomine ab aliis confutatus.

§. 10. *Plenum hoc Dei in homines dominium, jus quoque eidem confert, creaturis pro arbitrio utendi, cum qui absolutus est rei dominus, illi quoque eadem, prout ipsi videtur, uti concessum sit, cum nulum agnoscat, qui hanc ipsius facultatem & jus restringere, eumque ad rationem reddendam vocare queat. Quanquam verò ex plenitudine potestatis, Deo & directum & utile, ut sic loqui liceat, cunctarum rerum competat dominium, ordinatum tamen illud, & tempera-*

pentum est divina sapientia, bonitate, sanctitate, justitia & æquitate, quæcum illa cetera perfectissimum divini intellectus lumen præluceat, hæc vero normæ & legis æternæ instar divinam voluntatem in suis dirigunt actionibus. Ex hoc autem, quod Deus jure gaudet rebus creatis pro arbitrio utendi, patet quod eas, & sic etiam hominem ad *certum finem* condere possit, ad eum nimirum, qui ipsius sanctitati & bonitati, creaturæ verò naturæ est conveniens. Unde patet ulterius, quod quemadmodum Deus hominem conditurus, illum non aliud, quam rationale creare potuit animal, ita quoque eundem suæ rationali naturæ convenienter creaturus, ad finem mere naturalem, vitamque mortalem qualem bruta vivunt, sine sensu & cognitione Dei, condere non potuerit. Obstat enim animalis hujus divinitas, præstantia, & cum Deo cognatio, *Aristoteli* (s) etiam cognita, cui τὸ θεῖον ἀνθρώπων γένος ἢ μόνον μετέχει τῆς θεῖας ἢ ἡμῖν γνωστέων ζώων, ἢ μάλιστα πάντων, *hominum genus, aut unum ex omnibus animalibus nobis cognitis divinitatis particeps est, aut omnium maxime dicitur.* Ob hanc fieri nequit, ut, cum simus agentia intellectualia, ad alium quàm finem quoque rationalem simus creati. Cumq; voluntas natura actum amoris ex se, dato objecto amabili, eliciat, ergo si sibi & naturæ rationali convenienter moveatur, id quod est optimum, Deum scil.

(s) l. 2. Part. Animal. c. 10.

D 4 amabit

amabit, quare nec universi conditor hominem aliter, siquidem eundem naturaliter perfectum condere constituit, producet, quam ut amore feratur in id, quod est optimum, naturæ ipsius rationali convenientissimum, supremum nimirum & optimum Numen, quod secundum *Synef.* (r) ἀγαθὸν ὑμῶν ἀπαντες ἀπαραχῶ, καὶ σοφοὶ δῆμοι, καὶ ἄσοφοι, bonum celebrant omnes ubiq, & sapientes populi & insipientes. Si verò creatura rationalis sine Creatoris sui amore produceretur, tum hæc ipso, uti loquitur *Iansenius* *Urensiv.* (u) quo illo principij sui amore caret, velut pondere, qua in locum suum connaturalem urgeatur, distorta perversa, voluntatis esset. Necessè enim erit, uti mox rursus scribit, ut vel seipsam, vel aliud à se diligat, & consequenter ut seipsam ante diligat. Utrumvis autem fecerit, non rectò fecerit, Voluntas enim, iudice eodem ulterius, non diligens Deum, seu actu, seu habitu, non nisi mala & perversa esse potest, quia non diligit id, quod eam diligere aterna lex jubet.

§. II. Cæterum quemadmodum qui sui juris est artifex, rem in sui non solum usum & commodum, sed & in aliarum etiam utilitatem conficere potest, ideo quod illius est dominus, hæc vero ipsius propria, ita quoque supremus rerum dominus & creator, creaturas suas, & sic etiam hominem, propter se non solum producendi, & in suam gloriam, seu finem ultimum, dirigendi, sed

(r)
de Regn.
p. 9.

(u)
T. 2. de
Stat. natur.
pur. f. 691.

sed etiam in aliorum bonum ordinandi, jus
 habet. Quamquam enim Deus sibi ipsi suf-
 ficiat, nec ut beatus sit alio aliquo externo,
 creaturis sc. suis, indigeat. *Iupiter, inquit Se-* (*) Ep. 9.
neca. (x) resoluta mundo, & Diu in unum confusus,
paulisper cessante natura, acquiescit sibi, cogi-
tationibus suis traditus. Et ex Christianis
Eusebius Caesariens. (y) primo omnium, scribit, de (y) præp.
Deo opinamur, quod ipse perfectissimus atq; beatif- Evang. 8. 2.
simus sit, sibi atq; cæteris sufficiens, omnium ipse re-
rum principium, ipse medium, ipse finis. Poten-
tiam tamen suam, sapientiam, bonitatem & justi-
tiam ut ederet monumentum, mundum crea-
vit propter hominem, hominem propter se
ipsum. Omnia quæ sunt in hoc mundo, quibus
utuntur homines, hominum causa facta esse, & pa-
rata, olim Cicero (z) docuit. Consentit Lactan- (z) l. 2. de
sius. (a) vera, inquit. est sententia Stoicorum, qui Nat. Deor.
ajunt nostra causa mundum esse constructum. n. 37.
Omnia enim quibus constat, quæq; generat ex se (a)
mundus, ad utilitatem hominis accommodata de Ira c. 13.
sunt. Jure ergo propter Deum autorem
horum bonorum homo quoque creatus est,
nec potest alius finis hoc, quo homo dicitur
esse propter Deum, naturæ hominis ratio-
nali & intelligenti convenientior esse. Ni-
hil enim hominem magis decet, quam ut,
cum complura insignia à Deo beneficia ac-
cepit, conditorem hunc suum optimum
hoc nomine colat, omnique laude pro-
sequatur. Quod summo jure homo Deo
propter

propter beneficium Creationis debet, & quod Deus hominem creaturus intendit, propter id etiam à Deo creatur: quare patet hunc hominis etiam finem esse, ut beneficia Dei in se collata, grata mente agnoscat, omnique gratiarum actione celebret. justum quippe hoc est, cum Deus hominem condiderit, ut suam sapientiam, bonitatem, justitiam, potentiam notam faceret, divinæ huic intentioni homo respondeat, idque cum utatur ratione sibi habeat propositum, ut in laudes Dei, ejusq; sapientiæ & bonitatis, devota mente erumpat, cum ad has sibi deferendas eundem supremus rerum arbiter beneficiis obligaverit. Imo sapienter Deus quoq; facturus hominem propter se creare debet, partim quia gloriam Soli DEO à creatura debitam alteri non potest concedere, nec se abnegare, partim quia, nisi homo Deum, ceu centrum & terminum suum respiceret, creaturam moraliter malam & inordinatè se habentem produceret. Sequitur hinc supremum Numen lege lata eadem homini præcipere, eundemq; ad talia præstanda condere posse; ex quo etiam cognoscitur, *quo jure Deus homini officia sibi debita præcipere queat.*

§. 12. Potest etiam Deus condere hominem propter proximum, ut ei inserviat. Libera enim & absoluta cum ipsius sit potestas, ad ea creando hominem destinare potest, quæ
ejus

eius sapientiæ, bonitati & justitiæ, hominis-
 rem naturæ, non repugnant. Quare cum
 ei hominem animal sociale condere placue-
 rit, mediisque eundem ad vitam socialem
 vivendam necessariis instruxerit, ita ut se-
 paratam alias acturam vitam, vinculo quo-
 dam ad communitatem illam, quam omnes
 homines ideo quod sunt ejusdem naturæ
 constituere intendit, conservandam colli-
 garet, sic omnia ordinavit, ut alter alterius
 ope opus haberet; cumq; iisdem omnes si-
 mus obnoxii necessitatibus, alter alteri, si
 vicissim ab eo auxilii quid expectare vellet,
 interserviret. Cumque societas humana citra
 ordinem jubentium & parentium subsistere
 nesciat, citra ullam in homines injuriam,
 supremus rerum Dominus æqualitate illa,
 quæ alias in hominum ista inordinata mul-
 titudine futura esset, sublata, homines ho-
 minibus subjicere, hisq; imperandi majesta-
 tem, illis parendi gloriam relinquere po-
 tuit. Et quemadmodum supremum in
 omnia dominium, liberrimaque divina
 potestas in hoc maximè conspicitur, ut res
 homini, tum cui vult, tum etiam quo-
 usque vult, pro suo subjiciat arbitrio, & ab
 eodem rursus revocatas in aliam transferat,
 ita quin homini quoque, qui per omnia
 Dei est, ut bonis illis quæ à Deo accepit al-
 teri interserviat, vel alteri se subjiciat, ipsiusq;
 in suum caput potestatem agnoscat, impe-
 rare possit omni caret dubio. Unde Ci-

cero

§) 3. **Offic.** *cero, (b) hoc, inquit, natura prescribit, ut homo homini, quicumq; is sit, ob eam ipsam causam, quod (c) r. Offic. is homo sit, consultum velit. Qui etiam alibi (c) docuit, homines hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alius alij prodesse possit. Ex quo colligitur, jus quoque Deo competere, lege implantata socialia precepta homini prescribere, eique quæ in vita sociali erga alios, vel etiam erga seipsum exercere debet, officia dicitare.*

§. 13. Pars nimirum hujus juris, quod Deus, seu supremus Dominus; in homines exercere potest, est *imperium* in eosdem, quod illos gubernat & regit, quod ut à potestate divina in res brutas, vel proflus inanimatas distinguatur, in creaturas intellectu & voluntate præditas propriè se exercere dicitur. Liberum quoq; est hoc, independens, & supremum, amplissimum & plenissimum; sapientia tamen, justitia & bonitate temperatum, id quod creaturæ, ipsiusq; naturæ & fini propter quem est condita, congruum est respiciens. Concernit hoc divinum in homines imperium non externam solum actionum honestatem, sed, & quidem primo omnium, *Conscientiam* quoque internam mentis, è qua oriuntur omnes de bono & malo cogitationes; sanctitatem & affectuum puritatem. Nec cum illis sentimus (d) quibus *juris naturalis scita ad forum duntaxat humanum adaptanda videntur, quasi jus naturale magnam*

(d) Pnfend. præfat. de Offic. Hom.

Inquam partem circa formandas hominis exte-
 riores actiones versetur. Quod enim olim Han-
 nibal (e) eos falli dixit, qui omnes non ab ipsis
 formam primordiis derivare, sed concretis jam
 avaram molibus avertere, vel exsiccare volunt:
 id suo modo hic verum est, frustra sc. forma-
 ni, & legibus subjici actiones hominis exte-
 riores, nisi & internæ legibus dirigantur &
 assuefiant. Ex corde enim impuro non nisi
 impuræ exoriuntur actiones, & cui impunè
 licet in mente atrocitas quæque moliti scele-
 ra, quæ mirum si cogitata impietas in exter-
 nam exeat immanitatem. Taceo amplitu-
 dini divini in hominem imperii adversari,
 si quoad actus interiores, qui per se & pri-
 mo sunt actiones hominis, quorum signa
 sunt actus exteriores, eidem mortales ob-
 noxios esse negemus. Certum itaq; cum
 sit, internis actionibus foras non exeunti-
 bus peccari posse, imo actu peccari, legem
 quoque illis præscribi posse manifestum
 est. Larro, eleganter inquit Seneca, (f) est,
 etiam antequam manus inquinet: quia ad occi-
 dendum jam armatus est, & habet spoliandi,
 atq; interficiendi voluntatem. Jam verò secun-
 dum Aristot. (g) ἐν τῷ προαιρέτως κείνομένῳ τοῖς
 πρῶτον δὲ δὲ τὸ πρῶτον ἐν τῷ πρῶτον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ πρῶτον.
 τῷ, ex electione judicamus, qualis quis sit: cujusq;
 rei gratia fecerit, sed non quid fecerit. Internam
 hanc mentis impuritatem, non in actus ex-
 teriores erumpentem, haud inepte describit
 Plutarch.

(e) apud Iustit.
31. 5. 7.

(f) 5. de benef.
c. 14.

(g) 2. Eudem.
c. 11.

(b)
de virt. &
vit. t. 2.
f. 100.

Plutar. (b) exemplo vitiosi, somniantis, μεθ' ἡμέραν, inquiens, ἔξω βλέπεται καὶ συζημαπύσεται ἢ κακία πρὸς ἑτέρους, δυσωπῆται καὶ περιελαλύπτει τὰ πάθη, καὶ ἐπὶ πάντων ταῖς ὁρμαῖς ἐκδίδωσιν ἑαυτὴν, ἀλλ' ἀνπιτίνει, καὶ μάχεται πολλάκις. ἐκ δὲ τῶν ὑπνοῖς ἀποφυγῶσα δέξασθαι, καὶ νόμους, καὶ πόρρωτά τε γινόμενῃ τῷ δεδιέναι, καὶ εἰδεῖσθαι, πάντων ἐπιθυμῶν κινήσῃ, καὶ ἐπαυχεῖται τὸ κακόνδεσθαι, καὶ τὸ ἀκόλαστον. Inter diu vitium foras prospiciens ad alios, usq; se accommodans, pudore afficitur, & occultat affectum, neq; omnino impotibus suis concedit, sed repugnat saepe ac renititur. In somnis autem legibus jam & aliorum iudiciis non amplius obnoxium, remotumq; longissime a verecundia & metu, omnem movet cupiditatem, malitiamq; suam & libidinem exsuscitat. Luctam moralem à motibus internis proveniente[m]

(i)
1. de Legg.
f. 573.

Plato (i) ita depingit: τὰ πάθη ἐν ἡμῖν οἷον νεῦρα ἢ μῆριβοι πρὸς ἑνῶσαι, ἀπὸ τοῦ ἡμῶν, καὶ ἀλλήλοις ἀνθέλκυσιν ἐναντία ἔσσαι, ἐπ' ἐναντίας πρὸξείει, ἢ ἐν διωρισμένῃ ἀρετῇ καὶ κακία κῆτις, affectus in nobis quasi nervi aut funes ingeni trahunt nos invicem, retrahuntq; ad contrarias actiones; ubi virtus & vitium discreta versantur

(k)
1. 12. de Trin.
nit. c. 12.

Recte proinde Augustinus (k) ait: Nes sane cum sola cogitatio ne mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens libenter, qua statim ut attigerunt animum, re spui debuerunt, negandum est esse peccatum, & ideo de talibus quoq; cogitationibus venia petenda est, peccusq; percutiendum, atq; dicendum, dimitte nobis debita nostra.

§ 14. Ex hoc itaque, quod Deo imperium homines, seu jus illos regendi & gubernandi competit, *potestatem habet leges ferri*, hominemque ad obsequium sibi debitum obligandi, quæ usque eo ampla & pœna est, ut lege lata, non solum ea quæ naturaliter sunt honesta, sed & quicquid in se non est malum moraliter, imperare, refractarium gravissimis pœnis coercere, imo & extremo supplicio afficere queat. Exerit nimirum se per hoc vis imperii in caput subditi, ut potestatem in personam subjectam habeat, & eam ad quælibet justa sub pœna etiam mortis obligare possit, quæ si non obnoxia foret superioris imperio, nunquam ille in istius actiones potestatem aliquam sibi arrogare, mores ipsius disponere, suisque constitutionibus & sanctionibus eandem sibi ligare, & ad suum arbitrium regere jure posset, maximè in rebus indifferentibus. Potest quoque Deus, si de absoluta ejus potentia loquimur, nunc pluribus legibus latis homines ad obsequium obligare; prout *Israëliitarum* Rempubicam non moralibus solum præceptis, sed & ceremonialibus & judicialibus constitutionibus sibi devinci-revoluit: Pluribus quoque abrogatis, pauciores præscribere jus habet. Denique non tot tantum generi humano leges ferre, sed & singulis hominibus singularia, & personalia quasi mandata dare potest, quale fuit
 E illud

illud Abrahamo datum, de offerendo *filii*
unico. (x)

Genes. 22. 2. §. 15. Quoniam autem tam amplè & ple-
 num in homines Divinum est imperiũ, *legesq;*
fovendi potestas, nunquam tamen à Divina:
 sapientia, bonitate, sanctitate & justitia il-
 lud est absolutum, sed exierit se secundum
Legem Dei aeternam, h. e. secundum illam
 conceptam Divinæ mentis practicam, juxta
 quem Deus suæ sanctitati, justitiæ, & boni-
 tati convenienti quadam ratione, res à se
 conditas gubernare constituit. Quare nec
 præcipiet, nec ex naturæ perfectione, aber-
 rare nesciæ, præcipere poterit contraria il-
 lis, quæ alias jure naturali sunt præcepta, ut
 nimirum creaturæ rationali mandet, ut
 Deum blasphemet, vel odio habeat, alium
 Deũ colat, hominemq; infontem injustè in-
 terficiat, &c. Cum enim ea quæ jure naturali
 prohibentur, sint intrinsece mala, hoc ipso
 à Deo nullo modo præcipi posse certum est
 Ἄρα πάντα τὸν Θεὸν οἶσι ἴδ), καὶ οἶον ἐξ ἐπιβουλῆς
 φαντάζεσθ' ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἰδέαις; τὸτὲ μὲν αὐ-
 τὸν μνησόμενον, καὶ ἀλλ' ἅπαντα, τὸ αὐτῷ εἶδος εἰς πολ-
 λὰς μορφὰς, τὸτὲ δ' ἡμᾶς ἀπατῶντα, καὶ ποιῶντα
 δεῖ αὐτῷ τοιαῦτα δοκῆν; ἢ ἀπλῶν τε ἴδ), καὶ πάν-
 των ἅπαντα τῆς ἑαυτοῦ ἰδέας ἐμβαίνειν: Num existi-
 mas prestigiatorem esse Deum, & tanquam ex in-
 fidiis alias alia sub specie apparere? & alias qui-
 dem in multas formas speciem suam mutantem,
 aliamq; effectum, alias autem nos decipientem, κα-
 νασθ

nam de se nobis imagines offerentem? vel sim-
 pliciter potius minimeq; omnium sua ex specie dis-
 cuterem, quarit Plato (y) ex illis, qui De- (y)
 um & bonorum & malorum causam esse 2. de Rep.
 putant, id quod & h. l. recte quæri potest, fol. 410.
 Cumque creatura rationalis, seu agens mo- seq.
 rale, à Deo dependeat non tantum quoad
 esse naturæ suæ rationalis & socialis, sed &
 quoad hunc respectum, quod sit agens ali-
 quod morale, & quod actiones ejus valore
 quodam morali gaudeant; & vero esse mo-
 rale quod per se tale est, seu verum, & non
 fictum quid per mentis operationem, æque
 immutabile sit, atque esse rei naturale, seu
 infra docebitur, consequens est, quod
 quemadmodum esse hominis naturale mu-
 tationem nullam subire potest, ita quoque
 esse actionum ipsius morale, cum Divinæ
 sanctitati, quæ omnis honesti & boni natu-
 raliter moralis ratio quo ad nos unica & im-
 mutabilis est, seu regulæ suæ & exemplari,
 conforme esse debeat, ab omni mutabilitate
 abhorreat. Et cum homo Deo sit subje-
 ctus, Divinoq; ejus imperio non aliter, quàm
 animal rationale obnoxius, cum bonitate
 & sapientia ipsius non congrueret potestas,
 si creaturam rationalem modo irrationali,
 & sic illius naturæ plane incongruo, sibi
 subiceret.

§. 16. Aliter quidem hæc disputantur à (2)
 Guilielmo Tyvis. (2) Anglo Britanno Professore, Animad. ad

Collat.
Arm. &c. p.
90. 101. seq.

(a)
De Provid.
c. 19. 28. seq.

(b)
Vind. quæ-
sti. diffic.
c. 8.

(c)
Disp. Se-
lect. P. I. p.
306. seqq.

(d)
l. c. c. 28. 29.

(e)
Levit. c. 11.
45. c. 19. 2.

(f)
Quod sec.
Ep. non
suav. viv. T.
3. opp. f.
1102.

*Samuel Retorfort. (a) & Macovii discipulo Szydlovio (b) aliisque : Melius tamen his sententiis Gisbertus Voëtius, (c) prolixè quam impia hæreticè sit sententia probans ; qua non est religiosior illa dissentientium exceptio, quando in jure divino, & quid Deus homini imperari possit, explicando, illum actum qui in hominibus est peccatum, in Deo peccatum esse negant, cum respectu primæ causæ nullum peccatum sit in mundo, nullaq; deformitas, sed tantum respectu creaturarum, uti quidem Retorfort. (c) opinatur ; quippe quæ, cum neminem habet in quem peccet, neminem quoque cui sit obnoxia agnoscit. Verum, quanquam summus rerum Dominus, & moderator, nulla lege ab extra urgente teneatur, ipsius tamen sanctitas immutabilis, quæ ratio & norma est sanctitatis, cujus nos decet esse studiosos, ceu qui vult, *ut simus sancti, quem admodum ipse sanctus est*, (e) instar legis est optimo ipsius & perfectissimo Numini, contra quam nihil committere potest. *Pare Plutarch. (f) de Deo sentire jubet, ὡς πάντων ἡγμῶν, ἀγαθῶν, πάντων δὲ κατὰ ἡλῶν ἐκείνου ἔσσι, καὶ φανερὸν ἔστιν ποιεῖν αὐτῷ βέλους, ὡς περὶ ἐδὲ πύχου, νόμισμα hunc omnium esse bonorum principem, omnium pulcherrimum verum parentem, neq; facere aut agere, aut pati mali quicquam.* Ex perfectione itaque naturæ suæ summa, quam abnegare nescit Deus, non præcipit ea quæ Juri Naturali sunt contraria, à se, suaque*

sapientia, & sanctitate naturali & immutabili alias aberraturus, & sibi ipsi difformis futurus, si ea imperaret, quæ ipsius bonitatis, sanctitatis, & super creaturas eminentiæ gloriam lædunt. Agnoverunt sine ipsi Gentiles minui Divinam laudem, & sanctitatem, si Deo talia tribuimus, quæ ipsum faciunt autorem impietatis ab hominibus patrata. Ut Platonem taceam, *Salsius Philosophus* (g) τὸ δὲ ἀδικίας τε, in- ^(g) de Diis & quit, καὶ ἀσελείας ἐκ τῆς ἐπιμαρμένης διδόναι, ἡμᾶς mund. c. 9. μὲν ἀγαθὸς, τὸς δὲ Θεὸς ποιεῖν ἐστὶ κακός. Inju- apud Grot. stitias, & per lasciviam, & perulantiam commissa Opusc. de Dogmat. scelera ad fatum referre, nos quidem probos, Deos Recip. nox. vero nequam ac scelestos efficit. Rectè proinde *Maximus Tyrinus* (h) scribit, ἀπὸ τῆς ἐλομένης μοχ- ^(h) θύειαν ἀστία, Θεὸς ἀνάετος: 'malitiam qui assu- Differt. 25. mit, culpam sibi adscribat, Deum extra noxam relinquat.

§. 17. Cæterum sicut Divinum hoc imperium, & jubendi præcipiendive potestas, se ad impossibilia quæ talia sunt moraliter, h. e. turpia, quæ salva honestate fieri non possunt, non extendit, ita quoque nec ad ea, quæ talia sunt physice, & agentis vires divinitus acceptas superant, nostraque culpa talia non evasere. Juri enim præcipiendi Divino respondet à parte hominis obligatio ad obsequium, quæ ad impossibilia, quando impotentia illa nostra non est contracta culpa, non potest extendi. *Cause propter*

(i) tom. 2. opp. Th. Mor. f. 67. punct. ult.

(k) T. 4. Opp. de Iustif. l. 4. c. 13. p. m. 1209.

quasi cessat obligatio, sunt (ut Bonacina (i) verbi-
 utar) *ba* : *vis absoluta, impossibilitas &c.* *Neg-*
enim fingi potest, inquit, et si male hæc appli-
cet Bellarminus, (k) quomodo aliquis peccet in ei-
quod vitare non potest, quod si non peccat, qui le-
gis transgressionem vitare non potest, profecto nec
legem transgreditur, nec illam legem habet. Non
enim fieri potest, ut legis transgressio non sit pec-
catum, cum nihil sit aliud peccatum, quam trans-
gressio legis. Cum bonitate quoque, sapienti-
tia, & iustitia supremi legislatoris pugnat,
creaturam, quæ quicquid habet ipsi refert
acceptum, quæq; nisi viribus destitueretur,
ipsius mandatis libenter obediret, obligare
velle & adstringere ad id præstandū ejusmo-
di viribus, quas tamen eidem nec dedit, nec
unquam dare voluit, quasq; eadem, ceu nutri-
quam acceptas, sua etiam culpa non deco-
xit. Bonus enim legislator suavi attempe-
ratione ad subditos suos, quos paterno af-
fectu eum complecti decet, condescendere
debet, ut virium ipsorum, quas sua culpa
non detriverunt, habeat rationem. Tyran-
norum est ferendo leges causam parare, &
crimen quærere, ut punire possint, quem-
admodum Tiberius (l) puellas immaturas, quia
moro tradito nefas erat virgines strangulari, vitia-
tas prius à carnifice, dein strangulari iussit. Ipse
etiam Socinus, (m) quanquam alias in domi-
nio Dei, ejusque asserendo jure modum ex-
cedat, nihil tamen impossibile, Deum præcipere
contendit, aut est iniquus, nec in thesi male.
 Adver-

(l) Sueton. Tib. c. 61.

(m) l. quod Re- gn. c. 5. Tom. 1. Bi- blioth. Vni- tar.

Absteratur præterea Legislatoris super-
 sapientia, ejusmodi ferre leges, quas
 subditos ob denegatas, non vero deprava-
 ras & deperditas vires, etsi velint, ob-
 servaturos nec esse, nec observare posse
 certum est. Etsi enim ad Domini sui
 eminentiam ostentandam, illud legisla-
 torem supremum facere quis crederet,
 cum tamen ejus suum divinæ bonitati &
 justitiæ convenienti quadam ratione exerat,
 sicut sapientia Dei cum cæteris ejus amicis
 conspirat attributis, ita quoque eadem nil
 imperare homini suo Deum permittet,
 quod ipsius naturæ non sit conveniens.
 Natura, inquit Seneca, Divi (Deo) causa est ^(*) Epistol. 96.
 beneficiendi. Errat, si quis putat illos (illum)
 nocere velle, non possunt (potest.) Argumentum
 imprudentiæ potius est in imperante, si
 suam eminentiam, subditis suis illuden-
 do, vult notam facere, quod futurum est,
 si ad plenitudinem potestatis suæ demon-
 strandam, illis præscribit leges, quas servare
 & implere nesciunt. Tale deniq; do-
 minus absolutum sanctitatis, æquitatis,
 & justitiæ gloriam Deo adimit. Quicumq;
 enim non peccantem pro peccatore habet,
 reumque facit culpæ, à qua tamen est im-
 munis, quæque ei ceu moraliter insoni jure
 imputari nullo potest, is inique agit, & si
 non peccantem insuper punire pergit, inju-
 ste. Non enim possunt ejusmodi actus, qui
 legi simpliciter impossibilia præcipienti

contrariantur, pro peccatis haberi, tantum
 abest ut possint ceu moraliter mali puniri,
 cum quoad defectum suum sint citra agen-
 tis culpam necessarii *necessitate immutabili-
 tatis*, careantque libertate ad bonum & ma-
 lum indifferente, & ad omnem moralitatem
 necessaria.

(o)
 p. 174.

§. 18. *Author de princip. Iusti & Decori (o)*
 concedit, non posse quidem *Legulatorem præci-
 pere quid physice impossibile, posse tamen, addit,*
imperare obedientiam de iis, quæ impossibilitatem
*moralem continent: quia voluntatis libertati ni-
 hil contrarium imperat, cum tota difficultas præ-
 rendi ex ipsa voluntate oriatur. Loco exem-
 pli mox subjicit: Legis adimpletionem dici-*
mus esse impossibilem, nec tamen illam impossibili-
tatem voluntatis libertatem ire imminutum.
 Verum, quæ sic dicuntur *impossibilia morali-*
ter, in se talia non sunt, sed extrinsece di-
 cuntur ita, ob defectum voluntatis, quæ ad-
 esse debet, & sine qua aliquid fieri non pot-
 est, qua etiã posita omnia plana sunt, quare
 mirum non est, talia sub præceptum cadere
 posse. Præscribat imperans subditis suis le-
 ges observatu faciles, si illi ex præfracta no-
 lint illas observare contumacia, impossibi-
 le erit illas impleri, id quod tamen in se præ-
 stitu est facile, & jure quoque urgetur. Ast
 quod Divinæ legis impletionem attinet, illa
 non tantum impossibilis est ob defectum
 voluntatis, sed ut alibi docetur, ob naturæ
 nostræ

sub morbum originale, virtutumque in-
 firmitatem, quæ etiam posita voluntate, e-
 jusque Legem observandi alacritate, facit *na-*
mam quod volumus agamus. (p) Iansenius (p) Rom. 7:
 Ipsis (q) eandem, et si non sub his termi- v. 14. 18. 23.
 nis, impossibilitatis distinctionem tradit, & de Grat. (q)
 de hac posteriore ita loquitur: *Altera impo-* Christ. Salv.
nitia est, quæ ex defectu ipsius voluntatis seu voli- h. 3. c. 15.
tais oritur, quæ si adesset, quanta adesse debet,
præceptum facillime impleretur. Hac impotentia
non faciendi, nullo modo excusat eum qui non im-
plet quod præcipitur, posset enim implere, si vellet.
Quod si noluerit, atque adeo non potuerit,
quæ non eum dixerit, pro ipsa tam perversa, obdu-
rataque voluntate culpandum? Alias si moraliter
impossibilia illa dicuntur, quæ per morum ho-
nestatem fieri non possunt, certum est, quod,
sicut in se sunt turpia, ita quoque Deus illa
non possit imperare.

§. 19. Verum quanquam negemus De-
 um impossibilia præcipere posse, quæ scili-
 cet absque culpa ejus, à quo exiguntur, talia
 sunt, diversa tamen est ratio, quando quis
 sua culpa vires præstandi detrivit aut perdi-
 dit. Hic enim, ut recte scribit Dn. Pasendorfius (r) (r) de Offic.
 eodem modo tractari potest, atque, si vires adhuc ob- p. 16. l. 1. c. 1.
 tineret, cum alias facilius esset via, quamvis ob- §. 23.
 ligationem paulo laboriosorem eludendi, ultro
 corruptis præstandi viribus. Unde quanquam
 Deus per bonitatem & sapientiam suam ab-
 soluto suo, quo in hominem gaudet impe-
 rio,

rio huic non sic illudere possit, nec etiam velit, ut postulet à misero & fatiscente observationem præceptorum, quæ ipsius agendi vires, sancte ab eodem custoditas & retentas, exsuperant, non tamen injustum est, si exigat impossibilia ab illis, qui sua culpa in præstandi *ad præcepta* inciderunt. Juste enim requirit id, quod ut possent illis ab eo datum fuerat; nec suo jure, ob hominum seu negligentiam seu malitiam, excidit. Quod adeo verum est, ut ne quidem ad novas vires illis reddendas, si obedientiam legibus suis debitam postulare ab iisdem pergat, teneatur, tantum abest ut, quemadmodum *Arminius*

(s) Resp. ad Artic. fals. sibi impos. a. 19.

(r) Catech. Controv. Tr. 4. q. 5.

(u) t. 4. de Justif. l. 4. 13.

censet, (s) *alioquin aut obsequium illud nullo jure postulari queat ab hominibus, aut transgressores hujus legis nullo jure puniri possit: vel ut cum Bailio (s) contra Deum sic insurgamus: Si Deus det nobis mandata impossibilia, ubi sapientia eius? Si nos detruat in infernum ob eadem violata, ubi equitas & justitia? Si nos onerat gravi onere, sub cuius pondere fatiscimus, ubi ejus paterna misericordia? Aut ut cum Bellarmin. (u) Deum in jus quasi vocaturi, illum, si lex ipsius sit impossibilis, omni tyranno crudeliorem vocamus, quippe qui ab ipsis etiam amicum, tributum exigeret, quod nemo solvere posset, & leges farret, quas sciret à nemine observandas.*

§. 20. Quis enim Deum inique agere dicet, l. homini vires ipsius voluntate, deperditas, denuo restaurare denegaverit, qui ne prio-

priores quidem ullo jure nobis debuit, con-
 que gratis homini concessit; imo summa
 potius est iniquitas & rebellio, à Deo postu-
 larè, ut vires legibus Divinis obediendi ne-
 cessarias, illi qui voluntaria malitia eas ami-
 sit restituat, quasi sc. Deus libidini & ma-
 litia hominis ita inservire teneretur, huic
 autem bona à Deo accepta pro lubitu, vel
 conservare, vel deperdere liceret. Neque
 periclitatur gloria Divinæ sapientiæ, si ut-
 get obedientiam legibus debitam, quæ cum
 prius præstita esset possibilis, ipsius à quo
 exigitur culpa facta est impossibilis. Quan-
 quam enim leges suas à nemine observatum
 iri, vel observari posse videat, sapienter ta-
 men eas urget, non quidem ut illos, qui lege
 ista tenentur, admoneat quid possint, sed
 quid debeant, etsi illud præstare nesciant.
 Data est, inquit B. Augustinus (x) *lex superbis*
hominibus, & viribus suis totū tribuentibus, ut cum
implere non possent legem datam, prava-
ricatores invenirentur, & facti rei sub lege, mise-
ricordiam peterent à Deo conditore. Sapientis-
 simè ergo, & optime Deus impossibilia apud
 homines urgere potest, ut superbos sc. de se,
 suisque viribus, sibi plus justo promittentes
 confundat, eosque ad agnitionem suæ in-
 firmitatis, & humilitatis exercitium, exci-
 tet. Non etiam justitiæ & æquitati ipsius
 adversatur, quando petit id quod sibi jure
 debetur: Sicut enim voluntaria hominum
 malitia

(x)

de act. cum
 Fœlic. Ma-
 nich. 2. II.

malitia, qua deperditis agendi viribus inepti redduntur ad imperata facienda, Deo fraudi esse nequit, ut ipse jure suo in immorigeros excidat; ita cum illi jus suum manet integrum, justa semper est exactio observationis legis ab illis præstandæ, qui sua culpa sub ejus onere fatiscentes, ejus pondere obruti manent. Nec ita crude asserendum est, decedere hoc facto aliquid gloriæ ipsius misericordiæ, cum enim alia ratione satis gloriose illa se patefacere possit, utique ei nihil decedit, etsi jure suo rigoroso, justo tamen, usus Deus sub jugo & onere, quod sibi rebelles supremo rerum moderatore invito imposuerunt, fatiscentes & gementes relinquat, sicut etiam B. visum fuit *Augustino* (y)

(y)
Enchir. ad
Laur. c. 99.

§. 21. Imperium hoc Dei in homines summum & absolutum, complectitur quoque jure vite & necis, quod adeo severe nonnunquam, etsi juste, supremus iudex exequitur, ut ob violatam legem naturæ, ipsius jussu toti populi fuerint deleti, ceu ex Hebræorum historia de populis Cananæis à Josua Duce excisis constat. Cujus transgressionis cum infantes occisi, honesti & inhonesti discrimina ignorantes, rei non fuerint, an, vel quomodo in illos peccata & peccatorum poenæ cadant; an infanti jure delicta aliena imputare Deus possit, quæri potest? Jure Deus, ut Rector orbis, homines in legem naturæ im-

impingentes punit : Quanquam enim alias neminem in sua causa idoneum judicem esse posse contendant, recte tamen monetur à *Græc.* (z) Regulam hanc non esse Juris Naturalis, *(z)* *de satisfact.* *Christi c. 2.* *sepositivi, ideoq. nec universalem, ceu quæ in summis rectoribus locum non habet, nec etiam in rectoribus minorum societatum, nec denique ad Deum applicari potest, cum non puniat qua læsus, etsi sit læsus, sed qua supremus Judex, seu Justitiæ assertor. Hunc etsi religiosissimus Hebræorum Abraham (a) merito sic compellaverit: *(a)* *Genes. 22.* *absit tibi, ut facies tale quippiam, morti tradendo justum cum injusto, ut ita sit justo sicut injusto; absit Tibi, an judex orbis non exerceret judicium? de quo & gentilium Sophus Seneca (b) natura, inquit, mitis Deo & placida est, *(b)* *2. de Ita tam longe remota ab aliena injuria, quam, à sua, de extremo tamen animæ cum corpore interitu Patriarcham loqui, observarunt interpretes, cum ipse Deus alias minetur, (b) se in excidio Hierosolymorum æque justum atq. injustum occisurum esse. Bene *(b)* *Ezech. 21.* *quidem Plutarch. (c) ait, τὸ τὰ Θεία ἔχει δαιμόνια* *(c)* *de Sect. Num. vindic. tom. 2. f. 149.* *θεάματα διασκοπῆν ἀνθρώπου ὄντας, Res Deorum, & geniorum, velle perspicere eos qui sunt homines, gravius esse, quam de rebus Musici imperitum Musices, aut de bellicis militia rudem verba facere: quando tamen an, & quo jure aliena delicta aliis imputari queant, aut ut pœnam reis debitam sustineant, quaeritur, disquirit quidem Plus. (d) quomodo in liberis peccata pa-* *(d)* *l. c. f. 128.* *rentur****

rentum puniantur: Mos item Persarum, Macedonum, Græcorum & aliorum populorum, quo ob unius noxam toti etiam perundum erat cognationi, ab aliis adductur quem licet non probem, ex hinc tamen cognoscitur gentes istas *Iuri vite & necis*, quo imperans gaudet, connexum esse jus in delinquentis proximos, propinquos, ob criminis atrocitatem animadvertendi, judicasse; nec injustum quoque esse, si infonti aliena delicta, ad atrocitatem illorum ostendendam, imputentur. Ex quo etiam, licet infirmo principio, *Naturaliste Arminiani*, Deum Adami peccatum posteris ipsius imputasse ex sola voluntate, contendunt, quatenus sc. uti *Remonstrantes* (e) loquuntur, eos *eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium se reddiderat, obnoxios nasci voluit*. Ita namq; Episcopus (f), Deus, inquit, peccatum istud primū Adami tam enorme esse judicavit, ut qui ex Adamo peccatore nati peccaturi erant, eos, licet non tam enormes peccatores, uti Adam parens eorum fuerat, *scilicet istius enormis peccati respectu, morti subjacere voluerit*. Et posse Deum, absoluta sc. sua potentia, ut Corvino (g) videtur, eum qui peccator non est, sed innocens & extra culpam, tractare, ac si esset peccator gravissimus, (h) Verum enimvero non nisi summa est iniquitas, innocentem pro reo habere illius criminis, à quo omni modo est, & cupit esse immunis, & invito alienam

(e)

Apolog. c. 7. *eidem malo, cui Adamus per peccatum obnoxium se reddiderat, obnoxios nasci voluit*. Ita namq; tom. 2. opp. Episc. P. II. f. 151.

(f)

Inst. Theol. f. 404. *Adamo peccatore nati peccaturi erant, eos, licet non tam enormes peccatores, uti Adam parens eorum fuerat, scilicet istius enormis peccati respectu, morti subjacere voluerit*.

(g)

contra Tilen. p. 231. *eum qui peccator non est, sed innocens & extra culpam, tractare, ac si esset peccator gravissimus*, (h) Verum enimvero non nisi

Episcop. t. r. Opp. f. 404.

summa est iniquitas, innocentem pro reo habere illius criminis, à quo omni modo est, & cupit esse immunis, & invito alienam

im-

imputare culpam, cum qua neque physice, neque moraliter, ei aliquid intercedit communi. Suam enim, non alienam, quilibet tenetur luere culpam, nec insonti aliena peccata, ob quæ puniatur, ullo jure imputari possunt, nisi ipse ea sibi imputari velit, easque in se derivandi, & pro illis meritis pœnas voluntarie luendi jus habeat, alterque vicissim, qui læsus est, illam substitutionem insontis pro fonte, ejusque satisfactionem acceptet. Audi *Homerum* (i):

Ζεὺς σφέας πίπτει ἐκ τῆσι, ὅς τε καὶ ἄλλος ἀνθρώπων ἰσορᾷ καὶ τίναται ὄσσης ἀμάρτη.

(i)
Odyss. l. 13.
p. m. 383.

Jupiter ipse ulciscatur de preetabilis, qui & alios Homines inspicit, & plectit, quicumq; peccant.

Ipse sane Deus (k) *Mosi*, qui pro fratribus *Israëlitis* deleri cupiebat, eum delebo, respon- (k)
Exod. 32. 31.
dit, qui mihi peccaverit.

§. 22. Quanquam vero hæc ita se habeant, contingit tamen, & contingere potest, ut culpa unus transeat ad alterum, ita ut unus ob peccata alterius puniatur, cujus rei non una potest dari ratio; nunquam tamen infligitur juste, nec infligi juste potest pœna, sine respectu ad peccatum, sæpe licet non omnibus cognitum, à quo ne infantes quidem, in quos actualis honestorum & turpium notitia non cadit, immunes sunt, ob peccatum originis, quod nunquam quiescit, quod in infantes transfusam, eo vehementius ebullire, suamque

(d)
in vit. Cal.
c. 25.

amque vim exerere incipit; quo ferocius fuit parentum natura. Sane *Caligula*, ut apud *Sueton.* (l) infantem filiam suam *Ju- Drusillam*, non ullo firmitate indicio sui feminas esse credebat, quam feritatis; qua illi quoque tanta jam tunc erat, ut infestis digitis, ora & oculos spectantium incefferet. Unde non dicendum est, Deum talem immittere poenam ex jure dominii absoluti, ceu qui semper puniendi agit ex vi justitiae, tanquam supremus in orbe iudex. Τῷ Θεῷ ἐπιταί inquit *Plutarch.* (m), ὅτι τῶν ἀπολοιπομένων τῷ Θεῷ νόμου τιμωρὸς, ἢ χεῖμαθα πάντες ἄνθρωποι, φύσει οὗτος πᾶντας ἀνθρώπους ὡσπερ πολῖται, Deum comitatur justitia, ultrix eorum, qui Divinam legem deseruerunt, qua omnes homines nascuntur utimur, adversus omnes homines, ut cives. Justamen dominii divini ratio & fundamentum esse potest, quare justitia Dei hoc aut illo modo vindictam exigere queat; dominus enim vitae alterius qui non est, supplicio extremo eundem afficere non potest.

(m)
T. 2. opp. de
Exsul. l. 601

(n)
l. 2. de iur.
B. & P. c. 21.
§. 1. & seqq.

§. 23. Ceterum accidit non uno modo, ut aliena delicta ad nos pertinere incipiant, ceu *Grotius* docet, (n) ob unionem scilicet aliquam, & conjunctionem, quae inter nos & delinquentes intercedit. Id quando fit, delictum desinit esse plane alienum. Contingit autem ut veniat quis in partem delicti alieni, quando sc. sic se circa illud gerit, ut jure ei imputari possit, cum nimirum iubendo, consentiendo, receptum praestando, imitando,

tando, aliaque ratione morali; criminis sic
 particeps; vel quando *fidejussor*, cui aliena
 delicta in se derivandi jus est, sua sponte sibi
 imputari, & pro illis libera voluntate sa-
 tisfacere cupit: Quæ translatio criminis
 & supplicii in alium, etfi in foro humano
 locum non inveniat, q̄tin tamen à Deo fieri
 possit, cum iustitiæ ipsius nihil derogetur
 hoc pacto, dubium non est. *Judex*, inquit
Lothari. (o) *peccatus veniam dare non potest, quia*
voluntati servit aliena, Deus autem potest, quia
sua Legi ipse disceptator, & Judex. Transfun-
 ditur etiam per *generationis* actum in infan-
 tes malitia parentum non solum *naturalis*,
 quam, cum à vitio *materiae* ignorantia genti-
 lis eandem olim deduxerit, Christiana sapi-
 entia à labe originali recte provenire docet,
 sed & *personalis* parentum ferocia in liberis
 infantibus non raro se exerit, ut *Diuifilii* ex-
 emplo patet. Unde *Salvi n.* (p) *infantes omnes*
fere parvulos contumaces esse, ait, quos morigeros
visna ac ferule non efficiunt, Interdum, maxime
sa atq; blanditia ad obedientiam trahunt. Ob
 quam verò malitiam, licet non criminis rei
 habeantur in foro humano, eotam Deo ta-
 men *innocentia personæ* innocentes non sunt,
 qui suos homines ab omni labe sanctos esse
 cupit.

§. 23. An veto, ut rursus (q) *Episcopi* cen- (q) l. c.
 set, ille, qui alias peccator est & mortis reus,
 possit à Deo cum alio peccatore & legis

F. trans.

(o)
 de lra. x. 19.

(p)
 de Gubern.
 Dei p. 236.

transgressore, ipsius, & sic alieni peccati intuitu, eodem loco haberi, eademque poena mortis affligi, quae huic infligitur, etsi iste ad similitudinem hujus contra expressam legem non peccaverit, cui etiam illa lex, contra quam alter peccavit, nec lata, nec per legem talis poena mortis in eum statuta fuit, *Episcopus* affirmante, nos negamus. Quamquam enim *non par factum* tantum, ut *Tertullianus* loquitur, (r) *par habeat meritum*, sed & puniri aliquis ob sua peccata, *occasione* peccati alieni jure possit, prout nimirum judicis visum fuerit, imo & diversorum delictorum rei eadem quoad speciem poena affici queant, ille alter tamen, non potest propterea *per param imputationem* reus constitui eius criminis, cujus poenas alter iste, qui reus est, solvit. Quilibet enim suam portet iniquitatem, nec ea insoniti invito imputetur: sitque hujus quoque peccatum dignum morte, non tamen propter alterius delictum, *ceu causam meritoriam*, ea ipsi est infligenda, qui enim legem aliquam transgressus non est, ille quoque ob illius transgressionem non potest puniri, & licet sit reus alterius legis violatae, tantum tamen qua hujus, non qua illius laesa reus est, ceu quae illi lata non fuit, est puniendus. Bene sanciunt Imperatores Christiani, *Arcadius & Honor.* (s) *sibi esse poenam, ubi & noxa est.* & rursus: *peccata suos teneant Auctores, nec ulterius progrediantur*

(r)
de Patient.
l. 13.

(s)
Cod. 9. de
pen. 22.

hanc, quam reperiat delictum. Cujus iurisdictione ut est perpetua, ita quin in Deo quoque repetatur, negari non debet.

§. 4. Quamquam verò hæc sic se habent, dubium tamen non est, quin Deus ceu supremus, ut cæterorum bonorum, ita quoque vitæ Dominus, ex dictamine suæ sapientiæ nobis incomprehensibilis, pro absoluto suo dominio multa facere possit, quæ ordinate acturus non facit. Nititur autem hoc Jus divini domitii in hominem beneficis istis perpetuis & gratuitis, uti à Seneca (1) deprædicantur, quæ larga manu Deus in eundem contulit, de quibus Salvianus (u) primus inquit, ut de beneficiis generalibus dicam, id est, quod quicumque vel Sanctorum es ille, vel de ritum, primum benevolentia, ac dono Dei & natus, & alius, & educatus es: quod rebus ad vitam necessariis committitur, quod etiam non necessariis locupletatus, quod plus ad usum tibi Dominus tuus tribuit, quam modus usum postulavit: quod extendit denique super spes tuas munera sua, & quod est maximum ac rarissimum, dona illius etiam tua vota vicerunt. Hoc ipso verò, quia homo omne id quod est, à Deo est, Juris divini est, Deoque subiectus vivit. Certum autem est, Deum, nisi sibi ipsi eundem adversari, & oppositis attributis instructum esse fingere velimus, hoc suo in creaturas dominio sic uti, nec aliter illud exercere posse, quam prout ipsius bonitati est conveniens, ut proinde etiam, ceu absolute

Dominus nil agere velit, & possit, quod cum eadem consistere nesciat, nullumque immittere malum, quod beneficia in creaturam collata ita superet, ut melius fuisse creaturæ nunquam fuisse, vel nulla placuisse à Deo beneficia. Quæ enim, & qualis esset ista Dei bonitas, si conferret beneficium, ut malum, quod bonum concessum longe excederet, infligere posset? Dominium itaque ut justum sit, necessum est, ut nitatur beneficiis indebitis, & vim obligandi habentibus quæ majora sint, quam sit, vel possit esse malum, quod infertur rei, inquam ob collata illa beneficia, aliquis se jus habere contendit. Ex quo constat, quid de *Amyraldi*, alioque rigore habendum sit, qui Deum absolute suo jure innocentem creaturam ad æternos cruciatus infernales abjicere, & destinare posse contendunt. Ipsa certe natura Deum nobis aliter proponit. *Quædam sunt*, inquit *Seneca*, (x) *quæ nocere non possunt, nullamque vim, nisi beneficam & salutarem habent, ut Dii immortales, (Deus) qui nec volunt (vult) obesse, nec possunt (poteest.)*

(x)
2. de Ira
c. 27.

§. 25. Posset equidem de dominio Dei in hominem, prout supremo ejus muneris judiciali contradistinguitur, ulterius queri, & quomodo illi, qui sunt à culpa aliqua immunes, sic à Deo affligi queant considerari, ut una sentiant afflictionem impiorum, & sic examinari ea, quæ partim ex ratione Societatis

Cassius *Crellius* (y) contra *Grotium* disputat,
 quia **p**artim etiam *Arminianus Episcopus* (z) dis-
 putat, sed aliena hæc sunt à nostro instituto,
 necesse multum inserviunt, possuntq; secun-
 dum, quæ hæcenus dicta sunt, pro præsentis
 necessitate dijudicari: illa potius nos mora-
 tur consideratio, quomodo nimirum sensus, &
 Divini in hominem Imperij, se in eodem exerat,
 nobisq; suum quod in nos habet jus, & impe-
 rium, Deus indicet. Non enim se supremus
 rerum moderator, & orbis dominus, ἀναρ-
 τωτος reliquit, sed sicut animæ nostræ in-
 natum, & ut *Cicero* loquitur, (a) in animo qua-
 si insculptum est, esse Deos; itaq; quoq; menti-
 bus hominum naturalem sui, ceu superioris,
 & ab omnibus pietate & obsequio colendi,
 metum impressit, ut divinum in se imperi-
 um agnoscerent, seque supremo rerum ar-
 bitro obedientiam debere homo sentiret,
 secundum illud *Virgilij*: (b)

*Si genus humanum & mortalia temeris arma,
 At sperate Deos memores fandi atq; nefandi.*

Ut nunquam non cogitemus vindicem mali
 atque scelerum justissimum, qui homines
 rebelles, imperijque sui irrisores, gravissi-
 mis ad officium redigendi pœnis & vires &
 jus habet. Quod nisi foret, si Dei in homi-
 nes non esset imperium, præcipiendi, puni-
 endiq; jus, non raro illi se excruciatet timo-
 re, nec, idq; sæpe non sine superstitione, me-
 tuerent eum, à quo tamen nihil mali jure ex-

(y) in Resp. de
 Satisfactio-
 ne Christi,
 ad c. 4. r III.

OPP.
 (z) Instit. The-
 ol. l. 4. sect.
 c. 6.

(a) l. 2. de Nat.
 Deor. P. 28.

(b) 1. *Æneid.*

pectare deberent. το γδ φοβας τῶς ἑοικε εἶναι.
 δ' ἐκ τῶν τῶς ἀνίη, existentium enim reverentia
 metus : quæ non sunt autem, nemo est
 pertimescat, ait Plut. (c) Divinum ergo ci-
 per naturam veneremur imperium, per na-
 ram quoque illud nobis innotescere, mai-
 festum est.

(c) Axioch.
 234.

§. 26. Est verò metus ille naturalis, q
 Divinum nobis imperium in mentem rev-
 cat, alius bonarum, alius malorum. Qui Deu-
 timens, inquit Plutarch. (d) ὁμοίως ἀρχοντα χρῆ-
 σοῖς ἡπίου, ἀπὸ δὲ δὲ φαύλοισ, ut principem boni
 benignum, mali infestum, uno illo metu liberati
 studio peccandi, neq, multis opus habentes liberato-
 ribus, cum malitia apud ipsos pavore consues-
 cat. ἡ πῶν λαγῆροντα τῶν χρημάτων κακία ἔ τολ μὲν-
 τῶν, εἶτα ἐνθ' ἑσ ἀδιδότων ἔ μεταμελομένων, μετῶν
 conservantur, quam qui indulgent vitis au-
 dentq, scelera, ac statim deinde metu ac penitentia
 corripuntur. Illorum nimirum metus à sce-
 leribus revocat, Deum menti præsentem si-
 stit, ceu justum judicem unicuique suum
 tribuentem, uti continentissimi Ebræorum
 Josephi exemplo patet, conjunctusque est
 cum amore supremi Numinis, & bona spe.
 Consequitur hunc metum in moratoribus,
 qui non omnem humanitatis sensum peni-
 tus exuerunt, horror ante factum, ita ut
 scelus aliquod à se committendum cogi-
 tantes cohorrescant, & ex numinis metu à
 malo abstineant. Qui & fons insuper est,
 è quo

(d)
 Tom. 2.
 Non posse
 suaviter vi-
 vi scæ. Ep. f.
 1101.

etiam obsequium, quod Deastris suis
 debere gentiles crediderunt, promana-
 vit iuxta illud Vellej Epicurei apud Cice-
 ron. (e) *Imposuisti in cervicibus nostris sempi-
 ternum Dominum, quem dies & noctes ti-
 memus. Quis enim non timeat, omnia pro-
 nentem, & cogitantem, animadvertentem, &
 omnia ad se pertinere cogitantem, curiosum &
 plenum negotij Deum. Metu Numinis, ea quæ
 nos gerimus audientis & videntis, à scele-
 ribus ita dehortatur Ovidius: (f)*

(e)
 1. de Nat:
 Deor. P. 12.

*Expedi esse Deos, & ut expedi esse putemus:
 Dentur in antiquos, thura merumq; focos.
 Nec secura quies illos similisq; sopori*

(f)
 l. 1. de arte
 Amandi.

Detinet: innocui vivite, numen adest.

Unde & Theodoret: (g) τὰς θείας δεισόμεν, in-
 quit, ἀπειλὰς, καὶ ἀξίως πειραθήσωμεν τῆς κλή-
 σως ἧς ἐκλήθημεν, ἵνα ἄπ' ἀπειλῶν τὴν πῶρον
 ἐκφυγῶμεν, divinas metuamus comminationes.
 vitamq; dignam vivamus vocatione, qua vo-
 cati sumus, & comminatum periculum effu-
 geamus. De hoc Numinis divini timore
 merito dici potest, quod de legum timore
 olim Johanni suo scripsit Cyrenes Epi-
 scopus Synesius, (h) quod sc. sit ἀφοβία μέγιστη τῆ
 φοβῆσθαι τὸς νόμους, timori vacuitas maxima le-
 gum timor: nimirum, & hanc esse timoris
 maximam vacuitatem, Deum timere, juxta
 ea quæ à Paulo docentur. (h)

(g)
 Opp. t. 2. in
 Jerem. c. 36,
 v. 32. f. 238.

(h)
 Epist. 2.
 f. 16a.

§. 27. Aliter se habet metus sceleratorum: Rom. 8. 15.

libidinis obsequentes, Deum hominesque contumaciter rident, sine sensu & metu Nominis in scelera ruant; ubi tamen velut somno alto expergefactus homo ad se redi sceleris conscientia temulentum alloqueri te, accusante, & damnante, trepidare, pallescere, judicemque supremum timere incipit. *a quo metu liberari non potest, iudicio Senecæ, (i) et si eundem fortuna liberet poena, sed perpetuis vexatus angoribus, & à conscientia sua accusatus, se morte dignum esse novit. Caligulae cælo minantis, & cum Jove simultates alentis, deosque contemnentis, ad minima autem tonitrua, & fulgura conniventis, caput obvolvantis, ad majora autem sub lectum se condenti, cum summa timiditate conjunctam, ferociam adducerem, nisi ipse Suetonius (k) menti valetudini, quæ à comitali ipsius morbo fortè exorta fuerat, summam hanc confidentiam, & contra nimium metum, attribueret. De Theodorico sane OstroGothorum Rege, notante Spondano, (l) constat, quod cum paulo post, quam Symmachum & Boethium trucidari jussisset, piscis caput apponeretur, illud tanquam Symmachi, torvo vultu exitium sibi minitantis, exhorruerit. Tantum scilicet ut Seneca loquitur, (m) scelerati mesuunt, quantum nocent: nec ullo tempore vacant, trepidant enim cum fecerunt, hærent, conscientia aliud agere non patitur, ac subinde respicere ad se cogit. Etenim ut de fera Numinis vindicta dispu-*

(i)
Epist. 97.

(k)
in Vit. c. 15.

(l)
An. 526. n. 5.

(m)
Epistol. 105.

disputans Plutarch. (n) ἰταμότης ἐμὴν, inquit, (n) f. 554.
 ἡ πλεονεξία τῆς κακίας, ἀχει τῶν ἀδικημάτων ἰσχυρὸν
 ἔστι δὲ ῥέχεται, εἶτα τὸ πάθος ὡσπερ πνεύματι
 ἰσχυρὸς, ἀδενὲς ἡ ταπεινὸν ὑποπίπτει πρὸς
 οὐκ ἔστι τῶν δεισιδαιμονίας: protervitas illa, &
 furcia pravitate, usq; ad perpetrandum facinus
 vim suam perfert & exstat: deinde motu animi
 tanquam vento sensim deficiente, imbecilla & hu-
 mili reddita, terroribus se & superstitionibus sub-
 mittit. Eadem tradit Chrysostomus: (o) ea, in-
 quiens, peccati est natura, ut priusquam perpe-
 tratum sit, hominem temulentia afficiat, postea-
 quam autem expletum & perfectum est, tunc ea
 voluptas sese porripit & extinguatur, ac solus
 iam deinceps stet accusator, nimirum conscientia
 carnificis locum obtinente, ac peccatorem lanci-
 nante, ab eoq; extremas pœnas exigente, ac plumbis
 quovis gravius ipsi incumbente.

(o) c. 5. opp. E-
 pist. 7. ad
 Olymp.

§. 28. Metus hic est tacitus ille obliga-
 tionis sensus in nobis, quæ divino in ho-
 minem respondet imperio, & subinde nos
 instigat ad cultum & obedientiam Deo, ceu
 supremo rerum moderatori exhibendam,
 per conscientia dictamen, hoc faciendam,
 illud omittendum esse, dictitantis; quem-
 admodum & principis, ejusque potestatis
 cognitio, illis, in quos ei imperium compe-
 tit, reverentiam quandam, obligationem, &
 metum erga eundem in mentem revocat,
 Coniunguntur enim divinum Numen &
 homo per conscientiam, in qua se divinum
 in

in hominem imperium, cum per notitiam congenitam honestorum ac turpium, tur per metus cujusdam sensum exerit; hic homines auctoritate quadam, humana superiore, obligatos sentiunt; hic se ad normam superioris cujusdam vivendum teneri convincuntur. Per naturam nimirum novimus, dari Ens aliquod supremum, à quo ut omnia, ita quoque ipsa dependet natura humana, quod proinde ut supremum numen mentis interiore inclinatione, & vita exteriori colendum est. Cumque ratiocinando colligamus aliquod discrimen honestorum & turpium, communesque illas vivendi regulas, & notiones, Deus nobis inscripserit, *consequens est, ut Robert. Sharrock.* (p) loquitur, *ut voluisse Deus censeatur illud fieri, quod ex iis mediis insenderat, noluisse contrarium: eosque, qui creati, instituti, & gratia concessis, ad prestitutum finem, medium uti volunt, ea nolle, quae Deus voluit, adeoque summo Numini contrarii, & se opponere.* In conscientia, & per conscientiam hominem Deus alloquitur, eumque sui admonet officii, ejus dictamine neglecto, nisi homines se contra Deum peccare cognovissent, de Numine ipsius placando non ita fuissent solliciti, nec ex prodigiis, & ostentis, ab ejusdem ira sibi timuissent, nec de reconciliando Deo cogitassent, sicut Romanos, aliosque populos, id fecisse constat. Tacita quaedam vis interna

(p)
de Offic. secund. l. N.
p. m. § 20.

tema mentem mortalium urget, & delinquentibus superioris offensam denunciatur. Vix hanc credunt, iudice Cicerone, (q) ad recte facta vocare, & à peccatis avocare, & non modo senigrem esse, quam aetas est Populorum & civitatum, sed equalem illius, caelum atq; terras tuentis, & regentis Dei. Ita Deus se non experientem testimonij de suo in homines Imperio reliquit, ut redderet eos, ob sui, imperijq; sui neglectum, inexcusabiles. Quamquam verò ejusmodi timor in homines etiam supersticiosos & idololatrias ceciderit, non tamen eos metus hic, nisi sub opinione alicuius Numinis, perturbavit, à cuius peccato læsi, & irati, vindicta sibi metuerunt, ut proinde, quanquam illos umbræ terruerint, non tamen hæ larvæ, sed divinitatis persuasio, quam per errorem istis tribuerant, metum & obligationis sensum in deceptis excitaverit. Peccant supersticiosi in excessu, ei quod Deus non est, divinitatis opinionem tribuentes, licet Athei in defectu, adit inquit, Clem. Alex. (r) ὁ μὴ νομιζῶν τὴν θεὸν, ἀνοσιδύμων δὲ, ὁ δὲ δὲ τὰς τῶν δαιμόνων, ὁ πάντα δειλάσων. Atheus est non existimans esse Deum, supersticiosus autem, qui timet demonia, qui omnia referit in Deorum numerum. Eadem legas apud Plutarch. Andronicum Rhod. aliosque.

§. 29. Negant vero nonnulli hanc obligationem, qua ex divino imperio oritur, recte obligationem appellari, quia ut Franciscus Connan.

(q)
2. de Legg.
P. 171.

(r)
1. 7. Strom.
P. 700.

(2)
Jur. civ.
l. 2. c. 3.

(1)
Controv.
Illustr. l. 1.
c. 10. n. 18.
seq. p. m. 120

(a)
de I. N. & G.
p. m. 50.
(x)
Comm. ad
Grot. p. 154.

Coman. loquitur, (s) *tum demum est vere hujusmodi, cum necessaria est, & in invitum facta habet firmitudinis; qua illam destitui negat, cum careat civili coërcitione. Fernandus Vasquius quoque (t) obligationem Naturalem, quæ ex Jure gentium primævo descendit, in invitum non suam vim exercere contendit, longe commodius & aptius dicere esse, existimans, unicam esse obligationem quæ ex consensu nostro oritur, & proinde sub primordium mundi, quando nec erant principes, nec judices aut Magistratus, nec Leges scriptæ, jus natura omnium compulsione caruisse. Sed cum uterq; suum jam censorem accuratū expertus sit, ille doctissimū Seldenum, (u) hic B. nostrum Bæclerum, (x) prolixius hæc non discutiemus. Confundi interim, quando de divini imperii, & legum naturalium obligatione quæritur, non debet tribunal divinum cum humano, Lex itidem divina cum civili, & ratio vindicativa & coactiva, qua Deus utitur, cum coërcitione & coactione, quam potestas civilis exercere solet, pro sui fori ratione. Quanquam enim omnem potestatem civilem, quæ vicaria est Dei his in terris, deceat Juris Naturalis obligationem suo quoque inculcare imperio mortalibus, & in reos læsi hujus juris ex officii ratione severe animadvertere, cum legis naturalis transgressor, licet non peccet contra magistratum, ut est Legislator, obnoxius tamen redditur ejus judicio, quatenus*

his est cultos utriusq; tabulæ Decalogi; non ex hoc tamen conciliatur divino in hominem imperio sua apud homines obligatio, qua jam ante Deo sunt devincti: sed vindicatur saltem divina Autoritas, admonenturque sui officii homines, ut obligationis suæ memores, vel sponte sua id quod debent præstent, vel si contemnere eandem pergant, metu pœnæ civilis ad illam agnoscendam cogantur. Alias ipse Deus, quam ex ineffabili sua bonitate tardus sit ad pœnam, & ea quæ geruntur nescire, vel impedire non posse, aut nolle videatur, cum parentibus similis sit; ut Metellus dicebat olim apud Gellium. (y) *Dii, inquit, immortales plurimum possunt, sed non plus velle nobis debent, quam parentes, at parentes, si pergitur errare, suis bonis nos exheredant. sc. non semper hi, uti possunt, puniunt, sed sæpe indulgentes sunt, ac si sine imperio forent. Consueffe Deos, respondit olim Cesar (z) Legatis Helvetiorum, quo gravius homines ex commutatione veram doleant, quos pro scelere illorum ulcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturnior rem impunitatem concedere. Quæ pluribus profequitur Plutarch. peculiari commentario* *de his qui serò à Numine puniuntur. Nam si quoties peccant homines, sua fulmina mittat Iupiter, exiguò tempore inermis erit.*

(y) Noct. Artic. l. 1. c. 6.

(z) de Bell. Gallic. l. 1. 14.

cantiè

2. Trist. canit Ovidius. (a) cujus etiam alibi (b) hæc sunt:

(b)
9. de Pont.
Eleg. 6.

*Crede mihi, miseris cælestia Numina parant;
Nec semper laesos & sine fine premunt.*

(c)
super Ps.
108.

Non infirmitatis Divinæ, sed bonitatis & patientiæ summæ testimoniū est, pœnas & coërcitionem impiorum differre. Homines bene ait Augustinus, (c) quando judicant, aliquando victi misericordia faciunt contra justissimam, & videtur in eis esse misericordia, & non esse judicium: aliquando vero rigidum volentes tenere judicium, perdunt misericordiam; Deus autem nec in bonitate misericordia perdit iudicij severitatem, nec in judicando cum severitate amittit misericordia bonitatem. Quanquam etiam homines pro suo habitu censeantur contumaciter divinū impetium conculcare, & sic obligatio quoad invitos inefficax esse videatur, fatis tamen efficaciter divinum Numen invitos etiam sui admonet officii, coërcendo eosdem potenter, severeq; puniendo. Satis pœnæ inest flagellis illis conscientiæ, quæ Stobæus enarrat (d) quibus ob neglectam obligationem, contemptumque divinum impetium, perpetuo ejusmodi Cyclopes, qui divinæ obligationi subesse nolunt, caduntur, ut inviti etiam divinam in se cum jubendi jure conjunctam potestatem agnoscere teneantur. Quemadmodum Julianus, qui cum Christo ipso bellum, gigantum instar, gerebat, cum in expeditione contra Persas

(d)
serm. 24.

Petrus lethale vulnus accepisset, attonitus
 parvo in aëra sanguine dixit : *νενίκηκα Γαλι-*
λαιάν, vicisti Galilee. victoriam & blasphemiam con-
fessus, ut Theodoretus (e) loquitur. Imo tantum
 abest ut divino imperio apud homines re-
 spondens, supremoque Numini devinens
 eisdem, obligatio omni careat firmitudine,
 coercendique viribus, ut firmiorem etiam
 eandem civili obligatione esse censeamus.
 Homines enim cum fallere, poenas etiam
 ipsorum civiles fuga evitate possimus, à me-
 diis his parum praesidii contra Deum omni-
 scium & omnipresentem, si ejus legem vi-
 olavimus, petere nobis licet. *Nec tu, nec*
alium, eleganter ait Plato, (f) optet, confidatq,
se adeo felicem fore, ut judicium Deorum effugiat,
atq, exuperet. Nam qui hoc sanxerunt, firmitus
quam caetera omnia stabilierunt, ut cavendum
omnino sit. ἢ ὃ ἀμεληθήσῃ ποτὲ ἐπ' αὐτῆς. ἔχ' ἔτι
σμιπρὸς ὦν δύσῃ καὶ τὴ τῆς γῆς βάθος. ἢ δ' ὕψιλος
γαρόμενος εἰς τὴν ἕρπυλὸν ἀναπήσῃ. πῶσις δὲ αὐτῶν
πῶν περὶ σήκωσιν πιμοείαν, εἰς ἑνθάδε μένων, ἔστι καὶ ἐν
ἔδῃ διαπορευθεὶς, εἴτε καὶ τῶτων εἰς ἀγελώτερον ἐπι
διακομιθεὶς τόπον. Nunquam enim ab illo ne-
glexeris, nec si ita parvus sis, ut in terra profundum
ingrediaris, nec si adeo sublimis sis, ut pennis ela-
ris, in caelum voles, sed convenientia supplicia da-
bis, seu hic maneas, seu ad inferos proventus, seu ad
remotiorem aliquem, inaccessibilemque locum trans-
latus.

(e)
 Hist. L.
 l. 3. c. 207

(f)
 l. II. de Legg.
 s. 672.

Clariss

(g)
Exod. 20. 1.

§. 30. Clarius tamé divinū hoc in humanū genus imperium, eique respondens mortaliū obligatio, nō notescit ex *decalogo*, quā dō Legislator supremus, *Ego sum Dominus Deus tuus*, inquit. (g) *Nō habebis &c.* his enim verbis suū imperium, cum suprema jubend. cogendiq; potestate conjunctum, satis efficaciter exprimit. Nō enim cum illis est sentiendū, qui *decalogi* p̄cepta, quā per *Mosen* sunt promulgata, in *Republica* *Israēlitica* leges civiles fuisse censent; nec obligasse gentiles, vel si qui Deum colentes in orbe erant. Quāquam enim *Mosis* ministerium, ad *Israēlitas* tum pertinuerit, ipsa tamē *Lex Moralis* à Deo per *Mosen* promulgata, omnes concernebat homines; ita ut lege *decalogi* obligentur, nō idē p̄cise, quod quæ in ea continentur naturalia sunt, sed quatenus etiā ab ipso Deo solenniter est promulgata.

§ 31. Sicut itaq; imperandi jus habet, hominiquē p̄scribendi leges Deus, ita eū effectum hujus divini in hominem imperii merito veneramus Legem illam, quæ, quia à nativitate cujusvis naturæ divinitus impressa inest, *Naturalis* appellatur, quæ eūdem in vita sociali sui erga Deum, proximum, & denique erga seipsum, admonet officij, à qua liberos, sapienter, ordinate, harmonice, convenienter, & bene omnia ordinaturus supremus rerum moderator, homines relinquere nō potuit.

ARTIC.

ARTICULUS IV.

De

Sapientiâ DEI Legislatoriâ;

&

Lege Aternâ,

qua fons est Legis naturalis.

§. 1.

QUale Imperium DEO in hominem sit, & quo jure eundem lege latâ ad obsequium obligare queat, ex dictis constat. Ceterum altius jam ascendendum, de qua in DEO Legislatore sit ratio illa practica investigandum, secundum quam judicat, quomodo Creaturae rationales suas functiones obire, & suæ rationali naturæ convenienter vivere debeant, & secundum quæ mentis suæ dictamina lege latâ eas dirigit. Nihil

tam est, secundum Athenagor. (a) in mundo *ἀνθρώπων πῦρ ἀεὶ ὄντω.*

(a)
lib. de Resurrect.

Cogitavit hōi naturam, quam fecit, ait Seneca, (b) ita cogitavit quoque DEUS, antequam cordi nostro, quomodo vivere debeamus, inscripserit, non enim tam leve opus sumus,

(b)
6. de benef. c. 25.

illi poterimus excidere. Et ille est Patens;

qui res hominum —

*qui mare, & terras, variis, immensas
temperat horis.*

ut Horatij (c) verbis ferè utamur; sanè sicut ab æternō in DEO fuit conceptus, secundum quem;

(c)
i. Carm. od. 12.

G

Mun.

*Mundum mente gerens pulchrum, pulcherrimum
ipse,*

(d) hunc, pio Tertulliani (d) iudicio, in ornamento
Apol. c. 17. sua Majestati condidit; ita negari non debe-
dari quoque in DEO rationem, secundum
quam sapienter concepit, & liberè decrevi-
quo pacto creaturæ suum ordinem ad bo-
num commune observare debeant.

§. 2. Prudentia quippe DEI Legislato-
ria non concipi à nobis debet citra
vina divina rationis practica de agendis, quæ
(e) secundum Suarez (e) iudicat, quid decem
de Legg. l. suam bonitatem, sapientiam, iustitiam. Nil
2. c. 2. n. 2. enim quod his, aliisque divinis attributis
adversatur, se decere DEUS novit, cum di-
vini decori illa norma & ratio sint, ceu ali-

(f) bi (f) explicatur; nec aliud divina ratio
de eo quod DEO dicitur, quam quod bonum, sanctum,
Deum de- sapiens, & iustum, h. e. supremo Numini
cet. n. 19. conveniens, & decorum est. Difforme e-
segg. nim hoc aliàs à seipso & mutabile esset. fu-
turum, nisi iudicium intellectus, decreta
voluntatis, & actiones reliquæ, perfectissi-
mæ ipsius, responderent essentia. Atqui

(g) etiam Gentilis Platonis (g) iudicio, à divi-
2. de Rep. 709 καὶ θεῶν ἰδιότητι αὐτὸν ἀλλοῦν, impossibile est
l. m. 431. DEVM mutare se velle, cuius rationem supra
dedit, quia ὁ θεὸς οὐκ ἔστι τὸ θεῶν πάντα ἀπὸ τοῦ
DEVS ipse, & quæ DEI sunt, omnia ex parte se quam
optime habent. Hæ itaque divinæ perfe-
ctiones & attributa ratio sunt dictaminum

DEI

practicorum, quare divinus intellectus
 & non aliter judicet. Infinita quippe
 Omnipotentia, suam non solum Omni-
 potentiam, quâ potenter decreta sua ex-
 equitur, prout sapientie ipsius visum fuit,
 sed & omnium rerum naturas, & quicquid
 illis conveniens est, intimè DEUS cognos-
 cit. Et cum Sapientia sua perfectissimo mo-
 do omnia penetret, creaturarum suarum,
 hominum potissimum, motus ita moderari
 & dirigere novit, prout cuiusq; naturæ id est
 congruum. Bonus quoq; cum sit, imò opti-
 mus, erga alios etiam, ἀγαθός, ἀγαθὸν ἢ τὰ κατὰ
 ἀγὰ, bonus, & boni omnis principium, secundum
 Euseb. (b) non se deesse judicat, ut sic suam
 dirigat creaturam rationalem, quo ille vel
 præter suam culpam malè sit, vel uti natu-
 raliter feratur ad id, quod ei adversatur.
 Bene Hierocles (i) à divina bonitate creatio-
 nis omnium rerum causam repetens, ἀγα-
 θὸς ἦν, inquit, οὖσα: ἀγαθὸν δὲ ἰδέσθαι ἀπὸ τοῦ
 ἰδὲ ποτὶ ἐγγύτατον ἔστιν. καὶ ὁμοίως πάλιν ἀγαθὸν
 ἦν ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τῆς ἀγαθότητος τῆς
 ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τῆς ἀγαθότητος, ἢ τῆς ἀπὸ τοῦ
 αὐτοῦ, est Deus bonus naturâ ipsa: nec, in eum qui
 bonus est, ulla unquam rei aliis cadit invidia.
 Quæ cum alia, præter bonitatem, create univer-
 sitate huius assignantur cause, mortalium ne-
 cessitatibus potius, quam Deo convenient. Unde et
 Θεὸν γινώσκοντα ἀγαθὸν, inquit Plutarch. (k) ἀγαθὸν
 πρὸς ἀγαθὸν, ἀγαθὸν δὲ κατὰ τὸν πρὸς ἀγαθὸν

(b) I. 4. De Ev-
 ang. f. 144.

(i) in Aur. Py-
 thag. p. 20.

(k) Tō. 1. f. 173.

Sanctitatem & iustitiam, dignam arbitramur De-
um gentem, quae per se est propitia, & nullu-
atur mali, ut rebus praesit, & moderetur. Di-
vina etiam Sanctitas, qua DEUS per sua
naturam ab omni labe purus, perpetua, &
immutabilis idea omnis eius, quod ver-
sanctum audit, existit, nil nisi sanctum ipsi-
us intellectui dicitur, ut se dedecere ide-
judicet, creaturae ea quae moraliter mala &
turpia sunt praescribere. Sic cum sit iustus
justum quoque hoc ipsi per justitiam, & de-
cessq; esse videtur, iuste non solum homi-
num genus gubernare, sed & nil nisi iustum
eidem praecipere, cum ea tantum quae ju-
sta sunt iustitia DEO dicitare queat.

§ 3. Hae divina Sanctitas & Justitia
 cum sint perfectiones DEI immutabiles,
 ipsaq; divina Essentia antecedenter ad ipsius
 voluntatem & beneplacitum, hoc primam
 vel sanctitatis, vel Justitiae regulam, non
 dici posse certum est. *Resorsors. (l)* equidem
semper DEI beneplacitum regula volendi, agendiq;
esse dicitur, quemadmodum lex natura, & verbum
scriptum, est Angelis & hominibus volendi agendiq;
regula; sed mirum non est, cum & spiritu So-
ciniano actus iustitiam DEI vindicatricem scri-
pturis revelatam, non essentialiter, sed libere DEO
in se contendat, quae alibi discutiantur. Sic
si queratur, ait (m) cur talis sit natura illius rei
quae est peccatum, recurrendum semper erit ad fon-
tem altissimum, DEI aeternum beneplacitum, sed
 cum.

(l)
 Apol. pro
 grat. p. m.
 392. seqq.

(m)
 l. c. p. 346.

sanctitas Dei purissima & immutabilis,
 illiusque omnis ejus, quod sanctum & bonum
 est, idea & norma est, DEO non juxta
 arbitrium beneplacitum, sed per essentialem
 consuetudinem insit, qui alius non esset Deus,
 si non esset sanctus, beneplacitum quoque
 ipsius prima sanctitatis, & dictaminum DEI
 practicoꝝ regula esse non potest. Exci-
 pit equidem, (u) voluntatem DEI non esse sine (u) p. 105.
 p. 105. *regulam justitiae, ut contradistingueretur de
 sapientia, sed quatenus a sapiente DEI intellectu
 determinatur: sed non omittenda est essen-
 tialis DEI sanctitas, qua non neglecta, sed
 secundum quam, ceu ideam omnis sancti,
 divina Sapientia divinam in volendo quasi
 dirigit voluntatem, ut non nisi ea, quae di-
 vine sanctitati quoque congrua sunt, velit,
 eis non nisi optima (sanctissima) placere pos-
 sint. Nec ob hoc minus liber, & potens est, ipse
 enim est necessarius suo, judicio etiam Genti-
 lium Sophi Seneca (o).*

§. 4. Ceterum cum, ut Grat. (p) loquitur, aliud Praef. in l. r.
 justum sit ex aequo inter se viventium, aliud enim qd. Natur.
 qui regit, & qui regitur, quae tales sunt, aliud (p)
 hinc justum est apud DEUM aequitatis, illis De l. B. P.
 latam, quos aequaliter, & ad aequalia vult, l. r. c. l. n.
 obligatos, in quantum nimirum jus nobis
 observandum proponit, quo quatenus su-
 mus aequales, h. e. homines, ad aequalia ex
 eiusdem juris communione praestanda tene-
 mur; aliud refertur, excusandum vi juris &
 G. 3. *supre-*

supremi dominii, quod illi in nos **compe-**
 rit, dum creaturis suis certum ordinem
 quem sequantur, certas leges, quas obser-
 vent, præscribit, hominesque leges has præ-
 fractè conculcantes justè punit. Non ve-
 rò eandem rectorii & æquatorii jaris esse ra-
 tionem, nec id quod licet jure rectorio, li-
 cere quoque & justum esse jure æquatorio
 per se patet, cum civi in civem, vel fratri
 in fratrem non id liceat, quod Majestati in
 subditos, vel patri in filios. Cum itaque
 societates inter homines aliz sint sine inæ-
 qualitate, quales sunt inter fratres, ci-
 ves; aliz vero inæquales, inter imperan-
 tes scilicet & parentes, id quod utroque
 modo justum est inter homines **DEUS** fan-
 cit, danturque in divino intellectu utri-
 usque justæ dictamina. Quia verò homi-
 nis quod in hominem ceu æqualem se ex-
 tendit imperium, origine divinum, divino
 beneplacito limitatum, & sic non absolu-
 tum est, non omnia licent homini in homi-
 nem, quamvis subditum, quæ **DEUS** suo ju-
 re, & vi imperii, in eundem agere potest.

(9)
 De I. N. G.
 l. 2. c. 13. n. 5.

§. 5. Hæc, si observentur, quid de illis,
 quæ **Dr. Pasendorf.** (9) objiciuntur, haberi-
 dum sit, patet. Ita verò ille: *Est non solum
 invidiosum fieri futurum, quæ abserere auctor, legem
 naturalem continere aliquid in se sanctitati, &
 justitiæ divinæ repugnans: difficile tamen erit
 probare legem naturalem ita ad sanctitatem &
 justitiam divinam esse expressam, ut quo modo se*
DEUS

DEUS erga creaturas suas, & peculiariter adve-
 ritate homines gerit, taliter etiam sese homines in-
 viciem, jubente naturali Lege, gerere debent.
 Verùm cum **DEUS** nobis per legem natu-
 ralem non tam præscribat rationem juris
 æquorū, quàm æquiorū, manifestum est, quo-
 ad hoc ejusmodi legis naturalis ad sancti-
 tatem & justitiam factam expressionem,
 qualem *Pufendorf* describit, non esse neces-
 sariam, nec à nobis probari. Quod verò
 addit, non apparere, quomodo jus, inter æqua-
 les natura valiturum, exprimi poterit, ex emi-
 nentissimo illo jure, qua creator erga creaturam
 suam utitur, i. e. quomodo lex, mutuam homini-
 bus obligationem afferens, possit esse specimen po-
 testatis divine, qua nulla lege, nullaq; obligatio-
 ne coerceri apta est, itidem nos non ferit, cum
 legem naturalem juris divini tantum *Redo-*
rii, & quidem absoluti, supremi item eiu-
 dem Domini, expressionem esse nunquam
 dictum fuerit. Cumq; principia practica
 nobiscum nata sint imaginis divine reli-
 quia, scintillas quoq; divine sanctitatis
 in nobis radiantis, & reliquias *in* *verbo*, cuius
apostolorum in **DEO**, esse oportet, ut proinde
 omnino huc faciant ea, qua ex *Script. sacris*
adferuntur, quod homo ad imaginem **DEI** sit con-
 ditus. Sanè si homo concreatam sibi habuit
 divinam Justitiam & sanctitatem, reliquias
 scintillas divine huius justitiæ & sancti-
 tatis in nobis resplendentis esse necesse
 est. Quando verò inter homines, inquit, san-

quod solemniter vocare, qui *crasioribus sese virtutibus ac*
finet, & officij est observans, quæritque quis ad hunc modum sanctitatem DEI con-
 ceperit? Sanctitatem civilem & externam
 cum internâ confundit. Jehova certe
 quando sanctis, inquit, *essete, sicut. Ergo sancti*
sam, vel quando jubemur esse misericordes, sicut
Pater noster est misericors, non jubemur à crasti-
rioribus tantum vitis abstinere, vel in spe-
ciem tantum misericordiam proximo exhibere,
 sed interior potissimum, meliorq; no-
 bis præcipitur perfectio. Nec jus naturæ
 circa externas tantum, vel potissimum, homi-
 nis actiones formandas vigilat, cum utro-
 que DEI lex, qui respicitur, interiorem
 rectitudinem primatiò respiciat, ceu contra
Pufendorf. hoc eruditè disputat. Doctiss. L.
Valensin. Albers. (r) Et quia ipse DEUS suam
 sanctitatem nobis proponit, ut ipsi in vi-
 tæ conversatione assimillemur, satis ait, *Ser-*
neca (s) Deos colunt, quisquis imitatus est, eâ se-
 ratione, quam ipse nobis explicat, legem
 naturæ & moralem, quâ id docetur & præ-
 scribitur, divinæ sanctitatis in nobis re-
 splendentis radios esse necesse est. Idem
 judicandum est de reliquiis divinæ justitiæ
 in nobis per legem naturæ resplendentis.

§. 6. Hoc nisi foret, nisi radii divinæ
 sanctitatis & justitiæ in nobis resplende-
 scerent, non permittere posset DEUS, a no-
 bis

(r)
 Comp. I.N.
 P. L. P. 47.

(s)
 Epist. 95.

de se secundum hanc normam ita judi-
 cat, ut id quod apud nos secundum legem
 naturae turpe & iniustum esse deprehendi-
 tur, illud quoque à DEO abesse debere ita
 confidenter affirmare possimus, sicut hoc
 mos in aliquot locis biblicis *Grosius* (1)
 observat. Esa. 5. 3. Ezech. 18. 25. ad naturale
 & sanum de eo quod justum est hominum
 iudicium DEUS provocat, ut ipsi secun-
 dum recte sensu rationis dictamina iudicare
 velint, annon iuste agat, ipsi vero iniu-
 sti sint, & iure puniri queant. *aut quod*
 (DEUS scit.) *Boz in regum, ut in, et in*
ipso regis ipse, qui dicitur, si iustitiam reg-
is non arguit, ipse, inquit, DEUS, res
chamane, iudicia mea recta & iusta esse, et ve-
strum iustitiam, improbitatem plenum, scribit
 explicaturus verba DEI, quae Ezech. 18. 29.
 habentur, *Thodari* (2) At vero, ad nostram
 conscientiae iudicium talis appellatio à Nu-
 mine non fieri posset, nisi scintilla ista
 iustitiae quae in nobis sunt, expressae forent
 ad eam quae in DEO est iustitiam. Sic cum,
 quod nostro iudicio iniustum est, morti tra-
 dere iustum cum iniusto, seu eiusdem cul-
 pa reos, ut ita sit iusto, sicut iniusto, recte
 ad id se applicari, DEUS passus fuerit ab
Abrahamo (3), cognoscitur hinc, id quod le-
 ge naturali iustum & aequum est, non esse
 dissimile a quo & iusto, quod DEUM decet.
 Denique sicut iustitia, quam lex naturae

(1) de I. B. P. 1. 1. 10.

(2) t. II. Opp. f. 391.

(3) Genesi. 15. 25.

G 5 homi-

hominibus præferbit, est constant & per
petua voluntas unicuique suam tribuenda.
ita quoque iustum est apud DEUM
δύναμις τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν δικίαιον, καὶ ὅμοιον τοῦ
δικαιοσύνης ἀρετῶν μὲν ὑμῶν, reddere illis, quæ af-
fligunt vos, afflictionem, & vobis, qui affligimini
relaxationem nobiscum, qui proinde etiam, est
iustus iudex, ἀποδοῦναι ἕκαστῳ ἕκαστὸν τὰ ἔργα αὐτοῦ.
redditurus unicuique, est iuxta facta sua, ut Paulus

(γ)
2. Thess. 1. 6.
7. Rom. 2. 6.
(κ)
Admon. ad
Gent. f. 61.
(α)
Mino. f. 46.

(γ) loquitur. Rectè proinde Clemens Alexan-
drin. (z) καὶ, inquit, ἐκ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ
ἡμεῖς αὖ ὑμῶν γίνονται, ἐν δικαιοσύνη, neq; est Deo
(κ) quicquam finitum, quàm qui ex nobis fuerit ju-
stissimus. Et Plato (α) ΔΕΘ similem ἀγαθόν,
virum bonum & πάντων ἰσότηλον, omniam sa-
cratissimum pronuntiat. Quod tamen non
hoc sensu accipi debet, ac si sentillulæ di-
vinæ quæ in nobis per naturam sunt iusti-
tiæ, infinitum iustum, qui in DEO est, solem
sic exacte per omnia representarent, quæ
nobis iure, & iustè omnia illa ita licerent,
quæ iusta sunt apud Deum, Dominum & ju-
dicem supremum, eorum non nisi radios quos-
dam de infinita ista divinæ iustitiæ & sancti-
tatis luce participemus, qui, & quales sint,
per dictamen rectæ rationis partim, partim
per Decalogum nobis innotescit.

§. 7. Ita ergo divina attributa sunt ratio
& norma dictaminum DEI practiorum, secun-
dum quæ divinus intellectus iam ab æter-
no iudicavit, decrevitque DEUS, quæ lege
suo

In hoc tempore hominum actiones dirigeres,
 hominesque ad obsequium obligare vellet.
 Cum verò bonum Legislatorem in ferendâ
 lege virium, & geni illorum, quos lege suâ
 vult obligatos, prudentem oporteat habere
 rationem, exemplo Solonis, & aliorum, ita
 quoque divina sapientia inter reliqua divi-
 na attributa tali temperamento agit, ut &
 illorum, & simul humanæ naturæ habeat
 rationem, ut Leges præscribat, quæ & divi-
 na sanctitati, justitiæ & bonitati, naturæ
 etiam humanæ sint congruæ. Merito hæc
 Sapientia DEI Legislatoria appellatur, cu-
 quâ DEUS non solum judicat, quid se de-
 ceat, quidve suis attributis conveniens sit,
 sed & quid creaturis etiam singulis, ratio-
 nalibus potissimum, & illarum actionibus
 conveniat, quæve gubernandæ sint ratione,
 quidque illis præcipi & possit, & debeat,
 in lege illas vellet obligatas. Hæc dicta-
 mina legislatoria, quæ sic in divinâ mente
 concipimus, respicit Cicero (b) quando hæc
 inquit, in DEO sapientissimorum fuisse senten-
 tiam, legem neq; hominum ingenio excogitandam,
 neq; fictam aliquod esse populorum, sed æternam
 quoddam, quod universum mundum regeret, im-
 perandi, prohibendiq; Sapientiam. Nec Placitum (c)
 illam divinam ordinationem aliter expli-
 cavit, quam ut unaquæq; pars pro viribus & condi-
 tionibus, quod sibi convenit, agat, aut patiantur. Hæc
 solus (d) alijque inquit in suis libris præcipue in Aut. Py-

(b) 2. de Leg. P. 170

(c) 10. de Legg. 674

(d) in Aut. Py- 7105 thes. p. 22.

πλοσ τῷ Θεῷ, καὶ ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια, ἡ γὰρ οὐ σα τὰ
 θεῶν γίνε, τῆς αἰδίας καὶ ἀμεταβλήτως, dice-
 mus legis quidem nomine immutabilem DEI opi-
 ficis actionem, à qua divina gratia producuntur,
 & qua in perpetuum, nullaq; facta mutatione or-
 dinantur, significari. Ex Christianis hinc B. Au-
 gustinus (e) Legem DEI æternam ita explicat,
 quod sit ratio in mente DEI existens, qua res omnes
 per consentanea media in suos fines diriguntur, De
 quo, tamen, utrum in intellectu divino, an
 in voluntate Lex hæc poni debeat, in se-
 quentibus dicetur.

(e)
 de Lib. Ar-
 bitr. c. 1. & c.
 6. l. Opp. f.
 72.

(f)
 de Consci-
 tia p. m. 173.

§. 8. Non malè etiam, quomodo Sapi-
 entia DEI Legislatoria, id, quod hominis
 naturæ conveniens est respiciat, explicat
 Robertus Sanderson (f): Indidit enim, DEVS in
 prima mundi creatione, ut creaturis brutis, & in-
 animatis, instinctum naturalem, quo inclinarentur
 ad ea faciendæ, quæ sunt congrua naturæ suæ, &
 eius conservativa; ita & homini Legem quandam
 naturalem, naturæ suæ, ut rationali creaturæ illi
 proportionatam; h. e. sublimiorem, multò, & nobi-
 liorem, & (si fas dicere) diviniorem, quam quæ
 aliis inferioribus huius orbis creaturis, data est; quæ
 ipsum ad ea agenda impellat, quæ sunt Naturæ
 suæ congrua, quæscumq; homo est, animal nempe
 ratione præditum; h. e. verby dicam, ad vivendam
 secundam rationem.

§. 9. Quomodo, itaque dictamina DEI
 practica Legislatoria, se habeant, & qualis sit
 conceptus divini mentis legislatorius circa
 homi-

hominem, eiusque actus formandos, ex his
 haud obscure constare potest. Nimirum
 cum hominis conditio hæc sit, ut ceu agens
 rationale, & proinde liberum, bene & male
 agere, vitamque item honestam & turpem
 ducere possit, societatis etiam ratio eandem
 ab omni lege exemptum vivere non per-
 mittat, rectè hinc infertur, supremum Nu-
 men, cuius Providentiam actiones & motus
 hominum non effugiant; nihil etenim, se-
 cundum Irenæum (g), omnino eorum, que facta
 sunt, & que fiunt, DEVM fugiunt, sed per illius
 Providentiam innumquodq; & habitum & nume-
 ritum & quantitatem accipit: cum sit opti-
 mum & sapientissimum, talem concepisse
 rationem practicam gubernandi genus hu-
 manum, ut non nisi sanctè, justè, humanaq;
 societati conservandæ modo congruo actus
 nostros & motiones dirigeret, talique nos
 sibi devinceret lege, ut non nisi sanctè, ju-
 stè, humanaque nostræ naturæ convenien-
 ter viveremus, ceu ex Gentilibus etiam Pla-
 toni, Ciceroni, Hieronimi visum fuit. Interea
 cum secundum ordinem naturæ divinitus
 institutum, quo ab unius hominis sangui-
 ne omnes descendunt mortales, non omnes
 æquales per omnia esse possimus, vita etiam
 insuper socialis impetio aliquo ceu vincu-
 lo naturali egeat, justum in ratione divinâ
 practicâ, quâ creaturas ordinat, non ad fines
 tantum illorum naturæ ex arte congruos,
 sed

(g)
 Lib. 2. c. 45.
 E. 132.

sed etiam, ut benè loquitur *Ludov. Molin*
 (h) simul ad se, tanquam ad unicum ulti-
 mum finem ad ostensionem. suæ infinite bonita-
 tis, sapientię, ac ceterorum suorum attributo-
 rum, sanctitatis scil. & justitię, justum hoc
 inquam, non tantum jus continebit æqua-
 torium, quo ad eadem, & æqualia officia
 mortales suos volet obligatos supremus il-
 le in orbe Arbitrator, sed & juris Rectorii al-
 quid involvet, in quantum sc. imperium di-
 vinum vicarium in hominum cœtu erit ex-
 ercendum, non tamen ulterius concessum,
 quàm ad vitam sociale[m] necessarium est
 ita ut quoad reliqua vitę humanę negotia
 valeat jus æquatorium, jure verò rectorio
 illa facere liceat, quę vitę socialis & impe-
 rij, necessitas requirit.

§. 10. Ceterum neque Prudentia DEI
 Legislatoria, neque dictamina rationis di-
 vine, practica rationem legis habent, sed
 non malè hoc docet Suarez. (i) Non enim
 proponunt præceptum aliquod, nec voluntatem ali-
 cuius intendant, sed tantum ostendunt, indicant
 quid rei natura habeat. Et si considerentur in
 ordine ad ipsam divinam voluntatem, dicti-
 tant quid DEUM ex ratione suę bonitatis,
 justitię, sapientię, misericordię, sanctitatis
 velle deceat, v. c. non esse mentiendum, ser-
 vanda esse promissa, mala esse punianda.
 Sin verò considerentur in ordine ad voluntatem
 creatam, quatenus dicitur, quid ab illa facien-
 dum

(p)
 de l. & l. t. 6.
 r. 5. disp. 46.
 n. 23. f. 1692.

(i)
 de Legg.
 f. 60.

dem sit aut vitandum, etiam, ut Francisc. Suarez. (k) loquitur, non habent rationem legis, de- (k) Lo
 nec accedat divina voluntas, quia non sunt im-
 peria, nec practice movent, sed sunt quasi specu-
 lativa cognitio talium objectorum. At quan-
 do DEUS secundum ista dictamina decer-
 nit, (quod est voluntatis actus,) quo pacto
 creaturae rationales suum servare ordinem,
 suasque obire functiones debeant, tum istud
 decretum divinae voluntatis ordinem, cuius-
 suam agendique rationem praescribentis,
 vim legis acquirit, estque illa Christianis
 non solum, sed etiam Gentilibus toties de-
 predicata Lex DEI aeterna, quam ex nostrati-
 bus praeter alios copiose Augustinus, ex Ethni-
 cis Cicero exposuit, de qua etiam a Pytha-
 gorico & Platonico dicta sane illustria extant.
 Ex illis Hierocl. (l) ῥόμος, inquit, ὁ ἀμύμων
 τὸς νόμος, ἡ δὲ θεῖα βύλησις, ἡ ἀνώγειος ὀργάνωσις τῆ
 πρώτης, ἡ δὲ τις αἰὲν ἀγαθὸς ζῶσα, Lex meus opifex,
 ipsaq; voluntas divina; quasi omnia perpetua
 producit, semperq; conservat. & mox, in rerum
 essentia legem ipsam jacere docet, verba sunt
 haec: ὡς ἐστὶ τῆ πρώτης αὐτῆς καὶ δὲ τὰς νόμων &c. Ex
 his Apuleius (m) Providentiam divinam vocat
 legem, explicatque quomodo DEUS leges
 fundaverit omnium dispositionum, quas ad tute-
 lam rerum quotidie fieri necesse est, ut omnia
 immutabilem ordinationis paterna statum re-
 maneant. Ex Stoicis legis huius aeternae mentio-
 nem facit Seneca.

(l) in Carm. Pythag. p. 18.

(m) l. de Dogm. Platon. p. m. 33. seqq.

§. II. Hoc divinae voluntatis decretum, cum

cum sit norma actuum, & mensura agendorum vim obligandi habens, bene Lex appellatur; cumque hæc administrandi forma juxta quam æquè sapienter atquè suaviter omnia disponit, & gubernat DEUS, ab æterno in eodem extiterit, jure dicitur *æterna*. Quanquam verò ante mundum conditum nemo fuerit, cui ista Lex æterna promulgari, quemque etiam obligare potuisset, vim tamen illam, ac proximam obligandi creaturas extituras potentiam jam habuit, id quod ad rationem legis æternæ satis est. DEI Lex autem vocatur; non quasi mensura aut regula foret actuum Dei, seu ad intra, seu ad extra terminatorum. Illi enim sunt naturales, ab intrinseco necessarij, nec sub legem cadunt; hi verò non sunt subiecti potentioris alicujus superioris imperio. Etsi verò negari non possit, quod in divinâ mente decretum voluntatis de agendis ordine rationis præcedant dictamina practica, legis tamen rationem respectu divinæ voluntatis non habent, cum non præcipiant, vel voluntatem superioris dictent, verum quæ sit ratio agendorum indicent. *Simpliçter dictamina divina mentis practica, scribit Joachim Hildebrand. (n) ostendunt, quæ sit DEI natura, vel quod illarum rerum, quæ dictaminibus istis prohibentur, talis sit ad essentiam DEI habitudo, ut cum hac consistere non magis possint, quam si hominem irrationalem;*

(n)
de Leg. Dei
artem. 5. 19.

ignem frigidum, DEVM lignum, οδνεξ ξυλον, & similia rationis entia fingat.

§. 12. Quamquam autem DEUS contra intellectus sui dictamina agere non possit, id tamen non est ex legis prohibitione quadam, sed ex naturali ipsius hoc sit rectitudine, quæ instar Legis ei est, contra quam agere nescit, cum, quod nobis lex est, DEO sit ipsius natura. Ignorat Deus mentiri non ob legem à superiori latam, sed quia cum ipsis essentia, quæ veritas est, mendacium componi nequit. Ita cum sit optimus, nocere non potest. *qua causa, inquit Seneca, (o) est Deus benefaciendi? NATURA. Errat, si quis patat illos nocere velle, non possunt, nec accipere injuriam queunt, nec facere. Rebar, inquit Arnob. hinc, (p) spontaneas esse Numinum benignitates, utroq; ab his fluere inexpectata benevolentia munera. & paulò post: Hoc est proprium DEI potentis ac veri, inexorata beneficia præbere fessis atq; invalidis rebus, & multiformi semper asperitate vallatis.*

(o) Epist. 93.

(p) 3, advers. Gent. p. 67.

§. 13. Alia verò est ratio motuum & actionum creaturarum, potissimum tamen rationalium. omnes enim cum sint subiectæ divinæ gubernationi, tenentur leges summi creatoris & ordinatoris agnoscere, cum, ut August. (q) docet, *regna hominum, eorumq; dominationes & servitutes, à sua PROVIDENTIÆ LEGIBUS alienas esse DEVS non voluerit. Dicitur hinc eidem Lex aeterna alibi (r).*

(q) l. 5. de civit. Dei. c. 11. t. 5. Opp. f. 303. (r) de ver. Relig. t. 1. f. 723.

H

incom-

Incommutabilis veritas: Lex omnium artium & omnipotentis artificis, sicut fere etiam Hierocle loqui amat. Et Seneca (s) non externa, inquit cogunt Deos, sed sua illis in legē aeterna voluntas est, statuerunt qua non mutarent. Constituit qui prope DEUS ab aeterno non solum quomodo agentia libera suas actiones obire, sed & quomodo agentia naturalia suum servare ordinem, & intra eundem ad suum finem dirigere debeant. Quod divinum Statutum omnibus obligationem imponens, lex illa aeterna est, quae à Martin. (t) Bonacina hinc dicitur ipsa mens divina, quae ab aeterno omnia ordinavit. Etsi verò huic divinae ordinationi aeternae creaturae irrationales etiam sint subiectae, quia tamen intellectus cognitione, libertate item voluntatis carent, & per naturalem quendam impetum & instinctum in fines suos aguntur, respectu illarum Lex aeterna propriam strictamque legis rationem habere non potest, sed respectu tantum rationalis creaturae, quae sola liberè parere, adeoque sub peccato obligari potest, ad quam etiam propterea sub propria appellatione Lex Aeterna tantum extenditur.

§. 14. Sub hac itaque determinatione, & in ordine ad liberè & cum ratione agentia, quando spectatur, strictius aliquantò, & ad rationalem naturam accommodatè, quid sit Lex haec DEI aeterna explicatur. Escobar (u). hinc Lex aeterna dicitur mens & ratio DEI bona-

(s)
de Benef.
c. 26.

(t)
t. 2. opp.
Theol.
Mor. f. 2.
n. 1. 2.

(u)
Theol. Moral.
p. m. 35.

Principiens, mala prohibens. Explicatius Petrus
 Marchant. (x) loquitur, quod sc. Lex hæc sit
 ipsamet Dei rectitudo, & prima veritas, quatenus
 per illam omnis rectitudo mensuranda, & regu-
 lada intelligitur, seu concipitur; atque ipsemet
 DEVS; prout omnis rectitudinis principium. Ali-
 bi (y) Legem hanc omnium Legum fundamen-
 tum, prima item & aeterna veritas, omnis re-
 ctitudinis & obliquitatis indicem, regulam & per-
 pendaculum esse dicit. Eodem etiam sensu Ci-
 cero (z). legem hanc, quam principem & ul-
 timam appellat, mentem esse dixit, omnia ra-
 tione aut cogentis aut vetantis DEI. Et Augu-
 stinus (a). Legem aeternam dicit esse divinam
 rationem, vel voluntatem, ordinem naturalem con-
 servari jubentem, perturbari vetantem. Alibi
 idem (b) Lex aeterna est inquit, quæ iustum est,
 ut omnia sint ordinatissima. Norma nimirum
 illa est, quæ DEVS secundum sapientiæ, san-
 ctitatis, iustitiæ & bonitatis suæ dictamina,
 jam ab æterno voluit, quomodo, cum simus
 agentia intellectualia, & sic in tantum ipsi si-
 miles, vitam agere quoq; intellectualem de-
 beamus, ut simus sancti, quemadmodum ipse
 sanctus est. Conceptus enim DEI æternus,
 secundum quem homines ceu creaturas ra-
 tionales gubernare intendit, quin conve-
 niens sit illorum naturæ, cum DEVM non
 nisi sapienter & bene agere deceat, dubium
 non est; cum vero eidem, ceu rationali & in-
 tellectuali agenti, nihil magis congruum
 dici queat, quam ut cum suo creatore, itidem

H 2 intel-

intellectuali agente conformetur, & rationalem vivat vitam, ipsa hinc divina rectitudo, sanctitas & justitia, prout in DEO rationis normativæ instar sunt eius quod DEUM decet, cum, ut dictum, hominis perfectio & felicitas in hoc consistat, ut DEO reddatur similis, hæc inquam, divina rectitudo in mente DEI, non nisi sancta & justa creaturæ rationali præcipienda, dicitabit; quæ cum DEUS bene homines gubernaturus ab æterno ita præscribere decrevit, *Legem DEI æternam*, in ordine ad liberè & cum ratione agentia, esse decretum divinæ voluntatis, quo DEUS statuit, quomodo creaturæ rationales liberas suas operationes, modò suæ huic sanctitati & justitiæ conformi, formare, & exercere debeant, rectè inferatur.

§. 15. Legi æternæ ita spectatæ non omnès hominis actiones, naturales sc, quæ tales sunt, sed liberæ tantum, subjectæ sunt, ut eas vel præcipiat bonas sc. vel prohibeat, nimirum malas. Libera enim agentia propriè sub peccato obligari possunt, & quidem quoad illas tantum, non quæ ex naturali quadam necessitate, sed liberè eliciuntur actiones, cum ea, quæ aliter quàm geruntur, fieri non possint, frustra præcipiantur, vel prohibeantur. Ut tamen illa, quæ libertate in agendo carent, suo modo divinæ ordinationi subsint, placuit DEO illis.

lis inderere naturalem instinctum, juxta quem in fines præordinatos ferantur ; cumque ita cum productione illorum una principia DEUS illis impresserit, à quibus non abire possunt, quo pacto talia agentia irrationalia & naturalia lege DEI æternâ teneantur, illorumque motus ea respiciat, haud obscure colligitur ; per naturalem scilicet illum instinctum, qui respondet decreto divinæ voluntatis, quo pacto suum ordinem servare, & in fines suos ferri debeant, statuentis, cui etiam naturali potius necessitate, quàm obedientiâ propriè tali sunt subiecta.

§. 16. Cæterùm sicut aliæ Leges propriè tales, illos, quibus feruntur, vim obligandi habent ; ita Lex quoque æterna, quatenus per illam agentia rationalia & libera diriguntur, eadem obligat : vim verò obligandi ut exerat, necesse est, ut in illorum ad quos pertinet, eà ratione quâ ad illos pertinet, cognitionem veniat ; quare & Lex æterna, quâ homines respicit, illis innotescere debet. Facit hoc supremus rerum moderator per implantationem legis naturalis, quæ in nobis ad eum modum exprimitur, vel potius expressa fuit, quo Deus ab æterna secundum sanctitatem, bonitatem & justitiam suam, genus humanum modo eidem convenienti gubernare constituit, ut proinde Lex naturæ sit quædam pro-

mutgatio legis æternæ à DE O nobis facta
 ut sciamus, quænam illa lex sit, quâ jam ab
 æterno supremum Numen sibi nos voluit
 obligatos. Et sic resplendet ex lege DE
 æternâ in nobis Lex naturæ, estque radius
 & resplendentia quædam quasi, divina
 rectitudinis, sanctitatis & justitiæ immutabi-
 bilis in nobis, in quantum divina Sapien-
 tia secundum hæc attributa creaturam in-
 tellectualem creatori conformem fieri, &
 vivere debere, eandemque gubernandam
 esse, judicavit. Considerans hoc Cicer. (c) re-
 ctè Legum obligationem à lege illâ æternâ
 deducendam esse credidit. *Intelligi, inquit,
 sic oportet, & hæc, & alia jussa, ac verita populor-
 rum, vim habere ad rectè facta vocandi, & à
 peccatis avocandi: qua vis non modò senior est,
 quàm aetas populorum & civitatum, sed equalis
 illius, cœlum, atq; terræ tuentis & regentis DEI.
 Neq; enim esse mens divina sine ratione potest,
 nec ratio divina non hanc vim in rectis, pravisq;
 faciendis habere: nec quis nusquam erat scrip-
 tum, ut contra omnes hostium copias in ponte
 unus assisteret, à tergoque pontem intersecundi
 juberet, idcirco minus Coclitem illum rem ges-
 sisse tantam fortitudinis lege, atq; imperio puta-
 bimus: nec si regnante Tarquinio nulla erat Ro-
 ma scripta lex de stupris, idcirco non contra il-
 lam legem sempiternam Sex. Tarquinius vim Lu-
 cretia Tricipitini Filia, attulit. erat enim ratio
 profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum*
 impet-

(c)
 2. de Legg.
 P. 171.

*impellens, & à delicto avocans: qua non tum de-
 sig. incipit Lex esse, cum scripta est, sed tum, cum
 orta est. Orta autem simul est cum mente divi-
 nâ, h.e. nunquam, sed fuit ab æterno. Insuper
 dicitur hinc esse dicit Hierocl. (d) à qui-
 bus discrimen omnium, & sic quoque discrimen honestorum, & turpium, quatenus à
 DEO per leges nobis est propositum, pro-
 diit.*

(d) in Aur. Pyth.p.22.

§ 17. Non malè ergò dicitur à lege æter-
 na, legem naturæ, aliasque etiam leges de-
 rivari, tam ratione æqui & boni quod præ-
 cipiunt, quàm ratione obligationis. Rectæ
 enim rationis dictamen, bonum & justû, vis
 itè obligandi, legi DEI æternæ, ceu normæ &
 Legi primæ, inest per se, reliquis autem per
 participationem. Ita Lex naturæ est *ἐκλυπον*
 legis æternæ, in nobis expressa à DEO ad
 legem æternam, in quantum per illam be-
 nè, sanctè, justè, & rationali socialiq; nostræ
 naturæ convenienti quâdam rationei nos
 gubernare decrevit. Non enim illa nobis
 innotescit, nisi promulgetur, promulgatur
 autem per legem naturæ nostræ divinitus
 implantatam; hancq; non sine tacito obli-
 gationis sensu per conscientiam cognoscent-
 es, ipsam DEI quoq; legem æternam, qua ad
 nos pertinet, cognoscimus. Cum sicut
 DEUS agentia naturalia per instinctum,
 qui radius legis æternæ in illis est, secun-
 dum quem in suos præordinatos fines fe-

H 4 runtur,

runtur, dirigit; ita homines per legem naturæ, legi ipsius æternæ, quâ agentia rationalia & socialia respicit, respondentem, dirigere & gubernare constituit,

§. 18. Rectè propterea *natura lex rivulus* quidam esse dicitur, *ex fonte Legis æternæ*, qui in DEO est, deductus, ac divinæ illius Iusticiæ, sapientiæ, justitiæ, sanctitatis & bonitatis in DEO radius quidam in nobis resplendens, signumque divinæ voluntatis bonum præcipientis, malum prohibentis. Distinguit hinc Iustinus, Martyr. (e) inter *simen rationis* nobis insitum, & id, unde illud ortum est: *ἔπειτα*, inquit, *ἡ δὲ πῶμα πρὸς ἐγὶ μίμημα κατὰ δύναμιν δόδον, ἐγὶ ἔπειτα αὐτὸ ἔκατ' ἐχέειν τὸ ἀπ' ἐκείνου ἢ μάλιστα καὶ μίμησις γίνεται*, aliud enim est *semen alicuius*, & *imitatio pro viri parte concessa*; & aliud ipsum (*semen primum*) per cuius gratiam inde *provenientem participatione illa & imitatio existit*. Et graviter Tertullian. (f) *Queres igitur*, ait, *DEI legem*; habens *communem istam in publico mundi in naturalibus tabulis*, ad quas & *Apostolus solet provocare*. Bene quoque *Gregor. Nazianz.* (g) *ὁ δὲ Θεὸς λόγος*, inquit, *ἐγὶ πάνσι πῶμος ἐστίν, ἐγὶ πρῶτος ἐστὶν ἡμῶν νόμος, ἐγὶ πάνσι συνημμένος*, *ratio divinitus omnibus insita, & prima in pectoribus nostris condita lex, cunctisq; mortalibus innexa est*. Addimus his *prolixa licet, elegantia tamen, & huic pertinentia Ciceronis verba* (h); *Est, inquit, Lex recta ratio, natura congruens diffusa in omnes, constans,*

(e) Apol. I. f. 49.

(f) De coron. mil. c. 5. f. 480.

(g) Orat. 34. f. 548.

(h) apud Lactant. 6. 8.

flans, SEMPITERNA, quæ vocet ad officium ju-
 dicio, vetando à fraude deterreat, quæ tamen ne-
 que probos frustra iubet, aut vetat, nec improbos
 abeundo ac vetando movet. & mox. Nec vero
 aut per Senatam aut per populum solvi hac lege
 possunt. Neque est querendus explanator,
 nec interpres eius alius: nec erit alia Lex Roma,
 alia Athenis, alia nunc, alia posthac: sed & o-
 mnes gentes, & omni tempore una lex & sem-
 pterna & immortalis continebit: unusque ERIT
 COMMUNIS QUASI MAGISTER & IMPERA-
 TOR OMNIUM DEUS ILLE, LEGIS HUIUS IN-
 VENTOR, DISCEPTATOR, LATOR.

§. 19. Leges verò quod attinet humanas,
 quanquam vis illarum obligandi proximè sit à
 voluntate illius, penes quem easdem feren-
 di potestas fuit, quicquid tamen æqui &
 iusti in illis continetur, & ad felicem coe-
 tus civilis conservationem pertinet, in le-
 ge istâ primâ æterna radicatur. Rectè pro-
 inde Plato (i) Deum τὴν αἰτίαν τῆς νόμων
 διατάξεως, condendarum legum causam afferere
 decere docet; qui & ceu ex Timeo, Phædro, &
 Gorgia eiusdem colligit Marsfl. Ficin. (k) Le-
 gi quædam constituit species, quarum primam
 divinam Providentiam vocavit, omnesque le-
 ges à primo rerum principio manare statuit, Ci-
 cero (l) etiam leges hominum ad istam le-
 gem æternam dirigendas esse monuit, Ergo
 est, inquit, Lex iustorum, iniustorumq; distinctio,
 ad illam antiquissimam & rerum omnium prin-

(i) 1. de Legg. f. 563.

(k) Argum. & comment. in Plat. Min. f. 756.

(l) 2. de Legg. l. c.

H s cipem

cipem expressa naturam, ad quam leges bonum diriguntur, quae supplicio improbos afficiunt, defendunt, & tuentur bonos. Idem docuit Patribus Augustinus (m): Candidor, ait. Leges temporalium, si vir bonus est, & sapiens, illam ipsam consulit aeternam, de qua nulli animo jacere datum est, ut secundum eius incommutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum, & cavendum, discernat.

§. 20. Notunt vero illi qui secundum disciplinam Christianorum de origine juris naturalis loquuntur, hac de facta voluntatis divinae, quid nos facere deceat, in natura integra nobiscum communicatione, elegantius explicare ex doctrina de *Imaginis DEI* in homine, in qua nostri & Dei similitudine, ipsi etiam Gentiles perfectionem nostram collocarunt, ceu infra explicabitur. Recte enim cum hominem vivere ab aeterno Deus decrevisset, virium quoque omnium rectitudinem & integritatem ei concessit, sanctitatemque & justitiam eidem impressit, quae ceu imago divinam sanctitatem & justitiam, summamque hominis cum lege divina conformitatem, perfecte referret. Sed λογικὸς καὶ εἰκόνα γινόμενος ἄνθρωπος ὑφανίζετο, καὶ τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ γινόμενον ἔργον παρὰ πᾶσι λόγοις, & secundum imaginem Dei factus homo disparuit, & opus a DEO factum disperuit, ut loquitur Athanasius. (n). Unde sicut regulae juris naturalis practicae, quae in nobis supersunt, reliquiae sunt imaginis

(m)
de vera Rel.
c. 31. T. 1.
Opp.

(n)
de Incarn.
f. 58.

his divinæ, ita quin fragmenta legis DEI
 remanent, qua eadem in creatione per imagi-
 nem divinæ concreatæ implantationem ho-
 minum promulgata fuerat, in tantum superes-
 santur, nil impedit. Bene hinc *Augustin.* (o)
non usque adeo, inquit, in anima humana l. de Spir. S.
ergo DEI terrenorum affectuum labe detrita lit. c. 28.
est nulla in eâ velut lineamenta extrema re-
manferunt, unde merito dici possit, impios etiam
in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel
sapere.

ARTICULUS V.

Quid sit id, quod legis ratio-
nem in homine habet.

§. I.

Quandoquidem ergo Lex naturæ sit ali-
 quid in nobis, per quod & DEI Lex
 æterna nobis innatescit, & per quod ho-
 mines sui officii manere DEUS intendit;
 quomodo providum Numen se non *diaplu-*
er in nobis reliquerit, jam dispiciendū est.
 Investigare autem hic oportet, quænam sint
 illæ in nobis legem DEI æternam, in quan-
 tum nos illa concernit representantes-re-
 liquæ, & quodnam illud sit, quod in ho-
 mine adhuc reliquum, legis rationem ha-
 bet. Hoc verò explicaturi in nosmetipsos
 descendere tenemur, ut nosmetipsos cog-
 nosca-

(a)
Orat. 19.

noscamus, & in mentis nostræ abditos recessus, cæcasque latebras penetremus, necessum est, *vñ̄ ἴχων.* inquit *Dio Chryso.* (a) γνώσῃ ἑαυτὸν ὅτι σε θεοῦ λόγος ἐστίν, *mentem habens scies ex temetipso, quid tibi sit faciendum & quomodo.* Intellectum in seipsum intueri oportet, suamque intelligere intellectuionem, & quid cognoscat, considerare. Omnis quippe lex intellectui cognoscenda obijcitur, cum non nisi cognita dirigere possit eum, cui est præscripta.

(b)
Sū. Theol.
l. 2. q. 49.
(c)
in Thom.
l. 4.
(d)
de Legg. l. 2.
c. 5. n. 14.
f. 68.

§. 2. *Objective* lex naturæ est in intellectu, in quantum sc. ab eodem per modum objecti cognoscitur; præter hoc verò eadem simul est in intellectu *subjective.* Cum vero intellectui *subjective* aliquid inesse dupliciter dicatur, vel per modum habitus permanentis, vel per modum iudicii, cognitionis & actus transeuntis, qua ratione Lex naturæ intellectui insit, disquirendum est. In quæstione itaque *quid sit id, quod in nobis legis naturalis rationem habet?* non sufficit, si illud I. per modum actus, iudicij, & dictaminis actualis inesse dicitur, ceu *Thomas (b), Gregor. de Valent. (c), Suarez. (d)* aliique sentiunt. Actus enim est motus transiens, cum legem naturalem naturæ nostræ semper impressam esse oporteat. Nam cum homo perpetuo huic legi sit subjectus, non aptitudine tantum, quod ad naturalem creaturæ subjectionem non sufficit, sed actu, permanens quid

quid legem istam in homine esse necesse est.
 Et ut nunquam homo est sine conscientia
 habituali, si non semper actuali vigilante,
 ita nunquam sine lege naturæ, quæ est con-
 scientiæ lumen, lumen recti, semenque
 boni, quo mediante homo videt agenda
 vel omittenda, norma agendorum futurum,
 ubi primum cognitione intellectum illu-
 strat. Et sicut alias differunt *lex, & legis co-
 gnitio, iudicium item secundum legem Practicum,*
 ita & cognitio legis naturalis, vel iudicium
 intellectus practici, quo secundum lumen
 practicum insitum & legem naturæ, quid fa-
 ciendum vel omittendum sit, evidenter cog-
 noscitur & discernitur, non erit lex ipsa in-
 terior. Nec quæ, quando quid nos deceat, &
 facere oporteat ratiocinamur, investigare
 & elicere dicimur *nomina* practica, quæ *dicta-
 mina* rationis dicuntur, leges dici possunt,
 quia ceteri facultatis pure cognoscentis, non
 imperantis iudicia, practice quidem dirigunt,
 non autem legaliter præcipiunt, quod ab
 eminentiori dependet principio, cum sibi
 propriè imperare suo iudicio qua tali ho-
 mo non possit; & licet Deus nos secundum
 illa vivere velit, nisi tamen lege præcepe-
 rit, dirigere quidem hominem ad id quod
 sanctum & bonum est, non autem legaliter
 eidem præcipere, proprie dici potest. Quan-
 quam etiam contra rectam rationem, ejusque
 dictamen, rectumque intellectus iudicium
 practi-

practicum nihil à nobis committi debeat
 ne sic tamen evincitur, vel rationem ipsam
 seu ratiocinandi facultatem, sive ut *Hob-*
bes. (e) explicat, ratiocinandi actum notet,
 vel actuale eius dictamen, esse humana
 naturæ legem dicendam, cum contravenire
 rationi non ideo non liceat, quia ratio ita di-
 ctat, sed propter rectitudinem, h. e. propter
 legem qua omnes obligamur, quam propo-
 nit. Aliud enim est ipsa ratio, aliud ejus
 dictamen, quæ oritur à Lege naturæ, lumine il-
 lo practico, intellectum dirigente. Ne-
 ergo contra legem naturæ peccetur, quæ ratio-
 ni superaddita est, eamq; illuminat & di-
 rigit, rectæ, & à lege naturæ directæ rationis
 & ejus dictamini, contraire prohibitum est.
 Propter legem naturæ quam ratio audit, &
 cum qua ratio conjungitur, quamq; eadem
 sequitur, non propter ipsam rationem præ-
 cise, verum est illud *Hieroclu.* (f) λόγος θεοῦ
 πείθει καὶ θεὸς ταυτὸν ἐστίν, idem est recta ratio-
 nis & Deo parere. Aliud denique est usus le-
 gis Naturalis, aliud ipsa Lex: hæc est habi-
 tus intellectui superadditus; ille consistit
 in ratiocinatione, judicio, aliisque intelle-
 ctus circa hunc habitum actibus. Hoc ipsum
 ut cum *Becano* (g) loquamur, quod DEUS
 dedit nobis lumen naturale, censetur promulgari
 se legem naturalem per modum habitus. Et quan-
 do utimur lumine naturali, i. e. quando recta ra-
 tio dicit nobis, hoc aut illud faciendum esse, tunc
 promulgatur nobis lex naturalis per modum actus.

(e)
 de Civ. p.
 m. 20.

(f)
 in Aur. Py-
 thag. p. 170.

(g)
 Theol.
 Schol. P. II.
 p. 206. n. 2.

§. 3. Multo minus II, Lex naturæ humanæ interior ipsa vis anime nostræ intellectiva, & facultas judicatrix dici debet. Rationem Cicero

(b) vocavit, qua una prestamus belluis, per quam conjectura valeamus, argumentamur, resellimus,

(b)
I. de Legg.
p. 162.

differimus, conficimus aliquid, concludimus. Ita vero Ludovicus Molin. (i) Legem naturæ prout nobis inest, antequam illius actum, cognitionem, & judicium habemus, nil aliud esse dicit, quam facultatem intellectus naturalem nobis inditam, naturali deinde rectitudine intellectus putat cognosci principia & conclusiones. Sequitur Hugo de

(i)
de l. & l. c. 6.
disp. 47. f.
1701. seq.

Ray: (k) cum ratione, inquit, homo justitiam naturaliter insitam habet. Etenim JUSTITIAM VI

(k)
de eo quod
Iust. p. m. 30.

RATIONIS ERUIT, atq; ejus per eam participem se reddit. Verum cum Legis naturalis hic sit effectus, ut obliget, transgressores aecuset, convictosque damnet, qui à facultate pura, cujus est dijudicare tantum, investigare & cognoscere, ejusmodi obligatio cum minis & metu conjuncta proficisci poterit? Animus Catilina impurus, teste Sallustio (l), Diu hominibusq; infestus, neq; vigiliis, neq; quietibus sedari poterat: ita conscientia mentem excitabat. Igitur colos ei ex sanguis, fœdi modo oculis, modo tardus incessus; prorsus in facie, vultusq; recordia inerat. Sublimiori sane non repugnante doctiss.

(l)
Bell. Catil.
lin. p. m. 11.

Pasendorf. (m) ad hæc opus est principio. Ratio enim quatenus talis, & per se, legaliter non jubet. Non etiam dici possunt istæ minæ esse à principiis, quæ vi rationis eruit ho-

(m)
de I. N. G.
p. 190.

mo

mo, quippe quæ humana industria potius ac
 quifita, quam divinitus, ut legis instar sine
 impressa dici debent. Nec vis obligatrix
 simplici rationis disquirentis usu, sed ab au-
 thoritate superiori suos repetit natales. Ta-
 ceo autè, ut rectè scribit doctis. Selden. (n) u-
 tendum, nec temere innitendum esse, liberrimo, ac
 simplici solum Rationis disquirentis usu, qui adeo
 multiformis, atq; etiam in incerto passim est positus,
 ut quod alteri maxime, in hac potissimum indagi-
 ne, seu pro principio evidentissimo, sive pro conclu-
 sione principio non impari habitum est, id alteri,
 nec impari ingenii, plane rejiciendum ac falsissi-
 mum, autem pro vero saltem non admittendum nõ
 raro visum fuerit, ut proinde facile quis leges
 Naturæ suas opiniones facere possit, quod de
 gentili tradit Philosophia Tertullianus (o). In-
 stat equidem Dn. Pufendorf. (p) inde constare,
 an dictamen aliquod rectas an vero prave rationis
 sit. Nimirum illa recta rationis dictamina, ex
 primis & veris principiis per bonam consequen-
 tiam deduci. Contra prave rationis dictamen esse
 ubi quis vel falsa principia ponit, vel per an-
 tithesin falsas conclusiones format. Sed hæc dif-
 ficultatem non tollunt; illa enim principia
 cum non sint, ut ea ea quam exeminatus
 contendit sententia, insita formaliter, sed
 quod inde sequitur, acquisita, jure adhuc
 unde illa certa & vera esse constet, quæri-
 tur, & unde constet de rectitudine rationis
 circa ea eruenda.

(n)
 de I.N. & G.
 l. 7. p. 90.

(o)
 de Anima.
 f. 641.

(p)
 l. c. p. 179.

§. 4. Non etiam III. ipsam naturam nostram humanam, quatenus rationalis est, mensura item & ratio, quare alii actus per se tali naturæ sint convenientis, illa non convenientes, legis rationem habere dicimus, prout quidem Vasquezio (r) visum fuit, cui recte contradicit Francisc. Suarez (s) quod aliud sit ratio & mensura rei, aliud lex, necessitas corporis regula quidem est temporantiz, nemo tamen eandem legem proprietalem, sed legis potius rationem dixerit, indigentiam etiam pauperis, & facultatem dantis, recte rationem elemosinæ erogandæ, non item legem ad hunc actum obligantem esse dixeris. Itaque quoque idem, quia rationales sumus, nihil quod natura nostrâ indignum est, & rationi adversatus committere, sed potius naturæ nostræ convenienter vivere nos decet, ut, cum simus animalia rationalia, etiam ex ratione, & secundum rationem agamus. τὰ τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρώπου φιλοσοφία ἐστὶν ἀδύνατον τέλος, τὸ ἀπὸ λέξεως τῆ φύσεως ἔχει. γίνεται δὲ ὅταν ὁ νῦν εἶς τὴν ἀνθρώπου τὴν ἀρετὴν ἐλάττω, καὶ ἔχοντος ὁρθῆ λέξεως βάλω, καὶ ἐπιλαί θεῶ, hoc illud est apud eos, qui primè philosophati sunt, decantatum ultimum bonarum, consentienter nature vivere. Quod sit, cum animus semitam virtutis ingrediens, per vestigia ductumq, recta rationis ambulat, & sequitur DEVM, eleganter ait Philo (t). Non tamen interim ipsa natura nos obligare potest Abraham.

est per vim legis. Prohibet nostra natura rationalis actiones malas non *legaliter*, sed *realiter*, quia cum natura rationali moraliter sunt impossibiles. Suo interrim modo ut verum est, quod, ut Cicero (x) loquitur, *non sit quisquam gentis ullius, qui docem naturam nactus, ad virtutem pervenire non possit*, legis tamen vim hoc non habet. Nervose Consultiff. Dn. Ziegler. (x) *vehementer*, inquit, *dubito, utrum humana natura recte dicatur mater juris naturalis, quippe qua potius subjektivè se habet, quam efficienter, & supra dixi, jus naturale ab Imperio venire.* Natura humana non est ipsa lex, sed hominis naturæ eadem divino digito est inscripta. congruum tantum nobis actum hunc vel illum, non vero hoc ipso vi legali imperatum reddit naturæ nostræ rationalitas.

§. 5. Cæterum sicut ipsa natura nostra qua *rationalis* hoc ipso non habet rationem legis, ita nec IV. qua *socialis* eandem obtinebit, & quidem iisdem de causis, quibus naturæ nostræ *rationalitatem* legis rationem non habere probatum fuit; Quamquam ne hoc quidem ita simpliciter concedamus, quod *socialitas* fundamentum, & ratio per omnia legis naturalis sit, etiam multorum ita habeat opinio, quibus *naturalis juris mater ipsa humana natura esse dicitur* (y). in quantum ammirum *societatis appetitus* rationi conveniens homini insitus est. Est equidem etiam natu-

(x)
1. de Legg.
P. 162.

(x)
Not. ad
Grot. de I.
B. P. p. u.

(y)
H. Grot.
Prol.

tate nostræ ad vitam socialem inclinatio; tantosque ad hanc colendam in se sentit homo stimulos, ut nil gravius ferat, nil sibi minus congruum credat, nil etiam tristius experiatur, nil quoque magis aversetur, quam vitam agere solitariam. *Terres solitudo, & æcantes loci*, ait Tacit. (z) quem etiam ad vitam socialem à natura destinari non minus graviter probavit *Aristoteles* (a). Quam etsi *necessitas & indigentia* suadere queat, Nam *quo alio tuti sumus, quam quod mortui juvamus officii*, ait Senec. (b) hoc uno instructior vita, contraq; incursiones subitas munisior est, beneficiorum commercio; non tamen ab ea originem societatum ita nude repetere debuisset *Hobbes*. (c) Nec verum est, inquit Cicero (d) quod dicitur a quibusdam propter necessitatem vite, quod ea, que natura desideraret, consequi sine aliis, atq; efficere non possemus, idcirco istam esse cum hominibus communitatem, & societatem, quod si omnia vobis, que ad victum cultumq; pertinent, quasi virgula divina, ut ajunt, suppeditarentur: tum optimo quisq; ingenio, negotiis omnibus omis- sis, totum se in cognitione, & scientia collocaret. Non est ita. Nam & solitudinem fugeret, & socium studij quereret: tum docere, tum discere vellet, tum audire, tum dicere. Hæc tamen societatis custodia humano intellectui conveniens, nec ipsa legis instar esse, vel fons dici, & fundamenti loco universi juris naturalis poni debet. Non legis vim obtinet, quia hæc ipsa ab imperio oritur, quod ipsi sociali-

(z) 3. Hist. 95. 3.

(a) 1. Polit. 2.

(b) de Benef. 4. 12.

(c) de Civ. ca. p. 6.

(d) 1. Offic. P. 32.

nō proprie non tribueris, ceu quæ legaliter homini nil præcipit, nil item sub imperio proprie tali injungit, quam etiam potius *rem lege præceptam, quam præceptum, sive legem ipsam* vocaveris.

§. 6. Id equidem non negaverim, stimulare socialis cum ratione conjunctæ vitæ desiderium ad studium honestatis, ad actionem secundum virtutem instituendam, cum, ceu divinum animal, non ad otium, sed ad agendum natus homo sit, sic ut, cum eundem vitam socialem cum aliis vivere oporteat, tales etiam edat actiones, quales societas ratione ordinata requirit.

§. 7. Verum quanquam hæc, & similia, ob socialem naturam homini sint convenientia, quanquam & ipse DEUS legis naturalis lator, leges quibus homines obligatos voluit, socialitati congruas iisdem præscripserit, ex hoc tamen non sequitur, ipsam naturam humanam, *qua socialis est*, vel vi quadam legali ad hæc & similia hominem obligare, si quis hoc affirmare velit, cum legaliter proprie seipsum nihil obliget; vel fundamentum universi juris naturæ esse, ita ut ex *socialitate*, ceu principio genuino & adæquato omnia præcepta juris naturalis deduci queant. Etsi enim hominem ita vivere deceat, ipseque ita esse congruum judicet, nisi tamen vel per expressam legem, ceu vinculum aliquod, à superiori jus & vi-

res

res habente constringatur, vel per pactum aliquod teneatur, quatenus quid cum effectu cohibebit eundem, quo minus insigni aliquo invitante commodo, utile honesto praeferat. Sublimiori proin & efficaciori, quod firmitus vinculum injiciat naturae humanae, ne id faciat, opus est principio. *Cupiditates*, ait Cicero (e), *sunt insatiabiles, quae non modo singulos homines, sed universas familias everunt, ex quibus odia, dissidia, discordia, seditiones, bella nascuntur.*

§. 8. Varie alias de sociali hominis natura, societatisque naturali appetitu & custodia disquiritur, an & quomodo ea lege naturali, seu ratio universi juris naturalis sit praecipua. Vir quidam doctissimus (f) *socialem vitam pro imperio mortalibus à Numine iniunctam esse inde i. patere, ait, quod ea sit conditio, ut iam prae dictum genus humanum, ut, ni hac persuasio firma subsistat, saluum illud existere nequeat. Sed quanquam hoc verum sit, non tamen sufficit, cum persuasio illa, quod pro imperio vita socialis sit iniuncta, si vera & efficax esse debeat, lege quadam, quae satis innotuit, nitatur opus sit, ut proin hae viri doctissimi ratio necessitatem tantum legis pro vita socialis incolumitate ferendae inferat, quam nos non negamus. A nuda vero alias persuasione quod aliquid necessario lege praecipuum esse debeat, ad factum praecipuum non licet apodictice, & sine formidine oppositi argumentari. Tantum abest ut socia-*

(e)

1. Fin.

(f)

Pufendorf.
de I.N.G.
p.191.

litas credi debeat esse lege naturali præcepta, ceu principium deducendi juris naturalis adæquatum. Persuasio ista denique primo & per se non inhonestate, sed utilitate fundatur, quam etiam id quod indifferens est, non intrinsece necessario honestum, promovere potest, probatque eadem, præcepta socialitatem concernentia, utilia quidem, non item necessario honesta esse. Verum equidem est, quod 2. in nullo animantium, præter ipsum hominem ullus religionis sensus, aut metus Numinis deprehendatur: verum enimvero hic numinis metus, nisi aliunde obligatio homini imponatur, non adiget per se eundem ut vitam socialem pro imperio sibi injunctam cognoscat, cum, de quo non constat quod sit à DEO mihi pro lege præscriptum, illud nec numinis quidam metus præcise, ut pro lege cui non adversari liceat habeam, efficit. *ἡτοιμασθήτωσαν ἡ ψυχὴ καὶ τὰ ἴδια ἀπέχεσθαι ὁ ποσὺν υἱοῦ, abstinentiam à malis operatur, ἡ qui timet, ait Clemens Alexandrin.* (g) sed quæ mala ista, & à quo prohibita sint, prævia legis sufficiens cognitio docet. Superstitionis est fingere sibi divina lege præceptum, vel prohibitum aliquid, de quo nullam possis allegare legem. Sitque præter ea; tener conscientia sensus in animis hominum non corruptorum quo convinctuntur in legem naturæ peccando offendi illum, cui in animos hominum imperium est, & qui metuendus sit, etiam

(g)
7. Stromat.
l. 746.

ubi ab hominibus necesse non impendat. Isti tamen conscientiae morsus nil aliud probant, quam quod divina quadam lege ista prohibita sint, quae commissa conscientiam sic afflixerunt, quae quod societatem humanam turbant, ad effectum id, non ad rationem sceleris vel peccati, quae tale est, pertinet. *Αυτοχρησία* sane peccatum foret, etsi vel extra omnem societatem, vel solus in mundo, seu species monadica, homo viveret. Lege quidem prohiberi illa, quae socialem vitam tollunt, evincunt morsus conscientiae, sed id per se & primo esse propter vitam socialem, vel ipsam vitam socialem propterea aut legis vice esse, si quis hoc asserere vellet, vel genuinum & adaequatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non sequitur. Εσ δ, ait *Aristot.* (b)

ἡ μορφεύουσαί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον, τῶν μετὰ μίαν κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ἢ μηδὲ συνδύκην ἕως ἣν ἡ Σοφοκλέους Ἀντιγόνη φαίνεται λέγουσα, ὅτι δίκαιον ἀπειρημένον, δὲ καὶ τὴν Πολυνείκην, ὡς φύσει οὐ τῆτο δίκαιον. (b) 1. Rhetor. c. 13.

Οὐ γάρ π' οὖν τὸ καχθές, ἀλλ' αἰνήσασθε
 Ἐὰ τῆτο κούδεις ὄιδεν εἰς ὄτυ φάμεν.

Est enim quoddam, quod augurantur omnes, natura commune justum, & injustum, etiamsi nulla societas invicem sit, nullaq. pactio ut Sophoclis Antigone videtur dicere, justum esse, interdictum sepelire Polynicem, quasi natura sit id justum. Non etenim id nunc, & heri, sed semper fuit. Es

nemo scit, unde eius ortus sit. Ubi *marci* & *du*
 ex mente Aristotelis & Platonis, observante
 contra Ricoboni versionem non male doctis-
 simo *Rachelio* (i) significat unanimi consensu &
 quasi instinctu divino asserere,

§ 9. Est equidem humana natura ad so-
 cietatem creata, & quidem ordinatam, & duraturam,
 cui proinde imperandi, parendi, & in
 communi consulendi, leges fuerint prescribendae,
 ut *Guilielmus Grosius* (k) disputat, recte etiam
Aristoteles (l) (si quis hoc loco contra nos
 vellet uti) *δικαιον*, inquit, *ἵνα πείθειται πάν-
 τιν ἀνθρώπων πρὸς τὰ τοιαῦτα τὰ δυνάμενον κοινωνῆσαι
 νόμῳ & νόμῳ, unicuique homini jus quoddam
 esse videtur erga unumquemque, qui cum ipso legi
 ac foederis esse particeps potest. Verum finem
 hominis, ad quem eum divina sapientia &
 bonitas destinavit, in quo suam felicitatem
 & perfectionem consequeretur, sufficienter
 haec non exprimunt. Verum est *Seneca* (m) il-
 lud; *societas nostra lapidum fornicationi simili-
 ma est; quae casura, nisi invicem obstarent; hoc ipsa
 sustinetur, ut proinde sicut *Plato* (n) olim *Ar-
 chya Tarentina* scripsit, *ἕκαστος ἑμαῖν ἢ ἀλλοτρίῳ
 ἴσθιον, ἀλλὰ τῶν χρηστῶν ἑμαῖν ἢ μὲν πῶς
 τῶν μὲν ἑαυτῶν τὰ δὲ π, ὅτι γινώσκουσιν τὰ δὲ οἱ λοι-
 ποὶ εἶλπι, nullus nostrum sibi soli natus sit; sed
 ortum nostrum partem sibi patria vendicet; partem
 parentes; partem amici; quibus omnibus sua
 debemus officia: finis tamen hominis hic
 neque primarius, neque adequatus dici de-
 bet.***

(i) *Interod. in Philosoph. Moral. Arist. c. 1. p. 4.*

(k) *de Princip. I N. p. 6.*
 (l) *2. Ethic. Nicom. c. 11.*

(m) *Epist. 91.*

(n) *Epist. 9, f. 726.*

bet. Primum, inquit, *Lactant.* (o) officium justitiae est, conjungi cum DEO, secundum cum homine, sed illud primum religio dicitur, hoc secundum misericordiae, vel humanitatis nominatur: τὸ ἀνθρώπου τὰ ἑστὶν τὸ δίκαιον hominis proprium opus, ait, *Clemens Alexandr.* (p) est, ut anima ad DEVM extollatur: & *Gregor. Nazianz.* (q) homines vocat, *πρωτόκτιστος ἐπ' ἀγαθῶς ἔργων οἷα δὲ θεῶν ἔργα ἔταυρον τῷ πρωτόκτιστο*, *καὶ δὲ μίανον creatos propter bona opera ad opificis laudem & gloriam, Deiq; imitationem.* Imago sane DEI homini concreata, non propter socialem vitam tantum, vel praecipue nobis concessa fuit, sed divinum cultum potissimum respiciebat, cujus licet principalis pars, quae spiritalis complectebatur, penitus sit amissa, reliquiae tamen istae concreatarum, quondam scientiarum & moralis rectitudinis, quae leges naturae constituunt, quin primo cultum summi numinis, tum vero morum directionem, & vitae socialis conservationem, eo scilicet ordine, qui est inter praecipua prima & secunda tabulae Decalogi, respiciant, dubium non est per ea, quae à *Paulo* (r) docentur.

§. 10. Nec ex nescio quo supercilio, haec ceu nimis Christianè dicta, & quod Gentiles, & qui nostra non admittunt principia, ea non sint admitturi, contemni jure possunt, partim quod & doctissimi quique Patres ita contra Gentiles disputarint, partim quod ex sanae rationis discrimine ipsi Gentiles

(o) 6. Institue. c. 69.
 (p) Stromat. 4. f. 472 seq.
 (q) Orat. 39. fol. 627.
 (r) Rom. I. 26. II. 14. 15 A. G. 14. 15. seqq. 17. 27. seq.

tilles familia fere docuerint. Τιμῶν δ' ἄρα
 δουλοῦν χρεῖδου χρεῖον, apud Euripidem (s)
 O filii, oportet honorare Deos. Prima, inquit Ci-
 cero (t) homini cum DEO rationis est societas. &
 Philosophiæ hunc esse finem olim docuit
 Hierocles (u), ut homo DEO similis reddatur. Fi-
 nis noster est DEUS, ut ei reddamus suam
 majestatem, reddamus item bonitatem, illi-
 lam honore, hanc amore, utramque cele-
 bratione. Unde Epictet. (x) τὸν ἀνθρώπου ἰσ-
 quit, διατελὲν οἰονεῖται αὐτῷ, ἵνα εἰ τῶν ἔργων τῶν αὐτοῦ,
 εἰ εἰ μόνον διατελῶ, ἀλλὰ καὶ ἐξουγυρτελῶ αὐτῷ introduce
 DEVS hominem in mundum, ut inspectorem operam
 suorum, & non solum inspectorem; verum etiam
 interpretem. Et Seneca (y) bonus vir sine DEO
 nemo est, & mox: quemadmodum radij solis con-
 tingunt quidem terram, sed ibi sunt unde mittun-
 tur: sic animus magnus & sacer, & in hoc demis-
 sus, ut propius divina nossemus, conversatur qui-
 dem nobiscum, sed heret origini sua. Illinc pen-
 det: illuc spectat ac nititur: nostrum tanquam me-
 lior interest: et si interim non neget, hominem
 sociale esse animal communi bono genitum (z):
 quam etiam societatem hominis cum ho-
 mine qua tali, Cicero (a) comendat, ut sese non
 univ circumdatum manibus, popularem alicuius
 loci, sed civem totius mundi, quasi unius urbis a-
 gnoscat. Qui quæso ex socialitate, ceu fun-
 damento generis juris naturalis, DEO de-
 bita explicabuntur & præprimis cum officia
 quæ sibi ipsi, & aliis homo debet, cedere
 debeant officiis quæ DEUS à nobis requi-
 rit.

(s)
 in Hippol.
 v. 7.

(r)
 l. de Legg.
 p. 160.

(u)
 in aur. Py-
 thag.

(x)
 l. 1. d. diff. 6.

(y)
 Epist. 41.

(z)
 l. de Clem.
 c. 3.

(a)
 l. de Legg.

§. II. Excipitur equidem, quod, cum religio, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, intra Sphæram hujus vite terminetur; eo quoque intuitu ad socialitatem referri possit, quatenus illa societatibus hominum efficacissimum vinculum præbet (b). Verum quis sit religionis naturalis finis, quod illa non hujus vite tantum felicitatem, vel primo respiciat, & per se intra Sphæram ejus terminetur, Paulus expresse Gentiles docet, scilicet divini Numinis glorificatio; (b) item (c) ζῆλον τὸν Κύριον, ἢ ἀγαλλομαθῆσαι αὐτὸν ἐν ὑμῖν, ut querant DEUM, si forte palpent eum, & inveniant; & licet religio in omni vita sociali ita necessaria sit, ut cum ea respublica aut cadat, aut floreat, efficacissimè illa insuper in officio tam imperantes quam parentes contineat, cum amor & timor Numinis & hos & illos ad sua impellat officia; ὑποτάγητε monet Petrus (d) τοῖς ἀνθρώποις ὡς τῷ Κυρίῳ, Subditi estote civis humana creatura propter Dominum, non tamen propterea sic ad socialitatem referri debet, ut hæc sicut universi juris naturalis fundamentam genuinum & efficax esse fingitur, ita quoque religionis, & cultus per naturam & jus naturæ DEO debiti, ratio sit: quasi ex ratione socialitatis illa proponenda foret. Non profecto ludendum est cum religione, quasi pro ratione status ea formanda esset, vel cum medio Politico ea abuti liceret, ad terrorem simplici plebi

(b) Pufendorf. præfat. de I. N. G.

(b) Rom. 1, 21.

(c) Act. 17, 29.

(d) 1. Epist. 2, 13.

e) 4. 10. 9.

(f)

Hist. c. 19.

(g)

Pont. l. 1. c. 3.

II

(h)

de Arcan.

Rorumpub.

l. 2. 9.

plebi incutiendum, *que ubi vana religione capta est, melius varibus, quam ducibus suis pareat* ut ait *Curtius* (e) quemadmodum & Numi apud *Livium* (f) olim omnium primum rem. a multitudinem imperitam, efficacissimam, Deorum ritum injiciendum ratus est, quod & sepius postmodum à Romanis usurpatum, notatum est à *Lippia* (g) & *Clapmario* (h) Taceo quod religio, qua ad societatem unice referri, & ex ratione socialitatis, vitæq; socialis conservatione formari, societatisq; efficacissimum vinculum esse debet, ex rationis sibi relicte in rebus ad divinum cultum pertinentibus cæcæ, & hinc facile aberrantis, ductu in turpissimam degeneret idololatriciam, ejus rei famosa illa, *plaudens gentilis testis* est, quam ex ratione status introductam esse, ex historia Romana & Græca satis constat. Non ergo ex eo, qua ratione DEUM etiam per naturam colere debeas, cognosces, si quid ad socialitatem adversos alios colendam, & pacificam conservandam facit, attenderis, cum vel ex vitio sæculi, vel duro & pertinaci multitudinis genio, multa permittantur, quæ in se tamen turpia sunt, ceu de *libello repudiij* in Republica Ebræorum usurpato constat. *Pirata*, inquit, *Robert. Sherreck.* (i) *& conjurati latrones suas sibi habent societates, inter quas possunt magnanimiter à se gesta enarrare quotidie facta*

(i)
de offic. secund.
L. N. p. 129.

ura, & proinde isti satisfaciunt cupidini: dicamur autem & iudicium de honesto non satisfaciunt.

§. 12. Tantum vero abest, ut cum Hobbesius (k) V. à naturali hominum ferocia, motu (k) de Civ. c. 1. p. 2. Levitat. c. 13. illi belluino, & exorbitante naturæ humanæ corruptæ impetu, mutuaq; se ledendi voluntate, quam in statu naturæ omnibus, etsi non ab eadem causa, inesse ait, originem juris naturalis accedendum esse existimemus. Homines nimirum naturæ aequales esse inter se, contendit, cum equalia contra se invicem possint, scilicet occidere, & inde existere causam mutui iustitiam. Inesse præterea iisdem mutuam ledendi voluntatem, ita partim necessitate res suas contra ferociam petulanter laceffentis defendendi urgentem, partim etiam ambitione stimulante, qua superiores se alii existimans, omnia sibi soli licere vult. Contingere etiam sæpiissime, ut circa eandem rem, inter se homines minus consentientes tacite erroris se invicem arguant, non sine dissidiis & contentionibus, qua inde nascuntur. Accedere etiam appetitum plurimum ad eundem rem, qua tamen sæpiissime neq; frui communiter, nec eandem dividere commode possunt, unde eandem fortiori dandam esse sequi. Quis vero fortior sit, pugna iudicandum esse. habere autem quemlibet sui, ut vitam & membra, quantum potest, tuodur, utaturq; omnibus mediis, agatq; omnem actionem sine qua se non conservare potest. Ad naturalem hanc addit Hobbesius (l) hominum l) l. c. n. ta. procli-

proclivitatem ad se mutuo lacessendam, quas ab affectibus, præsertim vero ab inani sui estimatione derivant, si addas jam jus omnium in omnia quo alter jure invadit, alter jura resistit atq; ex quo oriuntur omnium adversus omnes perpetue suspiciones & studium, & quam difficile sit precavere hostes parvo numero & apparatu, cum animo nos prævertendi opprimendi, invadentes, negari non posse, quin status hominum naturalis, antequam in societatem coiretur, Bellum fuerit, neq; hoc simpliciter, sed bellum omnium in omnem. Cum vero bellum conservationi hominum adversum sit, naturam dicere QUERENDAM ESSE PACEM, SI HABERI POTEST, SI HABERI NON POTEST DEFENSIONEM, hancq; legem naturæ FUNDAMENTLEM esse dicit.

§. 13. Verum enim vero sic vel per accidens tantum forent juris naturalis ea, quæ talia sunt per se, vel secundum quid, quæ talia sunt absolute, ex positione scilicet belluorum motuum, & naturæ item humanæ corruptæ exorbitantis impetus, & ferocientis gæni, quem tamen rectæ rationi subjici & posse & debere, constat. Cur non potius natura qua rationalis, & recta ratio, quam qua lascivians & ferociens? Cur non recta potius, quam corrupta natura, pro ratione & fundamento habetur eorum, quæ sunt Juris Naturalis. Non primo quid recta ratio dicat, sed quorsum naturæ nostra corruptæ impetus feroces ruant, Hobbesius

... spectavit, quorum illud tamen, quia
 humanum jus, hominique proprium, inve-
 stigatum ierat, ante omnia faciendum fue-
 rit, cum ratio sit imperator & dux vita morta-
 lium, & dux generis humani, ut loquitur Sal-
 lustius (m) ad cuius iudicium reliquarum fa-
 cultatum motus examinandi sunt.

(m) lug. 2. m. 42

§. 14. Cum vero dupliciter hæc confide-
 rari possint, vel ex certa hypothese, si nimi-
 rum, ut ipse Hobbes. (n) loquitur, consideremus
 homines, tanquam si essent sanjiam subito è ter-
 ra (functorum more) exorti & adulti, sine omni
 enim ad alterum obligatione, sine communi
 Domino, non distributi in imperantes, &
 parentes: vel sine ulla hypothese, ut serio
 qualis hominum extra societatem confide-
 ratorum conditio, quo homines erga se in-
 vicem sint animo, explicetur. Si per modum
 hypotheseos assumantur, tolerabilia quidem
 videntur aliis, nobis vero non item, qui
 quocunque modo homo concipiatur, eum
 ceu animal rationale concipiendum esse di-
 cimus. Est & manet animal rationale, impe-
 riumque in ejusmodi motus belluinos ha-
 bet, quos cohibere potest. Manet animal
 rationale, etsi varijs motibus illum huc il-
 lucque rapi contingat. Manet quoque
 semper in statu rationali, unde rationalem,
 rationique recte consentaneum tantum,
 non irrationalem ei tribuere debemus.
 Nec licet in moralibus falsam supponere
 hypo-

(n) de Civ. c. 2. n. 1.

hypothelin, ex qua verum deducas. Si itaque *aequales* etiam per omnia inter se homines, recta tamen illos ad id quod aequum & justum est, invitabit Ratio.

(b)
Epist. 30.
(p)
L. quis rer.
divin. hær.
f. 393.

ma enim *aequitas* pars, ut Seneca (o) ait, est *aequalitas*, quae etiam hoc nomine à Philone (p) *ἰσότης* dicitur. Memorabilis est vox Solonis apud Plutarch. (q) τὸ ἴσον πάλαι ἐ ποιεῖ, *aequale non facit bellum*. Contra vero sanæ rationis dictamen accidit, si *aequalitas* bella movet.

(g)
Solon. c. 18.
(r)
de Ira. 3. 34.

& quod vincendum amoris esse debebat, *seditionis atq; adij* sic causa, ut loquitur Seneca (r) Ex impotentia, & superbia arreptus Pompeius indignabatur, cum omnes Claves jure haberet pares, quonquam *aequalom dignitate* conspiceret, apud Vellej. Patercul. (s) Nocendi voluntatem ex inani ambitione ortam, modestia à natura commendata cohibet.

(s)
L. 2. c. 29. 4.

Facillimè equidem, ait, (t) Cicero ad res *injustas* impellitur, ut quisq; est altissimo animo & gloria cupido; sed in statu hominis naturali formando nos semper cogitare decet, non agi, ut recte Dn. Pufendorf. (u) monet, de statu naturali animantis, quod solo impetu & inclinationibus anima sensitiva regatur, sed *ratio* præcipua, & cui in ceteras facultates regimen, sit ratio. Cujus usum legitimum hanc quicquam excludere, sed potius cum aliarum facultatum operatione conjungere debes, qui statum naturalem hominis esse rite designaturus. Defensio interim cum nocendi voluntate conjuncta

(r)
1. Offic.

facillimè equidem, ait, (t) Cicero ad res *injustas* impellitur, ut quisq; est altissimo animo & gloria cupido; sed in statu hominis naturali formando nos semper cogitare decet, non agi, ut recte Dn. Pufendorf. (u) monet, de statu naturali animantis, quod solo impetu & inclinationibus anima sensitiva regatur, sed *ratio* præcipua, & cui in ceteras facultates regimen, sit ratio. Cujus usum legitimum hanc quicquam excludere, sed potius cum aliarum facultatum operatione conjungere debes, qui statum naturalem hominis esse rite designaturus. Defensio interim cum nocendi voluntate conjuncta

(u)
de L. N. G. l.
2. c. 2. n. 9.

facillimè equidem, ait, (t) Cicero ad res *injustas* impellitur, ut quisq; est altissimo animo & gloria cupido; sed in statu hominis naturali formando nos semper cogitare decet, non agi, ut recte Dn. Pufendorf. (u) monet, de statu naturali animantis, quod solo impetu & inclinationibus anima sensitiva regatur, sed *ratio* præcipua, & cui in ceteras facultates regimen, sit ratio. Cujus usum legitimum hanc quicquam excludere, sed potius cum aliarum facultatum operatione conjungere debes, qui statum naturalem hominis esse rite designaturus. Defensio interim cum nocendi voluntate conjuncta

facillimè equidem, ait, (t) Cicero ad res *injustas* impellitur, ut quisq; est altissimo animo & gloria cupido; sed in statu hominis naturali formando nos semper cogitare decet, non agi, ut recte Dn. Pufendorf. (u) monet, de statu naturali animantis, quod solo impetu & inclinationibus anima sensitiva regatur, sed *ratio* præcipua, & cui in ceteras facultates regimen, sit ratio. Cujus usum legitimum hanc quicquam excludere, sed potius cum aliarum facultatum operatione conjungere debes, qui statum naturalem hominis esse rite designaturus. Defensio interim cum nocendi voluntate conjuncta

contra alterum inique ferocientem, & in-
 sulantem, quin licita, imo & necessaria sit,
 non negatur; at exinde statum hominis na-
 turalem bellum esse, inferri non debet. Dis-
 sensus plurimum circa eandem rem, simultatem
 equidem inter dissentientes parere potest,
 non tamen illos, qui sanam audiunt ratio-
 nem sic afficit, ut de jure suo armis statim
 contendere velint, omnia prius experturi,
 antequam hoc ultimum, & anceps necessi-
 tatis humanae medium adhibeant. *Appeti-
 tum quoque plurimum non debet esse bellui-
 nus, sed rationalis, qui jure, non viribus,
 sua sibi vindicare conetur.* *Ius omnium in
 omnes ante factam rerum divisionem tem-
 perat justitia, equitas, & humanitatis com-
 munitatis consideratio.* Homine homini debe-
 te benefacere hæc dicitur, cum ex unius san-
 guine simus orti; præcipit hæc homini prod-
 esse hominem, cum homines hominis causa sint
 generati, prout Cicero (K) concludit, & ad ho-
 minum commoditates & communem usum
 à natura data omnia sint, quæ, ut rursum
 Cicero, (L) cujus doctissima in libris *de offi-
 ciis* hæc de re extat disputatio, ait, *hoc præ-
 scribit, ut homo homini, quicumque is sit, con-
 sultum velit.* Suspiciones denique & metus,
 cum haud raro vanæ sint, caute quidem &
 prudenter agendum esse monent, non ve-
 ro classicum statim cani jubent. *Vespasia-
 nus* sane, teste *Suetonio*, (M) ut suspitione aliqua,
 vel metu, ad perniciem cuiusq; compelleretur, tan-

(L)
i. officior.(M)
i. offic.(N)
Vespasie.
14.

K

sum

tum abfuit, ut monentibus amicis cavendum esse
Mecium Pompeianum quod vulgo crederetur ge-
nefici habere imperatoriam, insuper Cos. fecerit.

§. 14. Constat ex his nec VI. motus inter-
nos, instinctum hominis naturalem, propensiones
legem naturalem dici debere. *Fernand. Va-*

sqnius (n) quidem legem naturalem instinctum
quendam nativum vocat, sed si proprie loqui
velimus, juris appellationem ille non meretur, ut
B. noster ait *Bæcler* (o) Motus istos internos,

Stoici πρώτη φύσις ἢ οὐρανὸν appellantur *Ciceroni* di-
cuntur prima natura. Simulataq; inquit, (p) na-
tum est animal, ipsum sibi conciliatur, & com-

mendatur ad se conservandum; atq; ad suum sta-
tum, & ad ea quæ sunt conservantia ejus statum
diligenda: alienatur autem ab interitu, iisq; re-

bus, quæ interitum videntur afferre. Alibi (q)
hæc addit: commune omnium animantium est
conjunctionis appetitus, procreandi causa, & cura
quædam eorum, quæ procreata sunt. Sed à juri-

bus hæc sunt distincta. Ius enim, ut rursus
B. noster scribit *Bæcler*. (r) omne ad actionem
pertinet, quæ rationis & electionis est; non ad incli-

nationem, quæ animali competit, ut est animal.
Non est in primis naturæ conciliationibus
bonesta actio, inquit *Cicero* (s) Præterea prima
ista naturæ competunt homini secundum

appetitum sensitivum, caduntque in eun-
dem ut est animans, quare nec legis ratione
habere, nec ea quæ sunt legis naturalis ad
illa examinari possunt: Cumq; inter illa &
recta

(o)
Controv.
Illustr. P. 11.
P. m. 120.

(p)
Comment.
in Grot.
P. 153.

(q)
3. de fin. 26.

(r) 1. Offic.

(s) 1. de fin. 9.

(t)
3. de fin. 6.

ista ratio non raro sit pugna, hoc ipso vi-
 diosa saepe esse deprehenduntur. Constat
 hinc, quid de Grotio (1) Philosophia habenda
 sit, quando in examinando jure natura pri-
 mum videndum ait, quid illis initiis congruat,
 deinde veniendum ad illud, quod quanquam
 post oritur, dignius tamen est, rectam scilicet
 rationem. Verum cum ista natura cor-
 rupta, & motus concupiscentiae vitiosa,
 & natura corrupta haud raro ferociente &
 lasciviente proveniant, non ipsa per se,
 sed recta ratio primo audienda, à cujus præ-
 scripto isti naturæ impetus non raro exor-
 bitant, eique ceteri vitiosi contrahuntur,
 Naturæ hinc humanæ hominis rationali
 convenientius nobis videtur, non si, ut
 Grotius (u) opinatur, in examine ad jus na-
 turæ instituendo, primo videatur, quid il-
 lis naturæ initiis congruat, & dein quid ra-
 tioni; sed si ratio, qua sumus homines, pri-
 mum audiatur, cujus est facultates sibi sub-
 ordinatas dirigere, agendi que modum &
 terminum illis præscribere. Cum enim natu-
 ra nostra sit corrupta, affectusque nostri &
 facultas sensitiva cæco impetu, magna que
 vehementia, nisi coerceantur, ruant, sit hoc
 ipso, aut certe facile fieri potest, ut homo
 stimulis naturæ ferocientis & lascivientis
 jam præoccupatus, defatigatus, obstrepente
 ira, odio, libidine, rationem vel plane non,
 vel ægre audiat, vel auditam contemnat.

(1)
de I. P. G.
21.

(u)
v. de I. P. G.
P. I. c.

§. 15. Quæ si considerasset impudens iste

K 2 Titus

(x)
Discurs. Po-
lit. de Po-
lyg. p. 4.

Theophilus Alethaus (x) Polygamizæ assertor im-
 purus, legi naturæ & Gentium nullo modo ean-
 dem contrariam, sed potius convenientissimam esse
 non dixisset. Videmus, inquit, masculinæ
 natura ita esse comparatum, ut uno anno plura
 infantes procreare possit, quod una femina fieri
 non potest. Iam vero DEVS & natura nihil agunt
 frustra. Constat ergo hoc talentum ideo masculi-
 to esse conceditum, non ut id recondat in certis
 uti scriptura (qua passim scopticè & impie
 autor impurus abditur) loquitur, sed ut eo
 lucretur, & illi fini, cui à DEO & natura destina-
 tum est, conserveat. Manifestum enim est ex
 hoc discursu, autorem de Polygamia judi-
 care secundum id, quod corruptæ & ad
 peccatum pronæ naturæ præprimis est con-
 gruum, & lascivienti appetitui satisfacit,
 non prius audito rectæ rationis dictamine.
 Quam si prius in consilium adhibere, non
 vero secundum exorbitantem naturæ im-
 petum, & libidinis stimulos, judicare ma-
 luisset, aliter judicasset. Nimirum maris
 cum femina conjunctio, quæ fit prolis
 suscipiendæ gratia, debet esse ordinata,
 quem ut Salvianus (y) loquitur, multarum a-
 xorum labe pollui, ut canum vel suum more,
 non decet. Nec huic fini à DEO sibi est
 destinatum, ut quocunq; modo, sed secun-
 dum castitatis leges illo mas lucretur, qui
 Polygamus incontinens transgreditur. Suf-
 ficiat.

(y)
1.4 de Pro-
vid. p. m. 115

hisque quis compluribus feminis uno an-
no imprægnandis, non tamen belluino mo-
re ipse venerem rueret decet. Habenda est
ratio finis conjugii, qui, cum pluribus fœ-
minis vacantes minus fœcundi reddantur,
hoc ipso non perfecte obtinetur. Nec de-
nique quæcumque, sed ordinatam generis
humani multiplicationem DEUS & na-
tura intendunt; tantum abest, ut belluina
naturæ genius regulam tollat. Tanto ar-
dentius arandum, temperantius vivendum, pati-
entius ferendum, quanto natura monstruosa fœdus
ferocit, ait B. Dannhæuerus. (2) Gravis est doctif-
simi Patris Clementis Alexandrini (a) exhorta-
tio, prælixè qualis castitas circa liberorum
procreationem homini conveniat tractan-
tis. 'Εἰ γὰρ, inquit, ἐστὶ τὸν δάκτυλον ὡς ἐπιχει-
ραῶσιν τὴν σφῆρα ἢ λέγῃ ὁπότερῃ, ὡς ἐμοὶ
γύσιν οἱ Στωϊκοὶ, πῶς ἐχὶ πολὺ πλεον, τὴν σφῆρα
σταυρῶσιν ἰσχυροῦς μορῆν τῆς σφῆρας δὲ κενῶν; πῶς
τῆ μοι δεξιῆ, ἢ ἀνομιῆς αἰδοῖον, ὅτι χεὶρ κατὰ μᾶλ-
λον πῆρ τὸ σῶμα τὸ μῆρ χεὶρ μετὰ αἰδοῖς. ἢ
γὰρ ὅρατε, ὡσπερ καὶ ταῖς προφῆαις, ἔπειθ' ἡ καὶ τοῖς
κατὰ νόμον γάμοις, ὅσον οἰκίον καὶ χεῖρ μετὰ, καὶ ἐν-
πρεπτε χεὶρ ἐπίσταται ἡμῖν, si enim necdignum
quidem temere movere permittit Sapienti ratio,
ut conspiciatur Stoici; quomodo non multo magis
in qui sapientiam persequuntur, in eam qua co-
sur particulam dominatus est obtinendus. Atque
hoc quidem de causa videtur esse nominatum præ-
dendum, quod hac corporis parte magis quam qua-

(2)
Theol.
Conic. Ti.
p. 792.
(a)
L. 2. Pedag.
c. 10. §. 191.

liber alia cum pudore utendum sit: natura enim
 sicut alimentis, ita etiam legitimis nuptiis, quæ con-
 tum convenit, confert & decet, nobis uti permisit.

§. 16. Præter hunc instinctum homini
 cum brutis communem dantur propen-
 siones eidem propriæ ad varia ista studio-
 rum, artium, vitæque genera, quæ *indoles*
 alias appellantur. Pertinent huc versus *Pro-
 perij* (b):

*Hic satius ad pacem, hic castrensibus utilis ar-
 mi,*

Natura sequitur semina quisque sua.

& *Horatij* (c):

*Castor gaudet equis, ovo procreatus eodem
 Pugnis: quod capisum vivunt, totidem studio-
 rum*

Milia

Suum quo ad Poesin ferebatur raptum ita
 cecinit *Ovidius* (d):

*At mihi jam puera celestia sacra placebant,
 Inq, suum furivum musa traherat opus.*

Sæpe pater dixit studium quid inutile tentas.

Mœnides, nullas ipse reliquit opes.

Mors eram dictis toroque Helicone relicto,

Scribere canabar verba soluta modis.

Sponso sua carmen numeros veniebat ad aptos.

Et quod tentabam scribere versu erat.

§. 17. Verum hæc, aliæque propensiones
 naturales, per se nullam inducunt obligatio-
 nem, sine qua lex nunquam esse solet. Bo-
 ne equidem sit, ut in addiscendis artibus,
 & eligendis vitæ generibus, naturalis in-
 clina-

(b)
 3. Eleg. 7.

(c)
 l. 2. Sat. 2.

(d)
 4. Trist. l. 2.
 leg. 10.

dinationis ratio habeatur, ut et homo se-
 cetur studia, ad quæ potissimum factus est,
 nec cogatur ad tal. genus vitæ invita Mi-
 nerva animum applicare, à quo abhorret,
 sed legis vim illa non obrinet, cum sæpe
 numero non tam ad *moralia*, quam ad *arti-
 ficialia* ducat. Integras etiam nationes
 suos sibi mores habere, & diversis naturali
 propensione studiis ferri videas, de quibus
 eruditè *Barclai*. (e) egit, lex verò naturæ
 apud omnes est eadem: *ομοίον δίκαιον τὸ παν-* Leon Ari-
ταχὲ τῶ ἀντιῶ ἔχον δίκαιον, καὶ ἰ τὸ δίκαιον ἴ- mor.
μα, jus naturale utiq. eandem vim habet, & non
quod ita videatur, vel secus, ait Ariff. (f) Instin-
 ctus deniq. isti naturales, indoles, mores ad
 quos sui genii impulsu homines feruntur, *ἐπι-
 σ. Ethic. c. 7. & al. e. 10.*
 non unam agnoscunt causam, cum ad il-
 lorum varietatem, temperamentum, sibe-
 rum influxum, natalem locum & clima cæli
 sub quo quis nascitur, parentes etiam, non
 parum conferre judicemus.

Fortes creantur fortibus.

canit Poeta. (g) At lex naturæ non nisi DEO
 suos natales & originem debet. *Horat. 4. carm. od. 4.*

§. 18. Multò minus VII. denique Lex il-
 la naturæ interior nostra *voluntas* est, vel e-
ius motus & appetitus. Ex se enim cæca est po-
 tentia, neque bonum vel malum intelligit:
 sed ut ordinare velit, regula opus habet:
 ita cum nihil quoque cognoscat, vel doceat,
 non lex ipsa esse potest vel voluntas, vel

eius motus. Primum equidem in homine movens est, & ab illa efficaciter est imperium superioris facultatis in inferiores, at non est ipsa lex hominis, quæ secundum Ciceronem (h) est *recti præcepta, pravique depulsiō*, & sic determinata regula eorum quæ faciendæ & omittendæ sunt, cum voluntas ex se se determinata non sit, sed libere se habeat, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem.

§. 19. Cum itaque lex hæc interior, cui humanam naturam subjacere diximus, non sit vel ipsa natura humana quatenus rationalis, vel socialis est, vel ipse intellectus, vel vis & facultas ejus dijudicativa, vel actus ejus aliquis, iudicium scilicet, rationis dictamen seu dictans, seu dictatum, vel voluntas, vel motus naturales qui in nobis exoriuntur, instinctusque qui se produnt naturales, *superadditum aliquid* hisce, & naturæ humanæ esse oportet, quod *legis vim in nobis habet*, quodque rectitudinem moralem cum efficaci quadam obligatione omnibus præscribit. Ergo cum neque sit substantia, neque ex accidentibus actio, sed qualitas, & quidem non potentialis, *habituali* quid sit necesse est; cumque semper, ex quo homines esse incepimus, & sic per naturam huic simus obnoxii legi, *impulsor* quoque, congenitum & connaturale quid esse oportet; ut proinde *lex hominum interior sit habitualis*

tuale

(h)
s. de Natur.
Deor.

quid, congenitum, ipsiusq; intellectui tanquam
 tamen recti & semen boni superadditum, & intel-
 lectui ipsius anima tanquam tabula inscriptum,
 hoc enim ex supra dictis ita relinquitur.
 Sane quod vim præcepti habet, quod co-
 gnitum impellit, instigat, obligat, quod se-
 cundum rectæ rationis dictamina vivere
 imperat, quod insuper perpetuo etiam in-
 fanti qui exlex non nascitur, æque ac adul-
 to inest, quo barbari, quum vitio pravæ edu-
 cationis & consuetudinis sæpe minus recte
 ratiocinantur, etiã non destituuntur, quod
 violatum minatur, pœnasque annunciat,
 quod non solum posito objecto naturali-
 ter se exerit, sed & intellectui ratiocinari
 & cognoscere volenti ingratiis obicitur,
 id sane ab intellectu ejusque actu diversum
 quid, menti q; nostræ à superiori principio
 impressum quid esse dici debet.

§. 20. Paulus (i) Gētiūm doctos ἐπιγοῦντες Rom. 2.
 ἡ νόμος γέγραπται ἐν τῇ σὴ καρδίᾳ τῶν ἑθνῶν Gentiliūm scribit.
 Aliud ergo est secundum Apostolum Tabula
 cui inscriptio facta est, anima nimirum ho-
 minis intellectualis; aliud scriptura ipsa,
 lex scilicet, qua suam creaturam rationalem
 & in agendo liberam, ne exorbitet, vult su-
 premus rerum arbiter obligatam. Insunt
 illæ notitiæ non solum ut scriptæ seripione
 potentiali tantum, sed actuali, cum proprie
 possit nondum scriptum dici, quod ad-
 huc inscribi debet; habentur enim capti-

væ in illis etiam, qui ab incunte ætate
boni audiverunt. *Massageta, Tibareni, Scyri*
δικαίωμα quod inhumanitatem illorum d
mnat, quam *Theodoretus* (k) describit, capti
vum tenent, necesse ergo est, ut intus pe
sudeatur, & actu insit; & si manifestæ sui
illæ notitiæ per inscriptionem, cognitiō
per discursum acquisitæ oppositam, vere
actualiter impressum quid sint necesse est
species scil. discrimen honestorum & tur
pium intellectui representantes, pœnan
à superiori principio imminentem trans
gressoribus annunciantes, taciteque sic
hominem vi divinitus indita obligantes.

Hæ sunt *κοινὰ* illæ *ἠνοιῶν* αὐτῶν *θεοσίτουσιν* ὁ δὲ
μῦθος πρὸς λογικῶν γένει *θεὸς ἐπιγινώσκων αὐτῶν*.
notitiæ illæ insite, quas ad sui cognitionem ratio
nis capaci generi opifex ipse innasci voluit, ut
Hierocles (l) loquitur. Eleganter in *Thera*
peuticis doctissimus *Cyrensis* *Episcopus* (m)
scribit: τὸ ἄδικον μαθήματα πάντα ἀνθρώπου ὁ
θεὸς ἐπαίδευσε. *Ἐπειδὴ οὖν ὁ θεὸς ἀνθρώπων*
τὸ γένος ἀποκρίσας, ἐπέθηκε τῆ φύσιν τῶν ἄγα
θῶν καὶ τῶν κακῶν ἐναρκίων διάγνωσιν. ὅθεν ὁ μόνος
Σωτήρ καὶ Ἰλάτων, καὶ Ἀετιόδης, ὁ Ἀναμάχης
καὶ ἄλλοι πρὸς τῆς Ἑλλήνων, τὸν ἄδικον ἐβδελύξαν
το βίαν, ἀλλὰ καὶ τῆς βαρβαρίων πολλοί. Μακάρον
ἴσχυον διαφθίναντες mortales omnes natura ipsa
perdocuit. Creator enim DEVS, cum hominem
formasset, natura indidit bonorum malorumq; di
sfretionem. Quo factum, ut non solum Socrates,
& Pla-

(k)
24 Opp.
ser. p. 4015.

(l)
In aut. Pyt.
(m)
24 opp.
serm. 12.
1660.

Plato, & Aristides Lyfimachi filius, & alij qui-
 lum Græcorum, iniustitiam abominati sunt, sed
 barbarorū etiam multi. Eleganter doctissimus
 Judæus Philo (u) νόμος ἀψευδής, inquit, ἀ ὁρῶν
 λόγος, ἢ χ' ἰσὸς τῷ δέϊνος ἢ τῷ δέϊνος ἐν τῷ θεῷ ἐκαστὸς ἐν
 καρδίᾳ ἢ ἐν τῷ αἵματι ἀψυχῶς ἢ ψυχῶς, ἀπὸ τοῦ
 ἀθανάτου θεοῦ ἀφάρτῳ ἐν ἀθανάτῳ διανοία
 τυπωθῆς. Est vera Lex, ut vertit Gesevius, ex-
 pressius Grotius (o) mensiri nescia recta ratio,
 non ab hoc aut illo mortali mortali, non in char-
 ta aut columnis emanans exanimata, sed carum-
 pi nescia, quippe ab immortalī natura INSCUL-
 PTA, seu impressa, in IMMORTALI INTELLI-
 GITA, quæ ultima verba itidem per modum
 habitus impressi, legem naturæ homini in-
 esse testantur. Non enim ipsa ratio, sed recti-
 tudo ejus, quæ est lex naturæ, in intellectu
 expressa, & intellectui impressa rectè dici-
 tur. Addimus verba Chrysostom. (p) seu qui-
 cunque sit qui illa dixit: ἐξ ἀρχῆς πλάσθων ὁ
 θεὸς τὰν ἀνθρώπων νόμον ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ ἐκαστὸς
 θεοῦ, ἢ πὶ τοῦ ἐκ νόμου φυσικοῦ; τὸ φυσικὸν ἡμῶν διὰ
 θεοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκαστὸς ἐκαστὸς τῶν
 καλῶν, ἢ τῶν ἐκαστῶν, ab initio rerum, cum for-
 mavit hominem DEVS, ipsi INDIDIT LEGEM NA-
 TURALEM, ergo naturæ humanæ aliquid à
 DEO superadditum sit, necesse est. Et quid
 est Lex naturæ? Conscientia, cujus lumen illa
 est, nobis explicavit, & ex se notam fecit notitiam
 rerum cum bonestatum, cum carum, que ejusmo-
 di non sunt.

(n) l. quod om-
 nis prob.
 liber. 1675.

(o) de l. a. p. m.

(p) Orat. 12. ad
 Populi Ane-
 tioch.

§. 21. Species ergo istæ intelligibiles,
 que

quæ intellectui luminis practici instar
discernendis turpibus ab honestis inter-
viunt, non producuntur ab intellectu agen-
te, sed à nativitate statim intellectui passi-
vo sunt congenitæ. *Gratis* equidem alii (q,
hac fingi facile illum deprehend. & affirmant
qui curiosius puerorum ex infansili insititia pau-
latim emergentium profectus accuratius obser-
vare instituerit; verum sicut illa, quæ ex
ætatîs imbecillitate, quæ usum rationis de-
negat, eveniunt, non possunt ipsam ratio-
nem negare, ita ex eo, quod paulatim noti-
tiæ insitæ se exerant, non licet propterea
illas negatum ire. *Qua* à plerisque nimis pres-
se, prout equidem creditur, urgetur phrasi
Rō. II. 15. figurata quidē esse dicitur, ac nil aliud
notare; quàm liquidam aliquid, mente repositam
cognitionem, de qua quis in conscientia sua con-
victus sit, undecunq; demum eadem animo impres-
sa sit. sicut quæ Jerem. XVII. 1. tabulis cordium
inseculpta dicuntur peccata, actualia utiq; hanc
quidquam ab ipsa statim nativitate erant cog-
nita. Add. Luc. II. 51. Sed citra necessitatem, cum
ut nostræ præconceptæ hypothēsî tantum
serviamus, in scripturarum explicatione ad
sensum tropicum accedere non licet; unde
etiam jure phrasi scripturæ presse urgetur,
donec absurditas vera id prohibet. Assu-
mimus dein ea quæ conceduntur, sc. ver-
ba hæc probare notitiam menti insitam,
eamque liquidam, non undecunq; sane,
sed quæ, & sic habitualiter animæ impres-
sam.

(4)
Pufendorf.
de I. N. G.
2. 1. 3.

quum ab iniquo discernendi, ad ex adfuetudine pr
 venire dicitur: dum à teneris annis, & statim ac
 usum rationis exerunt, videtur bona probari, mal
 improbari, & illa laudem, hac penam sequi. Quam
 quotidianum exercitium, & totius vita consuetudine
 compages ad istum modum digesta, ita animos dispo
 nit, ut paucis dubitare sudent, an aliter ista fieri
 possint; si id exclusivè debet intelligi, non
 admittitur. Sicut enim non ex adfuetudine
 tantum mali, ita quoque nec boni redduntur,
 et si in corruptendis, vel corrigendis & ex
 colendis hominum animis ejus magna vi
 sit, ut proinde etià altera natura dici solet,
 ομοιότητι τῆς ἀγωγῆς οὗτος ἵναρὸν ἀναβαίπει
 εἶναι, condiscipuli suis habent virium ad corrumpen
 dum vel optima ingenia, ait Plutarch. (u) quum
 de cum Dionis filio puero, priusquam pubes effe
 scorta adducerentur: vino epulæ, obrueretur, neq
 ullum tempus sobrio relinqueretur. Is usq; eo v
 ba statum commutatam ferre non potuit, postquam
 in patriam rediit pater, (nam appositi erant cu
 stodes, qui eum à pristino velle deducerent) ut scè
 superiore parte adiam dejecerit (x). Aduetudi
 nem quoque ad virtutes homines formare,
 bonumque iisdem sensum imbuere; non
 minus constat, & Plutarcho (y) eleganter tra
 ctatum est, aliisque sapientibus monitum. ἐν
 παισὶν ἂν ἡ ὕψος ἢ ἑρότης, καὶ τὰς τῶν ἰσχυρῶν ἐ
 πικρατῆς ἐν τῶν μαθήματα ἐντυπώσας, est pueritia ad
 molliem effusa facilis, animiq; patrorum teneris
 etiamnum facile infides, quod discunt, ut loquit
 ur Plutarchus (z). Notitia honestorum &
 turpi

(u)
 T. 1. Opp. de
 Puer. Ed.
 S. 12

(x)
 Rep. Dion.
 S. 4. seq.

(y)
 de Puer.
 Educ.

(z)
 l. c. l. 2.

turpium quæ assuetudine tantum & imitatione
 acquiruntur, in animis hominum, præter
 nulli pœnæ civili obnoxiorum, ejusmodi
 obligationem cuius tacitum in se sensum
 debent ex se non inducit; nec nudæ consue-
 tumini, moribusq; receptis, conscientia ac-
 culans, invitans, damnans eos etiam qui au-
 fugerant, alibi tuti vivunt, & quorum soli

Deo nota sunt scelera, laudans item & exeu-
 sans benefacientes, sed superiori principio

DEO sc. suos debet natales, & originem
 qui ut in tabulis Moïsi Decalogum, ita in
 tabulis cordis opus legis naturalis digito
 divino expressit. *Quis*, inquit, hinc *Augustinus*

(a) *in cordibus hominum naturalem legem nisi*
 DEUS ipse scribit, idq; ad normam legis æternæ, cu-
 jus hæc lex quadam est participatio & ratio. Et

Cicero (b) ex sententia Platonis: Nec vero, ait, fieri
 ullo modo posse, ut à præterit tot rerum, atq; eant ar-
 tificios, & quasi consignatas in animis nostris, quas
 voces vocant, haberemus, nisi animus antequam
 corpus intrasset, in rerum cognitione vigisset. ve-
 ra falsis, ut Christiana Philolophia docet
 nascens.

§. 22. Manet igitur Legem naturæ in-
 tellectui humano superadditum quid esse,
 quod eidem congenitum lumen recti exi-
 stit, semenque boni, representans discri-
 men honestorum & turpium. Hic veto su-
 pervacuum esse existimamus vel postulare, vel
 ad postulatum velle definire, quænam regula
 in practica formaliter sumitur in mente nostra
 expressè

(a) l. 2. de ferm.
 Domin. in
 mort. c. 9.
 (b) Tuscul.
 p. 160.

expresse, & quænam per consequentiam
 proximam ex impressis eliciantur. Satis est
 quod propositiones discrimen honestorum
 & turpium insinuantes ita in intellectu radient, ut ho-
 mo tacito obligationis sensu divinum in se imperium
 suumque agnoscere teneatur obsequium. Qui secur-
 dum disciplinam Christianorum hoc opus legis in co-
 dibus hominum scriptum explicatius, quid sit?, eloqui
 cupiunt, ad reliquias Imaginis divinæ illud referunt
 non quidem in quantum *castro biblico* sola spiritua-
 lia complectitur, sic tamen penitus perinfectu *usu Ec-
 clesiastico*, quo sensu aliqua rudera imaginis divinæ li-
 benter concedit doctissima de *Imagine DEI* tractatio
 Dn. D. *Sebastiani Schmidij* (c) nostri. Etsi vero non o-
 mnibus hæc placeant quæ de imagine DEI amissâ dis-
 putantur, *Arminianis & Socinianis*, tamen ad respiciendam
 quod lex naturæ sit aliquid menti humanæ superaddi-
 tum & insitum, hoc nil facit, cum hæc sententia stat
 possit, seu illa quæ de imagine DEI in quæstionem
 veniunt probentur, seu improbentur. Putoque hæc
 Philosophiâ, quod sc. lex naturæ sit aliquid in homine
 per quod similis sit aliquantulum DEO, & qui secundum
 legem hæc vivunt, Deum sequantur, omnes admittu-
 ros esse homines, quæcumque circa divina habeant
 persuasionem. Sanctus est Deus etiam Gentilium con-
 fessione: quod enim furta & adulteria Diis suis tribue-
 runt poëtæ, ipse *Seneca* (d) ceu *impia & sacrilega* in
 illis taxat mendacia: *sic Vestras*, inquit, *fero halluci-
 nationes, quemadmodum lapsus optimus maximus
 neptias poëtarum: quorum alium illas imposuit, al-
 lium cognatas, alium adulterium alium iudicium & abno-
 stantem: alium aquum in Deos, alium iniquum in homines,
 alium raptorem ingenuorum corruptoremque, & cognato-
 rum quidem: alium parricidam & regni alium pa-
 tronum, expugnatorem. Quibus nihil aliud abiam est,
 quam ut pudor hominibus peccandi demeretur, si ta-
 les Deos credidissent.* Cumque lex naturæ ceu rivulus,
 eminentem sanctitatem DEI essentialem, aliquatenus
 exhibeat, ipsi hinc Gentiles *Deo similes, Deumque, sequi*
 dixerunt illos, qui secundum virtutem & Legem na-
 turæ vitam suam formare instituunt.

ART.

(c)

p. 426.

(d)

de Vir.
beas. c. 26.

ARTICULUS VI.

De

Promulgatione atque Cogni- tione Præceptorum Legis Naturalis.

§. 1.

ITa ergo superadditum à DEO Legislatore & Moderatore totius Universitatis provido naturæ humanæ, intellectuique congenitum, & ad legem DEI æternam, in quantum ea hominem respicit ejusque naturam rationalem & socialem, aliquid expressum, Lex est naturæ. Cæterum cum nullum jus vim suam in animis eorum quibus fertur exercere, & cum effectu obligare possit, nisi promulgatum, & per promulgationem illis, ad quos pertinet, cognitum fuerit, *Quomodo leges naturales nobis innotescant*, jam exponendum est.

§. 2. Promulgatio legis ut recte se habeat, necesse est ut fiat ab illo, vel ejus nomine, qui jus ferendi legem habet, & ut perspicue proponatur, quo ejus sententia recte percipiatur. Ita sicut DEUS est Legis naturalis Autor, qui eam implantavit naturæ nostræ; sic ipse quoque ceu verus Legislator eandem promulgavit, id quod factum est, cum hominem creans ejus animo concrearet leges istas, quæ intellectui
L obje-

objectæ & cognitæ sui officii hominem admonerent. Exerit vero hæc promulgatio, venitque hæc lex promulgata in cognitionem hominis, qui illam sequi tenetur, *per usum rationis, & Conscientiam*. In Conscientia enim DEUS & homo conjunguntur, ibique divinam Creatoris sui creatura audit legem, mediante rationis usu vim suam exerentem. Per hanc etiam contingit & apparet illa subordinatio, quæ inter supremum Numen & mortaliæ genus intercedit.

§. 3. Leges itaque naturales sicut DEUM habent Autorem, sic ab eodem legum harum fit promulgatio, idque vel *per naturam* vel *actu aliquo externo* in sensus incurrente, sicut in monte Sinai in Decalogo repetitæ & solenniter promulgatæ fuerunt. Posterior ratio uti manifesta, & proin non hujus nunc loci est & instituti, ita quomodo *per naturam* harum legum promulgatio fiat, discutiemus. Factam hanc dicimus *primo* universo generi humano in primis parentibus, ceu radice, quibus Autor generis humani illam implantaverat, & fieri *deinde* adhuc hodie, quoties singulis hominibus practica hæc principia & leges connascuntur, ita ut recens natis infantibus illæ jam insint. Sicut enim nullus homo exlex respectu DEI esse potest, ita nec infans, quippe qui à nativitate suis jam legibus tenetur, quæ

quæ suo tempore ei erunt observandæ: absol-
 vitur autem hæc promulgatio, & perfecta
 redditur, per usum rationis & dictamen
 conscientiæ. Etsi vero homo ubi nasci-
 tur, actu nondum cognoscat, ceu quas non-
 dum intelligit, leges, promulgationem ta-
 men vel nondam factam, vel hominem re-
 cens natum per leges has non obligari, di-
 ci nequit. Penitus enim infantes ignora-
 re non possunt dici leges has, ceu quas ha-
 bitu cognitæ habent, etsi ista cognitio se-
 nondum exerat, ex quo sequitur, quod non
 sint penitus sine obligatione sc. habituali.

§. 4. Cæterum eum, ut Franc. Suarez. (a)
 non male distinguit, promulgatio legis ab eius
 divulgatione diversum quid sit, cum illa notet
 publicam propositionem, seu denunciationem legis,
 quæ fit aut voce præconis, aut affigendo legem scri-
 ptam in publico loco, aut alio simili modo, hæc vero
 fit applicatio illius primæ promulgationis ad notiti-
 am, vel aures subditorum absentium, (imo & præ-
 sentium) qui aut legere aut audire primam illam
 promulgationem non poterunt, quanquam per
 hanc illa perfecta reddatur, ita cum ipsa pro-
 mulgatio legum naturalium per naturam
 fiat per hoc, quod cuilibet eæ sint connatæ
 statim quando nascitur homini, applicatio-
 nem hujus primæ promulgationis ad notiti-
 am actualem hominis, qui primam illam
 promulgationem ob imbecillitatem ratio-
 nis nondum intelligere potuit, fieri dicimus

(a)
 de Legg. l. 3.
 c. 16. n. 3.
 §. 152.

per usum rationis, & dictamen Conscientiæ.

§. 5. Conscientia hæc, quam ab ipso

(b) DEO accepimus, quæ ut Cicero (b) loquitur
 Pro Cluent. *divelli à nobis non potest, medias quasi partes inter*

DEUM & homines agit, divinam nobis voluntatem & legis æternæ placita infundens,

ita ut DEI loco in mente hominis sit, Deumque in ipsa conscientia nos venerari deceat,

quo nomine etiã Menander ait: *Βεστοῖς ἀπάντων ἢ οὐρανίου Θεός, mortalibus cunctis sua curæ conscientia DEVS est.*

Eleganter Robert. Sander-
 sonus Anglus (c) *Is, inquit, est status naturalis conscientie, ut medio quodam inter utrumque loco sit posita: infra DEVM quidem, at supra hominem;*

DEO subdita, ut ministra; homini preposita, ut Domina: priore ratione obligatur DEO, cogiturque se Divinæ conformare voluntati,

ceu normæ suæ; posteriori respectu obligat ipsos homines, quid faciendum sit illis dicitur,

illorumque actus ceu norma dirigit, ceu corrector affectuum, & animo pedagogus, uti appellatur ab Origine (d).

Habet nimirum DEUS, isque solus, directum etiam in conscientias hominum imperium, quibus quæ probent, quæque improbent, præscribere potest, sic ut extra DEUM nemo debeat, vel possit, cujusquam hominis conscientie legem per se obligantem imponere, tantum abest ut illa præcipiantur ut sequatur, quæ lumini ipsius sunt adversa. Pro hoc suo quod

(c) de Consc.
 p.m. 48.

(d) Explan. Ep.
 Rom. c. 2.

quod DEUS in conscientiam humanam habet imperio, obligat eandem sibi, hæc vero hominem ad obsequium, minaturque illis qui conscientie dictamina transgrediuntur. *Magna hinc est jure Ciceroni (e) deprædicata conscientia vis in utramq; partem, ut neq; timeant illi qui nihil admisserunt, & poenam semper ante oculos versari putent, qui peccaverunt.* (e) Pro Mil.

§. 6. Duplex enim recte dicitur esse Conscientie obligatio, *activa* altera, quæ alios obligat, altera *passiva*, quæ alterius obligatione tenetur, hæc subest Deo, illa sibi subjicit hominem; hæc oritur ex imperio DEI in conscientiam; illa ex eo, quod DEUS conscientie humanæ legem suam, legem nimirum naturæ impressit, & per eandem hominibus promulgat, eosque sibi obligat. *Sicut enim, ut non male rursus scribit Robert. Sanderson, (f) in foro externo subditos ad obediendum obligat proprie & formaliter non lex ipsa, sed potestas Legislatoris: Sic & in foro interna conscientiam proprie obligat, non regula seu lex ei imposita, sed potestas & auctoritas imponentis.* (f) l.c.p.143.

§. 7. DEUS itaque supremus Rex, moderator optimus & sapientissimus, cum hominem secundum suam bonitatem, sanctitatem, sapientiam & justitiam gubernare constituisset, sine lege eundem relinquere non potuit. Quare conscientiam ei implanta- vit, notitiamque honestorum & turpium le- galem in sevit, & sic voluntatem suam eidem manifestavit. Duplex vero est hæc nobis

L 3 impres-

impressa notitia: altera concernit notitiam honestorum & turpium; altera est notitia mali, quod illos manet, qui huic notitiae contraire sustinent, docetque notitias haberi boni naturales non nude speculativas vnde directivas esse, sed legis vim habere, teneantque hominem ad obsequium.

§. 8. *Vis legum* vulgo duplex dicitur, *directiva & coercitiva*: eandem etiam habent leges naturales. ab illa est notitia discrimini honestorum & turpium, istaque faciendi hanc omittendi dictamen; ab hac provenit notitia poenae, quae transgressores manet, taceatque illa quam moratioris, quique non ex consuetudine scelera committunt, in se sentiunt à sceleratis actibus revocatio atque minatio. Deum esse Legislatorem, & cum imperio precipientem, cum hac notitia conjunctum esse recte inferitur, qui cognitioni honestorum & turpium, simul addidit notitiam poenae sceleratis inferendae. Nam quod hunc actum poena naturaliter maneat, id ex se intellectus humanus ignorat; jam autem de Gentilibus Paulus (g) testatur, quod hoc *ἀγαθὸν καὶ κακὸν* noverint, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα (scelera v. 26. 27, enumerata) *πράττοντες, ἀξίους δυνάτεω οὖν*. Utraque vis homini innotescit per *αὐτομάτην ἀκτινάδα* actualem, quae est norma juxta quam homini agendum, & sic legis naturalis quoque apprehensio & cognitio.

§. 9. Indidit DEUS sicut brutis suum instinctum naturalem; ita hominibus habitua-

(g)
Rom. 1:32

tualem *συνήθησιν*, lumen recti, & semen bo-
 ni practici non secundæ tantum, sed & pri-
 mæ tabulæ Decalogi. Quibus licet homo
 aliquo modo DEO similis reddatur, ut proin-
 de ista boni moralis semina ad reliquias ima-
 ginis Divinæ hinc referri soleant, ad ipsam
 tamen humanam naturam pertinent, ut ho-
 mines, cum non bestiarum more divagari,
 sed socialem vitam agere, & communitatem
 quandam constituere debeant, regulam
 quam sequantur, & jus quo inter se obligen-
 tur, habeant. Exerit hæc se, & quid DEUS
 ab homine per naturam fieri velit, eidem
 perfecte innotescit, redditurque *συνήθησιν*
 quæ habitualis, actualis per hoc, quan-
 do intellectus id, quod ipsi inexistentis le-
 gis vim habet, apprehendit & cognoscit, id
 quod fit per *usum rationis*. Tria enim hic
 distincte circa legum naturalium promulga-
 tionem concipi debent, quod nimirum a-
 liud sit *intellectus*, aliud *Lex ei inscripta*, aliud
legis scientia. Intellectus etsi non sit *tabula pe-*
nitus rasa, uti quidem videtur *Aristoteli* (b),
 est tamen *tabula cui lex naturæ inscripta est*.
 Hæc, licet insita, objectum est intellectus
 practice cognoscentis, circa quod ille ver-
 satur, ut illa principia morum cognoscat, &
 ex illis circa bonum & malum regulas &
 conclusiones deducat, de quibus ut est in
 mente scientia, ita etiam scientiæ hujus re-
 flexio, h. e. conscientia. Sicut enim *corpus so-*

(b)
 3. de Ani-
 ma c. 4.

lis radiis expositum non potest esse sine umbra ; ita nec homo lumine naturali, lege sc. naturali, prae-
 ditus sine conscientia, uti Ioh. Iacfan (s) explicat. Cum enim naturaliter quoq; intellectui in-
 sit *ovvovs*, perspicacia quaedam, cujus secundum
 Aristot. (h) est *κρίνειν καὶ τύπον, καὶ ἂν ἢ φρόνησις*
ἔστω, iudicare de illis, de quibus est prudentia, fieri
 non potest, quin cognita regula juxta quam
 agendum, hanc quoque ad actus suos, quos
 itidem novit, quique isti conformes esse de-
 bent, applicet, & necessario inde, quid se fa-
 cere vel omittere deceat, concludat, malūq;
 poenale se manere, nisi id fecerit, sciat.

§. 10. Applicat itaque lumen suum, quod
 intellectui inest, & ad *συλήθησιν* pertinet, le-
 ges sc. naturales, conscientia aetiosa ad actus
 particulares morales, & ita promulgatio le-
 gis hujus Divinae ceu facta innotescit homi-
 ni, & denique perficitur, per *discursum ratio-
 nis* quo universalia singularibus connectun-
 tur, Cum vero aliud sit ratio, ut nimirū ipsam
 ratiocinandi facultatem notat, aliud *rationis
 rectitudo*, nec item omnis rationis discursus
 errore careat, explicatius aliquanto quomo-
 do per rationem praecepta legis naturalis in-
 notescant, & cognosci possit aliquid esse Ju-
 ris naturalis, exponendum est. Usus rationis
 in quo consistat, Plutarcb. (l) ita explicat: *τῆς
 ψυχῆς ἀρετῆς ἀπὸ πραγμάτων ἔχει καὶ τὰ θεῖα γινώσκοντα
 καλῶς δὲ διαφύλασσει καὶ κρίσιν, ἀνθρώπων μόνον παρέδωκε
 καὶ ἢ φύσει, ἢ πρὸς ἡμῶν ἐστὶ καὶ φῶς ἐστραταῖα ἀνοήτων δὲ
 πῦ*

(r)
 de consciōt.
 p. m. 7.

(h)
 6. Eth. c. 10.
 al. 4.

(l)
 Tom. 2. f.
 386. 109.

ου καὶ λύκαι, καὶ κύνες, καὶ ὄρνιθες· ὅτι δὲ εἰ μὴ
 μέγερως ἐστίν, ἔστιν ἄλλο συνίησι, πλὴν ἀνθρώπου, ἡ-
 γμῆναι καὶ λήγοντο· ἐμφάσεως τε καὶ συναρτήσεως
 τύπων πρὸς ἄλληλα καὶ γέσεως. καὶ διαφορᾶς μόνου
 ἔχον ἔννοιαν, ἐξ ὧν αἱ ἀποδείξεις πῶς κρισιώδη αὐ-
 χῶν λαμβάνουσιν. *Bruta rerum substantia habent
 cognitionem: considerationem autem & iudicium
 consequentia soli homini natura dedit. Esse enim
 diem, esse lucem, sentiunt nimirum & lupi, & ca-
 pes, & aves, quod autem, si lux est, dies sit, nul-
 lum excepto homine animal intelligit. Solus enim
 homo antecedentis & consequentis, & significatio-
 nis horum atq; connexionis, mutuiq; respectus &
 discriminis notionem percipit, ex qua demonstra-
 tionum petitur principium. Infert nimirum
 rationis usus apprehensionem omnium in-
 telligibilium, tam singularium quam uni-
 versalium, tam illorum quæ ab extra intello-
 ctui per sensus obijciuntur, quam quæ intel-
 lectui passivo congenita sunt, estq; ea natu-
 ralis, sic ut aliter res, earumq; bonitatem &
 malitiam apprehendere non possimus, atq;
 illarum imagines intellectui sunt objectæ,
 etsi id possimus & debeamus etiam operam
 dare ut dissipatis obscuritatis nebulis, quam
 accurate, distincte & perspicue fieri possit,
 res intellectui obijciantur. Hanc sequitur
 iudicium, quod tale est qualis apprehensio.
 Nimirum si rationes bonitatis & malitiæ
 moralis bene fuerint per apprehensionem
 cognitæ, feliciter illas inter se intellectus
 conferre, expendere, & quale quid sit, vel*

L s quauda

quando, & quomodo aliquid agendum, iudicare potest. Præcipuus rationis usus consistit in discursu, qui ad singularia descendendo, illa per subsumtionem ad universalia applicat, & varias inde elicit conclusiones. Hoc potissimum nomine dicitur à Cicerone (m) *homo animal providum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & consilij.*

m) 1. Leg.

§. 11. Cæterum cum homo apprehendendo, iudicando, & per discursum ad particularia descendendo haud raro aberret, & vero ea quæ in Lege naturali sunt præcepta, non nisi per rationis usum innotescere possint, an & unde rationis rectitudo sit, disquirendum est. Dari rationis rectitudinem usq; eo verum est, ut nisi hoc assertum velimus, illud quoq; falsum appellari necesse sit, quod nullam dari rectam rationem dicitur, vel quod homo sit animal rationale. *Rationem*

(n) Dissert. 10.

(o)

Dissert. 37.

p) de Audit.

l. 2. f. 37.

q) de Poenit. f. 477.

r) Apol.

1. f. 40.

s) Orat. 34.

f. 548.

t) de temul.

f. 203.

u) Jur. Nat.

l. G. 1. 3. 3.

Deus concessit, ait Maximus Tyrinus, (n). cui proinde ἡγεμόν *dux vita* dicitur. (o) Θεὸς ἡγεμόν τῆ βίης *Divinus vita ductor* Plutarch. (p) *Ratio DEI res est* etiam Patribus Tertulliano (q), Iustin. Martyri (r), aliis. unde etiam Gregorio Nazianzeno (s) *lex dicitur communis*, item Iudæo Philoni: (t) *recta ergo sit necesse est*. At unde hæc rectitudo? Dissentiunt Viri doctissimi. Pro certo statuendū esse contendit Dn. Pufend. (u) & in ipsa facultate apprehensiva & in iudicio, naturalem esse rectitudinem, qua debita adhibita attentione nos decipi circa res morales non patiarur.

quod

quod adeo verum esse dicitur, ut nisi omnem actionum moralitatem velimus evertere, omnino tenendum sit, intellectum hominis naturaliter esse rectum, & præmissa debita inquisitione res objectas liquido, & prout in se sunt, apprehendere. Alii contra affirmant rationis rectitudinem non connasci nobis sicut ipsa ratio connascitur, sed demum industria comparari. Placet nobis cum *Pufend.* rectitudinem rationis quoad res morales naturalem quidem asserere, sic tamen ut illam non à ratione ipsa, sed à Lege naturali, congenitoque isto & insito lumine naturali practica provenire dicamus, quod illi non placet. Nimirum sicut studio, experientia, visu audituque comparata cognitio luminis instar est intellectui in suis operationibus, vel sicut artis alicujus cognitio rectitudinem intellectui effectivo conciliat; ita quoque lumen veri semenque boni insitum illustrat intellectum practicum, conciliatque eidem rectitudinem moralem in rebus agendis, ut quid in vita sequi, quid fugere conveniat, recte judicare & ratiocinari possit. Quare vero sic statuamus, ex supra dictis constat, quo etiam admissa, moralitas actionum, de qua *Pufend.* dicitur, salvatur.

§. 12. Etsi vero rationis usus recte se habens proveniat à rectitudine rationis, hæc vero à connaturali isto lumine, quod intellectui præsens sic in illo radiat, ut ea quæ à præceptis istis naturalibus vel præcipiuntur

tur

tur vel prohibentur, facile cognosci queant
 adjuvatur tamen hic rationis discursus
 præcipue quando à communissimis istis at-
 que universalibus ad specialiora & particu-
 laria descendendum est. non parum per *pru-
 dentiam*. Sicut enim habitus theoretici ad-
 juvant usum rationis theoreticæ; ita pruden-
 tia adjuvat usum rationis practicæ. Quam
 proinde non inmerito Plato (x) dixit esse *δινα-
 μιν ποιητικὴν καὶ ἀντι τῆς ἀνθρώπου εὐδαιμονίας,
 ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ἐπιστήμην ποιητικὴν
 εὐδαιμονίας διὰ δόξαν καὶ ἢν κρινόμεν πῶς ἀγαθόν,
 καὶ τί τὸ κακόν. Vim qua per se homini felici-
 tatem comparat: Scientiam rerum bonarum &
 malarum: Scientiam qua dat felicitatem: ha-
 bitum quo judicamus quid faciendum sit, & quid
 fugiendum. Jure autem Philo (y) ὁψιν τῆς
 ἁγνοίας, visum mentis appellavit. Quemadmo-
 dum itaque in observandis, vel etiam expli-
 candis Legibus civilibus vir prudens accu-
 rate observat, num sine exceptione, an
 vero limitate, num sub certis tantum cir-
 cumstantiis, an vero simpliciter aliquid præ-
 cipiatur, vel prohibeatur; ita quoque pru-
 dentia intellectum perficit, ut legibus na-
 turalibus recte uti, illas intelligere, & quo
 sensu illæ sint promulgatæ, dijudicare pos-
 sit. *Quamvis enim generatim hæc leges in ani-
 mo hominis promulgentur, Parentibus esse obedi-
 dum, Magistratibus esse parendum, Deposita esse
 reddendum; si tamen vel isti quid iniquum, & DEO*
 adver-*

(x)
 Defin. fol.
 748.

(y)
 de Abrah.
 f. 289.

adversum jufferint, aut furiosus gladium deposti-
 tum reperierit, recta ratio promulgationem ista-
 rum legum pro re nata limitat, restringit, & que
 juris naturalis conditiones inserit, quæ sunt tales,
 ut istis parendum sit, si non injusta præceperint,
 & ut quodvis depositum sit reddendum, si ne-
 mo eo ad alterius injuriam sit abusurus, bene ait ⁽²⁾ Dissert. I. N.
 doctissimus Rachelius (2), Universalia itaque & G. p. 73.
 Legis naturalis principia ubi particulati-
 bus negotiis vitæ humanæ & actibus recte
 quis & prudenter applicare noverit, quid
 Jure naturali prohibeatur & præcipiatur,
 cognoscat.

§. 13. Nimirum si quando naturalis a-
 gendorum & omittendorum notitia, præ-
 senti objecto, studio & experientia excita-
 tur, sicut sopitæ sub cineribus scintillulæ
 præsentis combustibili exardescunt, & exi-
 guo halitu sufflata lucere incipiunt, si in-
 quam, cum illa conjungitur *ὄντως* recte in-
 telligendi & judicandi de negotiis, actibus,
 & præceptis moralibus secundum omnes
 circumstantias, dexteritas item quædam, seu ^(a) VI. Eth. 12:
 ut Aristotel. (a) loquitur: *δεινότης τοιαύτη, ὥστε τὰ
 ἄλλα τῶν ἐπιτηδεύοντων σκοπὸν συνείλοντα, δυνάμει
 ταῦτα ἀεθλίει καὶ τυχεράνῃ αὐτῶν, ea quæ ad
 suppositum scopum conducunt agendi atque asse-
 quendi, quæ doctrina, bonarum literarum
 cognitione, & experientia seu usu multipli-
 ci munita est, quin quid etiam circa singu-
 laria jus naturæ definiat cognosci possit,
 dubium non est. Hæc vero cum non in
 omnes*

Omnes cadant, cum non omnibus eadem natura bonitas obtigerit, cumq; inæquales etiam in consequendo prudentiæ habitū sint profectus, circa ea quæ sunt juris naturalis diversas quoq; hominū esse sententias, compluresq; à principiis potissimū suis longius distantes conclusiones, quales sint, ignorari, doctioribus etiam potissimum hæc. quam rudi vulgo innotescere, mirum non est. Re-
 (b)
 del. N. p. 74. *cte scribit Rachelius (b): Si quis animum recte advertat, facile intelliget promulgationis dari gradus atq; progressus, initio exiguos atq; infirmos, quos paulatim promovebit & stabiliet homo si bonam indolem fuerit nactus, eiq; cultura doctrinae & sedula assuefactio accesserit; tunc enim in cognoscendis legibus naturalibus felicissime adsurgere, & solidam certamq; earum notitiam & ad sensum sibi comparare potest. Accedunt variæ opintones, consuetudines, mores seculi Gentium leges & placita, aliaque impedimenta, quæ rem dilucidatam alias satis difficilem adhuc magis reddunt intricatam.*

§. 14. Cæterum ut prudenter declaretur quid juris naturalis sit, & num sub lege naturali actus aliquis comprehendatur, ætuum objecta, & quibus sunt vestita circumstantiæ, probe considerari debent. Præcipit enim Lex naturæ ea, quæ sunt intrinsece bona, prohibetq; ea quæ sunt intrinsece mala, hoc autē actus ut aliquis moralis talis sit, cum ab objecto ejusdem proveniat, pro-

ut nimirum ex propria sua & intrinseca ratione morali, actum aliquem ejusq; in se tendentiam, ceu sibi convenientem & inconvenientem immutabiliter respicit; judicaturus hinc num actus jure naturali prohibitus vel praeceptus sit, *objectum* quoq; circa quod versatur considerare debet, quomodo illud se habeat, qualisve ei insit ratio moralis, qualemq; sub illa conditione partim ad actum hominis habeat convenientiam vel inconvenientiam, partim etiam reflexe ad objectum ipsum, num hoc vel illud cum illo fieri, vel ei accidere, sit eidem quoque congruum, nec ne. Et cum ob objecta actuū, circumstantiasq; etiam, quibus illa haud raro sunt vestita, leges saepius ferantur, certum quoq; est in investigando illo quod lege aliqua est praeceptum & prohibitum, posse & actus alicujus objectum, & circumstantias perpendi, id quod in cognoscendis illis quae sunt Juris naturalis potissimum locum habet. Nam, ut recte Ludov. Molina (c) disputat, *obligatio juris naturalis oritur à natura objecti, & sese diffundit in praeceptum; sicut è contrario obligatio juris positivi oritur à praecepto, & sese diffundit in objectum.* Multum etiam cum pendeant actus in honestate & malitia positi ex circumstantiis, & opportunitatibus operandi, alique illorum plures, alii pauciores requirant condiciones, ideo, ut recte monet Franc. Suarez, (d) *ad intelligendum verum sensum*

(c) de l. & l. t. 1. disp. 3. n. 2.

(d) de Legg. l. 2. §. 100.

natura.

Naturalis præcepti, necesse est inquirere conditiones & circumstantias, cum quibus actus ille secundam se malus est, vel bonus, diciturque hoc eidem, interpretari præceptum naturale quoad verum sensum ejus. Talis rei quando facta est explicatio, tum vere quid lex naturæ præcipiat vel prohibeat, audiri & cognosci potest. Monet hoc doctissimi Hugonis Grotij frater doctissimus Guilielmus (e): *Nunquam, inquit, tota auditur lex naturalis, nisi addideris omnes ejus exceptiones, quibus additis nihil ei deesse videbitur.*

(e)
de Princ. l.
N. cap. 3.
n. 11.

§. 15. Est vero objectum Legis naturalis aliud reale, aliud personate: hoc DEUS, proximus, & propria cujusvis est persona, illud omne *πᾶσι*. Alia hic sunt præcepta Juris naturalis, quæ dirigunt & obligant mortales ad cultum DEO debitum exhibendum, non ob rationem societatis præcise, sed anteceden-
ter ad omnem respectum societatis, cum supremum rerum arbitrum ob essentia suæ eminentissimam eminentiam, tanquam conditorem, Benefactorem & Dominum venerari debeamus. Non male Hierocles (f) ait: *ἢ προσερομένον πολυέλενα πῆ εἰς Θεὸν ἢ γινέσθαι εἰ μὴ μετὰ τοῦ ἐνθεοῦ φρονήματος προσάριτος* Ipsa oblationum profusio honori DEO non cedit, si averso a Divinitate animo offeratur. Hujus supremi Numinis natura, attributa & operationes, cum per naturam nobis innotescant, quid per jus naturæ propterea eidem debeamus,

(f)
In aut. Pythag. p. 25.

tuis, scilicet lumen naturæ docet, sc. ut *Paulus* (g) docet, *Glorificationem*, ut, quia est supremum, illud colamus, quia est unum, vitæmus Idololatriam, quia optimum, illud amemus, quia est iustum, timeamus, & quia Dominus Legislatorque supremus, ei obtemperemus. Prolixius hæc tractat *Guilielmus Grotius* (h) qui etiam ostendit (i) quomodo ex attributis DEI fundamta sua sumantur a *Tabule prima Decalogi præcepta*: inprimis autem eruditè & piè hoc præbitit doctissima tractatio Dn. D. *Bebely* nostri (k). Et rectè. Cum enim divinus cultus divinæ respondere debeat ætatis, & perfectioni & eminentiæ, ex divini Numinis pia consideratio ne potius, quam socialis vitæ incuitu, quid DEO debeamus cognosci debet, & tantum etiam potest. Non sane ex socialis vitæ, sed Numinis ipsius consideratione. Numquam, supersticiosus licet alias, quique religione ceti modio politico bene uti noverat, vestitus Romanis hominibus vel bestia formam DEO tribuere (l). Prisci etiam Germani, barbari licet, & de vitæ socialis statu non multum solliciti,

(e) Rom. 1, 21.

(b) Princ. l. N. c. 5.

(i) l. c. n. 7.

(k) de Princ. piis Offic. Christ p. 170. seqq.

(l) Plutarch. Nū. t. 1. opp. f. 25. (m) de Mor. Germ. c. 9.

& 16. Cæterum *Sacralitas*, & vita hominum *Socialis*, non ita à nobis parvipenditur quasi in cognoscendis iis quæ sunt juris natura-

M tura-

turalis, ejus considerationem nullum plar
 usum adferre crederemus: quando enim qu
 sint Juris naturalis officia erga alios in vic
 Sociali quaeritur, ea quae vitam socialem pe
 se tollere, & fini societatum naturalium per
 adversari recte ratiocinando percipiuntur
 lege naturali esse prohibita, dubium non
 est. *Assero praeterea, Custodiam Socialis vi*
ta esse homini à DEO praecipit, etiam ab
aliis hoc non ita solide probari existimem
si istis principiis tantum, quibus alias utun-
tur, niti velint. Ego sic progredior. Aliud
dico esse fundamentum praceptorum mora-
lium, quatenus sunt leges; aliud fundamen-
tum, quod actibus à lege naturali praecipit
vel prohibitis intrinseca insit vel bonitas
vel turpitudine; aliud denique normam, se-
cundum quam quid Juris naturalis sit, in-
quisitio instituitur. Legem DEI aeternam
rationem & fontem dico praceptorum na-
turalium quatenus sunt leges, quare se. his
legibus hominem obligatum DEUS voluit,
quia sc. Divinae Sapientiae, justitiae, sanctita-
ti & bonitati, humanae item naturae ita fuit
congruum, etiam vel maxime nos in particula-
ri quoad omnes actus, & actuum circum-
stantias, id non exprimere valeamus, quo-
modo Divinae Sapientiae, vel Sanctitati, vel
denique justitiae aliquid sit conveniens. Ra-
tio vero quod alii actus intrinsece sint boni,
alii intrinsece mali, antecedentes quoque
 ad

Divinam voluntatem, petitur ab objecto,
 & a ratione morali immutabili: & eo quod
 sicut prout aliquid cum ipsi objecto, tum hu-
 manæ naturæ est immutabiliter sub ratione
 quædam morali: conveniens. Normam denique,
 secundum quam dijudicari à nobis debeat,
 quid sit Juris naturalis, non nego quidem in
 thesi esse hominis socialitatem, sed addo hanc
 consequentiam hanc *formaliter* nullam esse,
 quæ sic concluditur: Hoc facit ad finem &
 conservationem vitæ socialis, & societatum
 humanarum, ergo est Juris naturalis, intrin-
 sece honestum; utile aliquid esse, vel spe-
 ciem utilitatis habere tantum, non per se &
 in se honestum idem esse, vitæ socialis necessi-
 tas ex se evincit, cum & ea quæ sunt in se in-
 differentia utilitatem societatum huma-
 narum promoveant. Et quanquam id nega-
 ri nequeat, velle DEUM ab hominibus ea
 quoque observari, quæ per se & revera ad vi-
 tæ socialis finem & conservationem faciunt,
 unde quæso constat DEUM id velle proprie
 legaliter, & per naturam id legaliter præce-
 pisse, & non potius hominum constitutioni
 ad reliquissæ, ceu quos ipsa necessitas, si vel-
 lent inter se vivere vitam socialem, ad hoc
 & similia pacta vinculi & legis vim inter ho-
 mines obtentura, esset adactura, sicut de ori-
 gine Juris Gentium etiam à nonnullis dis-
 putari solet. Verum est equidem, quod di-
 ctamen conscientiæ internæ, minarumque

M A Inter-

internarum sensus, certissimum sit *legis*
præcepti divinitus impressi *spiritu*, sed con-
 scientia aliam habet normam quam socialitatem, ipsam sc. legem naturæ nostræ su-
 peradditam, qua si destitueremur, siq; intel-
 lectus noster foret instar Tabulæ rasæ, ne
 ejusmodi dissidium cogitationum interna-
 rum experiremur, seu ageremus ea quæ ad
 socialitatis conservationem faciunt, seu ei
 intermitteremus. Dico itaque II. quod
 ex *Socialitate* leges naturales deducere veli-
 mus, id fieri debeat adjuncta *Lege DEI æter-*
na, in qua omnis vis legalis fundatur, quia
DEUS ceterum optimus & sapientissimus rerum
 humanarum arbiter, homines, quos in so-
 cietate vivere voluit, administrat ratione
 ipsorum naturæ rationali & sociali congrua,
 eandemque per legem naturalem etiam illis
 impressit & revelavit, hinc ad legem *DEI*
æternam illam quoque pertinere, & conse-
 quenter etiam lege naturali præceptum es-
 se omne id quod ad finem societatum natu-
 raliū, illarūque conservationem per se
 facit, recte inferitur. Addo tamen III. quod
 quamquā complura officia Juris naturalis,
 ex ratione socialitatis elegantissime dedu-
 cantur, longe tamen hanc esse insufficien-
 tem & inadæquatam, quam ut pro universo
 Juris naturalis fundamento poni debeat,
 cum quid *DEO* debeamus, ex ipsius Divini
Numinis consideratione, non ex utilitate &
 necessitate

*cessitatis socialis intuitu , ratiocinando
 percipere liceat; tantum etiam abest, ut quid
 homo sibi debeat. ex ratione societatis pra-
 cise prestare teneatur, ut potius officia quae
 sibi ipsi debet homo, regula sint officiorum,
 quae proximo exhibere nos decet, ut proin-
 de non ex ratione socialitatis ista officia de-
 duci possint, cum ea quae alteri debemus,
 potius ad officia quae sibi ipsi homo debet
 conformari debeant. Proximum enim diligere
 fitas se ipsum, est praecipuum Legis naturalis
 ο των πλησιον, eleganter ait Iustinus Martyr (n),
 ος εαυτον αγαπων, απρ αυτου βυλεται αγαδα, κη-
 κεινυ βυλησεται. εδεις δε εαυτω κηκ βυλησεται, 251.
 ταυτ εν τω πλησιον ευξαισιν α, κη εργαστο, κη εδαι-
 απρ κη εαυτω ο των πλησιον αγαπων. πλησιον δε αδ-
 δρωπε εδεν αλλο εστιν, η το ομοιοπαδεις, κη λογικον
 ζων, ο ανθρωπος. Cui proximus perinde atque
 ipse sibi, charus est, in qua sibi ipsi obvenire vult, ea-
 dem illi optavit commoda. Nemo cereo quidem si-
 bi ipsi male vult, proinde proximo precabitur &
 prestabit, quaecunque sibi ipsi expetet, proximum
 diligens. Homini autem propinquum est nihil,
 quam ipsidem perpeffionibus obnoxium & ratione
 predictum animal homo. Philautia sanè, quod
 vitam socialem pariat, & principium etiam
 sit conjunctionum, quibus tam majores
 quam minores coalescunt societates, ostendit
 doctissimus Thomafius (o). Imo nec fatit
 commodè, si praesentem hominis labem quae
 dam naturali corrupti conditionem specte-
 mus,*

(n) Dial. cum Tryph. f. m.

(o) de Philaut. s. 57. seqq.

mas, deduci possunt ex Societate, & ex hoc
 quod omnia que ad istam societatem necessa-
 rio faciunt, jure naturali precepta, que ean-
 dem turbant aut abrupunt, verita intelligi de-
 beant, omnia officia, & omne id, quod in
 vita sociali facere debemus. Utilitatem veram
 promovere, id esse Juris natura & Gentium, fassi fu-
 imus, sed negavimus naturam ubi vis dicitur, quod
 utile sit vera & constanter? utile putes religioni
 veram fovere, quamdiu Resp. in tranquillo statu
 est; sin autem ea propter turbetur, vel in periculū
 adducatur, quod jactura religionis hactenus rece-
 pte, averti possit, annon cogitur sua, sc. natura, le-
 ge veram religionem abjicere, ut Resp. servetur?
 Perinde se res habet in reliquis objectionibus, de
 Magistratu colendo, eade vitanda, polygamia &
 stupra & illegitimis divortis detestanda, fide ser-
 vanda, honestate colenda, &c. quamdiu ea è re Res-
 publ. fuerint; sin è re hujus magis fuerit contrarium
 facere, tum de jure nature non obligari, ut id
 perpetremus, recte scribit Dn. D. Bebel (p) no-
 ster. Tot enim usq; adeo perplexi & intricati
 casus sæpenumero, in rebus præprimis quan-
 do ad specialiora descenditur, occurrunt,
 ut si illos è ratione utilitatis & necessitatis,
 que societati humanæ & Reipubl. incum-
 bit, decidere velis, graviter sis aberraturus,
 ut proinde ne ad rebus quidem hæc sit ad-
 quatum & satis tutum cognoscendi ea que
 sunt Juris naturalis fundamentum.

§. 17. Excipiunt hinc alii Societatem non esse

(p)
 l. p. 52

esse præcise considerandam, sed *socialitatem* cum *rationalitate conjunctã*. Ita enim Grotius: (q) *Societatis custodia humano intellectui conveniens, fons est ejus juris, quod proprie naturale appellatur.* Unde Cl. Rachel. (r) *Si homo, inquit, recte judicaverit, quid ad finem societatum naturalium ducat, quibus officis & Juribus illa contineantur & conferrentur, quidq; item rationali nature conveniat, hanc posse honestatis esse normam & cynosuram affirmo.* Sic vero & nos *socialitatem* pro ratione investigandi officia quæ *Jure naturali* aliis tantum in vita comuni, ideo quia homines sumus, præstare tenemur, non tamen pro ratione adæquata omnium officiorum *Juris naturalis* admittimus, hac ratione, ut pro nota cognoscendi honesta habeamus *rationalitatem & congruentiã* alicujus actus cum ea, pro ratione autem utilium cognoscendorum *socialitatem*, et si ea quæ sunt *socialia*, in se quoq; posse esse honesta non repugnet. Imo si recte velim⁹ loqui, proprie & vere *sociali* dici aliquid nõ debet, qualcunq; etiam *socialitatis* præ se ferat speciem, nisi simul sit honestum, ut proin non primo quid ad vitam *socialem* conferat, sed quomodo ad rectam rationem ejusque dictamen se habeat, videndum sit. Accommodare huic liceat verba Ciceronis (s): *In hoc verbo (socialis) lapsa consuetudo flexit de via, sensimq; eo deducta est, ut ab honesto utile secerneret, & constitueret honestum aliquid, quod utile (socialis) non esset, &*

(q) de I. B. P. Prol.

(r) Differt. de I. N. & G. P. 69.

(s) Offic.

nullo (sociali,) quod non haerescum. Quae val-
 la perniciēs major hominum vita potuit afferi.
 Patet præterea, quod, quæ sic dicuntur esse
 Juris naturalis, talia sint ob congruentiam
 primo cum natura rationali, & cum dicta-
 mine rationis, in quod denique omnia re-
 solvuntur, non ideo præcise, quia ad vitæ so-
 cialis conservationem faciunt, vel quia sa-
 lutis publicæ necessitas atque utilitas ita
 efflagitat. Quis verò ea à lege naturæ præ-
 cipi neget, quæ cum salutis publicæ neces-
 sitas & utilitas ea efflagitet, una à recta ra-
 tione, ejusq; dictamine injunguntur, & ex
 primis principiis practicis una deducuntur?

§. 18. Investigaturi itaq; quid sit Juris na-
 turalis in ordine ad alias, cum quibus nobis vi-
 vendum, considerandū est, omnes actus re-
 ctæ rationi debere esse conformes; quia enim
 homo supra ceteras animantes, non tantum vim
 obtinet socialem de qua diximus, sed & judicium
 ad æstimanda quæ delectant aut nocent, non præ-
 sentia tantum sed & futura, & quæ in utrumvis
 possunt ducere; pro humani intellectus modo etiam
 in his judicium recte conformatum sequi, neq; metu
 aut voluntatis præsentis illecebra corrumpi, aut te-
 merario rapi impetu, conveniens esse humana na-
 tura; & quod tali judicio plane repugnat, etiam cō-
 tra jus naturæ humanæ, sc. esse intelligitur, recte ait
 Grotius (1). Cumq; omnium societatum hic sit
 finis naturalis, ut secundum virtutem viva-
 mus, si, quando prudenti judicio practico
 depre-

(1)
 I. B. Proleg.

deprehendimus, quid fini societatum natu-
 ralium proprio sit consentaneum, quænam
 etiam sint officia ex ratione istius societatis
 præstanda, & per se ad finem societatis per-
 tinent, præterea ista examinemus ad vir-
 tutum præcepta, & ad prima illa principia,
 quæ conscientia nobis dicitur, referamus,
 & ex illis prudenter de negotio, de quo qua-
 ritur, conclusionem eliciamus, quin quid
 in vita sociali Juris naturalis sit, adhuc de-
 prehendere possimus, dubio caret. v. c. qua-
 ritur an *Polygamia sit contra jus natura?* Con-
 sidero hic, quod natura societatis matri-
 monialis in hoc consistat, ut personæ socie-
 tatem hanc constituentes sint *una caro*, cum
 vero non plures quam duæ personæ una
 caro esse queant, nam licet plures mulieres
 uni viro jungantur, inter ipsas tamen
 mulieres non est unio; infero hinc Poly-
 gamiam, sicut adversatur indoli matrimo-
 nii, quod est moralis & naturalis quædam
 societas; ita quoque esse contra jus natura.
 Refero præterea hæc ad istud primum Ju-
 ris naturalis axioma: *quod tibi non vis fieri,
 alteri ne feceris*, quod eleganter explicatur à
 Theophylacto (u) σύντομον δείκνυσσι εἰς ἀρετὴν ὁδὸν.
 οἱ γὰρ ἄνθρωποι οἰκόμενοι κινώπομεν τὸ θεόν, εἰ γὰρ
 δέλοις ἐυεργετήσαι, ἐυεργέτες, εἰ δέλοις ἀγαπήσαι
 ἀγαπᾶτε τὸν ἰσχυρὸν, ἀγαπᾶτε, εἰ τὸν ἰσχυρὸν, εἰ γὰρ ὁ νόμος
 τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ Περσῆται ἐκείνα, λέγουσιν, ἀλλ' ὁ φυσικὸς
 νόμος ἡμῶν δὲ τὴν ἀλήθειαν, Brevem (Christus sc.)

(u) Co. Matthæi 7, 12.

ad virtutem viam ostendit. Ex nobis enim scimus quid facto sit opus. Nam si vis beneficia accipere, benefac, si vis diligi ab inimico, dilige etiam inimicos. Item lex DEI & Propheta illa dicunt, quæ & naturalis Lex præcipit. Cumq; ex eo quod mas & femina sint una caro, mas obligetur quoad sui corporis potestatem faciendam uxori sicut uxor marito, hinc sicut maritus jure naturali vult mulierem sui corporis potestatem sibi soli, non alteri facere; ita jure idem potest uxor postulare, & ni fiat, de injuria illata jure queri. Idem quoad alias quæstiones controversas ostendi posset, si prolixi esse vellemus.

§. 19. Sic etiam, quid per jus Nature ipsi sibi homo debeat, si cognoscere animus nobis est. Considerabitur, vel quisquid sibi debeat, absolute qua homo est propter se, vel quid in ordine ad alios sibi præstare teneatur, quæ confundenda non esse existimamus. Ad hoc autem requiritur vera sui, ceu objecti, quod supra cognoscendū esse diximus, notitia. *Ἰὸν γινώσκων ἑυδαίμων Κροῖον κίερατος: Cræse beatum eris, si te cognoveris ipsum,* respondit olim *Apollo Pythium* (x) Cræso. Cum enim à DEO non sit in absoluto hominis arbitrio relictum, quid de seipso statuere velit, etiamsi etiam ut sibi soli, non verò ad socialem cum aliis colendam vitam natus consideretur: Sicut enim exlex ita vivere non posset, sic licet sibi soli viveret, pro absoluto tamen arbitrio de vi-

(x)
Xenoph.
Cyrif. l. 102.

anima & corpore suo ei disponere non
 liceret. Cognoscitur hinc esse officia legis
 naturalis, quæ primario homo sibi propter se,
 secundario autem propter socialitatem debet;
 quibus etiam obligaretur, si vel maximè
 nulla vita foret socialis. Sane si secundum
 Hobbesii (y) hypothesein status hominis natu-
 ralis foret bellum, nec esset animal sociale,
 vitæ tamen suæ, corporis item, & animæ cu-
 ram cum oporteret habere. Ad sic enim spe-
 ctatum etiam hominem pertinet illud La-
 stansij (z), Sicut in hanc vitam non nostra sponte
 venimus, ita rursum ex hoc domicilio corporis, quod
 tuendum nobis assignatum est, eiusdem jussu re-
 cedendum est, qui nos in hoc corpus inluxit, tam-
 que habitaturos, donec jubeat emitti. Inglu-
 vies certè, ebrietas, aliaque in proprium corpus
 scelera commissa, peccata à jure naturali pro-
 hibita forent, licet nulla foret vita socialis.
 Taliaque committens ille homo solitarius
 naturali, & à recta ratione præcepto, contrai-
 ret sui ipsius amoni. Et si verò cum ad so-
 cialitatem homo conditus sit, sui quoque
 curam non possit propter vitam quoque so-
 cialem penitus abjicere, socialitas tamen
 non est ratio ultima & adæquata officio-
 rum, quæ sibi ipsi homo debet.

§. 20. Cum itaque quæ per jus naturæ
 sibi homo debet, congrua sint ejusdem na-
 turæ, requiritur hinc vera sui cognitio. Eodem
 loco, inquit Seneca (a), pane homines, quos in
 numero

(y) de Civ. c. 1

(z) 1. 2. 12

(a) de vit. Beat. c. 8.

numerum pecorum & animalium redegit be-
 natura, & ignoratio sui. Nihil interest & in-
 ter bos & illa. Quoniam illis nulla ratio est,
 his parva, & malo suo, atq; in perversum solers:
 Qui autem verè se norit, is, explicante Cice-
 rone (b), primum aliquid sentiet se habere divi-
 num, ingeniumq; in se suum, sicut simulacrum
 aliquod dedicatum putabit: tantoq; munire Deo-
 rum semper dignum aliquid & faciet & sentiet.
 Qui enim se, suamque naturam, ejusque di-
 gnitatem, animam item suam, ceu partem
 longè nobilissimam, & præ corpore diligen-
 dam, statum etiam & conditionem, rectè co-
 gnoscit, is accedente judicio intellectus lu-
 mine principiorum J. N. pratico illumi-
 nati, habituque prudentiæ, variarumque
 rerum usu, & prudenti experientia perfecti,
 quid sibi debeat, facilè deprehendet. Ele-
 gantur rursus Cicero (c), si simul, inquit, atq;
 ortus esset, se quisque cognosceret, judicareque
 posset, qua vi & totius esset natura, & partium sin-
 gularum; continuo videret, quid esset hoc quod
 querimus, omnium rerum, quas expetimus, sum-
 mum & ultimum: nec ulla in re peccare posset,
 ut proinde jure Gregor. Nazianz. (d), dixe-
 rit, οὐσίαν εἶναι, ἧν τὸ θεῶν πρόσωπον, qui etiam
 hanc sui ipsius ab homine instituendam co-
 gnitionem, hoc involvere docet (e), quod
 simus imago DEI.

(b)
 1. de Legg.

(c)
 5. de Fin.

(d)
 Orat. 26.
 f. 456.

(e)
 f. 95.

§. 21. Adjuvat ad cognoscenda J. N. offi-
 cia, quæ sibi ipsi homo debet, admirabilis
 ille

Ille amor quo quis seipsum prosequitur, non qui-
 dem quatenus ad *prima natura* præcise refer-
 tur, & purè naturalis est, quo quanquam se-
 cundum *Platonem*, (f) qui locum hunc quæ
 sunt officia hominis erga seipsum elegan- s. de Leg.
 ter tractat, *etiam φίλον αὐτῶ πᾶς ἄνθρωπος* 1. 603.
quoniam amicus sibi quisque naturâ sit, idem ta-
 men docet, *quomodo vinitus in se amor omnium*
peccatorum omnibus semper causa sit; sed qua-
 tenus à recta ratione, quæ honestatis & a-
 nimi potioram curam habet, veramque sui
 boni notitiam homini suppeditat, dirigitur
 & perficitur. Hæc enim *φιλανθία* hominem
 non sibi ut *animal*, id quod naturalis ille sui
 amor facit, sed ut *hominem* commendat, eam
 eruditè hoc, & alia Philautiæ naturalis &
 rectæ discrimina disputat doctiss. *Thomasius*
 (g); Nec aliter possumus. *Ἐδὲν γὰρ ποτε πλε-* (g)
ἰαυτῆ αἴμα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐντρέθει ἐγὼ δὴλ' ἔσται Exerce
πλεῶν, νεκρὸς enim unquam suam ipsius carnem odio Philau. c. 3.
habuit; sed nutrit & fovet eam, ut *Paulus* (h) lo- (h)
 quitur. Quæcunque ergo odium aliquod Eph. 5. 29.
 hominis erga seipsum inferre recta ratio di-
 scit, jure naturali rectè prohibita censetur.
 Sic cum sui omnem planè abjicere cu-
 ram, vel natalium splendorem, aliaque for-
 tantæ & naturæ bonæ negligere, vel intem-
 perantia cibi, potus, veneris, corpus suum
 petulanter affligere, seipsum denique inter-
 ficere, ex odio proficiscatur summo erga se-
 ipsum, rectè jure naturali hæc prohiberi;
 contrariaq; officia præcipi colligitur. §. 22.

§. 22. Ex hoc verò quando de *Philantia* vestis loquimur, per se patet, in illis quæ ex jure naturali sibi homo debet definiendis, non nisi ordinatum suiipsius amorem locum habere posse, ita ut ante omnia DEUM, dein nosmet ipsos, idque hoc ordine, ut animam ceu potiorem partem corpore magis nobis diligendam, & ejus bona cæteris quoque præferenda esse censeamus; tum proximum ceu sanguine nobis junctum diligamus. Ordinem hunc etiam *Plato* (i) commendat, eundemque negligi non posse dicimus, si quid jure naturali nobis debeamus, investigamus; cum quæcunque alias absolute hominem sibi debere videti alicui possit, ex hoc quod Deus super omnia sit diligendus, & amorem sui amori quo DEUM prosequimur cedere oporteat, eodem jure verè prohibita sint. Custodia sui est jure naturali præcepta, at eandem sic instituere, ut amori suæ vitæ postponat quis dilectionem DEI, legi huic penitus adversatur, cum ne seipsum quis diligere debeat nisi propter DEUM, cum qua dilectione DEI, si non stare possint officia quæ alias sibi homo debet, tum ne quidem pro officiis ex jure naturali sibi debitis, haberi illa par est.

§. 23. Cum autem rectus sui & à ratione recta directus amor complectatur sic hominem, ut homo sicut seipsum diligit, vitam

6.

(i)
§. de Leg. I.
104. seq.

se, animam & corpus, & exhinc sibi parti-
 busq; suis ea se debere cognoscit, quæ ad il-
 larum conservationem & perfectionem fa-
 ciunt, ita idem amor naturaliter fertur in
 omnia, quæ quacunque ratione sua esse, &
 ad se pertinere credit. Oriuntur hinc of-
 ficia quæ homo sibi se debere intelligit di-
 versoriam intuitu bonorum quæ habet,
 quæque ipsius animam, corpus, statum, &
 conditionem in qua vivit perficiunt. In-
 genio quando pollet, doctrina, & artibus a-
 nimus imbuti debet, noticia item virtutum
 & amore honesti, ne bruti instar, vel brute
 pejor homo vivat. Valido quando gaudet
 corpore, laboribus honestis, licita recreatio-
 ne, temperanti cibi potusque usu valetudo
 conservanda est, ne vel otio corpus torpe-
 scat, vel intemptivo etiam labore & intem-
 peranti vita affligatur. Formæ corporis præ-
 stantia non ad libidinem alios invitabit;
 nam secundum Clem. Alexandr. (k) ἄνδρος τῆς
 ὑψηλῆς εὐδαιμονίας, τὸ πρῶτον ἡ μὲν γὰρ, ἄνδρος τῆς
 σωματικῆς ἐπιζητεῖται. τὸ δὲ δεύτερον, οὐκ ἔστιν ἡ
 εὐδαιμονία, ἀλλὰ τὸ εὐδαιμονοῦν πρὸς τὴν ὑψηλὴν, *sanita-
 tis liberalis flos est pulchritudo: sanitas enim intus
 operatur, exterius autem efflorescens pulchritudo
 bonam colorem manifestum ostendit; unde vitæ
 castimonia & temperantia, ne quis in sei-
 plum sit iniquus, hanc conservandam esse
 lex naturæ dicitur, ut sit μελέων ἀρετῆς
 αἰὲς, καὶ ὁμοῖον ἀεικαίμων ἄλλως ἀγαθόν, *san-
 itas**

(k) Pædag. 3. iii.
 f. 249.

(1)
Dissert. 9.

*hinc flos virtutis, & majoris quae pulchritudinis
 praediam, ut disputat Maximus Tyrus (l. 1. c. 10).
 si quis claro natus est loco, si in dignitate
 constitutus vivit, ingentibus etiam gaudet
 opibus, & hoc se sibi debere hoc nomine
 credit, ne quid, quod natalium splendore,
 vel munere suo indignum, sit committat. ne
 famae, existimationisque suae jacturam fa-
 ciat. Non Euclio erit, sed divitiis utetur
 probe, iuste, ceu instrumentis vivendi; com-
 parabit sibi ea, quibus ad bene vivendum
 opus habet, injurios alias in seipsum fu-
 turus, si penuria, indigentia & curis, quibus
 liber esse potest, seipsum conficere ve-
 lit, quorum officiorum exercitiis feliciter
 succedet, si intellectus prudentis, voluntas
 autem virtutibus moribus probe fuerit
 exulta.*

(m)
de Leg. 2.
10. f. 30.

§. 24. Ceterum cum naturae lex non tan-
 tum actum substantiam, sed & circumstan-
 tias respiciat, sic ut ad bonitatem actus
 non sufficiat, ut *solum sic de re honesta, sed et-
 iam cum circumstantiis omnibus ad honestatem
 actus requisitis*, ut docet, *Franciscus Suarez (m)*,
 Lex enim naturae non solum praecipit ipsam
 substantiam actus, & quid fieri debeat, sed
 & quod fieri aliquid debeat à tali persona,
 tali nem tempore, loco, aut in inclinatione,
 tali etiam medio, & ob hunc non alium fi-
 nem; imò contingit haud raro, ut circum-
 stantiae pure tales esse definant, sed rationem
 objecti

Objecti etiam induant: unde uti quis illarum
color sit, quæq; præcise ad moralitatem actus
quoad certam speciem considerati necessa-
rie sunt circumstantiæ, cognosci debet, ita
quæ & quales objectum aliquod vestiant,
si quid circa hanc vel illam rem jus natu-
re definiat cognoscere velimus, obser-
vandum est. Provenit, secundum Philipp. à
SS. Trinitat. (n) actui humano aliqua bonitas vel
malitia moralis, non minus ac ex accidentibus or-
dinis physici provenit substantia intra eundem or-
dinem aliqua bonitas, vel malitia naturalis: Nam
sicut substantia in ordine physico non est omnino
completa & integra per sua essentialia, sed ad
suam integritatem requirit plura accidentia qui-
bus ultimo completur; sic actus humanus non in-
teligitur omnino completus in ordine morali per
sua essentialia, sed ad suum complementum & inte-
gritatem requirit circumstantias, quæ sunt acci-
dentia ordinis morali, quibus ultimo completur.
Num verò ex omnibus & singulis circum-
stantiis actui humano aliqua bonitas & ma-
litia moralis accedat, & quandò speciem
moralem mutant, id quod & scitu & obser-
vatu in cognoscendis illis quæ sunt juris na-
turalis omnino est necessarium, in sequen-
tibus (o) dicetur.

(o)
 in l. Ille.
 Thō. tom.
 2. P. m. 400.

6. 25. In subsidium quoque hic vocan- art. 2.
 da est *statuum* doctrina, in *Rhetoricis* prolixius
 tradita, cum ut de actu aliquo, qualis sit in
 genere morum, rectum feratur iudicium,

N iisdem

isdem argumentorum locis uti liceat, quibus & Oratores utuntur. Nam & in moralibus quaeritur, an aliquid factum sit, an v. c. ab Israelitis Aegypto exeuntibus furtum commissum? vel quo nomine factum aliquod venire debeat, an sc. spolia ista Ebraeorum furta appellari debeant? vel quo jure aliquid fieri possit, & quibus rationibus factum aliquod fundetur; vel denique an factum ali- quod tantum sit, tantumq; moralitatis ha- beat, quantum habere alias dicitur; an ve- ro minus?

§. 26. Non negligenda denique est con- sideratio *status* tam objecti, seu rei circa quam actio aliqua occupatur, quam perso- nae agentis, cum sicut in spatio corpora nat- uralia sunt, agunt, & moventur naturaliter, suamque naturalem habent existentiam, ita in statu quoque res suam *moraalem quasi po- nant existentiam, & actiones suas atq; effectus ex- serant*, uti non malè loquitur Pufendorf. (p). Infert enim status ejusmodi conditionem rei seu objecti, quæ non indifferenter ad- mittit omnes, sed certos tantum circa se, ceu sibi congruos, deposcit actus: Sic enim quæ propria sunt ad suum tantum spectant do- minum, nec ab aliis justè occupari possunt. Infert præterea status talem quoq; personæ conditionem, quam certa quædam *obligatio* ad hos non illos actus exercendos, cum ad- versus se, tum adversus alios in vita socia- li, certa item *jura* comitantur, ad aliquid *juste*

(p)
Elem. I. V. I.
def. 3.

*esse habendam, vel agendum, uti definit Grø-
 tius (9), qua facultate destituitur, qui non
 eodem gaudet jure sic ut licet duo idem fa-
 ciant, idem tamen non sit. Statuum itaque
 inignis cum sit varietas, quam infert diver-
 sitas partim loci & conditionis, in qua quis
 vivit in vita sociali & civili, sic ut alius belli,
 alius pacis status sit, alius sit liber, alius ser-
 vas, alius imperans, alius parens, alius sa-
 cerdos, alius secularis, alius item persona
 publica, alius persona privata &c. partim et-
 iam temporis, in quantum nimirum ex tem-
 pore quoque moralis effectus redundat in il-
 los qui in isto tempore existunt, ita ut alii
 sint seniores, alii juniores &c. patet hinc,
 quod si ad quid homo ex lege naturali tenea-
 tur, quæque sint officia hominis in vita sociali
 & civili secundum jus naturæ, cognoscere ve-
 limus, diligenter quoque considerandum sit, in
 quo quis vivat statu, quæ ite obligatio & ju-
 ra istam statum comitentur, item termini qui
 sint status, quando sc. initium & finem habet.
 Philosophia de statu ejusque diversitate quia
 prolixius tractaverunt Thomafius (7) & Pufen-
 dorffius (8), jure hic sumus breviores.*

(9)
I. B. P. l. 1. 4.

(7)
de Stat Nat-
tur. & Leg.
(8)
Elem. l. V.

§. 27. Quæ cum ita sint, colligitur hinc,
 quod quædam jure naturali præcipiantur
 & prohibeantur *absolute* ex ratione objecti,
 cujus ratio moralis quando intrinsecè
 & simpliciter est immutabilis, ita oriun-
 tur hinc præcepta legis naturalis *absolu-
 ta*, quæ simpliciter & immutabiliter quosa-

vis homines obligant : Ita DEUM odium
 prosequi, ex intrinseca & immutabili hujus
 objecti ratione morali absolutè impium &
 prohibitum est. Alia deinde præcipiuntur,
 atque prohibentur sub certis circumstan-
 tiis, certaue conditione, quæ varia est, vel
 temporis, vel loci, vel personæ, quæ itidem
 varios haud raro sustinet respectus morales,
 vel actus alicujus prævii, quæ, liberè licet
 posita vel sublata, sicut præcepti materia
 mutatur, ita quoque subtracto objecto vires
 præceptum nullas exerit. Exprimit hæc
*Grot. (1) sunt, inquit, & quedam juris naturalis
 non simpliciter, sed pro certo rerum statu.* Bonum
 depositum reddere etsi sit juris naturalis, præ-
 cipitur tamen sub certis tantum circumstan-
 tiis, quibus mutatis, vel aliis supervenien-
 tibus, illud petenti restitui non debet, v. c. fu-
 rioso gladius ; ratio est, quia per tales cir-
 cumstantias aliquid eximitur ab objecto Le-
 gis naturalis, nec ab eadem idem qui prius
 præcipitur actus, cum non sit amplius idem
 per omnia objectum. In se immutabilis ma-
 net lex naturæ, & præcipit immutabiliter,
 idque vel absolutè, vel sub conditione, at in
 objecto ratio moralis nonnunquam est mu-
 tabilis, quæ posita vel subtracta aliquid fit,
 vel desinit esse præceptum lege naturali, vel
 prohibitum. Ita naturam integram ob nudita-
 tem non debet homo pudore suffundi, at po-
 sita rebellionem membrorum in natura cor-
 rupta, eadem jure naturæ tegi debet.

(5)
 I.B.P.l.c.10.

§. 28. Cer-

§. 28. Certos hinc *gradus*, quibus aliquid *juri naturalis* esse dici debeat, dari docuerunt *Moralium Magistri*. Eorum quæ sunt de jure naturali *Ludovic. Molin.* (u) tres *gradus* ponit. *Primus* est eorum, quæ ita intrinsecè & absolute bona & mala sunt, ut quod sic malum est, nulla circumstantia possit fieri licitum, quale est blasphemia divini nominis. Sicut enim nulla efficere scit circumstantia, quo minus Deus sit Deus, & sic circa DEUM nulla contingere potest mutatio; ita quoque nunquam non odium DEI, vel blasphemia est mala. Deinde dantur quæ sub certa ratione formali, quamdiu talis manet, intrinsecè sunt bona & mala, accedente tamen aliqua circumstantia, quæ prius aberat, sicut respectus objecti mutatur, ita hoc ipso liberatur à ratione ista formali, sub qua intrinsecè malum quid fuerat. Rem alienam invito domino furto auferre in se malum est; at quando DEUS jure Dominii supremi, quo bona transferre potest prout vult, eaque alii possessori, ut illa occupet, permittere, sicut hoc facto bona aliena eximuntur à ratione formali furti, circa ea committendi ab eo, qui DEO tanquam supremo Domino ea occupari jubente occupat, ita quoque licitè possidentur. Deniq; dantur quæ per se, præcisa hac vel illa circumstantia sunt de jure naturali, adveniente tamen eadem talia esse non solum desinunt, sed nonnunquam red-

(u)
de I. & l. t. 6.
f. 1711.

duntur contra jus naturale, *est ratio ista formalis maneat, nec pereat*, v. c. bonum depositum est petenti reddendum, at quando magistratus ex causa id prohibet, etsi bonum depositum sit & maneat, non tamen reddi debet. Nec penitus hoc negligendum est discrimen, diligenti enim cum opus sit interpretatione, qua qualia sint legis naturalis praecepta, quomodo obligent, & quo sensu objectum, circa quod feruntur, respiciant cognoscitur, omnino illud observari debet, non omnia quae sunt I. N. eodem se habere modo, & eodem gradu talia esse, ut proinde pronunciaturi, an & quomodo, & quousque aliquid sit I. N. diligenter, ut modo dictum, considerare debeamus circumstantias, & quae sit ratio sub qua alicujus objecti perpendere, & accuratè quae sit habitudo ejus ad legis praecepta, & num materia moralis sit mutabilis, & sic nonnunquam exceptionem à lege naturali admittere possit, an immutabilis, ita ut omnem limitationem & exceptionem à lege, ullo in casu respuat, cognoscere: quo observato etiam non semper opus est, ut quomodo aliquid sit praeceptum vel prohibitum definituri, ad *positivum morale* nos recipiamus. Nec neglexerunt hoc discrimen Patres; unde *Augustin.* (x) etiam circa has quaestiones sibi in certo casu distinguendum esse judicavit inter *regulam & exceptionem à regula*.

(x)
quaest. 61. in
Lev. t. 4
Opp.

§. 29. Quaest.

2. 29. Quanquam verò hoc sic se habeat, ut objectum aliquod liberari queat à ratione ista formali, sub qua intrinsecè malum fuerat, dictu tamen haud raro sæpè planè est difficile & perobscurum, quando in se aliqua talis mutatio contingit, & quæ istius mutationis ratio. Et sicut sæpè numero soli legislatori in certis casibus perplexis notum esse judicatur, an, quando, & cur aliquid liberum censeretur ab ista ratione formali sub qua est peccatum contra legem commissum, ita multò minus ob naturæ nostræ labem & corruptionem dubium est, quin in naturalibus, ubi ratio legis sæpè numero perobscura, si non planè incognita est, præcipuè quoad illa quæ sunt à primis & universalibus regulis remotiora, soli quoque legis naturalis latoſiſſimo, DEO, notum sit, an, & quando, & sub quo respectu, objectum aliquod liberetur à ratione ista formali, sub qua alias intrinsecè malum est. Ita matrimonium inter fratrem & sororem dicimus quidem esse contra Jus naturæ, non tamen hoc matrimonium, ceu à DEO inter liberos Adami probatum, sic comparatum esse dicimus, quasi liberari nequeat à ratione ista formali, sub qua alias intrinsecè, etsi non absolutè, malum est, quanquam quo in casu, & cur mutatio ista contingat, fortè non malo soli Legislatori notum esse docetur. Idem etiam de Polygamia dici poterit, quam

DEUM ob causas tibi notas in Patribus tollerasse dicimus. Quamdiu itaque exceptionem à lege locum non habere posse, vel debere, certo nobis non constat, tamdiu quoniam à nobis nulla fingi debet, quos simplicem legis sensum potius sequi decet, donec alias inde oritura absurditas nos ad exceptionem descendere jubeat. Quomodo verò aliquid à ratione ista formali, sub qua intrinsecè malum alias fuerat, liberari queat, salva immutabili rē boni vel mali moralis, legis item naturalis ratione, in sequentibus explicabitur.

§. 30. Præterea cum Legis naturalis attributum sit EVIDENTIA, quæ ei accidit, quia constat ex principiis primis, universalissimis, indeque illatis conclusionibus evidentissimis, ad cognoscendum num aliquid sit J. N. manifesta potius sequi oportebit principia, quàm obscuras, & longè, imò haud raro aliunde petitas rationes, multumque impeditas & difficiles conclusiones adferre, ceu quibus sæpenumero nil aliud ferè præstat, quam ut obscurum per æquè obscurū probetur. Bene facit, qui de negotio, vel actu aliquo judicaturus, omnia ad communes istas notiones practicas referre studet, & num ibi aliquid subsidii invenire liceat, dispicit; nam licet quid primæ istæ honestorum & turpium discrimen insinuantes regulæ dicant, satis cognoveris, ubi tamen
ad

ad singularia & dubia applicatio illarum fieri debet, satis sæpè numero deprehenditur difficultatis, ut haud raro bonus dormitet Homerus, sicut etiam Hugoni Grotio (y), summo alias his in literis viro, accidit. *Primum* ei quidem cura fuit, ut eorum, quæ ad jus naturæ pertinent, probationes referret ad notiones quasdam tam certas, ut eas nemo negare possit, nisi sibi vim inferat: at quam feliciter se, ei hoc haud raro successerit, eruditissimi quique censores Grotiani de Jure Belli & Pacis operis non semel notarunt: Id quod tamen mirum non est accidisse viro à variis sectariis passim seducto. Quid ergò continget, si evidentioribus principiis relictis obscura sectemur? Ubi tamen sic evidentia quærimus, *cautè versandum* erit, rectè id monente *Frider. Horn.* (z) *ne consuetudinem pro naturali jure accipientes decipiamur.*

(y) Proleg. I.B.

(z) de Civit. p. 199.

(z) art. 6. §. 13.

§. 31. Patet ex hisce, uti supra (e) jam incepimus dicere, quæ causa sit, quod complures circa definienda illa quæ naturaliter sunt honesta & turpia errent, & quæ sint *impedimenta*, illa quæ sunt juris naturalis cognoscendi. *Primo* loco est *humana nostra natura infirmitas*, cujus nos convincit partim intellectus nostri in judicâdo imbecillitas, partim voluntatis nostræ in eligendo pravitas. *Caligant* nimirum oculi nostri, & quanquam lumen aliquod præcticum, lex nimirum naturæ, notitia honestorum & turpium, nobis

N s insit

infit, quando tamen ad speciales descendi-
tur catus, quanta sit intellectus nostri, cur
compluribus sæpè conflictantis dubitatio-
nibus, infirmitas statim deprehenditur. Au-
get eandem prava educatio, & vitiosa con-
suetudo, qua fit, ut dum virtutum loco vi-
tia habentur, intellectus corruptus & per-
verse judicet, & voluntas ad mala assuefa-
cta non nisi prava eligat. Agnoscit hoc

(a)
1. de Leg. P.
161.

(b)
3. qq. Tu-
kul.

Cicero (a), queriturque hoc nomine de de-
pravatione consuetudinum, & opinionum vani-
tate imbecillitatem animorum torquente. Pro-
lixius alibi (b) communem deplorat mise-
riam: Idipsum, inquit, quod, judicat agrosat.
Quod si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam
intueri, & perspicere, eademq; optima duce cur-
sum vite conficere possemus, haud erat sane
quod quisquam rationem ac Doctrinam requi-
reret, nunc parvulos nobis dedit igniculos, quos
celeriter malis moribus, opinionibusq; depravatis sic
restinguimus, ut nusquam natura lumen appareat.
Sunt autem ingenii nostris semina innata vir-
tutum, qua si adolescere liceret, ipsa nos ad bea-
tam vitam natura perduceret, nunc autem simul
atq; editi in lucem, & suscepti sumus, in omni con-
tinuo pravitate, & in summa opinionum perversi-
tate versamur, ut pane cum lacte nutriti erro-
rem suxisse videamur. Pravis si sic opinionibus
ab ineunte ætate animus est occupa-
tus, & prava consuetudine ad mala procli-
vis, quam difficile rectum de bono & malo
mora-

moralis iudicium sit nemo non agnoscit; sint
 unus & alter, ut cum Poeta (c) loquamur.

(c)
 Iuven. Sat.
 14.

— — — quibus arte benigna,
 Et meliore luto finxit praecordia Titan.

§. 32. Magna tamen illis impedimento
 est Falsa ver: & boni species, quae haud raro im-
 ponit. Coniungit hoc priori impedimento
 Seneca (d); Sunt, inquit, propter quae delinqui-
 mus, aut inest animo pravus opinionibus mali-
 tia contracta: aut etiam si falsis non est occupa-
 tus, ad falsa proclivis, & cito S P B C I E,
 quo non oportet, trabente corrumpitur. Ducitur
 hac homo in errorem, sicut viator in de-
 via ab igne fatuo, qui veri luminis speciem
 praebet. Vitia nobis, inquit idem alibi (e), sub
 virtutum nomine obrepunt; severitas sub titulo
 fortitudinis latet; moderatio vocatur igna-
 via: pro cauto timidus accipitur. Idem Gregor.
 Nazianzen. (f) monet: ἡ φάλαξ τῆτο πνευ-
 περιλοσοφίας, ὅτι ἄρα πειρήσαι τὰς ἀρετὰς αἰ-
 μακίαι, καὶ εἰσὶ πᾶσι ἀγχιδύροι, καὶ εὐδὸν ἀλλό τι
 ὄντα ἕτερον νομιθεῖναι τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα πεπαι-
 δευμένοις, non male quidam tradiderunt, virtutē-
 bus finitima, & quodammodo vicina esse vitia,
 nihilq; facilius esse, quam ut ab illis, qui huius-
 modi rerum scientiam non tenent, res quaedam
 aliud esse iudicetur, quam revera sit.

(d)
 Ep. 94.

e) 45.

(f)
 Orat. XX.
 f. 361.

§. 33. Accedunt illi variarum generum va-
 ria leges, instituta, opiniones, & vivendi genera,
 quae si cum reliquis coniunguntur impe-
 dimentis, quin difficilem eorum quæritur
 iuris

juris naturalis haud raro reddant cognitum
 nem, dubium non est: *Pyrrhonij* certè, quia
 tantis difficultatibus doctrina de moribus
 undique premebatur, virtutem *per se* hone-
 stam esse negarunt, ceu ex *Cicerone* (g) aliisq;
 constat. In contrarias enim facile animus
 distrahitur sententias, si illos qui Sapientum
 titulo superbiunt, inter se quoque dissen-
 tire observat, nullibi solidè consistens, si
 solida destituatur, vel ex ingenii imbecilli-
 tate, aliorumq; mediocritate, neglectu, nesciat
 uti manu ductione. Pertinent *huc inveterata*
consuetudines & corrupti seculi mores, qui e-
 normibus etiam flagitiis obtendi solent,
 de quo *Plautus* (b),

(g)
 4. qq. Aca-
 dem.

(b)
 Trinum. 2.
 4. sc. 3.

— nunc MORES, nihil faciunt quod licet,
 nisi quod lubet:
*ambitio jam MORE sancta 'st, libera 'st à legi-
 bus.*

& mox:

MORES leges perduxerunt jam in potestatem
 suam.

Quanquam verò hæc ita se habeant, hæc ta-
 men & alia impedimenta & obstacula felici-
 ter superabuntur, ubi bonæ indoli, animiq;
 præstantiæ, felix cultura accesserit; & natu-
 ræ beneficiis prudentiæ, experienciæ & do-
 ctinæ qua sacræ, qua profanæ, subsidia ad-
 juncta fuerint: sic enim, ut *Poeta* (i) loquitur:

(i)
 Pers. Sat. 5.

— — Veri speciem dignoscere calles,
 ne qua sub arato mendosum simias aurum.

quæq;

quæ sequenda forens aut qua fugienda vicissim.

§. 34. Longè accuratius & explicatius secundum sublimiorem Christianorum disciplinam hæc de impedimentis prudentia naturalis, & quibus illa removeri queant mediis Philosophia traditur. Nimirum sicut illa nativa nostræ mentis cæcitas, ceu labes quædam originalis in parentibus primis contracta, in spiritualibus hominem qua spiritualis esse & salvari debet concernit, nos penitus cæcos reddidit; ita rationis lumen relictum, ad hominem qua civilem & socialem vitam agere debet pertinens, admodum experimur tenne ob profundissimam totius nostræ naturæ & omnium animæ facultatum corruptionem, quæ nobis ob istam labem & morbum originalem, cujus vim etiam scintillæ istæ practicæ residuæ senserunt, accidit. Unde fit, ut homines sibi relictæ ambulent, ἐν μαλαίωσιν τῆ νοῦς αὐτῶν, ἰσκόπομένοι τῆ διανοίᾳ, ita ut in illis sit, ἄγνοια & πώρωσις τῆς καρδίας αὐτῶν, sicut communem hanc calamitatem deplorat Paulus (k). Ex eadem massa coagmentati sumus, ait Gregor. Nazianz. (l) οὐ γὰρ δὲ ἄλλῃ ἄλλω ὑπεραπέσεν θεοβίβληται, utcumque alius alio speciosiore larvam præferat. Omnes enim habemus πρώτους ἢ γενεῶν ἢ φύσεως ἰσχύας, καὶ ἂν θεὸν ὁμιλώσκομεν, ἀπειθείας, primas impulsiones & motus ex generatione, per quos DEVM non cognoscimus, impietates, ut loquitur Clemens Alexandrin. (m) Nota sunt

(k) Eph. 4. 17.
(l) f. 135.

(m) 3. Strō. f. 469.

(n)
2. de Vocat.
Gen. 3.

sunt B. Ambrosii (n) verba: incolumitatem vitia-
tura pravaricatione primi parentis amissimus & co-
nitate ignorantia & difficultas, cura inuiles, illicita
cupiditates, sacrilegi errores, timor varius, amor
noxius, iniusta gaudia, penitenda consilia, & non minor
miseriarum multitudo, quam criminum.

(o)
tract. 55. in
Ioh.

§. 35. Accedit malitia satanae, qui pravis
cogitationibus menti immixtis tentat & ad
peccatum sollicitat, falsisque imaginibus
mente impragnata inebriatos sensus quasi
soporat. Spiritualem suggestio non fit per au-
rem, inquit Augustin. (o) sed per cogitationem,
ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter. Hic
est pravus ille Genius, cujus malitiam &
seductionem Genitiles etiam sentierunt, etsi
à quo, vel quali generis humani hoste istas
plagas acciperent, ignorarint. Sic enim
apud Homerum (p) Æolus & convivantes ad
Ulysses, tempestate rursus ad Æoliam in-
sulam delatum:

(p)
I. 10. Odyss.
p. m. 283.

τίς τοι κακὸς ἔρχεται δαίμων;
quis tibi malus ingruit demon.

(q)
Odyss. 11.
p. 315.

Apud eundem (q) Elpenor:

ἀσὶ με δαίμων ἔειπεν κακὸν,
lesit me demonis malum fatum,

(r)
Collat. 7. c.
10. f. m. 1056

queritur. Variæ autem viæ sunt, quibus ho-
minem tentare & decipere ei non est diffi-
cile. Non mirum est dicit, hinc Serenus a-
pud Castian. (r) posse spiritum insensibiliter
conjugari, & occultam suadendi vim ad ea, qua
libita fuerint, exercere. Est enim inter eos &
sicut

ficat inter homines, quædam substantia familiaritate atq; cognatio. Graviter quo pacto animæ mala suggerat hic *κακοδαιμων* explicat **B. Cyprian.** (s) *Offers, inquit, oculis formas illicites, & faciles voluptates, ut visu destruat castitatem. aures per canoram musicam tentat, ut soni dulcioris auditu solvat & molliat Christianum vigorem. & mox: ut fraudatorem faciat, lucra opponis injusta, ut animum pecunia capiat, ingratæ perniciose compendia: ostentat falsa, ut vera succipiat.* Ita nimirum sensus tam internos quam externos variè fascinat, falsa representando, vera removendo, intellectum obtenebrando, & per intellectum voluntati postmodum imponendo. Malis his accedunt illa supra explicata, nec gentilibus penitus incognita, Christianis autem melius explicata, impedimenta.

(s)
Serm. 2. de
Zelo & liv.

§. 36. Subministrat contra hæc, & sola subministrare potest Christiana disciplina remedia, inter quæ eminet *scriptura sacra*: quæ *sapientem simplicem reddit* (r), quæ inspirata *ad correctionem & institutionem* dicitur **Pau-** (r)
lo (u), quæque perfecta morum regula est. **Pfal. 19.**
Occurrunt hic *dicitur & facta*, ex quibus cognosci potest, quid sit *ius naturalis*. (s)
2. Cor. 3.
Præceptis enim *ius naturæ* in scripturis perscriptum, & explicatum, illustratumque extat, eruendum è *Prophetis, Christi & Apostolorum commentariis*, quorum omnium (x)
tom. IV.
summa in *Decalogo* continetur. Elegans est **h. 381.**

Theodorici (x) locus: *ὁ θεὸς ἡμῶν ἐστὶν ἡμετέρος*

φίλοι παιδύματα, ἀλλὰ τῆς φύσεως νόμων ἀνα-
 μνησκει, καὶ ἀ δίοδοιρον ὀχρόν. *§* τὴν τῆς ἀν-
 θρώπων ρησίνων τῆς φύσεως χάμματα, ταῦτα ὁ τῆ
 φύσεως ποιητὴς *§* τῆς δικαίων ἀναχάφει κηρύτων
*divina lex non novas traditiones affert, sed naturae
 leges in memoriam revocat, & natura scripturas,
 quas temporis diuturnitas hominum negligentia
 corruptis, natura conditor per praecones suos rescri-
 bit.* Ex eodem verbo ipse DEUS cognosci-
 tur, qui cum velit, *ut sancti simus, quem admo-
 dum ipse sanctus est,* cujus etiam sanctitatis in
 nobis resplendentis radii sunt νόματα ista
 naturalia practica in nobis residua, dici sane
 non potest, quam sancta vera DEI ejusdemq;
 attributorum cognitio nobis praecpta sub-
 ministret, & ea quae sunt J.N. doceat, ceu ali-
 bi ostenditur.

§. 37. Exemplis etiam script. sacrae,
 quid jure naturali prohibitum sit, dum men-
 tionē faciunt poenarum, quas illi qui in jus
 naturae impeerunt, dederunt. Ubi enim
 nulla lex, ibi nulla quoq; praevicatio, hae
 ubi non datur, ibi nec poena; quare cum &
 gentiles legantur supremo judici & legisla-
 tori gravissimas dedisse poenas, virtutes qua-
 rum sceleratam transgressionē gravissime lu-
 erūt, à lege naturali praecptas fuisse recte in-
 fertur. Nec aliter etiam Gentiū doctor *Paulus*
 (1) contra Gentes disputans progreditur, id
 quod ex divinis praecptis à *Moyse* (2) propo-
 sitis colligitur, nec abhorrent à Philosophia
 hac Christiana viri oris politicissimi *Hugo de*
Roy (a) & B. noster *Bae. lemy* (b), aliiq; *§. 38.*

y) Rom. 1.
 z) Levit. 18.
 a) de eo
 quod iust.
 p. m. 44. seq.
 b) in Grot.
 p. 163. seqq.

§. 38. Ut *praecepta Noachica* vulgo dicta
 de quibus *Cicero* (c) *Seldenus* (d). & *Gilbert. Ge-*
nebrardus, (e) huc referamus, seu normam co-
 gnoscendi ea quae sunt juris naturalis, o-
 pus non est, non eo tantum nomine, quod
 fides vacillet historica, sed & quod non
 sint prima principia practica, sed con-
 clusiones potius ex regulis universaliori-
 bus & prioribus deductae, longè etiam in-
 sufficientia, quam ut exinde omnia offi-
 cia Juris Naturalis, quae homo DEO, sibi
 ipse, & aliis debet, elici queant, imo non mo-
 re naturalia, sed & ceremonialia inculcent.
 Septimum enim quod numeratur, *כֹּחַ לֶחֶם*
וְכֹחַ יַיִן de membro animalis viventi non com-
 edendo, ex *Mosis* (f) licet Historia Noachica
 petitur sit, ibique explicato divino inter-
 dicto, *לֹא תֵאָכְלוּ בְּחַיָּוִת עֵשׂוֹרָה בְּדָמָהּ* carnem in
 anima ejus, sanguine ipsius non comedetis, funde-
 tur: revera tamen ceremoniale non morale
 esse, notarunt Interpretes (g). Respiciebat ni-
 mirum sacrificium Christi, sanguinem pro
 nobis effusuri, ut scilicet in honorem ac re-
 verentiam divini hujus sanguinis abstinere-
 tur à sanguine. Licetque hæc abstinencia
 à *Græcis* adhuc observetur, *Muhammedanis* et-
 iam ne sanguine vescantur interdictum sit, ce-
 ste *Elmacino* (h) Judæico tamen ritu, hoc fieri
 rectius, quam juris naturalis id esse dicitur.
 Alia autem vestigia decalogi, & sic juris quo-
 que naturalis ante *Mosen* observati, legisque
 hujus

(c)
de Rep. Lib.
1. p. 4. & p.
272.

(d)
de I. N. & G.
(e)
Chrono-
graph. l. 1.

(f)
Genes. 9. 4.

(g)
Calov. Cō.
hal. p. 79.

(h)
Hotting. H.
ori. p. 110.
469.

o

hujus præceos institutz, ex patribus deprehendit *Tertullianus* (i), ex recentioribus *Gerbardus* (k), qui consulendis

(i) adverb. Iud. E. m. 120.

(k) c. III. Loc. §. 16. seqq.

(l) de Iur. N. & G. 1. 6.

(m) de I N & G. 2. 3. 7.

(n) Comm. in Grot. p. 101.

(o) de Civ. c. 2.

(p) disquis. de Legg. Nat.

§. 39. Ex *Gentium Consensu* quomodo, quid juris naturalis sit, colligi queat, disquiritur.

Movent hic difficultates *Seld.* (l) & qui eum sequitur *Pufendorf.* (m) quibus cum à *B. Borello* (n) sit satisfactum, nihil addimus. Noctua

Malmesburiensis (o) *Thomas Hobbes*, quem *Richard. Cumberland.* (p) ceu *omnis impietatis, injustitiae, nequitiae & discordiae* doctorem scripto

Londini edito accusare non dubitavit, negat id esse juris naturalis *de quo homines consentiunt.* *Ceterum*, inquit, *si quis quid factum dicat contra legem naturalem, ex eo probat*

aliud, quod contra consensum factum sit omnium, vel sapientissimarum, vel eruditissimarum gentium.

Qui autem de sapientia, eruditione & moribus, omnium gentium judicabit, id minime docet. Sed

rectæ rationis dictamina qui præ aliis gentibus populi observant, quin præ aliis quoque

moratiores sint, dubium non est. Unde sicut quilibet homo hoc in se cognoscere

potest, num secundum rectam rationem suam vivat, bonaque quæ videt probatque

sequatur, ita quoque iisdem iudiciis, qui præ aliis sint moratiores populi, indagare licet. Nec solidiora sunt, quæ in *Hobbeso*

sequuntur. *Alius*, inquit, *quod factum sit contra consensum totius generis humani. Quæ definitio nullo modo recipienda est, alioquin enim impossibilis*

esset.

se nunquam, exceptis infantibus, & mente captis,
contra ratem legem peccare. Nam voce illa genus
humanum comprehendunt verè omnes homines
ratione actu usentes. Illi igitur contra eam vel non
faciunt, vel faciunt non consentientes, ideoq; excu-
sandi sunt. Sed vanæ sunt argutiæ! nam non
de consensu totius generis humani quocunq; mo-
do considerati, vel de hominibus ratione actu
quocunq; modo, sed rectè usentibus, & de ho-
rum consensu quæstio est, quando, quomo-
do aliquid juris naturalis esse constet, disqui-
ritur. quid enim nobis cum his, quibus quæ-
morbido distortoque sunt animo, aliter vi-
detur. Placeant sibi in suis deliriis Phrenea-
tici, rideantque alios, nam sanorum con-
sensus pro mente captis illos habentium in-
super penitus habendus? Næc sequitur O-
mnes consentiant hoc esse faciendum. E. non con-
tra faciunt. Nam video meliora probos, dece-
riora sequor, queritur Medea apud Ovid. (9) & Metam. 7. 1.
unde conscientie vultus, nisi à peccato
proæreticè, reclamante interno Pædagogò,
commisso? Infirmata itidem est hæc sequela:
Faciunt hoc non consentientes, E. excusandi sunt
non enim liber penitus est hic consensus ho-
minum, ex quo probabiliter infertur aliquid
esse juris naturalis, sed effectus obligatio-
nis, ex cujus sensu, legis item cognitione,
& conscientie dictamine, illi qui rationi vo-
cum relinquunt, circa ea quæ sunt jura
communia, consentiunt. Quod verò iniquum
esse, credit, natura leges ab eorum consensu reci-

(9)

peres

perere, qui eos violant sapientius quam observant, nobis non idem videtur. Nam aliud est cognitio, aliud observatio legis. Sicut enim quænam civitatis lex sit, etiam haberi potest ex civium consensu, etsi multi contra eandem peccent, ita & ex consensu eorum naturæ lex cognosci potest, qui illam transgrediuntur. Quando autem homines eadem in alio damnant, in seipsis probant; contra publicè laudant; quod secreto spernunt, ut Hobbes loquitur, tum hoc ipso tacitè probant, invidiam etiam, ea quæ sunt juris naturalis. Non enim finitur quis ignorare legem naturæ, dum id quod facit, non vult pati, uti loquitur Augustinus, qui & alibi (r), *furtum certe, inquit, punit lex Tua Domine, & lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur aequo animo, furem patitur. Quod verò consuetudine audiendi, non propria speculatione sententiam ferant, conscientiamq. odio, metu, spe, amore, vel aliqua alia animi perturbatione magis, quam ratione, id semper fieri falsum est. Et sit consuetudinis: non tamen merè, etiam rationis simul, & conscientiæ nunquam otiosas dicantur, moris item recti, & ex conscientiæ obligatione profecti erit. Quando autem non raro totos populos summo consensu & contentione ea agere affirmat, quæ scriptores isti contra legem esse naturalem libensissime contententur, dudum pro nobis respondit Theodoretus (s). Natura, inquit, hanc mortalibus legem*

(r)
l. 2. Conf.
c. 4.

(s)
l. IV. Opp.
l. m. 319.

gem possit, ut filij parentibus illatam injuriam
 vindicent, & servi dominorum causam asserant,
 & cum civitates ab hostibus oppugnantur, cives
 patria periculis sese opponant. mox vero. Καὶ μὴ
 μοῖσι περὶ τοῦ ἀπληγίτου, ἢ τῆς ἐπιλόγου καὶ ἡ-
 γορίης, τῆς παραλοίας, καὶ μαστίγης, καὶ αὐδότης,
 καὶ τυραννὸς οἷε μῆτιν ἀφαιρῶν, ἐπεὶ γὰρ τῶν τῆ νό-
 μου ἐπιλόγου λόγου, ἐκείνους δὲ ἀχαιεύς, καὶ πα-
 τέρης ἀποσπάρτης εἰδόμενος πένυσι δὲ καὶ δικῆς
 ἢ τολμημάτων ἀξίως. nec est quod hic mihi mox
 quippiam obstrepas, & parricidas, mastigias, prodi-
 ceteres, atq; tyrannos objiciens, sermanem mendacij
 arguas. De justis enim & legum cultoribus vo-
 bis sermo est: alteras vero illas & ingratos & trans-
 gressores nominare consuevimus, qui pœnas quoq;
 sua facinoribus dignas persolvunt. Barbaræ istæ
 præterea gentes, & homines immotiores,
 in conclusionibus, & principiorum univer-
 saliam applicatione errant potius, quam in
 principiis, in præceptis legis naturalis potius
 hypotheticis, quam absolutis, ut proin mo-
 rum diversitas conclusionum potius diver-
 sitatem, vitiosamq; principiorum applicatio-
 nem, quam eorundem negationem haud ra-
 or inferat. Quicquid vero sit, sicut ex eorum
 judicium de coloribus non attendimus, il-
 los autem qui visus gaudent usu libenter ju-
 dicare audimus, ita qui secundum rationis
 dictamina, non qui contra brutorum instar
 cauteriatam habentes conscientiam vivunt,
 admittendi sunt ad ferendum de moribus
 judicium.

ARTICULUS VII.

De eo

*Quod hominem ex natura sua
conditione decet.*

§ 1.

QUO pacto, & quibus subsidiis, ea que sunt juris naturalis cognoscere possimus, satis quidem prolixè diximus. Cum vero illa sic etiam comparata sint, ut naturæ nostræ humanæ maximè conveniant, ex cognitione illius quoque, quod *hominem ex natura sua conditione decet*, quomodo ea que sunt legis naturalis nobis innotescere possint, dispiciemus. Vero enim illæ sunt juris hujus sanctiones, que naturæ hominis congruunt. τὸ ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο δίκαιον ἢ τὸ πικρὸν, ἀλλὰ τὸ πικρὸν ἵνα πικρὸν ἴσθαι, lex divina, qualis etiam est lex naturæ, regulam iustitiae, non fortunæ, sed naturæ congruantiam facit, secundum Philonem (a). Cumque prudentia legislativa in ferendis legibus id attendere soleat, ut leges accommodatæ ad genium & indolem illorum, ad quos pertinent, ferantur; quia moribus & genio distincti populi, nisi servitæ cogantur, iisdem planè legibus civilibus malè gubernantur, cum non ad Germanos quadrent leges, que vel Moschis, vel Turcis, apud quos imperia Principum sunt absoluta; præscribuntur.

(a)
de LL. spec.

Bonè

Bene Plato (b) ἔτι διαγορεύει, ἰσχυρῶς ἐπινοήσας (b)
εἶναι γὰρ οὐκ ἴσους ταῖς πόλεσιν, ἐν πάσει τῇ de Leg. 9.

καὶ μητρός χάριτος φιλοῦντων τὴν γαίαν ἢν ἔχοντες 1.654.
θεμελιώδεις τὰ γράμματα. ἢ κατὰ πῆγανον γὰρ δε-
σπότης, τὰς αὐτὰς γὰρ ἀπολλύσασθαι, γράσαντα ἐν
τοίχοις, ἀπιδάξασθαι, h. e. interpretate Filino: sic
leges conscribantur civitatibus, ut patri matrisque
personam lator legum penitus gerat: scriptaque, cha-
rictatis prudentiæ, virtutem habeant potius, quam
domini tyranniæ, imperium minitantis tantum &
describentis, rationem vero nullam penitus assignā-
tis. Ex Pythagorica ita scribit Archytas: (c) δὲ ἢ πρ-

τὴν χάριν γὰρ ποτὶ πῶς ὑποβλέπειν τὴν νό (c)
μον. ἔτι δὲ γὰρ τὴν αὐτὴν καρπὸν, ἔτι ψυχὰ ἀνθρώ- de Leg.
πων τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἔχει δέξασθαι δύναται, lex & iust.
sum regionis, tum locorum rationem habere de-
bet. Neq; enim terra ipsos eandem fructus, neque
animus hominum ipsam eandemq; virtutem susci-
pere potest. Legem ita quoque naturæ humanæ
convenientiam supremam & sapientissimum
Legislatorem dedisse certum est, ut proinde,
quæ, qualisve illa sit ex cognitione illorum,
quæ humanæ naturæ congruæ dici debent,
hand difficulter cognosci possit, quemad-
modum & Cicero (d) à natura stirpem juris re- (d)
petendam censuit. 1. de Leg.

§. 2. Rationalis & socialis hominis est na-
tura; Rationalis est à Ratione, quæ μᾶλλον (e)
ἀδρανῶς, ut loquitur Gregor. Nazianz. (e) à Orat. 57
qua unice ad virtutem aptus est, & ob quam 1.740.
eidem cum DEO cognationem quandam & simi-

studium intercedere etiam gentiles docuerunt. Mens DEUS est, & mente quoque homo à DEO ad sui imaginem initio rerum creatus, in hac quoque reliquias ejusdem: quas ita vocamus, conservat: vi rationis etiam intelligere & dijudicare potest uti alia; ita quoque iusta & sancta, honesta item à turpibus discernere, eaque quæ sibi convenientia videntur libere appetere, honestè etiam vivere, & ad divinam sanctitatem se conformare: τὸ δὲ ἀνθρώπου γένος ἢ μέγρον μετέχει τῷ θεῷ ἢ ἡμῶν γένειον ζῶον, ἢ μάλιστα πάντων, hominum genus aut unum ex omnibus animalibus nobis cognitum divinitatem particeps esse, aut omnium maxime, dixit hinc Aristoteles (f) & Cicero (g) ratione, ait, non præstant bellum, per quam conjectura valeamus, argumentamur, resellimus, differimus, conficimus aliquid, concludimus. Hæc etiam, eodem judicè, (b) bene adhibita cernit quid optimum. Et ob hanc naturæ suæ rationalitatem homo cum sit agens morale, actionibus etiam ejus humanis non potest non inesse aliqua moralitas.

§. 3. Ratio hæc homini propria non cadit in bestias, quibus intellectum sacra Scriptura denogat (i), quibus etiam nulla voluntatis libertas competit: jam verò αἱ μετὰ λόγον δυνάμεις πᾶσι ἢ ἐν ἑαυτοῖς αἱ αὐταὶ αἱ ὁμοιογενεῖς, μία ἐνός = potentia cum ratione, omnes eadem contrarium sunt: irrationales verò una anima secundum Aristot. (k) Anaxagoras equidem, teste

(f) 12. de Part. Anim. c. 10.

(g) 1. de Leg.

(b) 4. Tuscul.

(i) Psal. 32. 9.

(k) 9. Metaph. 2.

esse eadem, (t) ἢ ἄριστον ἀναρχον τῶν πάντων ζῴων.
 ἀρχὴ ἀλόγητος, ἢ ἀμειψία, ἢ τινιστορ, ἢ ἀπμιωσι-
 πορ, in omnibus intellectum inesse animalibus, &
 magnis & parvis, & honorabilibus & inhonorabi-
 lioribus statuit; quod & aliis etiam tam olim,
 Periphras, (m) qui ex mente Pythagoricorum πᾶ-
 σοι ψυχῶν, ἢ μάλιστα αἰδέσθαι ἢ μὴ εἶναι ἀρχὴν
 esse contēdit; quā hodiē ita visum fuit, qui-
 bus melius sapit Seneca (n) : Ratio perfecta pro-
 prium hominis bonum est; cetera illi cum anima-
 libus satū communia sunt. Unde etiam à bestiis
 actionem propriē dictam proficisci posse
 non concedit Philosophus (o) : ἢ τὸ ἀλόγων ἰ-
 δεῖν ἀρχὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἢ τὸ μὴ ψυχῶν εἶναι ἀρχὴν,
 nullum inanimatum agere dicimus; neq; etiam a-
 nimatum, prater hominem. Causam mox addit
 ἀρχὴ ἢ ἀλόγων καὶ ἀνιδίας καὶ ἐδύλης, πρὸς αἰε-
 σι καὶ ἐλάγη; καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀλόγων τὰ, principium
 actionis tam bona quam mala, est consilium & vo-
 luntatis, & quicquid ad rationem tendit. Partis
 etiam hanc vocari posse Plura negat (p). Lu-
 dunt denique qui religionem bestiis, &
 quidem elephanti tribuunt, quibus sanio-
 ra tradit Lactant, (q) Cui verbum est animal pre-
 ter hominem, quod habet aliquam notitiam DEI,
 saltem enim sapientia instructus est, ut religionem
 solum intelligat. Et haec est hominū atque bruto-
 rum, vel praecipue vel sola distantia, Solertiam
 interim animalium naturalē, quam Pla-
 taribus peculiari libello prosequitur; non
 negamus.

(t) de Anim. c. 2. c. 24.

(m) de Abst. ab Anim. l. 3 n. 1. seqq.

(n) Epit. 76.

(o) 1. M. Moral. c. 12.

(p) Ezech. f. 23.

(q) de Lia Dei c. 7. ad c. 14.

iterea subiectum quoque & conformem
 hunc societatis appetitum esse oportet, ut
 feratur homo in honestum, id minimè
 utile verè esse iudicans, quod est ab ho-
 nestate remotum, ceu eleganter hoc à Ci-
 cero (y) disputatur: à virtute enim & ho-
 nestate quicquid non est profectum, id o-
 mne, etsi nonnunquam aliter appareat, so-
 ciali vitæ inimicum est, cum ipsa virtus per
 se ad socialem vitam tendat, cujus Idem (z)
 proprium hoc esse statuit, *contiliare sibi animos
 hominum, & ad usus suos adjungere.* Hæc
 suum cuique tribui jubet, ne societas solva-
 tur; itemq; perspicit, quid in qualibet re por-
 sonis, actionibusq; sit cõveniens; qui sit vel
 esse debeat in cœtu hominum ordo, quid sit
 quod deceat, in factis dictisque deniq; qui
 sit modus: sine ordine enim nulla multitu-
 dinis consociatio consistere potest, cui hunc
 aded naturalem esse credimus, ut, quanquam
 homo per jacturam concreata perfectionis,
 & contractum morbum originalem, non
 ejusmodi, quali laborat, ferociam induisset,
 sed in statu integro permansisset, idem ta-
 men introducendus fuisset: Hic ordo cum
 ad primum aliquod tendat, quod reliqua ex-
 cipiat, naturaliter in vita sociali hinc nasci-
 tur Imperium, quod vinculum est societatis,
 & primum illud, à quo reliqua in multitu-
 dine, alias inanimata futura, dependent. Vi-
 dit hoc Cicero (x) quare nihil, inquit,

apium
 3. de Leg.

apertum est ad sui conditionemq; natura, quam imperium sine quo nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnium, nec ipse mundus potest. Nam & hic DEO paret. & huic obediunt maria, terrae, & hominum vita jussu suprema legum obtemperat.

§ 5. Facit præterea hoc ad dignitatem hominis non parum, quod ad imaginem DEI primitus fuerit creatus; Etsi verò Christianorum disciplina, quænam genuina ejus fuerit ratio sola explicare possit, intuitu tamen illorum, quæ reliqua manserunt, miserè licet labe originali communi vitiatæ, sublimius quid cæteris animantibus, divinumque animal, imò DEI imaginem, hominem esse, DEUMq; imitari, ei que conformari debere, denique ejusdem finem esse, Judæi, Gentilesque doquerunt.

§ 6. Antequam autem quid ex hac naturæ suæ conditione hominem deceat exponamus, probè illud considerandum, naturali morbo quodam & contagio, ut modo dicere incepimus, totum genus humanum miserè esse corruptum, perversum, totoque naturæ impetu ad turpè potius, quam honestum ferri, rectæq; rationis dictamine neglecto, belluinos potius, quam humanos sequi motus. Quod cum complures non observent, sed naturam hominis, prout post lapsum se habet, h. e. vitiatam, ejusque impetus

petus, consilium agendorum & omittendo-
rum suppeditare, naturæq; lascivientis im-
petum ejus quod jure naturæ liceat, normam
esse ineptiant, mirum non est, illos, quid le-
ge naturali præceptum prohibitumve sit di-
scuros, dū suis sensibus, appetitui prurienti,
& ferocienti, desiderijsq; *faciendi quacunq; &
in quoscunq; liceat, & possidendi, utendi, fruendi o-*
mnibus, quæ velint & possint, (b), auscultari vo-
lunt, periculosa, falsa & impia multa dispu-
tare. Cum enim incautè, & indistinctè de na-
tura hominis loquantur, quasi ea vel plane
non corrupta foret, vel naturalia, quæ sin-
gunt, integra mansissent, & motus pravos
à bonis non distinguant, graves & scædos
inde manare errores necesse est.

§. 7. Quamquam verò per lumen natu-
ræ, sacrarum & divinarum literarum radiis
non illustratum, de *natura humana per labem
originalem contracta corruptione parum constet*,
non tamen propterea, quando, quid homi-
nis naturæ conveniat, quidve lege naturali
liceat, erudere, quid jus denique naturæ no-
bis præcipiat exponere, hominemque ei-
dem subicere velimus, à lepra hac origina-
li, quæ naturam nostram intimè pervasit,
afflictisq; omnibus facultatibus hominem
ad sinceræ pietatis officia penitus ineptum,
ad civilia autem hujus vitæ negotia langui-
dum reddidit, contrariis utrinque motibus
indictis

(d)
Hobbes de
Civ. c. 1.
n. 10.

inditis, abstrahere licet. Nam cum male conati habitus vitiosi homo naturali inclinatione ad turpe abripiatur, non quivis ejus motus, inclinationesve & impetus, juri naturali congruere, vel juris naturalis esse dici debent. Cumque ratio hominis vitio hoc infecta sit originali, hinc & ipsa haud raro circa humana negotia perverse judicat, & ad errorem usque aded prona est, ut se errasse non observet. Statum insuper hominis corruptio hæc naturæ multum immutavit, ita ut si corruptam hanc mortaliū conditionem spectes, nonnulla jure naturali prohibeantur, quæ, si homo non fuisset lapsus, eodem non indigna fuissent. Nuditas sane, quæ, ut supra diximus, hodie homini est pudori, & hoc nomine tegi debet, eidem in paradiso non fuit dedecori, quippe quæ sanctitatis & innocentie erat argumentum. *Nihil enim putabant velandum, quia nihil ducebant refranandum*, dicente Augustin. (c) Necesse proinde est, ut cum alia secundum jus naturale hominis sint officia ante lapsum, & alia quæ ei ided quia lapsus est conveniunt, alia denique quæ utrumque ipsius concernunt statum, eundemque obligant, in explicandis & cognoscendis secundum legem naturalem hominis officia, etiam aliqua ratio ipsius corruptionis habeatur, ne quicquid homini placet, in quod sponte sua inclinatur, & ad quod naturali mo-

tu

(c)
2. de Gen.
ad lit. c. f.

ta abripitur, corruptoque ipsius genio con-
 veniens est, id juris naturalis esse existime-
 mus, cum & id quod malum est, naturæ vi-
 tio concupiscamus. Eleganter Augustin. (d) nos libidinem, inquit, non naturale bonum, sed
 naturale esse malum dicimus. Bene etiam J. Cuius, (e)
 Doctissimus Wesembec (e) Accersamus jus natu- Paratib.
 ræ non ex naturalibus dumtaxat inclinationibus, p. 34
 qua in hac natura depravatione vitiose res sunt,
 supra quam à nostris intelligi potest Iuriscon-
 sultis, ut Ethnicis hominibus, quia non naturam
 quam integram & sanctam putarunt, sed consuetu-
 dine prava homines peccare, & injustos esse arbi-
 trabantur. Quos tamen errare ipse Plato ag-
 noscit, cui (f) homines quævis a iudicis prodeus in Menony
 à deo natura bonos fieri & esse non videtur. Un- f. 20.
 de & Pufendorf. (g) necessarium esse iudicat, ut (e)
 in disciplina juris naturalis homo consideretur, Præfat. de
 prout ipsius natura est corrupta, adeoque prout est Offic. hom.
 animal multis pravis cupidinibus scatenus. & Civ.
 Et enim lex naturæ eadem semper maneat
 mutata tamen hominis conditione, præce-
 pra quoque complura particularia, muta-
 tam istam conditionem respicientia, varia-
 re necesse est; non equidem quasi ipsum jus
 naturæ aliquam experiretur mutationem,
 sed quia ipsam rem, de qua jus naturale ali-
 quid constituit, mutari contingit.

§. 8. Cæterum quamquam quanta qua-
 litive sit Naturæ humanæ corruptio, & unde
 contagio hæc eandem infectarit, ex lumine
 naturæ

(d) Hypognoft.
 (e)
 (f) in Menony
 f. 20.
 (g) Præfat. de
 Offic. hom.
 & Civ.

Natura non constat, tractaturo tamen & in-
 vestigaturo ex ipsa hominis natura, & illi
 quae eidem conveniunt, ea quae sunt juri
 naturalis, vicio verti non debet, quod ho-
 minem consideret, prout ipsius natura est
 corrupta; assumatque hæc ceu hypothesin
 alibi probatam. Nam ut taceam, rectè ali-
 unde ea peti, si domi iste sit defectus, quæ
 certiori & accuratiori rei cognitioni inser-
 viunt; constat sanè inter bonos, quod Gen-
 tiles de morbo, contagione & onere anime
 molesto, facultatumque inferiorum cum
 superioribus pugna, & membrorum rebel-
 lione, conquetti fuerint. Plato certe homi-
 nem, quem (b) diversum quid à corpore, (i-
 749, inquit, ἀνὴρ ἄσῳ σώματι ὅτι οὐδὲν αὐτῷ σῶμα
 ἐστίν, homo ergò à suo corpore aliud est) & non
 aliud esse quam animam contendit, ἢ ψυχὴ
 αὐτῷ σώματι, anima, inquit, οὐδὲν ἄλλο
 ἐστὶν ἢ ἡ ψυχή, non solum (i) negat, sed & vi-
 tio corporis eundem perturbari, quo mi-
 nus veritatem & sapientiam assequatur
 contendit: ὅτι οὐδὲν τὸ σῶμα ἔχουμεν, καὶ εὐμα-
 θυμένην, ἢ ἡμῶν ἢ ψυχῆς μετὰ τῷ τοίωτῳ καλῷ, ἢ με-
 τὰ τῷ κλειώμεθα ἰκανῶς ἢ ὀπδουμένον. μὲντοι καὶ
 ὅτι ἡμῶν ἀπολλοῦσθα παρέχει τὸ σῶμα, quatinus corpus
 habemus, animamq; nostram tanto malo erit admixta
 neque id quod desideramus bene consequemur. Im-
 pedimenta enim penè innumerabilia corpus prabet,
 idem ait (k); qui etiam hominum mentes è
 superis in corpora descendentes amisisse di-

(b)
 Alcib. 2. l. 38

(i)
 Menon. l. 20.

(k)
 Phædon. l. 370.

cit

(f) cognitionem DEI & boni, h. e. *idea*, (1)
 1.7. de Re-
 publi. f. 481:
 tatisque tenebras obrutas esse, in quarum
 discussione, qua non tam amissa recupera-
 tur, quam ignorantia sepulta eruitur sapien-
 tia & prudentia, summum bonum ponere
 non dubitavit. *Cecitatem mentis nostras* (m)
accusat Aristotel. (m) *de corp*, inquit, *ta esse.* *Metas*
philos.
ta esse, ut non sit quae sit, quae non sit, ut non sit.
ta esse, ut non sit, quae sit, quae non sit, ut non sit.
ta esse, ut non sit, quae sit, quae non sit, ut non sit.
 spectationem oculi se habent ad lumen diei, ita
 intellectus anima nostra ad ea qua manifestissima
 continentur sunt. item *Lucret.* (n) (n) l. 2.

Cecae hominum mentes, o peccata caeca!
Tertullianus (o) *ingenium omnium hominum a na-* (o)
tura proclive esse dicit ad libidinem. Ita & *Ci-* *Andr. Act*
cero (p) *animarum imbecillitatem inter cau-* 3. sc. 3.
sas errorum numeratam leges. Hi gentium
Sophi cum quae hominis sint officia tracta-
 turi, eundem ut natura proclivem ad omnia
 generis vitia supponunt, & de malo adja-
 cente, quod senserunt, conqueuntur, quod
 tamen quale & unde esset ignorabant, nobis
 quoque quibus clarior exorta est lux, quin-
 jure hoc observetur, ob causas supra tradi-
 tas, dubium non est.

§. 9. Ut itaque quid natura humana con-
 ventionis sit explicemus, illud certum est, cum
 essentiae rerum sine diversae, & immutabili-
 ter existant id quod per se sunt, non omnia
 sine discrimine, sed quaedam tantum natura
 p homi-

hominis rationali & sociali, eiusque in hoc fundata, qua præ reliquis omnibus animantibus, eminent, dignitati, congrua esse. Quæ admodum enim aliis rebus, v. c. igni, aquæ, vel ex animantium genere, equo, cani, bovi &c. plantis item, nec eadem, nec omnia sunt convenientia, ita quoque nec omnia, nec eadem quæ brutis congruunt, homini, ceu per naturam etiam agenti morali, convenire manifestum est. Naturæ enim rerum sicut ex diversis constant principiis, & sic inter se diversæ sunt, ita non omnia, sed certa tantum illis congrua esse possunt. Amor etiam raptusque similibus, itemque fuga dissimilibus, sicut in *naturalibus* ubique viget, ita quoque in *moralibus* convenientiam & inconvenientiam aliquam dari dubitari nequit: sic ut rationalis hominis natura, quæ qua talis moraliter agit, etiam qua talis alia sponte sua, & naturali inclinatione, ceu sibi per se congrua appetat & elingat, alia ceu sibi inconvenientia aversetur & fugiat. Sicut enim in naturalibus ordinatè omnia se habent, ita ut inter res ipsas aliquis vigeat ordo, qui etiam in illis, quæ istarum naturæ conveniunt, animadvertitur, ita quoque in moralibus, quæ naturaliter sc. talia sunt, se rem habere negari non debet: quanquam enim alias in his, si secundum omnem latitudinem spectentur, multa ex instituto, & mutua conventionem tantum vim quandam mora-

moralē habeant, omnia tamen ex libero
 superioris beneplacito talia esse falsum est.
 Naturam enim & moralia, quorum ratio æquā
 est immutabilis, atque natura rerum? Ju-
 stum sanē & sanctum cum sint de ipsa im-
 mutabili DEI natura, ita quoque quæ in ho-
 mine ad illam divinam rectitudinem ex-
 pressa sunt, per se, non opinione, talia esse
 oportet.

§. 10. Ubicumque itaque nobilior & præ-
 stantior datur natura, conditio, status, & a-
 gentis ratio dignitasque, ibi quoque nobi-
 liora sunt principia, nobilior quoque ibi
 agendi datur ratio; quare & peculiari &
 nobiliori modo se habens convenientia rei
 alicuius seu objecti, & actus cum illo agente
 ibi datur necesse est. Quapropter cum ho-
 mini conveniens id dici debeat, quod eius
 naturæ est congruum, in quantum illa à re-
 liquis differt animalibus, convenientia
 hæc non quovis se habet modo, sed cum
 dignitate quadam est conjuncta, quæ ori-
 tur ex nobilitate agentis, quod ex ratione,
 divina sanctitatis & rectitudinis, & sic etiam
 moralitatis ratio illustrata agit, qua quia
 cognoscere potest, qualis res, objectum, &
 actio circa illud sit, ideo quædam etiam per
 se & secundum suam naturam tali agente
 digna & indigna censeri debent. Cum verò
 dubium non sit, hominem recte de rebus
 judicare posse, & de iisdem illorum naturæ

P a quo-

quoq; congruum ferre iudicium, in super
 & hoc quoq; verum sit, eundem intelligere
 posse, quid sibi, ceu rationali agenti sit con-
 veniens, nisi eū semper decipi dixeris, à quo
 tamen bestiae sunt immunes, quae inter id
 quod suae naturae cōvenit, vel non convenit,
 pro cognitionis suae ratione discrimen face-
 re norunt; imò cum & idem aestimare etiam
 queat, quomodo in vita humana & sociali,
 quam ordinatam esse vult & humanitatis
 & socialitatis ratio, aliquid ad certum effe-
 ctum aestimabilem ponendum valorem que-
 dam sit habitura, & sic humanae naturae
 & societati vel congruum vel disconveniens
 futurum, peculiari propterea & nobiliori
 modo aliquid homini, quam ceteris agentibus,
 convenire necesse est. Praeterea cum ho-
 mo agat ex cognitione per se non aberrante,
 sic eundem agere decet, prout rem cognov-
 it, cum contra cognitionem agere, sit agere
 inordinatè. Unde cum inordinatè agere ho-
 minem non deceat, sequitur quod quaecun-
 que tali modo ab eo committuntur, eodem,
 ceu qui ordinatè agere potest & debet, ut in-
 digna, ita quoq; ei incongrua dici debeant:
 Homini enim ut inordinatè agat conveni-
 re, nemo dicet. Ita Gentilis Doctor Paulus
 Christiani hominis conditionem conside-
 rans, illos qui ex Gentilibus Christianae Pie-
 tati iniciati erant, ad sanctae vitae studium ex-
 citaturus, monet, *ἵνα ἀπολινοῦσθε τὰς κλίσεις
 τοῦ σαρκός.*

ἢ ἰκαὶ δὴ οὐκ, ut digne ambulens vocatione, qua vo-
 catus sunt (9). μὴ ἐν πᾶσι ἐπιθυμίας, ἡ δὲ αἰσθη-
 τὴ δὴ οὐκ τὴ μὴ εἰδὸτα τὸν Θεόν, non cum affectu
 concupiscentiae, quemadmodum & gentes, quae non
 reverunt (r) DEVM. (r) Eph. 4. 2
 1. Theol. 4. 9.

§. 11. Ex hac dignitate agentis intelle-
 ctualis, & quod ei hoc nomine dentur qua-
 dam per se cōgrua, oritur, ut infra prolixius
 docebitur, *moralitas*, in quantum nimirum
 illa in actum provenit ab ipso agente, cuius
 ratione proinde in *estimabili valore* ponimus.
 Ex hoc enim quod aliquid homini convenit,
 & eo dignū est, sequitur, quod ei possit & de-
 beat praecipere. Nihil autem praecipere potest ho-
 mini, ut eo, ejusdemq; statu, & conditione di-
 gnū, eidemq; conveniens, nihil etiam prohibe-
 ri, ceu ei inconveniens & eodem indignū,
 nisi quoq; ut tale aestimari possit; tum enim
 statim aliquid morale est, quando est ob va-
 lorem *estimabile* ut dignum & cōveniens na-
 turae. *Estimabile* autem eum Cicero (r) appella-
 mus id, quod aut ipsum secundum naturam sit, aut
 tale quis efficiat, ut selectione dignum propterea
 sit, quod aliquod pondus habeat dignum aestima-
 tione. (r) 3. de Fin. 28.

§. 12. Cum verò ut cuiuslibet animalis, simul
 atq; natum est, sui conservationis studiū in-
 est, ita homo quoq; sibi ad se statumq; suum
 conservandum commendatur, patet hinc, ea
 illi congrua dici oportere, quae eundem in-
 esse, vivere & operari rationali & sociali conser-
 vant; cumque hae per virtutis & honestatis
 P 3 studi-

studium perficiantur, in eodem quoque
 quod natura humanae conveniens dici de-
 bet, poni debere necesse est. At si turpi-
 ter & contra rationem vivit homo iustitiam
 bruti, hoc ipso in statu rationali se non con-
 servat, cum illa tantum secundum naturam
 hominis qua rationalis & socialis est, dici
 debeant, quae rectae rationi, ejusque dicta-
 mini, & vitae sociali secundum rectam ra-
 tionem instituendae, sunt consentanea,
 quae non nisi iusta & honesta esse possunt,
 non enim nisi iuste & honeste vivendo, vi-
 tam rationalem & socialem vivere possumus.
 Cumque natura hominis vere, non
 opinione tantum, rationalis & socialis sit,
 ea quoque quae iusta & honesta sunt, per se
 etiam & verè, non opinione, homini con-
 formia dici debent. Voluerunt hoc Stoici,
 qui hominem natura sua conveniens vi-
 vere debere praecipientes, divina volun-
 tati se subjiciendum, virtutisque operam
 dandam esse docuerunt, seu prolixius à Li-
 psio (1) explicatur. Hominem enim ope-
 ram virtuti dare, ipsius naturae ita conve-
 niens est, ut, quemadmodum Cicero (2) loqui-
 tur, non sit quisquam gentis ullius, qui dicem
 naturam suam, ad virtutem pervenire non possit.
 Unde & superfluum est, inquit Seneca (3),
 in quod unus impelli, quemadmodum nemo in
 amorem sui cohercendus est, quem cum na-
 turae

(1)
 Manud. ad
 St. Ph. p. 186.
 seqq.

(2)
 1. de Leg.

(3)
 4. de Benef.

scilicet *drabit* : ita ne ad hoc quidem ut honesta per
 se per se. Placet suapte natura : adeoq; gratiosa
 est, ut insitum sit etiam malis, probare ma-
 litiam. Non de conscientie angore homines
 quererentur, nisi commisso scelere vim
 quandam naturæ suæ intulissent : Non haud
 raro improbarent ea, quæ affectuum impetu
 abrepti perpetrarunt : non moratiores
 inter homines, imò integræ gentes, circa
 primas vicæ humanæ regulas consentirent :
 non denique discrimen aliquod honesto-
 rum ac turpium affererent, quanquam pru-
 rientis & lascivientis naturæ impetus aliter
 illud eos explicare cogat, nisi tale dari, ho-
 nestamque homines decere, licet illud
 haud raro hoc nomine appellent, quod ta-
 le mimè est, ipsa natura dicitaret, & ceu
 sibi conveniens postularet. Quare sicut aliâ
 agentia ad id quod sibi conveniens est in-
 stinctu naturæ feruntur, ita hominis natura
 per se ad id quod sibi conveniens, & se di-
 gnum, rectæque rationi congruum est ten-
 dens, virtutis quædam fundamenta ponit,
 quæ si adolescerent, nec aliunde accersita
 malitia ea sopiret, oppressaq; teneret, nec et-
 iam ob morbum aliunde contractum natura
 langueret, ad ipsam virtutem nos illa du-
 ceret.

ἐκ ἀπορροῦς αἰ τῆς φύξης ἀπέται εἰ γὰρ ἀν-
 τὸματοι, ἀλλὰ προσεξεργάζεται μὲν πρὸς ἡ φύσιν,
 ἔσθ' ἰσοβάλλον πρὸς τὴν ἀλίγλω μὲν ἀλλὰ τείχισ, ἢ

(9) dif. 37. p. 216

*virtutes animi nativæ minime sunt, non sicut
etiam alicuius: verum tantulam operam a ma-
jora suscipiunt, quantum satis est ad struendum
solidum vero fundamentum, cui oneraria
superstruuntur.*

§. 13. *Ceterum fundamentum hujus con-
venientiæ, & quod ea quæ natura humana
conveniunt, sint in honestate & virtute posi-
ta, non est opinio, sed desumitur ab ipsa na-
tura hominis, in cujus principiis, quod
hoc, non illud, eidem conveniat, fundatur;
scilicet quia per essentiam homo est ratio-
nalis, ergo id quod est irrationale, homini
est indignum. Id autem irrationale cen-
seri debet, quod recta hominis ratio divinæ
sanctitatis radio illustrata minus probat, &
à quo eadem ceu sibi incongruo abhorret.
Aut enim rectè de re, qualis in se sit, judicare
potest hominis intellectus, aut enim semper
falli continget: hoc cum absurde asseratur,
cumque seipsum, qui temere hoc asseverave-
rit, propriæ vanitatis scriptam accusantis, &
erroris convincentis arguat, illud conceda-
tur necesse est, verum scilicet competere intel-
lectui humano circa nonnulla judicium, re-
ctèque eundem judicare, adulterium v.g. ceu ra-
tioni incongruum humana nature inconve-
niens esse. Constat præterea de rectitudine
hujus judicii ex *libra morali interiori*, quæ infe-
riore appetitu rationi contrariante in ho-
mine exoritur. Cum enim perfectius judicet
intel-*

intellectus humanus, incommuni quoque cognoscendo naturam objecti penetret, quando diversum tenet à sensuum iudicio, quod cum brutorum æstimatione irrationali convenit, præcipitque ea, contra quæ appetitus inferior sensitivus nititur, iudicium intellectus humanum verum, illudque quod faciendum censet; hominis naturæ conveniens esse necesse est. Convenientiæ huius signum est gaudium vel ægritudo, quæ factum aliquod consequitur, prout vel iuxta, vel contra rationis dictamen illud fuit commissum, *Aristot.* enim (2) ex interna ista lucta morali signum peti jubet, unde quis cognoscere possit, se virtutis habitum contraxisse.

§. 14. Cognoscitur nimirum hæc convenientia simili modo, quo alias, quid rei sit conveniens vel inconveniens investigare solemus. Cumque id conveniens rei dicatur, ad quod illa per se fertur, quodque eandem perficit, in statu & conditione naturali conservat, nec fini ipsius contrariatur, ex hominis quoque officio & fine, ad quem ille est editus, quid ipsi sit conveniens didendum, cognosci & erui debet. Unde cum *Virg.* *ge-*
nius nostram ad communionem natum sit, ut ille-
rotes (a) ait, nec verò ut præclare à *Platone* (b) scriptum esse dicit *Cicero* (c), *vobis solum*
nati sumus, ortusq; nostri partem patria vindicet, b) Epist. 9,
partem parentes, partem amici; ut sic inter ho-
mines

(2) *Ethic. 2.*

(a) *Stob. Sermon. 69.*
 (b) *Epist. 9.*
 (c) *Offic. 1.*

omnes hominum artibus, opera & facultatibus societatem devincire debeamus; quid ad hunc finem facit, id naturæ homini esse consentaneum rectè dicitur. Cumq; homo, quæ ejus naturæ à brutis differt, virtutè perficiatur, *cujus laus omnis, judicium Ciceronis in actione consistit, quæque ἀλὲν, ἀλλ' ἔργον ἐστὶν πρὸς τὴν κοινότητα, καὶ χεῖρας βίη πικρατέκνη* non in verbis sed in opere, & actione in communitate seu societate & usu in vita civili posita dicitur à Maxim. Tyr. (e) illaque sit finis hominis, quem ratio unicè intendit, & medium, quo homo in statu hominis feliciter conservatur, hominique ita propriis, ut si contra rectam rationem malitiosè quis egerit, conscientia reclamet, hominem injustam tacito verberare flagellat, perpetuoque metu torqueat, & proinde turpia facta in suo ordine æque sunt naturæ humanæ inimicæ atque venenum & morbi corpus affligent, rectè hinc colligitur, ea quæ honesta sunt, naturæ humanæ convenientia, quæ vero sunt turpia, minus talia dicenda esse. Innotescit præterea actus convenientia ex conditione objecti, prout nimirum agens vel convenienti, vel inconvenienti quadam ratione agendi se circa illud gerit, ex ratione finis etiam, aliarumq; circumstantiarum, à quibus bonitas & malitia moralis actui infunditur.

§. 15. Cæterum quanquam complura per naturam suam ita se habeant, ut humane nature

(d)
1. Offic.

(e)
Diff. 5. p. 32.

naturæ, quæ ad ea quibus a cæteris differt a-
 numantibus, ejusq; excellentiæ & dignitati
 convenient, vel non convenient, qualia sunt
 ea, quæ per se non à libera demum impositi-
 one, & alterius ita judicantis arbitrio sunt bo-
 na & mala; dantur tamè multa quæ dicuntur
 homini convenire ex ratione illius status in
 quo vivit, muneris quo fungitur, dignitatis
 in qua est constitutus, & officii quod gerit;
 quæ sicut pleræq; ex instituto humano orta
 sunt; ita quoque quæ illis conveniunt, ho-
 minem quoque non simpliciter, sed sub cer-
 ta ratione, vel muneris, vel status, vel di-
 gnitatis, decere censenda sunt. Quæ prio-
 ri modo homini conveniunt, aliter se ha-
 bere nequeunt, nulli mutabilitati obno-
 xia, cum humana natura, ejusque dignitas,
 excellentia, sit immutabilis; non item quæ
 posteriori modo hominem concernunt, mu-
 tato quippe fundamenta, statu scilicet, of-
 ficio; ea quæ pridem erant congrua, talia
 esse desinant. *Nihil enim, inquit Seneca (f)*

per se quemquam decet: refert, quid, cui, quando,
quæ, ubi, & cætera, sine quibus facti ratio non
constabit.

§ 16. Hæc quæ homini ita conveniunt, du-
 pliciter se habent: vel enim sic sunt cōgrua,
 ut simul sint summo necessaria, ita ut aliquid
 sit simul *regnum, dignitas, ætas, suorum*, quod enim
 necessarium est necessitate morali, & ex posi-
 tione causarū moraliū, sit hoc ipso *regnum*; vel
 se habet ex convenientia citra necessitatem
 moralem

ralem, quanquam ad bene esse morale pertinet, ornatumque quendam superaddat, et ejus omisso per se turpis non sit, id quod Hippocritae apud Platonem, (g) esse ipsum τὸ καλὸν & πῦλον

(g) Hipp. f. 109. Utraque convenientia alias sub decoris nomine prædicatur. Dicitur hoc Ciceroni (h)

(h) 4. Offic. esse id, quod consentaneum est homini exiistentia in eo, in quo natura ejus à reliquis animantibus differat, cujus proinde etiam principia non nisi ex ipsa naturæ nostræ conditione petenda duxit, quæ cum eadem omnibus sit, ita ut si homines, quando secundum naturam rationalem viverent, similes in virtutis studio essent futuri, id quod per se decorum est, apud omnes quoque idem esse debere, sequitur. Diffundit hoc se per totam vitam humanam, in omnia hominis & civis officia, et si quod ad ea quæ sunt libertatis humanæ, & ad bene esse morale pertinent, pro morum diversitate, & recepta consuetudine decori ratio, apud gentes plurimum variet.

(i) Prol. 6.

(i) nostris moribus sunt decora, quæ apud Græcos turpia putantur: quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus materfamilias non primum locum tenet, aditum, atq; in celebritate versatur? quod multo aliter fit in Græcia. Cui proinde mori, nisi honestati repugnet, se accomodare tenetur omnis is, qui in ista regione, ubi mos ille receptus est.

est, vivit. Quæ in re tamen id debemus da-
re operam, ne aliquid contra id quod pe-
se honestum est committamus: Vicio enim
potius quam laudi verti debet. P. *Corona*, Col-
legii Claromontani Rectori, quod Senatui
Parisiensi, quid si Romæ esset, de libello
Santarelli, quem de *Rosobate* Pape scripserat,
iudicaret, quærenti, pro se & sociis, teste
Gramondo, (k) ita responderit: *Miserari*
non cum celo animus, sentirem usque Romæ. Quan-
quam enim nostris moribus aliis non debea-
mus esse molesti, honestatis tamen ubiq; de-
cet habere rationem.

§. 17. Fundamentum denique ejus quod
personæ est conveniens, potest esse *status* i-
psius tam *publicus*, quam *privatus*. Non enim
eandem homini in Ecclesiastica & Civili digni-
tate constituto conveniunt, sed alia ista, alia
hæc, quæ ex ipsa muneris intimiori ratione,
rerum agendarum, & negotii, & objecti in-
dole, circumstantiis etiam erui, & dijudican-
do cognosci debent. Nec quæ civis in Re-
publica dicere & facere potest, ea quoque
peregrino, vel cuius incolæ, loqui vel com-
mittere convenit: discipulus qui sub Magi-
stro vivit, adstrictior tenetur, quam si eodem
remoto, res ipse suas postea liber agit. Regi
qui sub tutore agit, non illud licet, quod,
quando postmodum ipse imperat, nemine
prohibente agere potest. Alia quoque con-
veni-

(k)
Hist. Gall.
l. 15. p. 677

Veniunt ratione loci in quo sumus, cum in
 quovis loco ea faceret, quæ domicilitate & ho-
 nestè fieri possunt, decori ratio prohibeat.
 Aetas etiam, quare hæc vel illa non ita con-
 sentanea dici debeant & possint, rationem
 subministrat: alia enim sunt pueri; alia ju-
 venis, alia viri negotia & actiones, ut pro-
 inde rectè apud *Fact.* (1) *Arruntius non ex-*

8. *Anth.* 48

(2)
Curs. 4. 11.
 24.

dom omnibus decora dixerit. Unde & Alexan-
der Parmenoni (ni) pecuniam pro captivis ut
acciperet suadenti, & ego, respondit, pecuniam
quam gloriam mallem, si Parmenio essem. Nunc A-
lexander, de paupertate securus sum, & me non
mercatores memini esse, sed Regem.

§. 18. Caterum quemadmodum id quod ho-
 minem ex naturæ suæ conditione decet, in
 ipsa natura humana qua rationalis & socialis
 est, & sancta esse debet, suæ convenientiæ ra-
 tionem habet, ita sicut omnibus eadem est na-
 tura humana, sic quoque quæ omnibus sunt
 convenientia dantur videas hinc etiã homi-
 nes ex rationis dictamine eadè probare ceu
 honesta, eademq; improbare ceu turpia, non
 sigillatim spectatos tantum, sed integras etiã
 nationes. Sic enim *Hieronym.* (n) *ista lex, inquit,*
que in corde scribitur omnes continet nationes, &
noluit hominum est, qui hanc legem nesciat: unde
omnis nascitur sub peccato, & universi homines
prævaricatores legis sunt, & ideo iustum iudicium
DEI est scribentis in corde generis humani, quod
tibi fieri nolueris, alteri ne feceris. §. 19.

(2)
 T. I. opp. ad
Algal. q. 3.

§. 19. Sic denique etiam ex ipsa natura hominis quid eundem deceat, explicatum vere gentiles. Ex hoc, quod est ratione predicta disputat *Αρτιακ.* (o) τί ἐστιν ἀνθρώπου ἰσχύον, οὐδὲν, λογικόν. εὐδὲς ἐν τῷ λογικῷ, πῶς χειροποιεῖται, καὶ τίνα ἄλλων; ἢ ἡσέβαστον καὶ ἡμίμοιοι. δεξέσθαι μὴ τι πῶς ὡς θεῶν ποιήσῃ. εἰ δὲ μὴ, ἀπολεσάτω τὸν ἀνθρώπον, ἐκ ἐπιλήθους τῶν ἐπαγγελῶν. δεξέσθαι μὴ τι ὡς σεβαστον, εἰ δὲ μὴ, καὶ ὅπως ἀποκλιπείτω τὸ ἀνθρώπου. τίνα ἔν ποιεῖται ὡς σεβαστε, ὅταν τὸς γὰρ ἐνέχε, ὅταν ἢ ἀδιδίων, ὅταν οἰκῆ, ὅταν θυσιάζῃ, ὅταν κατέσπρον. καὶ ἀποκλιναμεν; ἐπὶ τὰ σεβάσα, τὴ ἀπώλισμαμεν; τὸ λογικόν. *Quid est homot animal, inquit, rationis particeps. Iam rationis usu, a quibus separamur? a feris, a quibus præterea?* ab ovibus, & aliis eius generis. *Cave igitur, ne quid forte instar ferae facias, alioqui hominem amisisti: non prestiteristi officium. Cave, ne quid instar ovium, alioqui & sic homo periret. Qua igitur agimus more ovium? cum ventris causa, cum propter inguinem, cum temere, cum sordide, cum inconsiderate. Quo deestnavimus? ad oves, quid amisimus? rationis usum.*

(o)
Epicl. 2. p.
p. 190.

§. 20. Ex hoc, quod natura hominis sit socialis, quid eundem hoc nomine deceat, Cicero (p) ita infert: Cum sic hominis natura generata sit, ut habeat quiddam innatum, quasi civile atque populare; quod Græci τὸ λῆτικόν vocant: quicquid agat quæque virtus, id à communitate & caritate, atque societate huma-

(p)
3. Fin.

(9)
1. Offic.

na non abhorrebit: & alibi (9): homines hanc
nam causa generatos esse scribit, ut ipsi inter se
alii alii prodesse possent: in hoc naturam debe-
mus ducem sequi, & communes utilitates in medi-
um asserre, mutatione officiorum, dando, accipien-
do; tum artibus, tum opera, tum facultatibus de-
vincere hominum inter homines societatem.

(7)
L. 2. c. 1.

§ 21. Monet quoque hominem sui of-
ficium tam Christianorum, quam Gentilium di-
sciplina, intuitu statuta. Sic enim Lactan-
tius (7): Parens noster ille unus & solus, cum su-
geret hominem, id est animal intelligens & ra-
tionis rapax: eum vero ex humo sublevarit, ad con-
templationem sui artificis erexit, quod optime in-
geniosus poeta (8) signavit:

(8)
Ovid. 1. Me-
tam. v. 34.

Pronaq; cum spectens animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit calumq; videre
jussit, & erectis ad sidera tollere vultus.

(9)
Arrian. in
diff. 6.

(10)
2. de Nat.
Deor.

Eadem est Epicteti (9) Philosophia, Ciceronis, &
aliorum: ex quibus memorabilia sunt pra-
eteris verba Ciceronis, quo autore DEUS
homines primum humo excitatos celsos, & erectos
constituit, ut Deorum cognitionem, caelum intuen-
tes capere possent. Sunt enim à terra homines non
ut incolae, atque habitatores, sed quasi spectatores
superarum rerum, atque caelestium, quarum spe-
ctaculum ad nullum aliud genus animantium per-
tinet.

ARTI-

ARTICULUS IIX.

De discrimine naturali honestorum & turpium.

Unde cognosci possit,

An, & quomodo aliquid in se sit honestum vel turpe?

§. 1.

Aliquoties diximus, & ceu quaestionem probandam supposuimus, ea quae sunt juris naturalis, strictè scilicet talis, intrinsecè bona esse, & quae ab eodem prohibentur, intrinsecè mala audire. Opera pretium ergo est, partim ad veritatem juris naturalis asserendam, partim ad ea quae sanctissima lex haec praecipit & prohibet cognoscenda, ut discutamus, in quo discrimen honestorum & turpium naturale fundetur, & unde proveniat?

§. 2. Complures olim illa tenuit mentis vanitas, quae de discrimine honestorum & turpium disputantur, legibus ex ratione status latis, & hominum opinione nititur. Quae si ^{Academicorum & Scepticorum} deliria tantum fuissent, ulteriore labore supersedere possemus; sed quod hodie adhuc viti docti, & quidem qui Christiano gaudent nomine, dissentiant, prolixius proposita discuti debet quaestio. Disputabimus autem contra ^(a) *Pernand. Vasquianum (a), Icum praestantissimum, C.I.I.c.27. & phi. n.p. 1099.*

Q

& Philippî Hispaniarum regis in summo prætor
 Senatorem, cujus hi sunt flosculi : Posses DE
 mentes hominum hac imbuerè opinione, hancq; legem
 facere, ut hominem homini infidiari, aut necem
 inferre, vel quovis modo nocere nefas non esse
 non magis, quam pecudes, armenta, feras, volucre
 vel squameam turbam interficere. Et nonnulli
 interjectis, qui vocat, inquit, quin possit (Sponsus
 Dei) mutare sententiam quoad mutuas neces inte
 sese perpetrandas, existimareq; id liberum fasq; esse
 foreq; semper? & rursus: jus enim naturale sibi
 aliud esse, quam rectam rationem, ab ipsa nasci
 tato & origine humano generi à DEO innatam supra
 docti sumus. Ergo si ipsemet DEVS contrariam ra
 tionem à nostra origine mentibus nostris imbuerit,
 id similiter erit jus naturale, & ut hoc jus naturale,
 quo utimur quoq; interdum abutimur, bonum est,
 quia à Deo nobis infixum est: Ita si contrarium nobis
 dederit jus, eo ipso quod ipse dederit, bonum erit.

§. 3. Nec desunt qui scholam sequuntur
 doctores, quibus idem placet dogma, quos
 alii etiam sequuntur. Samuel Rhetorfor (b)
 Scotus ita philosophatur: DEI beneplacitum,
 quatenus scilicet à sapiente DEI intellectu determinatur,
 cujus est rerum essentias & essentialium gradum
 effingere & constituere, est causa cur talis res ha
 beat talem essentiam, & gradum entitatis, ut 5. & 6.
 ut non 7. non plures vel pauciores. Item cur im
 platio Isaaci sit obedientia, cur homicidium, cur
 esu arboris scientia sit peccatum. Item cur res,
 qua est futura, homo, hoc est, cur homo habeat ta
 lem

(b)
 Exercit. A-
 pol. pro
 grat. p. m.
 345.

lem essentiam, non aliam, est a DEI decreto libero: ac vero postquam res formaliter est, non habet eam essentiam ex DEI beneplacito, sed essentialiter. Postquam enim DEVS voluit, ut haec sit natura peccati, nempe quod sit, quod displiceat voluntati DEI approbantis, tunc si queratur cur DEVS nolit peccatum, Respondetur non quia vult, sed quia est essentialiter malum: sed si ulterius queratur, cur talis sit natura illius rei quae est peccatum, & illius rei quae est homo, recurrendum semper erit ad fontem altissimum, DEI aeternum beneplacitum: quaedam enim sunt bona & iusta antecedentia ad DEI decretum, sed quomodo? possibiliter nempe, ut possint fieri bona & iusta, siquidem DEVS vellet; ac vero nulla sunt bona actu & secundum debitum morale, ut debeant fieri, nisi quoniam DEVS ea fieri voluit, & decrevit.

§. 4. Philosophia Thomae Hobbesii haec est, (c) quod quid sit furtum, homicidium, adulterium, ex legibus civilibus tantum cognoscendi contendant. Non, inquit, omnia ablativum rei, quam alter possidet, sed rei alienae tantum, furtum est. Quid autem nostrum est, quid alienum, legibus civilibus quaestio est. Similiter, non omnis occisio hominis Homicidium est, sed ejus tantum, quem occidere vetas lex civilis; neque, omnis concubitus adulterium, sed is tantum, quem leges civiles prohibent & turcius; (d) Regulas boni & mali, iusti & iniusti, honesti & inhonesti esse leges civiles, adeoque quod legislator praeciperit, id probatum; quod veteris, pro malo habendum esse, affirmat. &

(c)
de Civ. c. 6.
16.

(d)
ibid. ca. 2.
n. 1.

Q 2 paucis

pauca interjectis scribit : *ante imperia, iustum & iniustum non existere ; ut quorum natura a mandatum sit relativa ; alioq, omni sua natura adiphera est. Quod iusta vel iniusta sit, à jure imperantis provenit. Reges igitur legitimi quia imperant, iusta faciunt imperando, qua vetant ; vetando iniusta.*

§. 5. Opposita nobis, salvo aliorum iudicio, placet thesis, quod sc. quæ naturaliter sunt honesta & turpia, & strictè talia, nec decori præcisè habent rationem, talia sunt in se, & uti antecedenter ad divinum beneplacitum, ejusque impositionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiæ naturalis in se & idealiter, ratione item veritatis suæ, non prout existit in rebus, consideratæ causam esse dicimus, ita multo magis antecedenter ad imperium civile. Antecedenter ad ipsum Deum quidè, divinamq; essentiam, in ordine causalitatis, vel ratione existendi nihil debet concipi ; cum tamè aliquid possit esse objectum divini intellectus, quem ceu principium dirigens, ante divinam voluntatem, ceu principium imperans & exsequens, concipimus, quin idem ceu objectum divini intellectus, antecedenter quoque ad divinam voluntatem id quod est esse dici & concipi queat, dubium non est. Nimirum sicut homo est per essentiam agens intellectuale, & sic ex naturæ suæ ratione moraliter agere potest, ita prout esse ipsius naturale rectè

rectè concipitur antecedenter ad divinam voluntatem, ut supra (e) probavimus, sic quoque esse morale, quod ab agente intellectu est per naturam inseparabile, eandem antecedere rectè dicitur. Sicut itaque propositio hæc: *homo est animal rationale*, vera est citra divinæ voluntatis operationem, salva omni DEI perfectione eminentissima: ita quoque eadem salva, blasphemia divini nominis, adulterium, turpia sunt, præcisâ divina voluntate, imo præcisâ omni divino iudicio. Et quia hæc talia sunt, sapientissimus DEI intellectus ex infinita perfectione omnia perfectissimè iudicans: congruum, imo necessarium iudicavit, eadem lege lata homini præcipere, quæ etiam præcisâ divino intellectu ei, seu qui per naturam agens morale est, sunt inseparabiliter convenientia.

§. 6. Cæterum cum bonum & malum, honestum & turpe naturale, species sint esse morali, quæ sit moralitatis in actionibus humanæ origo & ratio, ante omnia disquirendum videtur. *Morale* dicitur à more. & est id quod ad mores pertinet. (f) Cadunt verò hi propriè tantum in agentia ex instinctu, & ratione prædita, cum bruta animalia bene vel malè morata nemo dixerit; addiscant licet assuefactione & felicitis phantasiæ beneficio multa, morum tamen nomine illa nunquam venient. Poetico dicendi genere *Philipp.* & *SS. Trinit.* in Thom. 1. 2. t. 2. d. 18. dub. 1.

gilium (g) de apiculis canit: 4. Georg.

Q 3 Mores

Mores & studia & populos & praelia ducunt.

quibus morum imaginem potius, quam mores verè tales tribueris. De moribus autem quando loquimur, lazioni plerumque sensu, cum naturalem quam quis sequitur inclinationem, tum omne institutum, omnem item *vetustate probatam consuetudinem*, ut *Isidori* (h) verba habenti *omnem* etiam actionem ex tali consuetudine profectam, usus, ritus & modos agendi receptos intelligimus.

(b)
Etymol.
6. 3.

§. 7. Hæc cum ita comparata sint, ut æstimari queant, & soleant, vel ad laudem, vel ad vituperium, & ob ea vel bonè, vel malè homines audiant; quid hic valor, qui moribus hæc inest, & propterea etiam moralitæ appellatur, sit, & unde oriatur inquirendum est. Difficilis dictu videtur, in quo nam *formale* ejus quod *morale* dicitur consistit. *Scholasticorum* trios æquidem non intrit abimus, quin tamen illos ceu viros subtili ingenio præditos audiamus, nihil obstat. Sciendum itaque secundum hos dupliciter res posse considerari, vel quales sint in *genere nature*, si scilicet quoad naturam & essentialitatem suam physicam, ut loquuntur; spectantur; vel quales sint in *genere moris*; in quantum nimirum valor illis ad laudem vel ad vituperium æstimabilis inest; accidit hæc *propter eas esse rei naturali* tanquam distinctum quid ab eo, sicut *mensæ* v. g. præter esse *naturæ*.

naturale, quod sc. sit lignum, accidit esse ar-
tificiale.

§. 8. Qui itaq; definituri formale esse mo-
rals, cum (i) Scotio, Durando (k) Suarez (l), idem
mude & liberum esse contendunt, & pronu-
de moralitatem esse quid à libertate actus
humani distinctam negant, non fatia ea;
quod ad actum in genere morum, & in gene-
re naturæ spectatum referri debent, ut cer-

(i)
2. dist. 40.
q. unic.
(k)
2. dist. 38. q.
1. n. 5. f. 218.
(l)
l. 12 de grac.
c. 3. n. 7.

rant, censentes actum humanum spectati
in genere morum, quando consideratur ut
liber, tum libertas potius ad actum huma-
num, in ordine physico consideratum, por-
tinear. Tum enim, ut Bezan. (m) ex mente
Thomæ scribit, actus humanus censetur spe-
ctari in genere nature, quando precise spectatur,
quoad suam naturam & entitatem; jam vero A-
ctus humanæ voluntatis per naturam suam

(m)
Theolog.
Schol. tom.
1. P. II. p. m.
66.

sive liberi, seu à libera voluntate liberè eli-
citi: Tannéri (n) ratio, existimantis libertatem
esse id, quo solo posito, reliquis etiam omnibus per-
tinenti operationem precisè, actus est moralis, &
& quo sublato talis esse definit, non stringit: li-
bertas enim est id, quo posito demum actus
moralis fieri potest, cum sit fundamentum po-
tius, & ratio propter quam rei talis valor,
quem rei morale in se, in se, & rei esse rei phy-
sico rei esse morale accidere queat. Scholastici
dicerent actum liberam esse moralem, non
in sensu formali, sed causali.

(n)
Theolog.
Schol. T. 2.
disp. 2. q. 1.
d. 2. n. 36.

§. 9. Gabriel Vasquez (o) formaliter esse mo-
rale t. i. in Tho.

Q 4

diff. 95. c. 10.
n. 46. l. 650.

rale docet consistere in *regulabilitate per rationem*, & esse *relationem rationis rei alicujus a legem precipientem vel prohibentem*. Sic enu loquitur; *Dico totum genus moris in relatione rationis positum esse, ac proinde bonitatem in relatione convenientia, malitiam vero in relatione inconvenientia, aut oppositionis cum natura rationali consistere, quae cum sine specie generis moris, debeat esse relationes rationis, Quod si verum foret, tunc morale ens rationis, & fictitium quid esset, id quod dici nequit; cum enim veras & reales habeat differentias, quibus additum species reales constituitur, v.g. bonitatem & malitiam moralem, quae differentia rationis esse nemo dixerit, quin in suo genere reale quid & positivum sit & dici debeat, dubium non est. Antecedenter praeterea ad actum intellectus valor ille, qui esse morale constituit, rei inest; nemine enim cogitante, DEUS, parentes, & talia sunt objecta, circa quae bene operari, & peccare possumus; unde patet, quod quantum tunc morale in actu, vel objecto aliquo residens, solo intellectu apprehendatur & cognoscatur, non tamen ens rationis propterea dici debeat; cum praeter hoc, quod sic ab intellectu actu cognoscitur, suum adhuc esse habeat, nemine cogitante; verè enim dicitur boni vel mali, non per mentis operationem tantum. Et qui proximum nefariè interfecit, revera non per mentis fictionem, homicida dicitur.*

Responde etiam & verè id, quod ita dicitur, peccatum est, non fictitium. Dignitatum quoque gradus, quibus in vita sociali homines ordinantur, v. g. esse Doctorem, Consulem, vel Principem, non sine mentis operatione introducti sunt, nemo tamen illos entia rationis purè objectivè talia esse dixerit.

§. 10. Quamquam verò entia moralia, quas non sunt entia rationis, dari non negemus, *moralis* etiam suū esse reale tribuamus, sumpto hoc vocabulo pro omni eo, quod est à parte rei, nec ens rationis, nihil, realitas tamen hæc non est physica, & in genere naturæ; sed moralis & in genere morum, *Diminutum* hoc equidem quid est, ut loquitur Philipp. à SS. Trinit. (p) si comparatur ad *realitatem physicam*, non tamen merè putativum & imaginarium quid esse dici debet. Tam enim bonitas, quam malitia, revera & à parte rei, citra omnem mentis operationem, actui inest; quiq; peccat contra Deum, revera peccare censendus est: & quamvis esse morale non sit rei *physicum aliquod accidens*, in quantum tamen suas veras & reales habet differentias & affectionem, bonitatem v. g. imputativitatem, & positivum quid, & reale est; quemadmodum relationes prædicamentales, etsi non sunt physica suorum fundamentorum & subjectorum accidentia, in quantum tamen sunt relationes,

Q s nes,

nēs, entia quoque sunt realia, cetera prædica-
mentalialia. V. g. si aliquis constituitur boni
alicujus Dominus, nihil sanè physice enti-
tatis ei accedit, nec tamen esse dominum est
putatitium quid, nec ista facultas moralis,
qua quis de rebus suis liberè disponere, usque
ad suum libitum uti potest, pro imaginariâ
habenda est. Non male doctissimus Pufendorf

(9)
El. I. V. l. 1.
def. 1. §. 5.

q) scribit: *Ad esse entium positivorum, in genere
moralium sufficit, si ponant aliquid, ex quo vera
affectiones resultent in eodem genere. Idem, ut
non erit nulla sunt affectiones; ita cui certa ac posi-
va competunt affectiones, non ens simpliciter dici
bitur quaquam possit.* Quare cum esse mo-
rale quæ tale nihil esse physici in se conti-
neat, quin finitum agens quodque ejus cau-
sa esse, malum etiam in genere morum po-
sitivum quid dici queat, dubium non est.

(r)
in Thom. t.
2. disp. 18. d.
3. Concl. p.
m. 352.

§. II. Philipp. à SS. Thom. (r) formalem ra-
tionem esse moralis ponit in ordine & re-
spectu ad legem, seu regulam morum. *Mo-
ralitas, inquit, actus humani consistit in subje-
ctione ejus ad regulas morum: & in ea resultat
per hoc quod dicat respectum seu habitudinem ad
objectum, cum subjectione ad regulas morum, seu
ad objectum ut determinatum per regulas
morum, in quantum scil. à lege circa illud
aliquid præcipitur, vel prohibetur. Sed per-
tinet hoc ad efficiens potius, quam ad for-
male moralitatis, duplicia enim sicut sunt
moralia in philosophica latitudine de his
loquen-*

loquendo, alia naturalia, alia per impositionem superioris, & quæ lege talia sunt, qualia sunt v.g. cum, quæ in se indifferentia sunt, legibus positivis prohibentur vel jubentur; ita illa, moralia nimirum naturalia, antecedenter se habent ad omnes morum regulas actu propositas. Semper enim, nulla etiam id prohibente lege, malum est DEUM convitiis proscindere, si ne DEUM quidem dari vel maxime fingas, & quæ æternæ veritatis est propositio inde facta, atq; hæc: Homo est animal rationale. Quod si ergo antecedenter ad omnes regulas morum actu latae datur malum, dabitur quoque ejusmodi morale. Accommodare huic liceat verba Taciti (1) qui sic loquitur, vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, æque sine potestate aut coercitionibus agebant. neque præmissis opus erat, cum honesta suoque ingenia pesserentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vererentur. At postquam cuncti equaliter, & pro modestia ac pudore, abstinentiæ vis incedebat; provenere dominationes: multaq; apud populos, æternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum peritum, leges maluerunt. de præcis Romanis Sallustius (1): In bonumq; apud eos non legibus magis, quam natura valebat. Sic cum apud Germanos olim, Tacito (2) teste, plus boni vires valuerint, quam alibi bene leges, moralia hominibus talia videri apparet, etsi per morum regulas qualia sint, non fuerit determinatum.

171
221

(1) 3. Annal. 26:1. seq.

(2) Catil. c. 9. de Mor. Germ. c. 17.

§. 12. Alii

(x)
 l. v. l. def.
 1. 3. 4.

§. 12. Alii formale actionis consistere dicunt in *imputativitate*, qua effectus actioni voluntati agenti potest imputari. Ita vi-
 alias oris politissimi *Samuel Pufendorf.* (x) Ne-
 bis hæc imputativitas *ad morale* potius con-
 sequi, ceu affectio, quam illud ceu formal-
 constituere videtur. Nam nisi actui, ve-
 objecto ejus valor quidam inest, qui æsti-
 mari queat vel ad laudem, vel ad vitupe-
 ritum, imputativitas non habebit locum,
 cum nihil sit quod imputari queat; hoc au-
 tem existente, data insuper *omnino* & li-
 bertate agentis, actio jure imputabitur. Ex
 valore enim isto quem actioni inesse dici-
 mus, actus proximè habet ut imputari pos-
 sit, à libertate autem remotè, mediante va-
 lore, v. g. stuprum alienæ uxori illatum, ex
 se & facti ratione habet valorem, ut sit adul-
 terium, & proin ut tale quid imputari pos-
 sit; non autem sic valeret, nisi ex libera pro-
 fuisseetur adulteri voluntate.

§. 13. Nobis itaque videtur *ad morale* se-
 cundum suum esse formale, in debita lati-
 tudine consistere in valore quodam, quo
 aliquid ad certum effectum, pro objecti &
 agentis moralis ratione ponendum, valet;
 qui si talis est, qualem eundem esse ex debi-
 ta ratione morali decet, bonus audit, sin-
 minus, malus censetur. Videmus enim o-
 mni illi, quod morale dicitur, ejusmodi in-
 esse valorem, quo valet, & valere æstimari
 potest,

est ad certum effectum, qui vel præcipi vel prohiberi, vel laude vel vituperio dignus censeri potest, ita ut eo posito aliquid sit morale, eodem vero sublato tale esse desinat. Consentit nobiscum Cicero, (y) cujus verba supra (z) adduximus.

(y)
1. de Fla.
(z)
art. 7. §. 11.

§. 14. Respicit hic valor, non tantum prout est in actu, sed prout etiam se tenet ex parte objecti, seu fundamentum, Rationem & principium agentis. Sicut enim non qualibet forma quamlibet petit informare materiam, ita nec objectum, quod speciem dat actui, suum valorem moralem exercit in quemvis, & in quovis, sed in certo tantum actu. Homo v.g. et si hunc valorem habeat, ut possit esse objectum carnis moraliter malæ, si tamen non ab agente rationali occidatur, sed à bove tantum corruptela, ista carnes suum valorem in actu bovis non exeret, nec pro peccato morali à bove commisso poterit haberi. Et hanc putamus dari rationem posse, et si nullam dari posse existimet Dn. Pufendorf. (a) cur certi actus homini boni morales sint, qui bonis sales non sint, ut proinde rectè apud Ovidium (b) Myrrha cocine rit:

(a)
Elem. I. V. 2.

(b)
L. 10. M. Fab.

9.

— — — cocunt animalia nullo

Cætera delicto, nec habetur turpe juvenca

Turpe patrem sergo, sic equo sua filia conjux,

Quasq. creavit inuit pecudes caper; ipsaq. cujus

Semine concepta est, ex illo concipit ales.

cujus

(c)
in Avib.

eius rei ipsæ aves reddunt rationem apud
aristophan. (c)

Ὅσα γὰρ ἴστω ἰν' ἑαυτῶν ἀίχρῃ τῶν νόμων κρᾶτιστα
ταῦτα παρ' ἑσὶ παρ' ἡμῶν πιστὸν ὄρησι κλά,
quia quæ apud homines lege turpia, apud aves bo-
na & non turpia sunt, ob rationis scilicet & liber-
tatis in agendo defectum, quæ conditio est
à parte agentis necessaria, ut moraliter egis-
se dici queat, imo moralitatis in actu exi-
stentis principium.

Sic. Inest autem ut, licet prolixius, distin-
ctius tamen difficultatem hanc tractemus,
hic valor, secundum quem æstimatur τὸ ἐφε-
μορῶ, 1. ipsi agenti in se, non in ordine ad
legem considerato; multum quippe etiam
remota lege refert, quis agat, item numerus
habitu, an ex dispositione proficiatur a-
ctus aliquis, quo etiam in statu, & officio
persona vivat, dominusne an servus, civisne
an peregrinus, juniorne an senior, iustum
an feminam sit &c. sic enim spectatà per-
sona uti spectatur cum quodam valore, ita
quoque actiones, in quantum à tali agenti
moraliter modo etiā moraliter, h. e. liberè, eliciuntur,
rectè dicuntur morales. Duo hinc quan-
do faciunt idem, non est idem. Hinc puerum
etiam excusat, feminam sexus, extraneum libertas,
domesticum familiaritas, ut Seneca (d) loquitur,
non item alium. In viro forti jure non re-
prehenditur, quod Penthesilea apud Dicitum
Cretena (e) Græci objecerunt, quibus etiam
pla-

(d)
3. de Ira
c. 24.

(e)
de Bell.
Troj in. 4.
l. m. 170. sq.

placuit, uti quoniam natura sexus, conditionem
superare ausa esset, in fluvium, reliquo adhuc ad
persentiendum spiritu, aut canibus dilanianda ja-
ceretur, quam etiam Diomedes omnium consensu
pedibus attractam in Scamandrum precipitavit.
Unde ad colum & telam, remisit etiam An-
dromachen suam Hector, apud Homerum (f):

(f)
Iliad. 6.
p. 236.

— — εἰς οἶκον ἵστα τα σκυτῆς ἔργα κομίζε
ἰσόντ ἡλαστέτω τα καὶ ἀμφοτέροισι κάλαμοι
ἔργον ἐποιχέσθω. πάλαι δ' ἀνδρασι μελλασε
πῶσιν.

h.e. in domum vadens tua ipsius opera cura, te-
lam, columq, & ancillas jube opus facere: bellum
autem paris cura erit omnibus.

Non etiam eodem modo æstimari possunt
actiones, aliaque quæ quis affectus vehe-
mentia abreptus, vel ex ignorantia commi-
sit, & quæ ex plena & deliberata profici-
suntur ratione. ἐν τούτοις δὲ καὶ ἔλεος, καὶ
συγγνώμη, ὅ δὲ τῶν π ἀγνοῶν, ἀκακίας ἀγαθῆς
In his enim misericordia & veniâ locum habent.
Nam qui harum rerum aliquam ignorat, invidus

(g)
1.3. Eth. c. 3.

agit, ait Aristot. (g) quæ vero minus liberta-
tis in actionibus, eò minus moralitatis, hoc
est valoris ad certum in vita sociali & hu-
mana effectum ponendum æstimabilis.

§. 16. Fundatur II. hic valor, & τὸ morale,
qui actui inest etiam in Objecto, sive re, quam
agens sua actione attingit, sicut enim ab ob-
jecto actus suam bonitatem etiam vel mali-
tiam moralem habet, ut infra docebitur, ita
quoque

quoque ipsum esse morale; v. c. quia res est aliena, hoc ipso ex *res esse alienum* in se hunc habet valorem, ut certos circa se, ceu huic valori congruos deponat actus, e.g. restitutionis ei faciendae qui rei illius est dominus; alios vero, furti actum v.g. ceu sibi inconuenientes & quae per se respuat, atque in naturalibus animadvertimus antipathiam, cum par utrinque sit ratio. Sicut enim *nec arbori, nec equi virtus, qua dicitur, in opinione sita est, sed in natura, ita honesta quoque & turpia sunt diiudicanda natura*, recte scribit Cicero: (b) cui consentit ex recentioribus Gabriel Vasquez (i) *Quaedam, inquit, ita ex se sunt mala, hoc est, ita inconuenientia natura rationali, sicut est calor aqua, ut facta cum illis circumstantiis natura sua id habeant, non voluntate DEI prohibente, aut iudicio iudicante; nam sicut ex se, non ex voluntate, aut intellectu DEI, essentia rerum non implicans contradictionem, ut supra dicebamus, & una alteri contraria, & disconueniens est, ita etiam odium DEI, & perjurium, ex se non ex intellectu, aut voluntate DEI, disconuenientia sunt homini.* Cumque actus aliquis, quia tale obiectum, rem alienam v. c. tali attingit ratione, scil. furti, ex obiecti ratione, quia est res alterius, iudicatur habere hunc valorem, quo destitueretur, si simili ratione circa aliam se exereret materiam, obiecto quoque *res esse morale* quoddam inesse, indeque in actum cum quo coniungitur, & morali qua-

(b)
de leg. l.
p. 164.
(i)
in l. 2. Tho.
disp. 97. c. 2.
l. 658.

quodam ratione unitur, derivari, rectè statuitur. Illustratur hoc à Thoma (k) ita: *Actus conjugalis & adulterium secundum quod comparantur ad potentiam generativam, non differunt specie, sed quatenus comparantur ad diversa objecta.* Impossibile enim est, ut objectum possit esse causa talem moralitatis in actu, nisi in se quoque talem valorem moralem contineret, seu docetur etiam à Philippo à SS. Trinit. (l):

(k)
I. 2. q. 18. 9.
ad tert.

(l)
in 1. 2. The
p. 150.

§. 17. Ita ipse DEUS rationem legum suarum ex ipsa *objectiva moralitate* red-

dere, & in ipso objecto, ejusque qualitate & conditione qua tali, etiam moralitatem aliquam, prout ex objecti ratione nimitum se habere potest, fundari docere videtur. Prohibitus enim incestuosam cum matre conjunctionem, ita sancit: (m) *Nuditatem matris tue non revelabis, & mater tua ipsa: non revelabis nuditatem ejus.* Si itaque ex hoc etiam tibi prohibetur, ne tuam in matrimonium recipias matrem, quia *matrem tuam est*, patet, ipsam prohibitionis rationem ab objecto petitam esse, videmq; etiam divino iudicio talem inesse valorem, quo actus conjugales, ne circa illud exerceantur, seu ei incon-

(m)
Levit. 18. 7.

venientes prohiberi debent: de qua re tamen alibi, DEO annuente, erit agendum.

Philonis (n) interea elegantem addimus locum, qui à voce *φύνη* nefandam impietatem vocat, *καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς φύνης, ἢ τῆς φύνης*

(n)
de LL. spec
f. 600.

R

at

ὡς ἰστέον ἰχθῶν φυλάττειν, καὶ λαίμαχόν τινα γὰρ εἶναι δὲ
 μητρὸς αἰδῶ, μὴ λαμβάνειν, τὸν αὐτὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας
 καὶ ἀδελφῶν ἰδέσθαι, καὶ πάλιν πάλιν αὐτῶν νῦν μητέρας
 γυναικῶν, καὶ τὸς ἀμφὸν παῖδας, τὺς μὲν πατρὸς ἀδελ-
 φούς, ἡμέρας δὲ τῆς μητρὸς, καὶ πάλιν μὲν ὡς ἱερομνήστῃ
 τὴν καὶ μάμμη. τὸν δὲ ὡς ἐγγόνιστον, ἐν ταυτῇ πατρί
 τὴν καὶ ἰσομνήστῃ ἀδελφόν, *confutavit defuncti pa-
 tris ibalamū, cui maxima debebatur religio, matrem
 nullam exhibere reverentiam, filium eundem et
 matritum fieri, matrem vicissim uxoris nomen as-
 sumere, communes liberos patris quidem fratres,
 matris vero nepotes censeri. Hanc proli suae ma-
 trem simul esse ac aviam, illum filiarum patrem
 et germanum uterinum.*

§. 18. Inest III. hic valor, qui ad moralem
 constituit etiam FINI. *Semper enim quod po-
 stremum adjectum est, videtur rem totam traxisse,*
 ut Livius (o) ait. Omnis itaque actus ex de-
 liberata ratione susceptus, cum ad finem or-
 dinetur; *Scire namque debet, inquit Seneca, (p)
 quid petat ille, qui sagittam vult emittere, et cum
 dirigere et manu moderari telum; à quo etiam
 elicitur, quique ad agendum agens movet,
 ut sub illius intuitu, tanquam sub ratione
 sub qua edatur, ab illo tanquam à ratione for-
 mali quadam eandem accipit qualitatem
 quam habet ipse finis. Sicut enim hic ho-
 nestus vel turpis esse potest, ita suum habet
 valorem, quo actus etiam, qui talem finem
 sub ista ratione intendit, afficitur et infor-*
 matur

(o)
 L. 27. c. 47.
 (p)
 Ep. 71.

vata, per istam que inter actum & finem,
ceu formam moralem, dum sic agens ob
finem, & sub istius finis ratione, operatur,
intercedit unionem. Unde Aristotel. (9) ei

(9) Ethic. 2.

ο μὴ, inquit, τὸ κερδαίνειν ἔστι τὸ μοιχεύειν, ἢ ἄλλο
καθάρα. ὁ δὲ σκοπὸς καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ὁμο
δοξία. ἔτος μὲν, ἀκόλαστον ὄξειον αὐτῶν μάλ
λον ἢ ἀκόλαστον. ἰσὺν δ' ἀδικον, ἀκόλαστον δ' ἔ

Si quis questus causa adulterium committat, in
celum, etiam foras: aliam autem cupiditate in
flammas idem faciat. dan setiam aliquid de suo
jacturam, rei sue faciens: hic quidem intemperans
potius, quam plus sibi famens & vindicatus, vide
tur: ille autem injustus, at non intemperans. Nec

(r)

dissentit Thomas, (r) qui sic scribit: cum quis
fornicatur ut furoratur, actus ille licet naturaliter
si intemperantiae; tamen formaliter est aversus
quod nisi foret, nisi finis etiam actum mora
lem, immo bonum etiam de malum in genere
morum, cea principium formale redderet
finibus; actiones non distinguerentur: forma
enim est, que dat esse, distinguere & opera
ti. Finis sane facit, ut sapa quo similitudo facti

qq. disp. de
Virt. q. 1. a.
10. ad 10.

conjugis, causa distantiunda dispartat, ut B. lo
quitur Augustinus (s) cuius proxima hic est Philo

(s)

Ep. ad
Vincent.

sophia: Sic, addit, DEVS filio non peperit sed trā
didit ipsum pro nobis, & filium tradidit semetipsum,
& Iudeo Christum tradidit. Cur in hac traditione
Deus est pater, & homo reus: quia in re ista quā
fecerunt, causa nō ostensa, qua fecerunt? Non dicitur
qui parricidam amicum est, nec qui verberat inimicum.

R. 2 Melio-

Meliora sunt vulnera amici, quam voluere
 escula inimici. Melius est cum severitate diligere
 quam cum lenitate decipere. Et qui phreneticum li-
 gat, & lasbargicum excitat, amobus molestus
 ambos amat. Id quod etiam Thomas (1) ita
 declarat: In moralibus, inquit, forma actus prin-
 cipaliter attenditur ex parte finis, cuius ratio est,
 quia principium moralium est voluntas; contra
 obiectum & quasi forma est finis; Semper autem
 forma actus consequitur formam agentis: unde
 oportet in moralibus, id quod dat actui ordinem
 ad finem, dari ei formam.

(1)
 II. 2. q. 23. a.
 2.

6. 19. Eadem IV, reliquarum circumstan-
 tiarum est ratio. Harum enim in acti-
 vibus moralibus, dijudicandis accuratam
 quoque considerationem instituendam esse
 Aristot. (u) insinuat, quando quid sponsancum
 sit dicturus, inquit quoque, singularum in qui-
 bus est actus, h. e. circumstantiarum, mentio-
 nem facit. Duplices autem cum sint cir-
 cunstanzie, alie physice, alie morales, prout
 nimirum actus vel physice, vel moraliter spe-
 ctatur, illae sicut delictum nec aggravant,
 nec minuunt, sed potius indifferenter se ha-
 bent, nihilque in se continent valoris mor-
 ralis, periade enim est, qui trucidat alcer-
 rum, num sinistra manu, an dextra id faciat,
 ita morales, quae cum actum sic volunt,
 ut sub variis circumstantiis diversam quo-
 que obtineat conditionem, plus etiam minus
 in se continent valoris, ideo vir prudens

(u)
 3. Eth. c. 1.

(v)
 h. e. q. 23.
 2.

omnes

Omnes etiam & singulas circumstantias perpendit, nihilque faciendum esse ordinat, nisi prius expensis omnibus & singulis circumstantiis. Nam ut rectè B. noster *Schalerus* (x), *actus moralis non est aliquid simplex, sed consurgit ex concursu variarum conditionum, & circumstantiarum vel convenientibus, & disconvenientibus, quibus sese variantibus etiam totus actus variatur.* Sicut verò contingit, ut circumstantia aliqua jam sit omninò necessaria, non ad majus vel minus tantum, sed simpliciter ad honestatem vel turpitudinem, jam vero ad quantum tantum faciat, ita illæ appellantur essentielles, hæ accidentales circumstantiæ: v. c. ad naturam furti hoc est simpliciter necessarium, ut ista contrectatio sit *rei alienæ*, talis enim si res non sit, ista quoque contrectatio furtum esse nequit; ut vero aliquis subducat vel multum vel parum pecuniæ numeratæ, ad substantiam furti nihil facit, sed auget tantum, vel minuit quantum materiæ, variatque actum secundum majus & minus, unde & illa *essentials*, hæ *accidentals* dici mereatur.

§ 20. Cognoscitur tamen ex his, quod *Circumstantiæ accidentales*, quæ alias circumstantiæ *proprietates* dici amant, sunt valores morali tum non solum tum destricti actus, sed & eundem in ipsum, quæ circumstantiæ actus,

(x)
de circust.
Act. hunc.
disp. l. 5. 10

& cum quo uniuntur, infundant, ut proinde & à circumstantiis actus suum habere esse morale. Plus enim valoris inest actu quo fur mille contrectat invito domino fidei reos, quam si unum tantum furetur, plus enim nocet, & major est injustitia in illo quam in hoc facto, maneat licet eadem species, ceu quæ per magis & minus non immutatur.

§. 21. Imo non augent tantum valorem moralem, sed & novam valoris speciem. Cui haud raro superaddunt circumstantias. Sic enim furtum circa *bona sacra* commissum, ex hujus circumstantiæ consideratione, quæ non communi, sed nova quadam & singulari ratione res est *aliena*, peculiarem acquirit inordinationem & valorem, cum modus operationis humanæ, ex hujus objecti hac singulari circumstantia vestiti conditione, quæ scilicet est res sacra, quod ob hanc actum quoque peculiari quadam ratione circa se ordinatum requirit, singulari etiam inordinatione fiat indebitus & incongruus; unde etiam non furtum simplex est, sed sacrilegium appellatur. Cæterum de his circumstantiis speciem mutantibus, non male scribit judiciosissimus noster quondam D. Schallerus (7): *considerari illas posse formaliter ratione speciei quæm addunt: & ita esse circumstantias essentielles, non accidentales; Vel subiectivè ratione actus, cui dant, & ita esse circumstantias*

(7)
le. §. 20.

stantia accidentales. Rationem esse, quia hæc circumstantia non mutant speciem, vel unam in aliam transferunt, sed priori tantum superadditur alia, hæc secus ac in physicis forma accidentalis superaddita substantiali, novam speciem entis constituit, e.g. sacrilegium non tollere furtum, sed manere furtum, & dare tantum furto novam speciem.

§. 22. Quanquam verò hæc sic se habeant, ut, sicut ostensum, humanis actibus ab ipsis quoque circumstantiis aliqua accedat moralitas, semper tamen has actum moraliter afficere dici non debet; id quod fit, quando non ad ordinem moralem pertinent, sed ceu conditio aliqua physica per accidens ad actum humanum concurrunt: ita si quis alterum interficit, ad rationem homicidii nihil facit, seu hora nona, seu decima id faciat, cum hæc temporis notatio sit accidens tantum physicum; nec ad rationem intemperantiæ per se aliquid confert, seu prandii, seu cœnæ tempore edendo & bibendo quis excedat modum. Quæ cum

ulterius à *Philippo à S.S. Trinit.* (z) discussa in l. 2. Thô. p. 405.

sint, id saltem adijcimus, quod etiam à B. nostro *Schallero* (a) observatum vidimus: circumstantias scil. etiam nonnunquam, non

tam ratione sui, quam ratione alterius circumstantia, in quam illæ se quasi diffundunt, actui conferre aliquam moralitatem, v. e. ut quis in die bis, prandii scil. & cœnæ tempore edat, per se moraliter non est necessa-

fimum, necessaria tamen est hæc circumstantia ex ratione temperantiz ne homo semel in die edendo, vel modum excedat, vel per totum diem voret. Benè monet Pythagoras (b):

ἄνθρωπος ἔχει τὴν ψυχὴν ὡς ἀμέλειαν ἔχειν χρῆ. Ἀλλὰ ποτὺ τε μέτρον, καὶ σίτη, γυμνασίων τε παιστῶν, μέτρον δὲ λέγω τὸ δ', ὅ μὴ σ' ἀνίστη. *Neq; verò negligenda cura est valetudinis; Sed modus adhibendus portioni, & cibo, atq; exercitationi. Fortè autem optimum adfero, qui tibi molestiam non pariat.*

(b)
in Aur.

§. 22. Afficit autem circumstantia actum, eique infundit moralitatem vel *positive*, vel *privative*; illud fit per circumstantiarum positionem, hoc per defectum circumstantiarum debitarum, qui quo est major, eo major in actu quoque est ordinatio, & moralis imperfectio. Habet nimirum privatio suos etiam in genere motum gradus, ita ut alia sit totalis, alia partialis, illa est per defectum omnium ad honestatem requisitorum, hæc quando una deficit circumstantia, unde sicut *honestas, qua tota est*, exoritur positivè omnibus ad bene agendum requisitis, ita etiam perit sublata unica circumstantia debita, etsi non pereat statim, ex defectu unius circumstantiæ totum *honestatis*, eeu quod demum contingit totali positivè privatione. Partialis quando datur privatio, uti relinquitur adhuc quædam convenientia ad honestatem necessaria, ita etsi actus non sit, bonus *simpliciter*.

placet, relinquitur tamen talis *secundum*
quid; v. c. ex ratione objecti, vel alterius cir-
cumstantiæ, si desit bonitas ratione finis.

§. 24. Cæterum hic *valor*, quo aliquid sic
est æstimabile, ut ad laudem & vituperium
imputari, & ratio hujusmodi imputationis
esse possit, oritur vel ex libera *superioris* im-
positione tantū, vel fundatur in re ipsa relata ad
agens ex prævia & deliberata ratione, non
quidē quatenus hæc se per modum imperan-
tis, sed cognoscentis habet, ejusq; cōditione
& statu naturali, ante omnē voluntatis cujus-
cunq; superioris actū. Ita *Deum colere*, ratio-
nem necessariā, & per se, in ipsa divina na-
tura habet; *honorare parentes* fundamentum
habet naturale in hoc quod sint parentes, ita
ut honore digni sint, nulla etiam hoc nomi-
ne lata lege, sic ut, quinquā etiam conditio
& status mutabiliter rei competat, valor ta-
men hic moralis isti qualitati immutabiliter
& necessariō insit. Illud contingit, quan-
do res est in se indifferens, tum enim vel ex
mero superioris arbitrio, penes quem est
facultas, rei in se indifferenti talem valo-
rem & vim moralem per legem tribuendi;
vel etiam ex pacto & mutua conventionē ro-
bus, personis, statibus, actibus, & actionum
circumstantiis moralitas quædam imponi-
tur. Cum enim in vita humana & sociali
omnia ordinatē & decenter sint gerenda.

Nam *θεωροῦντες μάλα τῆς ἐν χριστοῦ*, *deioris*

cura

*cura est maximè gerenda, ait Clemens Alexan-
drin. (c) determinandum hinc etiam atque
definiendum est, quo pacto ordo & decus
iste, quem dignitas naturæ humanæ postu-
lat, conservari debeat. Non enim eadem o-
mnibus sunt decora, uti Aruntius apud Tacitum.*

(c)
2. Pædag.
c. 2.

(d)
6. Annal. 48

(e)
6. Epist. 24-
ad. 27.

(f)
de I.N.G.
l. 3.

*(d) pronuntiant, quod & Plinio juniori (e): ta-
sum fuit: quam multum, inquit, interest quia
à quoq; fiat. eadem enim facta claritate vel obscu-
ritate facientium attolluntur altissime, aut hu-
millimè deprimuntur. Præterea faciendi aliquid,
vel non faciendi vera ratio, cum hominum ipsorum
suum rerum etiam ac temporum conditione ini-
tur. Hinc ut vitæ humanæ ordo, & suus
quem requirit decor afferatur, nec, uti non
malè doctis loquitur Pasendorf. (f) mortales
hanc vitam sine cultu, sine more ad brutorum in-
stas transigerent, certos status, personarumq;
discrimina, partim ipse DEUS, partim hu-
mana introduxit industria, illisque hanc
tribuit efficaciam, ut cum ob necessitatem
& decorem in vita humana & sociali, sine
qua bene & beatè hæc transigi nequit, con-
servandum sint introducti, certa hinc orian-
tur officia, quibus cum adversus se, tum ad-
versus alios, illi qui in tali statu vivunt ob-
digantur. Hinc sicut ex tali impositione
certus inest rebus & personis valor, & qui
hunc consequitur æstimatio, ita sicut ille
variat, sic quoque varia sunt personarum
discri-*

discrimina, ad quæ designanda certis etiam
titulis uti solemus, qui discrimina ista per-
 sonarum, tam ratione status in quo sunt in
 vita sociali personæ constitutæ, quam ratio-
 ne existimationis, in qua sunt apud alios
 ob suum statum, dignitatem, conditionem
 in qua vivunt, insinuant & expriment. Le-
 gibus hinc etiam multa præcipiuntur pro-
 hibenturve, alias in se nec bona, nec ma-
 la, sed hac tantum de causa, ut vitæ humanæ
 suus ordo, suus decor, & sua constet digni-
 tas. Et hoc sensu si de eo quod dicitur mo-
 rale loquimur, etiam ceremonialia, in quan-
 tum nimirum ab eo qui præcipiendi jus ha-
 bet præcepta sunt, erunt & poterunt mo-
 ralia dici, quæ talia sc. sunt *ex impositione*, quæ
 tamen propterea *moralia absolute loquendo*
 præcipiuntur quando moralia ceremonialibus
 contradistinquenda sunt, non bene dixeris.

§. 25. Caterum non omnis moralitas quo-
 ad suum valorem dependet *ex impositione*, si-
 ve determinatione agentis liberi, seu divini
 seu humani, quam ab *Objecti* qualitate ad
 rationem relata, & *Fine* nonnunquam per se
 provenire, & *actionibus moralibus*, quæ secun-
 dum *genus moris* considerantur, mutabiliter,
 & nullo ita ordinante, antecedenter etiam
 ad divinam voluntatem, inesse censemus. A-
 liam quippe dicimus esse *moralitatem*, quæ
 se tenet *ex parte objecti*, circa quod *aliquis*
 aliquis

aliquis vel convenienti, vel inconvenienti quadam versatur ratione, aliam ex parte *finis*, aliam ex parte *agentis*, prout nimirum vel sciens, vel ignorans, vel *arsu* *concupiscentis*, vel *in concupiscentis* agit, aliam denique ex parte *circumstantiarum*; quæ omnia in ferendo de de actu humano, qualis sit in genere morum, iudicio spectari debent. Nam ut moralis spectatus actus non est quid simplex, sed complexum quoddam, quod ex concursu objecti, finis, aliarumque circumstantiarum cum actu junctarum, exoritur. Objectum enim, finis, aliarumque circumstantiarum sunt quasi principia ex quibus una resultat moralitas.

§. 26. Et *Objectivam moralitatem* quidem I. quod attinet, quæ talis non est ex impositione & lege, illa non est ex ratione quadam physica resultans quid ex esse *objecti physico*, qua tali præcise; hoc enim si foret nulla posset, ut rectissime infert *Pufendorfius*, (g) *ratio solida, cur certi actus hominibus, morales sint, qui brutis tales non sunt.* Ovis alieni gregis rapitur à lupo, & rapitur à prædone, ab illo sine delicto. Quomodo enim ut querit *August.* (h) *fit rei peccati, cum sit irrationale, nec ullo modo legis capax, sum, inquit hos apud Arnob. (i) animal stupidum, nature mee simplicitatem sequens, nec multiformium morum varietatibus lubricum: non item de hoc. Est equo sua filia conjux (k);*
non

(g) I. V. l. 1. dcf. 2.

(h) in Levit. 19. quæst 74.

(i) 7. contr. gent.

(k) Ovid. 10. Metam.

non item homini, & tamen utrinque est filia. Quare considerandum dupliciter tale objectum spectari posse i. secundum se. 2. ut respicit rationem proæreticam, & practicæ rem cognoscentem. Priori respectu actu objecto non inest moralitas, ceu in cuius tantum potentia fundatur; at quando cum hac, quæ objectum sic respicit, coniungitur ratio proæreticæ & practicæ cognoscens, actuatur quasi, statimque confurgit illa moralitas.

§. 27. Cognoscitur ex hoc, *objectivam moralitatem* dici in respectu ad rationem agentis practicam, objectumque esse morale non aliter, quam prout coexistit ratio agentis, quod circa rem illam occupatur, practica & proæretica, ita ut quanquam aliquid in objecto detur, quod per se affirmatione dignum sit, illud tamen non actuatur, nec valor ille actu confurgat, & se exerat, nisi referatur ad agens rationale & liberum. Nimirum quemadmodum in albo oritur necessario & immutabiliter similitudo, si aliud album coexistit, ita ut impossibile sit duas esse albedines absque similitudine, hæcque necessario pereat, ubi alterum album, cui illud simile dicitur, sublatum fuerit; ita cum moralitas dicatur ex coexistentia & concursu plurium, objectum actu redditur morale, si ista circa illud actu concurrerint,

rerint, & cum illo conjuncta fuerint. Homo v. c. in ordine ad alium hominem est objectum morale, non item in ordine ad brutum: unde quod ἰ ἀνὺ νόμου καὶ πρὸς τὰ γυμνατῶ ἀνθρώπων, ἀνδρὸς ὄντος ἕκαστος qui nulla lege nullove mandato hominem occidit, homicida est, ut Plutarch. loquitur (l) ita ut nullus tam vilis sit sanguis, ut non manus inquinat, dicente Quintilian. (m) quando vero fera eundem dilaniat crimine caret, id inde provenit, quia coexistit ibi ratio proæretica & practica objectum quale sit cognoscens, quæ hic abest.

(f)
 2. 2. opp. 99.
 Rom. 9. 39.
 (m)
 Declam.
 296

§. 28. Et si vero intrinsecè dicat moralitas objectiva ordinem ad rationem, id tamen ad hanc præcise constituendam per accidens est, ut eadem sit in objecto, quod dicitur morale. Necessarius est respectus objecti, ut actu sit morale, ad agens aliquod rationale, & ad principium actuum humanorum, sive agens hoc ex prævia & deliberata ratione sit diversum ab objecto, seu cum eodem coincidat. Homo enim non ad hominem alium tantum, sed & ad seipsum relatus, sine scelere non potest interfici, & sicut non alium ita nec seipsum interficere potest.

§. 29. Cæterum ut sic, citra superioris impositionem actualis valor in objecto consurgere possit, necesse quoque est, ut ipsum

ex

ex se sic se habeat, aptumque sit, ut posito isto respectu ad rationem practicam fiat morale. V. c. quando res est aliena, (et si hoc vel illud a actu alienum esse mere contingenter se habeat,) & sic sub Dominio alterius. ex hoc, & quia talis est, citra, & ante alienam impositionem sic illa se habet, ut ab eo, qui rem istam alienam esse cognoscit, citra furti crimen malo animo contrectari non possit; qui tamen valor non confurgit in tali objecto ad rationem practicam non relato. Bestia bestia non dat fidem conjugalem, unde cum differentiam non intelligat, & huic, & illi misceri potest, quicquid sit de equis incestum dotestaneibus, de quibus *Rorarius* ⁽ⁿ⁾, quod brum cum & *Aristoteles* de salacissimo hoc animali animal. rac. contrarium doceat. Ast quia Bathseba est ^(o) uxor Uria, hinc ob fidem conjugalem ei soli datam, solus ille habet potestatem ^(o) *6. Hist. A-* *nim. c. 22.* potis illius, ex quo, nemine ita ordinante, sic per se habere se cepit Bathseba, ut soli suo viro quoad consuetudinem conjugalem esset conveniens. Talis ratio in alijs objectis citra impositionem non datur.

§. 30. Illustratur hac ratio moralitatis objectiva ulterius. Nimirum uti sub eadem ratione aliquid dici *proprium* & *alienum*, repugnat, ita quae ex hinc, resultat moralitas qua talis necessaria est. Et sicut ratio *proprietas* per se, praecisa cujuscunque ita definiens voluntate, infert tale jus quo

quo res mea est, *alienum* autem dicitur quod non ad me, sed ad alium pertinet: hinc naturaliter & necessario resultat moralitas, quæ cæteris unde ista cõsurgit principis positis, ad omnem definitiõnis voluntatem se habet antecedenter. Finge enim ad mentem *atheorum*, quod tamen ex iudicio recte sentientium sine summo scelere dari non potest, non dari DEUM, vivere tamen duos tantum homines, pacto absque ullo, utiq; tamen hæc rationes *non propriæ, & non alieni* immutabiles erunt, sicut æternæ veritatis est, triangulum tribus constare angulis, & vera consequenter, necessarioque se habens erit hinc exorta moralitas.

§. 31. Quamquam autem *non esse morale*, quod in tali objecto fundatur, & ex tali objecto, positis cæteris moralitatis principis exoritur, sit i. ratione *existentiæ* contingentis, 2. etiam ratione separabilitatis ab objecto nonnunquam *mutabile*, quo minus tamen exorta ratio illa moralis in se, si ipsum esse & veritatem ejus præcise spectes, sit immutabilis, antecedenterq; ad divinam se habeat voluntatem, hæc non impediunt. Nam & triangulum i. contingentem existit, quo minus tamen verum triangulum tres angulos habeat, ne Deus quidem efficere potest; cum in se necessario, & immutabiliter verum sit, triangulum, nec pluribus, nec paucioribus, quam tribus posse constare angulis.

Linea-

Linearum appositio ad certos angulos libera
 equidē est, & contingens, si tamen istę sic po-
 nendę sunt, ut figura *re*, h. e. vere triangularis
 inde proveniat, ne aliter quidem, ex summa
 voluntaris perfectione, velle Deus potest il-
 las sibi invicem apponi, quam ut tres tan-
 tē faciant angulos; id quod etiam de talibus,
 quę sunt *naturaliter moralia*, dici potest. Quis
 quam enim conjunctio principiorum mora-
 lium, & concursus variarum conditionum &
 circumstantiarum, ex quibus consurgit *mo-
 ralitas*, sit quoad existentiam contingens, ad
 rationem tamen, & veritatem istius morali-
 tatis, talis concursus, & talis cohesio requi-
 sitotum in genere morum essentialium, im-
 mutabiliter, & perpetuū, præcisa etiam di-
 vina voluntate, est necessaria. 2. à triangulo
 quoq; hæc est separabilis figura, immutabili-
 ter tamen interim verum manet, triangulū
 in se tribus tantum posse constare angulis;
 ita & ab objecto ratio aliqua moralis est se-
 parabilis, quam eidem mutabiliter conve-
 nite posse non nego, in se tamen interim il-
 la semper manet immutabilis. Bathseba v. c.
 uxor Urię, ex hac objectiva ratione per se
 estimabilis erat ceu inconveniens ad consue-
 tudinem conjugalem, qua cum illa consue-
 sceret David, nemine ita definiente, & qua-
 diu esset sub hac ratione moralis, uxoris ni-
 mirum alienę, immutabiliter; ac hic respec-
 ctus moralis mutabiliter huic objecto, Bath-
 seba

seba, conveniebat: cessabat enim *esse alienam uxorem*, cum casu Uria in matrimonio eam David recepisset. Rem aliam, qua talem, & per se, non non posse invito domino contractari ut aliena maneat immutabiliter verum est, sed ab objecto ipso à re qua aliena dicitur, cum propria eadem fieri possit, moralitas hæc est separabilis Verbo. Ratio moralis est in se immutabilis, non semper autem ab objecto inseparabilis. Hisce principiis fundatur Philosophia *Ladov. Molin.* (p) de gradibus, quibus aliquid *jam naturalis* esse dicitur, supra (q) à nobis explicata.

(p)
de l. & l. t.
c. f. 1711.
(q)
pag. 187.

§. 32. Quæ cum ita sint, ulterius jam rectè infertur, quod sicut quædam objecta ita se habent, ut positis reliquis principiis, ex quorum concursu *esse morale* consurgit, in illis nomine cogitante, præcisa item omni alia voluntate, actu aliqua exoriatu moralitas, sic hæc quoque qua talis non proveniat à superioris cujusdã impositione, lege, & voluntate, sed ad hanc *moralitas naturalis* se antecedenter habeat. Omnino enim hic distinguendũ existimamus inter *moralit* & *legale*: illud *qua tale* ab impositione provenire uti negamus, ita hoc non nisi à præcipientis voluntate procedere posse, ultro affirmamus. Moralitas enim cum ex se, & per se, non dicat obligationem actualem & legale, sed aptitudinalem potius & congruentiam debi-

debitam, valoremq; quendam inferat, qui ex concursu contrarium conditionum & circumstantiarum necessarid resultat, de ratione hujus esse ut sit, quod tali valore gaudet, auctu lege vel præceptum vel prohibitum non sequitur, et tunc tale vel præcipi vel prohiberi debere, aut posse, prout nimirum contra impositionem, vel per eandem se habet, non repugnet.

§. 33. Dari præterea moralitatem quæ se ex objecti etiam ratione ad divinam voluntatem antecedenter habens, ab eodem quodque inseparabilis est, inde constat, quia divinæ istæ perfectiones, *justitia scilicet sanctitas* seu essentialis, in Deo sunt ex summa & immutabili essentia perfectissimæ ratione non ex libera voluntate. Ratio enim Divinæ sanctitatis & justitiæ in DEO non est ipsius voluntas, sed ipsa eminentissima divinæ hujus essentia perfectio. Quo minus autem divina hæc attributa *perfectiones* etiam *morales* appellentur, mihi nihil ob stare videtur. Morale enim ex se non involvit imperfectionem, unde quin abstracta imperfectione, quod scilicet sit accidens aliquod, vel talequid, quod usu, disciplina, & assuetudine acquiritur, DEO etiam tribui possit dubiū non est. Nec malè loquitur, qui Dei impectabilitatem, naturalemque sanctitatem, qua nullius peccati aut conscientia, aut autor est, quod odit & punit, considerans, eum

(r)
l. 2. de Trin.
c. 2.

bonum esse docet, non bonitate, tantum
transcendentali sed & morali; modo cum B. Au-
gustino (r) dicamus: *DEVS sine quantitate ma-
gnus, sine qualitate bonus est.* Cumque insu-
per ex eminenti suæ naturæ perfectione si-
amabilis & adorabilis, non ex voluntatis suæ
arbitrio, idque æquè immutabiliter, atque
ipsum supremum & optimum hoc Nomen
est immutabile, sequitur actus hos, *DEVM
amare, DEVM colere*, uti sunt morales, tales
quæque ex objecti ratione esse anteceden-
ter etiam ad divinam voluntatem.

(s)
in l. 2. Thō.
c. 2.
p. 362.
(s)
b. p. 352.

§ 34. Et hoc aded manifestum est, ut et-
iam Philipp. à Transit. (s) quanquam & ipse (t)
*moralitatem consistere doceat in subiectione ad
regulas morum*, concedat tamen, in aliquibus
intelligi bonitatem & malitiam fundamentalem;
*bonitatem quidem in illis quæ præcipiuntur, quia
physicè sunt conformia naturæ intelligenti; ma-
litiã verò in illis quæ prohibentur, quia physi-
cè sunt difformia eidem naturæ intellectuali; un-
de ista dici prohibita, quia mala; illa verò præ-
cepta, quia bona.* Sed hæc bonitas & mali-
tia, & consequenter etiam *moralitas fundamē-
talis*, est ille valor, & illa moralitas, quæ an-
te omnem alterius impositionem objectis
certis radicaliter inesse dicitur. Et hoc est,
quod alias sic exprimimus: Objectum ali-
quod in se spectatum tale esse, ut nulla lege
ita definiente, actui humano cui objicitur,
& cum quo per actionem morali quadam u-
nitione

nione unitur, valorem quandam infundera
 possit, ita ut si reliqua ex quibus *esse morale*
le confurgit dentur principia, per se & natu-
 raliter in actu humano exoriatur moralitas,
 sicut ex unione materiae & formae semper
 nascitur corpus aliquod naturale. Ex quo se-
 quitur, effectum legis formalem non esse hunc,
 ut ei valor ille, qui *esse morale* constituit, per
 se acceptus debeat referri, ac si hoc obje-
 cto inesse non possit, nisi lege ita constitua-
 tur. Sanctus sane foret Deus à nobis habentur.
 res aliena, quamdiu talis est, non foret
 invito domino correctanda, si maxime
 nulla ita lex diceretur, quae saltem obliga-
 tionem ad obsequium exhibendum injun-
 git, ut actu contraveniens puniri possit, qui
 alias nulla lege posita, quod se praemis, vel
 penis dignum tantum reddidit censeretur
 debet. Aliter itaque estimandus est actus *qua*
moralis, aliter *qua lege vel preceptus vel prohibi-*
tus; moralitas dat actui, ut merito possit com-
 mittens vel praemis vel penis affici; at quan-
 tum lege est preceptus ac prohibitus, debet
 vel laudari, vel puniri.

§. 35. Non minus *H. Fini* nonnunquam ci-
 tra impositionem superioris valorem talem,
 qui ad *esse morale* dandum sufficit, inesse exi-
 stimamus. Sicut enim dantur fines per se
 boni & mali, v. c. Gloria DEI, vel divini no-
 miinis infamia; ita, qui tales sunt, illis per
 se inest quoque talis valor, qui ad dandum
 esse morale requiritur. Cumque à Fine et-

tam hoc proveniat, citra legis definitionem
 ut actus talis sit, vel talis, fines quoque dati
 qui ex se suo valore non destituantur, cer-
 tum est. Vir bonus contra stat rem alienam
 fur idem facit, sed non eodem fine, ille u-
 Domino annuente rem emat, hic ut eodem
 invito eandem retineat, unde ille quoque
 emptor, hic fur dicitur. Nimirum qui inten-
 ditur, & sub quo res aliena contra statur fi-
 nis, sicut in alieno ex se est vel conveniens vel
 inconveniens, ita necessitate continet hunc

(u)
 R. l. de Furt. *gratia fraudulosa facta contra statio* (u) appelle-
 tur furtum, ceu que nemine cogitante, nul-
 la lege determinante, alienum tale esse non fi-
 nit; quo facto sicut ordo, qui ubiq; ex ratio-
 ne congrui vigere debet, etsi ne hunc quidem
 nulla lex esset preceptura, tollitur, ita qui in Fi-
 nis, quo ista confusio intenditur, non sit in se
 de nihilo, etsi nemo ita definiat, dubium non
 est. Finge duos tantum vivere in orbe homi-
 nes sine ulla lege, quocumq; veniat nomine
 quemlibet etiam sua sibi habere propria, sa-
 ne si alter alterius inhiaret opibus, quemli-
 bet etiam iudicaturum esse, conatus huius
 tantum valere, tantique esse momenti, ut
 prohiberi debeant, graviterq; qui punian-
 tur digni sint. *Qui enim fur equo animo furem*
 pariter iudicet, quare B. Augustin. (x) *Quare si*
 finis non solum incutibilis, sed etiam laudabilis
 fuerit, tunc donum etiam facta nostra laude aliqua
 digna sunt, ut loquitur idem (y). §. 36. l.

(u)
 n. Confess.
 c. 4.

(y)
 T. l. l. 2. de
 mor. Ma-
 nich. c. 13.

§. 36. Idem etiam III. de nonnullis *Circum-*
stantiis ostendi potest. Quamquam enim sint
 actionis moralis *accidentia*, uti *Thoma* (z) di-
 citur, quod tamen haud raro ita comparata
 sint, ut ex his per se spectatis moralitas in
 actu consurgere possit, probari posse nobis
 videtur. *Cicero* (a) sanè *in omnibus*, inquit, *quid*
tempora petant, aut quid personis dignum sit, sem-
per considerandum est. Bene *Plinius* (b), *non o-*
mnibus, inquit, *eadem placent, nec conveniunt*
quidem. *Præterea faciendi aliquid, vel non fa-*
ciendi vera ratio, cum hominum ipsorum, tum re-
rum etiam ac temporum conditione iniitur. Sanè
 si lege non definiente, sub diversis circum-
 stantiis velut sub diversa facie actus appa-
 rens alium, aliumque mutatis illis quæ ean-
 dem circumstantiis consequitur valorem, quin
 & circumstantiis aliqua insit moralitas, du-
 bium non est: atqui illud negari non potest,
 contingit enim haud raro, ut objectū sit ve-
 stitum circumstantiis non congruis tantum,
 sed & incongruis & inordinatis, idque vel
 quando repugnantes adduntur circumstan-
 tiæ, vel quando debitæ actui conditiones o-
 mittuntur: v. c. quando quis eleemosynā ero-
 gaturus, non de suo id facit, sed aliunde furat-
 ur pecuniam; vel ut *Aristoteles* (c) loquitur
 de Intemperantibus, quod *in rebus delectentur,*
vel quod ita ut vulgus, vel quod non ita ut opor-
tes, vel quod non qua parte oportet; ista eleemo-
 synæ datio, ex ratione inordinatæ hujus cir-
 cumstantiæ, ceu principii, in se ut vitiosa,

(z)
 l. 2. q. 7. a. 1.

(a)
 2. de invent.

(b)
 6. Epist. 24.

(c)
 3. Ethic. c. 11.

ita quoque moralis est, ceu naturaliter repugnans naturæ rē alieni, de quo nemo, nisi qui ejus est dominus, disponere potest.

§.37. IV. Dico inter principia ex quibus per se & naturaliter oritur moralitas citra impositionem, esse ipsum agens, quod sc. rationale & liberum est. *Actus enim, ut Thomas (d) loquitur, susceptibilis est bonitatis moralis, & consequenter ipsius moralitatis, secundū quod humanus est, vel esse debet, humanus autem est secundum quod aliquatenus ratione deducitur, vel deduci debet: quod contingit in illis actibus tantum, qui imperantur à voluntate, qua consequuntur, vel consequi debet deliberationem rationis.* Seneca (e) multum, hinc inquit, ad rem persinet, quo proposito, ad quam rem, accedat. Hoc ipso enim quod actus procedit à sciente quid agat, & quem actio sua valorem habeat cognoscente, idque liberè, talis quoque ipse actus sit necesse est, cognitus sc. & liber, ceu qui participat de natura sui principii à quo profluxit: unde quando actio provenit ab agente rationali & morali qua tali, quin & ipsa qua talis rationalis & moralis sit, dubium non est. Ex hoc etiam, quia libere & sciens aliquis committit aliquid quod intermittere poterat, actui per se nonnunquam inest hic valor, ut actus possit & debeat vel prohiberi, vel præcipi, imputarique ad laudem, vel ad vituperium. *ἀδικεῖν ἢ ἐκόν; ἀργὸν ἢ ἡμάρτια καὶ αὐτῶ, ἐξ ἡμαρτίης ἐκόν; συγγράμην ἀδικεῖν ἢ ἡμάρτια τῆς φύσεως* facit aliquis injuriam prudens?

(d)
II. d. 49.
q. 1. 2. 3.

(e)
Epist. 109.

demus irata leges, infesti iudices, pœna in eum con-
stituta. peccavit aliquis imprudens & inuitus? huic
venia datur non supplicium quaritur, dicit Demo-
sten (f) Sique seposita omni lege nulla de-
tur per se moralitas quæ se tenet ex parte
actus & agentis, nihil differentia interce-
det in genere morum inter actum bruti, ca-
nis v. c. & hominis scelerati, cum matre coë-
untis, quam tamen dari manifestum est.
Brutum enim non agit sciens scientia reflexa,
& liberè volens, sed naturali fertur impe-
tu in objectum, non ratione sibi propria &
specifica; unde cum fœmellam canem non
ceum matrem, quod ignorat, quodque discrim-
en per naturæ suæ imperfectionem obser-
vare nescit, sed sub ratione boni sensibilis
appetit, non potest hic actus eundem habere
ex se, remota etiam omni lege valoré, quem
habet, quando à libero agente proficiscitur.
Ubi enim objectum quale sit ignoratur, ibi
non attingitur illa ratio, quæ valorem in se
continet ex parte objecti, quæque attingi
debet, ut eundem actus habeat & consequatur,
nec etiam procedit ab agente sub tali ra-
tione, quæ æstimari jure, & imputari possit
ad laudem vel ad vituperium.

Orat. pro
Cœliph.

§. 38. Et hæc sunt *moralitatis* principia
 quæ sicut in se valoris quandam morales
 continent rationem, citra superioris im-
 positionem, ita ex illorum concursu & con-
 iunctione una resultat in actu moralitas,

§ § Sic

Sic verò se habet illa ex qua esse morale provenit Unio : Nimirum respiciunt se invicem, nec absolutè se habent hæc, ex quibus una confurgit moralitas, à qua à Cælos dicitur moralis, principia. quare sicut quæ objecto moralitas inest, & in eo sui valoris rationem habet, non à quovis agente, sed à libero & sufficienter cognoscente attingi potest, ita quoq; ea se non diffundit in actum, in quantum nimirum hic ab objecto moralitatem accipit, nisi sit agens liberum & intellectuale. Bestiæ v. c. diversarum specierum ut commisceantur, incongruentia & inordinatio physica est, at quod cum bestia commiscetur homo, qui incongruentiam hanc & inordinationem intelligit, & liberè appetit, nova hinc resultat inconvenientia, quæ lege prohiberi potest, & ut prohibeatur digna est, h. e. moralitas; sed rationem hujus valoris, sub qua objectum, bestia sc. tantum valet, ut lege prohiberi queat, quo minus actu conjunctionis carnalis attingatur, non brutum, sed homo attingit.

§. 39. Quemadmodum itaque in actum *moralitas formalis* derivatur ab objecto per hoc, quod actus ceu ab agente libero profectus tale respicit objectum, vicissimq; objectum non ad quemcunq; sed ad talem actum, cui suam infundat moralitatè, dicit habitudinem, qui est agentis liberi: ita quoque *circumstantia*, quæ objectum vestiunt, & sub

sub alia aliaque facie illud agenti exhibent, suum quem habent valorem moralem non in quemlibet infundunt actum, sed respiciunt agens liberum & intelligens; cujus actus soli apti sunt, ex agentis ratione à quo exoriuntur, ut illum recipiant. Sicut enim non quodvis subjectum aptum est ad recipiendum quodvis accidens, ita nec quivis actus ad recipiendum esse morale.

§. 40. Ad hoc agens autem, quod objectum & circumstantiæ, à quibus qui illis inest valor in actum, ut fiat formaliter moralis, derivatur, respiciunt eo quo diximus modo, requiritur ut sit agens propter finem, *βίλητος τὸ τέλος ἐστὶν, voluntas finis est, ait Aristot. (g)* quæ cum ad principia actionum humanarum & moralium pertineat, ob ejus defectum actio perfectè moralis dici non poterit. *Ejusmodi quid finis est, ut doctiss. loach. Camerarius (h)* verba Philof. *Ἐγγυεῖται, ut ipse quidem voluntatem commoveat, & hæc incitata impellat animum ad id sequendum, quod constitutum est extremum seu ultimū. Unde omne agens quod agere intendit, agit propter finem, qui sicut est mensura & ratio mediorum, actiones etiam distinguit, ut, quos similitudo facti conjungit, causa dissimilitudo discernat, ut supra ex Augustino (i) diximus, & causæ denique rationem habet ad agendum impellentissimè & objecti ex operantis sc. intentione; ita unà quoque*

(g) 3. Eth. c. 4.

(h) Com. l. 6. p. 119.

(i) Ep. 49 ad Vincos.

quoque & necessario influit ceu principium
tam in genere causæ efficientis, quatenus
impellentis rationem habet, quam in ordi-
ne causæ formalis externæ, in quantum ope-
rans circa eundem ceu objectum occupatur.

§. 41. Hæc ergò principia sicut ad omnem
actionem humanam verè talem concurrunt,
ita ex illorum confluxu & unione oritur in
actu moralitas, sicut posito relato & correla-
to cum fundamento consurgit relatio, dici-
turq; sub his requisitis spectatus *actus mora-*
lis. Objectum enim cum quo in actione actus
conjungitur & unitur, valore suo morali af-
ficit, & si ad esse morale recipiendum aptus
est, hoc est ab agente morali profectus, hunc
in eundem transfundit, moralemq; per istã
unionem ceu forma constituit: Sicut enim
alias actus physici differentiam suam speci-
ficam accipiunt ab objectis, & modo tenden-
di in illa, ita actus moralis, hanc suã differen-
tiam ab objecto morali recipiat necesse est.
Cum verò idem actus eliciatur & imperetur
ob certum finem etiam, hinc unio quoque
& conjunctio inter actum & talem finem o-
ritur, qui cum respectu actus, quo ceu obti-
nendus intenditur, etiam objecti quandam
indolem accipiat, itidem valorem suum de-
rivat in actum istum, eumq; sua qualitate mo-
rali informat. Cum enim finis operantis sit
ratio sub qua ab eodem actio emanat, & sic
formæ, seu principii formalis rationem ha-
beat

beat. sicuti per intentionem agentis iste finis cum actione morali quadam ratione unitur & conjunctus est, cum ut modo dictum sit formale sub quo agens operatur, ita per istam unionem redundat in actum moralitatis quæ in ipso concipitur sine, qui eum suo valore morali actuat, sicut materiam forma.

§. 42. Et sic ex concursu horum principiorum confurgit in actu moralitas, quorum uno deficiente, libertate sc. agentis, vel objecto, vel fine, actus non est moralis. Circumstantiæ enim aliæ mere circumstantialiter se habentes, etsi & illæ moraliter afficere queant, non semper tamen id faciunt, nec nisi accidentaliter ad moralitatem actus quæ talem se habent. Quanquam verò moralitas quæ est in actu, ex pluribus cum actu conjunctis oriatur principiis, una tamen tantum formaliter & completa est: ut enim uti B. Schaller. (k) noster loquitur, *sanitas, pulchritudo sunt una forma, licet resultent ex pluribus: ut rerum externarum bonitas, artificialium præcipue, ut domus, ex pluribus oritur: ita ex ratione propretia agentis, conditione objecti, & qualitate finis circa unum actum concurrentibus, & in eodem unitis, una confurgit moralitas. Sicut verò hæc tria se invicem respiciunt insautabiliter nonnunquam, etiam remota divina voluntate, ita, quatenus hæc se sic habent, eadem erit inde confurgentis ratio*

(k) de Circumstant. act. hum. §. 74.

ratio moralitatis. Exoritur autem æquè immutabiliter, ita ut non possit non exoriri, citra omnem aliam mentis operationem, sicut ex unione materiæ & formæ necessariò & immutabiliter, etiam nullo alio ita definitæ, provenit corpus naturale, cujus essentia est æternæ & perpetuæ veritatis, ita ut contradictionem implicet, corpus naturale ex alia quam materiali constare substantia, et si non repugnet, illud vel planè non existere, vel ratione ut alia fiat substantia privari, quemadmodum etiam non repugnat actum moralem non existere, vel separari ab eo moralitatem certam, in se interita, & in actu signato, immutabiliter manentem, ut supra explicavimus.

§. 43. Et si sic explicatur origo moralitatis in actionibus humanis, constat non solum aliud in actu ratiò physicam, aliud ratiò morale esse: quorum illud dicitur de actu, ut notat actum facultatis naturalem; hoc prout illum circumstant, cum eodem uniuntur, illumq; valore quodam actuante objectum, finis, ratio agentis à quo liberè exoritur, & circumstantiæ: sed etiam patet, quidnam sit illud, per quod motus iste physicus fit actus moralis, sc. id non semper provenire ab impositione superioris, si non creati, certè increditi, sed consurgere ratiò esse morale in actu ex concursu certorù principiorum, quæ ex rei veritate per se, antecedenter ad omnem voluntatem

tem superioris necessaria sunt; nec liberè ita definita, quibus etiam positis, & cum motu physico unitis, in eodè moralitatem non exoriri, implicat contradictionem. At verò de obligatione, qua moralia non carent, si quaeritur, illam non nisi à superiore manare, inq̄ ejus origine investiganda ultimo demum ad DEUM O. M. recurrendum esse concedimus; licet verò moralia & obligatio in praxi sint conjunctissima, non tamen ex eodem fonte oriuntur, cum aliud sit *morale*, aliud *legale*; quanquam Legem principium s̄ morale, non essendi quidem, cognoscendi tamen esse posse, imd esse, non negaverim.

§. 44. Quemadmodum itaque *Morale* datur *naturale* citra respectum ad leges tale, ita cum hujus species sint *bonum & malum*, in his quoque antecedenter ad divinam voluntatem interdum rationem bonitatis & malitiz dari, probabimus, quo evictò, dabitur quoque discrimen aliquod naturale honestorum & turpium, antecedenter ad legem tale.

§. 45. *Indifferens*, quod *nec bonum, nec malum est*, quod *seu feceris seu non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam*, ut Hieronym. (l) loquitur, quodque *qui eo uti scit, ei bonum, qui non utitur recte, ei malum* (m), cum de ratione & valore morali per se non participet, species s̄ *moralia* dici nequit. Dupliciter autem possumus de eo quod dicitur *Indifferens*

(l) ad August. Epist. lat. Aug. 2. Terent. Heaut. A. 1. c. 2.

rens loqui, vel prout se habet ex parte actus secundum esse physicum spectati, vel in ordine morali. Esse actus physicum, ut est motus aliquis potentiae physicae seu naturalis, vel intellectus apprehendentis, appetitus sensitivus, facultatis locomotivae &c. etsi ut notat motum simpliciter ab homine usurpabilem, qua sic plane indeterminatè & præcisè consideratur, indifferens dici queat, non tamen ut est motus determinatus hic: blasphemia videlicet divini nominis, potest considerari, vel ut est motus præcisè linguae, vel ut est motus linguae contra DEUM: priori respectu ut potest motus iste, ut est motus ab homine usurpabilis præcisè, appellari blasphemia nequit, ita est indifferens, seu qui ad bonum & malum applicari potest; posteriori notione, qua determinatè ut est hic consideratur motus, etsi adhuc inter actum physicè spectatum, & actum à ratione distinguere possis, num tamen talis actus adhuc indifferens dici queat, vehementer dubito: imo nego. Nec aliter Theologi: Sic enim B.D. Dannharr. (n) inter actum, inquit, & actum à ratione distinctio invenitur solum expectata, in quibus materiale remotum distinguere potest à formali, non item in eis, in quibus materiale proximum, seu ipsa motus applicatio, ac individuatō à formali à ratione est inseparabilis. e. g. in coitu cum bestia. Coitus generaliter acceptus est indifferens, sed coitus talis hoc motu, hac applicatione non potest fieri sine vitio, ubi à ratione est proprio tali actui, adeoque divinitus inseparabilis.

(n)
Hodom. C.
t. l. p. 977.

§. 46. De Indifferentia in ordine morali

idem dupliciter possumus loqui. I. sic, ut ipsum valorem, & esse morale, ad bonum & malum indifferentem se habere dicamus, & v.g. blasphemiam, cedem, adulterium, quod jam sic appellamus, actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras si vel à Deo, ut *Mag. C. I. l. c. 27.*
quius, (o) *Rhetorica* (p) ostendunt, vel à Magi- n. 9. seqq.
 stratu, quod *Hobbes* (q) opinatur, fuerint pre- (p)
 cepte. ita ut bonum & malum antecedentes pol. pr. Gr.
 ad divinum beneplacitum naturale nullum p. m. 345.
 detur. Hanc indifferentiam moralem alunt, (q)
 fovent, pingunt & comunt omnes illi, qui de Civ. c. 6.
 moralitatem, omnem bonitatem & malitiam n. 16. c. 12.
 in hoc ordine, talem à nulla impositione pro-
 venire affirmant, et si se id agere, facta contra-
 ria factis suis protestatione, negent. Dum e-
 nim in actionibus & objectis moralitatem o-
 mnem à tali impositione tantum, & lege su-
 perioris provenire urgent, indifferentia hoc
 pso. sint necesse est in se omnia, si, qualia
 sunt in ordine ad rō morale, præcisa ista im-
 positione considerentur. Concubitus v. c.
 cum alterius uxore si ideo adulterium appel-
 latur, quia est contra legem seu naturalem,
 seu positivam, hoc equidem sequitur, adulte-
 rium tum non esse actionem indifferentem,
 quo minus tamen ipse concubitus cum alte- (r)
 rius uxore antecedenter ad omnem legem & B. P.
 talem impositionem spectatus, nisi in se et- (s)
 iam, sc. uti *Grotius* (r) *Thomans* (s) locutus, DE V. l. secundum
 q. 71. art. 6.

T

non

(1)
Theol. Mo-
ral. T. I.
p. 291.

non esse fingas, vel, ut mitius loquitur *Gerardus* (1) actum talem lege cum non prohiberi illi ponas, turpis esse dicatur, indifferens esse e data hypothese sequatur, nil impedit: quicquid de in sit de appellatione talis actus, seu adulterium appellari debeat, seu non, si lege non est prohibitus, relinquatur enim ipsum concubitum cum alterius uxore antecedenter ad impositionem & præcisam legem consideratum esse actum indifferentem, quod admitti nequit.

§. 47. Nec puto ego, pace tamen aliorum, quando distinguitur inter vocabula, & formulas, quæ nudum motum physicum notant, & quæ motum physicum cum moralitate junctum exprimunt, qualis est adulterium, seu cohabitare uxori alterius, motum difficultate tolli. Cum enim omnis moralitas sit ex illorum mente ab impositione, rectè quaeritur, qualis ergò sit actus hic *cohabitare uxori alterius* præcisè impositione ista consideratus, an mere physicus, an quid moralitatis in se contineat? posterius dici non poterit, eum præcisè principium quod genuinum & adæquatum esse moralis dicitur, prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta se se mere *physicè* habeat, in se indifferens sit, & nisi lege prohibeatur, cum alterius uxore consuescere turpe non sit. Ex quo ulterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, sique legislatoris

actus sapientiae ita fuerit visum, adulterium
 uti prohiberi, ita etiam praecipii possit; posse
 enim in vita sociali, & consequenter naturae
 hominis convenienter tales dari casus ut
 seu personale suum commune, adulterium,
 in se malum non foret, quod nos contem-
 dimus, praecipii possit, dubium non est. Hoc
 vero cum dici non debeat, patet actum
 adulterii, seu cohabitationis cum uxore al-
 terius, sic esse comparatum, ut praecisa etiam
 legali impositione divina, reliquum quod
 est in hoc actu non ad esse physicum tantum
 pertineat, sed esse quoddam morale; quod ex
 objecto sc. in actum ipsum, eo quo supra ex-
 plicavimus modo derivatum est, una involvat.

§ 48. II. Potest indifferens in genere
 notum dici ille actus, qui in se intrinsece
 non est determinate bonus vel malus, quo-
 ius per se ius naturae bene vel male licet utri,
 le quo Augustin. (u) sunt, inquit, quaedam facta mon Domi-
 nedia, quae possunt bono vel malo animo fieri, de in Mont.
 quibus est temerarium iudicare. Cum enim ob- c. 28.
 jectum aliquod ita comparatum esse queat,
 ut ex sua natura, & per se actui valorem ali-
 quum moralem infundere aptum non sit, sed
 ad bonum & malum actum indifferenter se
 habeat, actus quoque indifferentes oriuntur,
 ut sunt ambulare, levare festucam de ter-
 ra, qui actus determinate boni & mali non
 sunt. Ita Plato (x) mentionem facit ejus, Sympos.
 quod ἔστι καλὸν καὶ αἰσθητὸν, ἔτε αἰσθητὸν ἀλλὰ καλὸς
 μὴ καλὸν καὶ αἰσθητὸν δὲ αἰσθητὸν καὶ καλὸν
 sunt

T 2 sunt

(*)
 de Ser-
 mon Domi-
 in Mont.
 c. 28.
 (*)
 Sympos.
 f. 319.

*stum secundum se, neq, turpe, sed recto factum est
nestum, contra turpe.*

§. 49. Ut verò, quo tandem ad nostrum institutum veniamus, etiam honesta & turpia bona & mala in se talia, antecedenter a divinum beneplacitum dari probemus, propterea quæ supra jam notata sunt, observari debet, *hanc non esse questionem*, an voluntas DEI ab origine obligationis in homine, legibusq; naturalis ei datæ excludi debeat, quod dici nequit, ceu contra *Grotium* (y) hoc eruditè disputatur à *B. Baclero* (z), *Zieglero*; (a) cujus etiam divinam originem *Paulus*, (b) & *Genitilium Sophi* agnoverunt: sed de ipso bono & malo queri, an aliquid per se tale sit, non in oppositione ad leges humanas, sed respectu divinæ voluntatis, qua etiam non prohibente, quaque etiam præcisa, actus aliquis in se malus est, v. c. adulterium, furtum, blasphemia. Aliud nimirum est, aliquid esse in se turpe, aliud aliquid esse peccatum, illud in puncto rationis prius est, hoc sequitur, & dicitur ita in ordine ad legem estque deviatio à lege. Sic enim *Ambrosius*. (c) *quid aliud, inquit, est peccatum nisi divina legis transgressio, & celestium inobedientia mandatorum.* Sic *Augustinus*. (d) *peccatum dicitur dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei.* Nec dissentiant Patres qui peccatum definiētes, non expresse legis, sed rationis mentionem fecerunt. Sic equidem *Clemens Alexandrinus*

(y) Prolog. de I. B.P.

(z) Com. in Grot. p. 7.

(a) Not. in Grot. p. 7.

(b) Rom. I. & II.

(c) de Paradis. c. 6.

(d) l. 22. contra Faust. c. 27.

(e) πᾶν τὸ πρὸς τὸν λόγον τὸν ἀρετῆς, ἴστω
 μαρτυρία ἐστὶ, quicquid est præter, & hoc ipso
 Pædag. l. 7.
 c. 13. f. 135.
 tiam contra rectam rationem, id est peccatum,
 ut: mox tamen se ulterius explicans, ὑπε-
 ρὸν obedientiam, quæ rationi debetur, διμυ-
 ρίδου ἐντολαῖς mandatis fundari docet. Illud
 utem, malum sc. dicitur privatio rectitudi-
 nis, seu bonitatis moralis adesse debita, vel
 x defectu requisitorum moralium, vel ex
 incongruo eorundem concursu per se con-
 surgens, ita ut malum esset, si vel maximè
 nulla de eo lata lex foret: & sicut præcisa
 divina voluntate homo quoad actum essen-
 tia est animal rationale, exigente ita veri-
 tate humanæ naturæ, qua aliquid tale est,
 uale naturâ sua esse debet, quicquid sit de
 actu entitativo, quem divino intellectui
 conformem debere esse, & ad voluntatem
 divinam & beneplacitum consequenter se
 habere & ipsi contendimus; ita quoque præ-
 cisa divina voluntate, ex concursu circum-
 stantiarum & requisitorum moralium con-
 curo confurgit bonum morale, non quidem
 actualiter, sed idealiter spectatum.

§. 50. Non fugit nos equidem, doctos
 am è Patrum choro, quam ex Scholæ Do-
 ctorum ordine viros, de bono & malo mo-
 rali in χρίσει ad legem loqui, sed nobis hos
 non aduersari credimus. Dupliciter nimi-
 rum de Bono & Malo disquiri potest, vel
 quid sit per se, à priori, vel quid sit per ac-

videns, ratione sui sc. non ratione subiecti
 seu hominis cui præcipitur aut prohibetur
 & à posteriori: sub illa ratione non dicit re-
 spectum ad legem, cum aliquid non ide-
 bonum sit, quia lege homini est præceptum
 malum verò, quia eidem lege prohibitum
 cum tale sit etiam nulla lege posita; hoc ve-
 rò sensu ad legem ceu principium cogno-
 scendi respectum dicere, non repugnabi-
 mus. Priori sensu apud *Platonem* (f) dicitur.
πάντα τὰ καλὰ τοῖσι τ' αἰσθητῶν μὴ μίχται, honesti
 sunt omnia quibus turpia non mixta; posteriori
Horatius (g) quaerit & respondet:

(f)
 Protog.
 l. 2. p. 8.

(g)
 1. Epist.
 (h)

in Thom.
 l. 2. q. 18. a. 13.
 punct. 1.

— — — — *Vir bonus est quis?*

qui consulta patrum, qui leges juraque servat.

Et è scholæ doctoribus *Gregor. de Valent.* (h)
 ad bonum morale hoc requiri docet, ut nul-
 la perfectio desit actioni, quam debet homo in illa
 adhibere, quatenus ratione & voluntate utitur
 agendo circa finem, vel materiam, sed sit propria
 actio consentanea rationi recta. Nec minus
 moralium magistris *Ludovic. de Molin.* (i) ma-
 lum morale ponit in privatione conformitatis
 cum recta ratione & lege DEI. Alias non ide-
 præcise aliquid bonum dici debet à priori,
 quia est lege præceptum, sed ided, quia ali-
 quid in se honestum est, lege præcipi potest,
 imò debet; ut proinde aliud sit bonum sim-
 pliciter, aliud bonum lege præceptum; il-
 lud non malè in perfectione morali, hoc
 in convenientia cum lege positum esse di-
 citur.

(i)
 P. 1. de 1. &
 l. 9. s. disp.
 H.

Unde sicut lex noticiam iusti & æqui nobis in se inuat, ita quoque regula est, unde id quod malum est cognoscitur.

§. 51. Cæterum sicut moralia ex variarum conditionum concursu necessario consurgunt, ita & *bonitas* quæ in genere moris talis est, sua sibi certa adessendum necessaria, & perpetua principia, ex quorum conjunctione, præcisa etiam divina voluntate exoriatur, postulat, ita ut, quanquam contra divinam voluntatem illa actu non existere possit, non tamen à divina voluntate istorum principiorum mutua convenientia & determinatio ad ideam boni in se spectati fieri debuerit; cum (ut secundum modum nostrum concipiendi actus divinæ mentis, qui sunt unum quid simplicissimum distinguamus) divinus intellectus ante omnem voluntatis actum, quænam ad veritatem boni moralis, ex propria ipsius indole immutabiliter sint congrua & necessaria, cognoverit, æquè atque novit tres angulos ad trianguli, vel animam rationalem ad hominis constitutionem requiri.

§. 52. Quare cum bonitas, seu rectitudo moralis, consurgat ex concursu plurium requisitorum convenientium, quorum alia ad honestatem simpliciter faciunt, alia vero ad magis & minus, quorum illa hoc nomine *essentialia*, hæc *accidentalibus* dici queunt, quæ & *circumstantia* propriè tales alias ap-

pellantur, quænam illa sint paucis videbi-
mus. Sicut itaque supra operantis personam
moraliter actum afficeret diximus, ita ut al-
lius sit bonus vel malus, oritur i. ex personæ
agentis, quia quæ non cadunt sub voluntate
& intellectu, non cadunt sub honestate
vel turpitudine. Nam *τὸ βέλγεστρον κρι-*

(k)
2. Stromat.
f. 387.

(l)
6. Ethic. c. 2.

(m)
2. Ethic. 4.
al. 3.

(n)
de Circum-
stant. Act.
hum. disp. I.
p. 29.

ύται, quæ voluntarie suscipiuntur, puniuntur. au-
Clemens Alexandrinus, (k); unde i. *βέλγεστρον*, in-
quit Aristot. (l) *τὸ βέλγεστρον ἢ βέλγεστρον ἀρεῦ δι-
voίας ἢ ἐξ ἴδους ἢ ἐξ ἰσῆ, ἵκανα ἀλλοίω, & quod item
contrarium in actione est, sine intellectu & cogita-
tione & moribus non existat, prout nec ἀρεῦ δι-
voίας βέλγεστρον eodem iudice datur.* Scien-
tiam & voluntatem coniungit Philosophus
alibi (m) ita: *ἄνευ βέλγεστρον ἢ βέλγεστρον ἀρεῦ
modo ἀφαιρέσει ἀγῶν, ἢ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει
ἢ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει, καὶ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει, πρῶ-
το κινεῖται ἢ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει, ἀφαιρέσει ἢ ἀφαιρέσει
πρὸς ἑαυτὸν; h. e. propter ipsam virtutis honestatem, ut proinde ipsum bonum, circum-
stantias etiam & causas bonitatem consti-
tuentes, & quidem omnes, directe bene a-
cturus velit, sit necesse. Alia tamen est ra-
tio circumstantiarum malitiam actui danti-
um, nam hic non necesse est, ut omnes cir-
cumstantiæ sine directe volitis, sed qui malū
aliquid vult, vult eo ipso, & censetur velle
omne id quod tale per se sequitur. Nam ut
non male B. Schaderus (n) loquitur, ut pecca-
tum sit in aliqua specie, sufficit si voluntas fere-*

itur in substantiam operis, licet non expresse feratur in omnes circumstantias, quæ prolixius exequitur.

§ 53. Voluntas itaque cum per se sit actionis moralis principium, tam in virtute quam in vitiis, ut *Cicero* (o) etiam docet, in debet ferri in objectum aliquod sub circumstantiis & conditionibus ei inconvenientibus, modoque inconvenienti illud intendit, sicut hinc incongrua quædam difformitas inter objectum & voluntatem intercedit, ita actus à tali voluntate proveniens, quod debita conformitate caret, non nisi malus esse potest, *Res aliena* v. c. idè quia talis est, sic se habet, ut alterius voluntas concupiscere eam non possit, unde sicut actus alterius concupiscendi objici non potest ex ratione *res aliena*, ita ei quoque actus iste est inconveniens, quare si voluntas modo quodam incongruo, concupiscendi scilicet in eam fertur, velle istud non potest non esse malum.

§ 54. Et patet hinc differentia inter bonum quod tale est in genere morum ex impositione, seu *positive*, & quod tale per se & *naturaliter*. Nimirum in hoc inconvenientia quæ est inter voluntatem ejusque actum & objectum, suam radicem habet in ipsa objectiva ratione, v. c. *esse rei aliena, uxoris &c.* cui qua tali non quilibet actus voluntatis potest esse congruus: ut enim in naturalibus non omnia eidem conveniunt, ut *supra* (p) explicavimus, sed certa, ita & in mora-

T § libus

(o) 4. 99. Academ. P. XI.

ibus, quare si voluntas contra rationis dictamen, ut principii cognoscendi, non legis rationem hoc habere concipimus, intentione quadam rei incongrua obiectum intendit, actus ab ista voluntate proveniens per se malus sit necesse est. ob defectum convenientiæ ad esse debitæ. In illo autem quod malum est ex impositione, ratio inconvenientiæ quæ inter obiectum & certam agentis operationem intercedit, exoritur ex lege, cujus definitione uti obiectum specificatur, ita hoc ipso quibus circa se actibus occupatis sit congruū, quiq; actus convenienti modo, vel inconvenienti illud attingant, determinatur;

§. 11. II. Ut actus citra alterius impositionem reddatur bonus vel malus oritur ex obiecto. Obiectum enim ex propria & obiectiva ratione se haud raro ita habet, ut certo actui per se sit conveniens, alteri inconveniens, & per illum tantum ceu sibi congruū attingi debeat. v. c. *Alienum* esse et si huius vel illi rei contingenter accidat, idealiter tamen spectatum, non ex legis definitione, sed per se respicit ab altero contrætionem sui invito domino factam ceu actum sibi inconvenientem; unde etiam *contræctio rei alienæ* invito domino facta, intrinsecè hoc habet, quod honestati adversari dicitur, cum sit contra debitum modum operationis, quæ ut bona sit, non potest non esse rationi obiectivæ, & moralitati, prout ex se habet ex parte obiecti.

objecti, conveniens. Addimus aliud exemplum: DEUS quia est summe & per naturam suam bonus, hoc ipso necessario, etiam si illius preceptum quo sui amorem mortalibus injunxit seponas, ceterum sibi convenienti actu attingi vult, ut ametur; cumque odium in objectum amabile nullo modo ferri debeat, sequitur DEUM per se, etiam precisa ipsius voluntate, non esse objectum ad amoris & odii actum indifferens, nisi difformia conformia dicere velis. Sic quia Deus per essentiam suam est adorabilis, ex se & natura sua habet hanc repugnantiam objectivam, ne se, blasphemis petatur; unde quia blasphemia cum divina essentia semper adorabili nunquam potest habere convenientiam, sequitur, quod sicut DEUS est per essentiam discipulorum convenienti actui blasphemandi, ita quoque ipse actus blasphemie per se & intrinsecus disconveniens sit DEO, & consequenter per se malus. Sicut enim moralitas competit objecto, ita quoque actui circa istud objectum occupato, unde sicut moralitas competit objecto, ita quoque actui in unione morali cum objecto spectato, à quo suam bonitatem & malitiam mediante ista unione accipit.

§. 56. Provenit autem ista convenientia, quæ inter certum actum & objectum, v. g. inter cultum à filiis præstandum & parentem intercedit, ab ipsa ratione objectiva, quæ etiam

etiam qua tali certi actus ut convenientes requiruntur, certi ut inconvenientes rejiciuntur, quibus ob propriam qua gaudet repugnat rationem. Unde Escobari (q) *bonitas vel malitia in objecto fundamentaliter, in actione formaliter reperiri dicitur.* Sic enim parentibus, idè quia parentes, h. e. liberorum benefactores sunt, debentur gratia, rependenda officia. *Quid enim tam contra officium, quam non reddere, quod accepis?* re è quartè *Ambros. (7)* Idem quia qua tales jus habent in liberos, pietas, observantia & obsequium illis ab his debetur, quæ officia citra injuriam illis denegari nequeunt. Cumq; in societate paterna imperium sit penes patrem, naturaliter è per se conveniens est statui patris hoc officium exhibendū, ut mandato illius se obsequentem, submissumq; præbeat filius. Ita cum homo homini sit equalis, quæ officia humanitatis uni per se conveniunt, ea alteri quoque per se convenire dubium non est. *Ἰσχυροὶ δὲ τοῖς ἰσχυροῖς ἰσχυροὶ ἐσὶ πάντες, equalibus equalibus oportere esse ajunt (s);* si nimirum juris & injuriæ sunt capacia, ad hoc autem requiritur, ut aliquid intelligat, & cognoscat, aut certè ex se ad cognoscendum & intelligendum aptum sit, quid sibi debeat, & quod sibi injuria fiat. Omnis itaq; injuria cum noceat, noxium quid & malum, & consequenter objecto cui inferitur moraliter per se inconveniens est. *Injuria, inquit Seneca, de-*

(q) Theol. Moral. p. m. 4.

(7) Offic. c. 31.

(s) Arist. 3. Polit. 8, al. 12.

minu-

minutio ejus est in quem incurrit, nec potest aliquis injuriam accipere sine aliquo detrimento, vel dignitatis, vel corporis, vel rerum extra nos positarum.

§. 57. Fundamentum hujus convenientiæ & inconvenientiæ inter actum & objectum, cui ille vel cõveniens vel inconveniens dicitur, est natura nostra rationalis. Quæ ratio est quare homini non solùm naturaliter aliquid sit cõveniens & inconveniens in genere naturæ, quod etiam aliis agentibus est commune, sed etiam quare aliquid ei, utpote per naturam moraliter agentis, tale sit in genere moris. Est enim actus inconveniens objecto, & vicissim hoc actui, quia à tali agenti h. e. rationali, quod quid, & quale aliquid ut, cognoscere potest, & quid agat novit, provenit. (u) Docuit ita olim Cicero (u). Ex recentioribus Gabriel Vasquez (x) ita scribit: *Prima regula, cui scilicet actio conformis esse debet, est natura ipsa rationalis, quatenus rationalis est. Nam illud, quod est cõveniens & consonum naturæ rationali, quatenus rationalis est, dicitur bonum, quod vero dissentaneum, & disconveniens est naturæ rationali, est malum: ideo enim malum est furari, quia non decet, nec cõveniens est naturæ rationali, contra vero elargiri elemosynam indigenti, ideo bonum est, quia cõveniens & decens naturæ rationali.* (y) Consentit Hugo Grotius (y), ut aliquid sit illicitum, satis est, inquit, si cum humana natura pugnet. Rectè autem judicatur illud cum humana natura rationali, quatenus

1. de Legg.

(x) in Thom. c. l. f. 412.

(y) 2. de l. B. c. 5. §. 12.

nus talis est, pugnare, à quo cum ad illud
bruta belluino impetu ferri videas, ratio no-
stra abhorret. Et sicut lex naturalis condi-
tioni nostræ humanæ est convenientis, id è
quod quid lege prohibetur naturalis id non
solum naturæ nostræ inconueniens esse hoc
ipso cognoscitur, sed & quando ex se & per
se ex objecti ratione eidem est non conue-
niens, uti fuere supra adducta exempla; an-
tecedenter quoque ad legem quod tale sit,
rectè dicitur; cum quando sic actus ad ra-
tionis iudicium, sensu legis naturalis omni-
nò imbutum, refertur, legem naturæ non
principii essendi, sed cognoscendi, & qui-
dem à posteriori, rationem habere, supra
jam dictum sit.

§. 58. Concurrat III. ad bonitatem actus
per se boni vel mali etiam *Finis*. Quanquam
autem bonum & malum primatio in actu sit
ex ejus ordine convenienti vel inconveni-
enti ad objectum, cum quo actus ille, ceu prin-
cipio formali primo omnium unitur, *Finis*
autem quem operans intendit, per accidens
actui superveniat, cum ad istum non suapte
natura, sed operantis intentione feratur,
id quod variis modis contingere, à *Scholada-*
ctoribus (2) ulterius docetur; verè tamen
eundem afficit, cum *ratio sit sub qua agens in*
objectum tendit. Unde cum actus circa
finem ut acquirendum sit effectus finis, si
finis turpis est, actus quoque qui propter
finem

(2)
Philipp. à
Trin. l. c.
p. 472.

finem suscipitur turpis sit necesse est: qualis enim intentio, talis quoque electio, qualis autem electio, talis quoque ab hac proveniens actio. Dari autem fines quibus ratio boni (sub qua omnis finis appetitur) (a) honesti per se, non ex divina demum impositione, insit, dubium non est. Sicut enim de veritate humanæ naturæ loquendo, homo animal rationale est antecederet ad divinam definitionem, sicut triangulum eadem præcisa, ex suæ essentia veritate tres requirit angulos, ita qui finis humanæ naturæ rationali, ejusque in objectum tendentiæ per se est conveniens, quin actui quoque humano per se congruus, & sic in se quoque bonus sit, dubium non est. Ex quo *gloriam Dei*, quæ omnium actionum nostrarum finis ultimus esse debet, cujus etiam sanctitatis & sapientiæ gloriæ hanc opellam consecramus, finem in se bonum esse, æquid ad divinam voluntatem libertimam antecederet, atque ad eandem divinæ majestatis eminentia se habet, negaverit? Rationali etiam creaturæ & actui, non alius nisi rationalis finis potest esse proportionatus, minus ergo qui talis est ex se, hoc ipso quoque ut homini inconveniens, ita malus per se relinquitur. Cumque finis actionis etiam respiciat ipsum objectum, ob agentis intentionem, si istius naturæ, & rationi objectivæ morali in se repugnat & inconve-

(b) Math 6¹ 2

(c) 2. de Benef. c. 9.

(d) l. 2. concl. p. 412.

conueniens esse ille deprehenditur, ob defectum hunc per se quoque malus dici debet. v. c. dare eleemofynam, malo & hypocritico animo, ut videatur ab hominibus (b) malum est, quia finis hic eleemofynæ est incongruus: Insuper que occurrunt infirmitati, egestati, ignominie, tacito danda sunt; ut uota sint sola, quibus profuit, rectè ait Seneca (c). Denique notanda est de hoc argumento Philosophia Philippi à Trinitate (d) eximia, qui quando finis bonitatem & malitiam actui confert, vel non confert, sic explicat: *Finis secundum se bonus & honestus & proportionatus actui quo appetitur, confert actui humano bonitatem moralem, si ob objecto malo vel aliunde talis actus non sit malus & sic influxum suum non impediatur. 2. quod si finis bonus & proportionatus non confert actui humano bonitatem moralem ob dictum impedimentum, nec etiam illi confert malitiam moralem; sed potius inuenit illam quam habet ex objecto. 3. Finis autem objective malus in genere moris; vel 4. etiam improporionatus actui humano, confert illi malitiam moralem.*

§. 59. Nec IV. excludendæ sunt circumstantia, cum sicut vestiunt diversimode objectum partim in quod agens tendit, partim ipsum agens variè circumstant, ita hoc ipso actum quoque moraliter afficiunt, ut supra diximus. Quare sicut tales dantur circumstantiæ, quæ per se objectum, cui accidunt, reddere possunt actui agentis rationalis con-

congruum, vel superaddita disconvenientia
 incongruum, ita hoc ipso sunt principia bo-
 nitatis & malitiæ quæ *per se* talis dicitur: Et
 actus in quo ex variorum requisitorum mo-
 ralium concursu & unione oritur bonitas
 moralis, ille unitur quoque cum circumstanti-
 bus, quæque in illis ad naturam rationalem,
 objectumque rationali nostræ naturæ con-
 gruum reddendum sit est convenientia, hanc
 accipit, & hoc quoque pacto redditur conve-
 niens partim objecto, partim agentis natu-
 ræ rationalis, & sic moraliter bonus. Causa
 autem sine qua non circumstantiæ suam in
 objectum & actum infundunt qualitatem
 moralem, est agentis voluntas: Nam *voluntas*
 esse debent, ut etiam *Aristot. (e)* docet, &
 quanto minus voluntatis, eo minus inde perfe- ^(e)
 ctionis moralis. Quare sicut objectum & fi- ^{2. Ethic. 4.}
 nem actus respicit, ita quoque circumstanti-
 as, ut proinde non objectum tantum, et si
 primario & per se, & finem, sed & cir-
 cumstantias, *per modum adjuncti* scilicet, ut *Phi-
 lipp. à Trinit. (f)* loquitur, velle censendus
 sit; quæ si ex se, non ex positione legis sic ^(f)
 fuerint comparatæ, ut objecto & actui pos- ^{l. c. p. 462.}
 sint communicare valorem humanæ natu-
 ræ rationali congruum, erunt bonæ; sicut
 minus, malæ, actusque qui cum talibus
 circumstantiis unitur, bonus & malus. v. c.
 irasci in se malum non est, sed irascendo
modum excedere. Hæc enim iræ qualitas
 V obje-

objectum reddit inconueniens ipfi irascendi actui, qui tali excessu, ceu modo plane incongruo, non debet circa homines versari; reddit etiam actum hunc incongruum naturæ hominis, qua rationalis & socialis est, cui ista inordinatio, injuriam eandem inferens proximo, planè est inconueniens.

§. 64. Cæterum actus morales non tantum redduntur mali, quando objectum inordinatis & repugnantibus vestitur circumstantiis, sed & quando *desunt circumstantiæ debitæ, quæ requiruntur, ut objectum actui & agenti rationali sit conueniens, & vicissim hic illi.* Ita beneficia, quibus debita iustitiæ reëtitudo deest, mala hoc ipso redduntur. Eleganter Sopater (g) loquitur: *χάριτες δὲ καὶ ἀδικίας ἀποβαίνουσιν, ἰδίᾳ ὀνομασίῳ ἑμὸν δοῦναι χάριτας, ἅς ἄδικίας ἀποβαίνουσιν, ἰδίᾳ ὀνομασίῳ ἑμὸν δοῦναι χάριτας, ἅς ἄδικίας ἀποβαίνουσιν, ἰδίᾳ ὀνομασίῳ ἑμὸν δοῦναι χάριτας.* gratiæ quæ iustitiæ transgrediuntur, ne gratiæ quidem mihi dici debere videntur. Et quo plures etiam ejusmodi inordinationes, quæ ex defectu circumstantiarum debitarum exoriuntur, in uno vel altero actu concurrunt, eo peior quoque actus redditur.

§. 65. Respiciunt præterea etiam *agentis personam* circumstantiæ, ita ut si hæc conuenientes fuerint, à tali operante quoq; quæ proficiscitur actio, ex parte hujus requisiti, quod una quoq; cum aliis ad dandam actui bonitatem intrinsecam concurrat, debitam obti-

(g)
apud Srob.
Serm. 44.
f. m. 319.

oblineat in genere moris perfectione. Ver-
 tari etiam dicitur *Aristotel.* (h) virtus non in
 proportione Arithmetica, seu medio rei, sed
 in mediocritate persona; quod enim alii ni-
 lum est cibi, non tamen est Miloni. Sic
 quanquam cooperire nudum, dare eleemo-
 synam, opera sunt in se moraliter bona, in
 quantum tamen à *Gentilibus* proveniunt, per-
 accidens propter personam agentem, quæ non
 est renata, peccatis sunt contaminata, quia
 mala arbor non potest bonos ferre fructus docto-
 re *Christo* (i). Unde & Gentium doctor *Paulus*
 (k) *καὶ τὰ μέν, inquit, καθαῖον τοῖς ἁγιασμένοις τοῖς*
ἰμμετανοήτοισιν ἰδὲν ἁγιασθῆναι, omnia quidem pura
virtus, pollutis vero & infidelibus nihil est purum.
 peccetint licet τὰ ἁγιασθῆναι, contaminata tamen
 sunt vasis vitio, in quo concepta, ita ut &
 hic uirpes illud *Horatii*:

(h)
 2. Ethic. 4.
 al. 6.

(i)
 Math. 9. 18.

(k)
 Tit. 1. 15.

Sincerum est n si vas quodcunq; infundis acescit,
 uti hæc eruditè à *B. Augustino* (l) disputantur.
 Sic quod actiones & passionès *Christi* satis-
 factoriæ sint infinitæ efficaciz & meriti, ex
 ipsa persona infinita exoritur, ceu alibi ex-
 plicatur.

(l)
 1. 4. contra
 Julian. c. 3.

§. 66. Contingit verò ut hæc circumstan-
 tiæ, quæ sic ad dandum actui bonitatem &
 malitiam concutunt, speciem moralem jam
 immutent, jam bonitatem & malitiam mo-
 ralem intra eandem speciem augeant, vel
 minuant. Illud potissimum fit, quando actui
 jam ex objecto bono vel malo, novam boni-
 tatis

tatis vel malitię speciem superaddunt; nimirum sicut in physicis substantialiformę superaddita accidentalis, vel etiam alia substantialis, ut in mixtione, novam speciem in genere naturę constituit, ita in moralibus nova circumstantia, actui ex objecti qualitate jam bono vel malo superveniens, in novam speciem boni & mali eundem immutat. Accidit autem hoc tum, quando scilicet ista circumstantia specialem & novam, et speciali & singulari ratione provenientes convenientiam vel repugnantiam ad naturam rationalem & socialem, & personam agentis, objecto superaddit: quo etiam in casu talem circumstantiam in conditionem & rationem objecti transire, & fieri quasi quandam differentiam specificam ejus, Thomas (m) docuit, & ejus interpret Vasquez (n). v.c. si quis rem alienam, pecuniam, invito domino contractat, actus hic ex objecti ratione, quod ex intrinseca ratione tali actui repugnat, appellatur furtum; at si ista aliena pecunia sacra est, & ad usus factos destinata, conditio hæc sicut specialem rationem disconvenientiæ istius pecunię ad actum furti infert, idem nim. quia res sacra est, isti contractationi novam etiam malitiam ex nova disconvenientiæ specie ortam superaddit, sacrilegium scilicet. *Sacrilegium enim, ut recte infert B. noster Schallerus (o) non tollit furtum, sed manet furtum, & tantum dat furto novam speciem.*

(m)
I. secundę
q. 18. a. 10.
(n)
l. c. disp. 53.
f. 384.

(o)
l. c. §. 20.

§. 67. Hoc

§. 67. Hoc verò, ut nimirum intra eandem speciem bonitas vel malitia tantum augeatur vel minuat, accidit, quando circumstantiæ quæ tales aliunde supponunt bonitatem vel malitiam, nec ex se novam actui superaddunt, sed quantum duntaxat valoris qui est in bonitate & malitia actus, quam ita supponunt, secundum majus minusve variant, cum ut actus rectus sit moraliter, non tantum id dependeat ex concursu plurium circumstantiarum quoad essentiam, sed etiam quoad majus vel minus: furetur v. c. hic mille florenos, alter centum, circumstantia quid ratione quanti, quæ hic variat ex se nil boni vel mali adderet actui, cum & in bono reperiri posset actus, nisi accideret furto, & sic malitiam jam supponeret. Uterque itaque actus furtum est, sed variat accidentaliter secundum plus minusve malitiæ, quæ major est in illo, minor in hoc actu.

§. 68. Idem aliæ præstant circumstantiæ, v. c. Quis. Nam criminiosior culpa est, inquit Sal-
vian, (p) ubi honestior status: si honoratior est
persona peccantis, peccati quoque, major invidia, & 4. de Gu-
atrocitudo sub sancti nominis professione peccamus, bern. p. 134.
ubi sublimior est prerogativa, major est culpa. Ita
quæ ex mentis imbecillitate, ætatisque defe-
ctu committuntur, minoris sunt malitiæ, &
mitius hinc etiam puniuntur, quam quæ
quis firmo sufficientique judicio præditus,
ætateque non afflicus peccat: Hinc Al-
varicus (q): V 3 Claud. de
Si Vi&. stitit.

*Si non mentis inops. fraudatq; sensibus etiam
præberet veniam, nunquam hæc opprobria lin-*

gna

Turpia Danubius me sospite ferret inultus.

Sic quod attinet circumstantiam quomodo
homicidium ex proposito & *de capite* com-
sum gravius est eo, quod casu accidit; acci-
dit hinc enim, ut *sæpe de facto bene existimemus*
de faciente male, ut *Seneca* (r) loquitur. Aggra-
vat etiam & minuit factum circumstanti-
quibus *auxiliis*. Veneno enim aliquem inter-
ficere qui nullas sibi parari insidias credit, al-
teriusque fidei vitam suam committit, atro-
cius est, quam aliquem ex proposito occide-
re, ceu *Molina* (s) docet.

§. 69. Augetur autem ab his circumstan-
tiis vel bonitas, vel malitia actus, quam in
eo inveniunt & præsupponunt, vel minuitur
eadem. Illud ut, quando actui in sub-
stantia bono aut malo accedit aliquid, quod
redditur melior, vel deterior, v. c. bonum
est in se pauperi benefacere, sed qui majora,
quam alias fieri amat, ei exhibet beneficia,
melius quid facit in eodem ordine bonitatis;
cum verò malum in defectu & privatione
rectitudinis, quam actus habere debet, consistit,
quo longius ab hac rectitudine inesse debita
actus removetur, seu id fiat per positionem
& præsentiam circumstantiarum inconvenientium,
sive quando actus pluribus, iisque debitis, caret circum-
stantiis

(r)
3. de ira c.
88.

(s)
l. IV. de l. &
l. f. 699.
1099.

antiis, eo peior est. Incontinens v.c. qui
 simplicitate puellæ honestioris, & alias pie,
eu vasis infirmioris abusus, stuprum ei infert,
 peccat gravius, quam qui cum levi scorto &
 prostibulo in lupanari consuescit. Minuunt
 utem bonitatem moralem quoad gradus
 & circumstantiæ, quæ id in actu, vel obje-
 cto auferunt, quod, si adesset, melior esset
 futurus actus: quæ verò absentia sua fa-
 ciunt, ut actus sit minus malus, qui iisdem
 positis peior futurus fuisset, malitiam mi-
 nuere dicuntur. De circumstantiis aliis,
 quæ ad externam actus faciem tantum per-
 tinent, qualis v.c. est *pulchritudo*, quam juxta

Ilud Poëtæ:

*gratior & pulchro veniens in corpore virtus
 adjuvat.*

(6)
 Virgil. 5.
 Æneid.
 v. 344.

ut plura addamus, præsens non requirit in-
 stitutum.

§. 70. Ex his itaque principiis in actu
 concurrentibus, & vel convenienti qua-
 dam, vel inconvenienti ratione unitis, per
 se oritur bonitas vel malitia moralis, tam
 quoad *essentiam*, quam quoad *majus & minus*,
 sicut ex unione materiæ & formæ corpus sit
 naturali. Quanquam autem ista principia
 bonitatis & malitiæ contingenter concur-
 rant, si tamen ut bonitas in actu consurgat,
 concurrere debent, eo & non alio modo,
 quam explicavimus, etiam nemine ita defi-
 niente, concurrere posse & debere: ut *vera*

exinde bonitas Ethica, quoad esse tantū, no
quoad *existere* spectata, conturgat, nobis v
detur; sicut etiam antecedenter ad omne
divinę voluntatis determinationem & ben
placitum, prout *Rhatorfort* (u) loqui amat, v
h DEVM non dari fingas cuius *Grotio* (x), *Sche*
lastico ore loquente, ad *veritatem essentie* cor
poris naturalis, etiam non futuri, requiritu
materia & forma. Semper enim hic distin
guendū inter *actum essentie* ratione veritati
suae consideratę, & *actum existentie*, quorum
ille se ad divinam definitionem anteceden
ter, hic verō se non nisi consequenter habet.

§. 71. Usus hujus Philosophię etiam esse
potest contra *Moralistas Pontificios*, quando de
actibus illis interioribus, qui *motus primi*
primi illis audiunt, quales sint quoad esse *mo*
ris, disquiritur. Secundum accuratiorem
Christianorum disciplinam qui hic philo
sophari malunt, duplicem faciunt in homi
ne pugnam interiorē, alteram à sanctifica
Spiritus Sancti gratia in bonum propen
dente, cui congenita illa pravitas contraniti
tur proveniente, quam luctam *spiritualem*
possis vocare, luctam sc. *carnis & spiritus*, uti
Paulo (y) dicitur; alteram ab appetitu sensi
tivo, appetitui rationali in suis appetitio
nibus reluctanti, exortam, quam luctam
moralem dixeris, de qua si *Aristot.* (z) λόγος
ὁρθῶς ἐπὶ τὰ βέλτιστα ἀδρακαλεῖται, φαίνεται δὲ ἐν
αὐτοῖς ἡ ἀδράπη ἀπὸ τοῦ λόγου πικρὸς, ὁ μάλιστα
τε ἀπὸ τῆς ἀπείρου τοῦ λόγου, ratio ad optima nos bor
tatur;

(u)
l. c.
(x)
Proleg. I.
B. P.

(y)
Gal. 5. 17.
Rom. 7. 14.
(z)
Ethic. 1.
Uti

tatur, est verò aliud prater rationem contingens, quod rationi reluctatur. Cæterum motus hi interiores spiritui & rationi repugnantes possunt considerari, vel ut sunt primæ illæ suggestiones, quæ usum rationis prævenientes, ante omnem de illis consultationem & deliberationem titillant, ad malum incli- nantes, quæ motus primo primi appellantur; vel ut sunt admissi, cum morosa delectatione, approbatione, & de perficiendo consul- tatione conjuncti. Hi quin ex objecti, cui sunt incongrui, finisque, agentis etiam, aliarumque circumstantiarum ratione ma- li sint, dubio caret; per ea quæ hastenus prolixius diximus. Unde & lex naturalis, cum ad hominis rectitudinem non exterior tantum facies pertineat, sed & velit, ne in- terius quid mali moliamur, harmoniamque motuum interiorum & exteriorum hoc no- mine urgeat, rectè pravas illas interiores co- gitationes, motusque voluntatis malos pro- hibere dicitur. Ex cujus lumine etiam *Stoi- ci* olim *πυρκαϊα δεισις*, quod *voluntaria* sint, apud *A. Gellium* (a) improbarunt.

§. 72. Priores autem istas suggestiones quod attinet, propriè & per se nec bonas nec malas æstimari debere, alii quidem contem- dunt. *In sensualisatis enim motu nequaquam peccari, nisi ei voluntate consentiatur*, ait *Gregor. de Valent.* (b). De his motibus *David à Mau- den.* (c) ita philosophatur: *motus concupi- scentia sc. primo tentantis, non sunt in nostra*

(a) Noct. Att. l. 19. c. 1.

(b) c. 2. disp. 6. q. 4. p. 2. c. 2. c) Discurs. Moral. in Decal. s. 1127.

V § pote-

potestate, ut eos avertere ac vitare possimus: non
 sunt actus humani seu liberi, qui à ratione advertē-
 te, & voluntate consentiente procedunt: sed sunt a-
 ctus imaginationis & appetitus sensitivi. Ast cum
 sublimior nos doceat revelatio, non à vitio
 materia, uti Gentilium quidem error vulga-
 ris habet, quos multi Christianorum incau-
 tē sequuntur, sed generis humani peccato
 in Adamo, ceu radice peccante, commisso
 provenisse, ut, cum ante non ex freno rectæ
 rationis, vel etiam imaginis divinæ, appeti-
 tus sensitivus, affectus & cupiditates in ferio-
 res coërcerentur, sed naturâ sua dispositæ es-
 sent, ut superioribus facultatibus non con-
 trarium, sed similem motum ederent, amicâ
 quæ in homine erat harmonia, miserabilis
 illa dissonantia una nunc vice hominē in di-
 versa distraheret; rationē reddere jam possu-
 mus, & explicare, quomodo etiam consensu
 tali non accedente, quem ad rationem pec-
 cati necessarium esse alias urgent, primæ il-
 læ irritantes & titillantes suggestiones sint
 prævæ & turpes. Omnis enim motus per se
 inordinatus circa objectum, privativè talis,
 est malus, sed motus nostri primo primi sunt
 tales. Sunt enim non solus motus naturæ
 corruptæ qua talis est, sed ea insuper illis in-
 est inordinatio, quæ abesse debebat & pote-
 rat: Nam si homo non peccasset, contrarios
 ejusmodi, vel alios ad vitium motus impel-
 lentes non sensisset. Culpâ etiam intelle-
 ctus & voluntatis languidæ fit, si hi motus
 ratio-

rationem omnem, intellectusque iudicium an-
tevertant. superioris enim facultatis est mo-
tibus & affectibus modum præscribere, quod
eum sua culpa illa præstare nesciat, sibi im-
putet, quod à lege hoc nomine etiam accu-
setur. Quæ de puris naturalibus alii fingunt, a-
libi discutitur. Subscribit ex Patribus Cle-
mens Alexandrin. (d) qui *ἀπώτατος ἐν γένεσις ὁ πρῶτος* Strom.
πῶς ἡ δ' αὖτε ὁμοῦ ἐν γενέσει, ἀπείριστος, primas im- f. 469.
pulsiones & motus ex generatione, per quos, DEVM
non cognoscimus, impietates, confitetur. Nec
alia B. Augustini. (e) aliorumque mens fuit,

§. 73. Quæ cum ita sint, patet, quod
quanquam primos istos motus legi natura-
li adversari, per naturam, & discriminis ho-
nestorum & turpium naturalem cognitio-
nem, nobis constare certo non possit, reve-
ra tamen peccata sint contra legem natura-
lem commissa, id quod ex legis hujus per
Decalogum facta repetitione satis constat,
Nec tantum is censetur peccato contra jus
naturæ, qui actu peccat, sed & qui ad pec-
candum inducit, inclinatur, id quod faciunt
motus illi primo primi, peccatum peccans hoc
nomine dicti. Unde B. August. (f) Quis, inquit,
tam est imprudens, impudens, insanus, qui cum pec-
cata mala esse fateatur, negat esse malam concu-
piscenciam peccatorum, Ex quo & hoc conse-
quitur, quod lex naturæ non externas actio-
nes, sed interiores etiam cogitationes, volun-
tatisque actus dirigat. Nimirum sicut im-
perium civile primo respicit actiones exter-
nas,

(d)
Strom.
f. 469.

(e)
vid. Iansen.
yprenf.
l. 2. de Nat.
st. puræ
c. 14.

(f)
contr. Iulii-
an. l. 6. c. 5.

nas, de in verò internas, & has non nisi propter illas, aut quatenus cum illis conjunguntur, quæ etiam quando manent *mere interne*, ab humana jurisdictione eximuntur, & ad forum divinū pertinent, prout eruditè hæc disquirat celeberr. *Pufendorfius* (g) : ita è contrario divinū imperium, quo ceu divina lex jus naturæ pertinet, respicit mentem hominis, actusq; interiores, deinceps demū exteriores, cum hi illorum sint signa & effectus.

§. 74. Ita ergò constare puto, unde cognosci possit, an & quomodo aliquid *in se* sit honestum vel turpe. Nimirum cum explicatum sit, quomodo in actu exoriatur *morale*, exoriatur *itidem bonum & malum*, ex principiis aut conditionibus necessariis, & ad talem valorem dandum *per se* aptis, prout ex conjunctione materiæ & formæ corpus naturale confurgit, patet, quod ubi ista requisita, quæ ex se, & præcisa divina voluntate, actum bonum & malum formaliter reddere possunt, concurrunt, talis actus quoque quoad veritatem moralem bonus aut malus sit, antecederet ad divinum beneplacitum; quæ verò principia moralia talia non sunt, talem quoque non constituent actum.

§. 75. Nec dum hæc ita hætenus docuimus, sectamur novitatè, aut agimur contradicendi pruritu; cum fuerit, sitq; adhuc hodiè clatorum virorū hæc sententia. Ex Patribus ita docet *August.* (h) ubi cõcedit Evodio, non idèd adulterium esse malum, quia veter-

(e)
de I. N. G.
l. 8. c. 26. §. 14.

(h)
de Lib. Arb.
l. 3.

tur

tur lege, sed contra idè vetari, quia malū est.
 Ex Doctoribus qui *Scholā* sequuntur ita sentiunt, ut complures alios mittamus, *Molina & Vazquez*, quorum verba aliquoties sunt adducta. Ex nostratibus Theologis, è pluribus ita scribit *B. Dannhaverus* ⁽ⁱ⁾ *Lex naturalis si maxime lata non esset, tamen iudicio recte rationu videretur obligare, sicut homo est animal rationale, est nulla unquam hominis edita fuisset definitio.* ⁽ⁱ⁾
Vnde datur aliquid ut natura honestum, ita & turpe, idq. antecedenter ad Dei voluntatem, ut alibi ^(k) *loquitur. E Reformatis, ut alios taceamus, rigidus ille Supralapsarius Gisberti* ^(l) *severe in suos, qui consequenter ad divinam voluntatem honestum ac turpe ponunt, invehitur. E Juris naturalis doctoribus ipse Hugo Grot.* ^(m) *cum ea quæ sunt Juris naturalis etiam locum habitura docet, est dicantur, quod sine summo scelere dari nequit, non esse Deum, si quoad rationem juris, uti vir doctissimus putat, quo nomine tamen à B. Bæclero* ⁽ⁿ⁾ *nostros & aliis rectè notatur, multo magis quoad ratione veri. Unde & alibi* ^(o) *actus de quibus extat legu naturalis dictatum, debitos esse ac illicitos per se affirmat, atq. à DEO necessario* ^(p) *præceptos, ac vetitos intelligi. Eadem est sententia Ziegleri* ^(q) *Ut mens, inquit, ipsa luce sua cernit hanc propositionem veram, certè & immotam esse bis quatuor sunt octo: sic vera & immota est hæc sententia, adulterium est turpe, & vitandum. Ex Christianis plures non addimus. Ex Gentilibus*

Theol. Cōscient. T. 1. p. 45.

Hod. Galg. p. 1098. 199

Disp. sel. T. 1. p. 367.

Proleg. I. B. P.

Com. Grot.

de I. B. I. A. C. t. n. 10.

Not. in Grot. p. 52.

Epist. enarrat. Ethic. præmiss

(1)
2. Ethic. 6.

libus ita docuit Aristotel. (1) ἐπιχειρησίων, ἀ-
ραχυσίαν, φρόνον, καὶ ἐπὶ τῆς περὶ τῶν, μοιχείαν,
κλοπῶν, ἀσροφονίαν ἀπὸ σαυλα εἶναι, malevolen-
tiam, imprudenciam, invidiam idem actiones, ad-
alterium, furium, boni. idium, ipsa mala esse
monet. Cicero quoq; passim contra eos disputat, qui honestum & turpe in opinione & populorum legibus fundari garrunt. Nec aliud sua boni idea, recta intellecta, voluit Plato, ceu alibi explicatur.

(2)
art. 2. 2. 199.

§. 76. Quæ cum ita sint, patet jam quid de sententia adversariorum supra (1) adducta, habendum sit. Merito Vasquio reponimus illa Voët. (1) sc. nullum hac ratione esse atheismum, Epicureismum, Diabolismum, Magiam, odium & abnegationem DEI, blasphemiam, quem DEVS non possit liberè velle mandare, & ipso facto mandare tanquam moraliter, ac spiritualiter bona, ac sibi placenti. Rectè etiam judicavit Dn. Pufendorf.

(1)
Append. ad
differt. A -
cad. p. 586.

(1). Vasquianum hunc Indifferentismum, vel si quis credat, DEVM creare potuisse hominem adstrictum ad ejusmodi legem naturalem, qua ei, quam nunc habemus contraria præcepta contine- res, absurdum & contradictorium esse, quia si ad contraria officia fuisset adstrictus, non is homo, sed aliud animal horridum ac ferum esset. Quamquã ex his verbis nobis etiã videatur sequi, (salvo tamen aliorum judicio) honestatem & turpitudinem moralem potius cadere in hominis actus antecedenter ad divinam impositionem, sicut ipsa ratio humanæ essentia ratione ve-
rita-

ritatis suæ se antecedenter habet, quicquid sit de dependentia ejus à DEO, quæ veritatem sequitur, & ceu modus entis ad existentiam potius pertinet, quam consequenter. Nimirum distinguendum esse putamus inter obligabilitatē naturæ humanæ, & actualē obligationem, illa cadit in hominem, quia est morale agens, antecedenter ad divinam impositionem; hæc consequenter, & non nisi per divinam voluntatem, per legem naturalem præcipientem & obligantem.

§. 77. *Rhatorfortem* verò quod attinet, non satis est, quod DEI beneplacitum intelligat, quatenus à sapiente DEI intellectu determinatur, cujus esse dicit rerum essentias & essentiarum gradus effingere & constituere; cum enim non secundū suam tantum sapientiam, sed & sanctitatem purissimam DEUS velit, quicquid vult, non aliter, quam prout & à sanctitate ipsius est determinatum, intelligi debet *divinum hoc beneplacitum*. Cujus radius in nobis resplendescens cum sit lex naturæ, ea quæ sunt hujus legis, secundum *veritatem* suam, non quatenus legaliter præcepta sunt spectata, antecedenter quoque ad divinam voluntatem, juxta modum nostrum concipiendi se habere necesse est, cum non ided *primo* DEUS sanctus sit, quia sancta vult & præcipit, sed ided potius sancta quoque velit & præcipiat, quia per naturam suam sanctus est. Dein sicut hoc, quod DEUS rerum essentias effin-

git,

git, non impedit quo minus triangulum ex tribus angulis constare dicatur antecedenter ad divinam voluntatē, imo si cum *Thoma Aquinate & Grosso*, illo Scholae, hoc politionum literarum doctore principe, DEVM non dari fingas; ita licet idem asserere de rerum essentiis, illisque quæ sunt naturaliter honesta & turpia. Non debuit Tibi Deus humanam naturam, sed te hominem creaturus, impossibile erat, ut aliam quam rationalem tibi daret essentiam, cum, si ita concipias, ante divinæ sapientiæ conceptum, vel hoc non ex & a hypothese dato, verum sit immutabiliter hominem esse animal rationale. Ex quo sequitur quod & ante divinam voluntatem homini ratione naturæ suæ certi actus sint congrui, & quia homo per naturam suam est agens morale, hoc quoque sensu morales, quantum huic non nisi per voluntatem DEI præcepti. Quam ineptè autè homicidium & esum arboris scientiæ, peccatū naturale & positivum conjungantur in hac controversia, patet, quando vero, quod habeat homo talē essentiam, non aliam, à Dei decreto libera esse dicit; id sicut de modo habendi essentiam recte dicitur, ita si de veritate essentia intelligi debet, rectè negatur, cum non sic velit Deus hominem esse animal rationale, ut velle possit cum oppositis differentiis & proprietatibus esse instructū, ut tamen verus sit & maneat, non fictus homo, quod æquè minus velle potest sapientissimum Numen, quam id quod verè implicat contradictionem. Causa verò, quod divinitam voluntatem primum moralitatis principium esse contendunt, qui sic docent, est, quia semper considerant hominem in ordine ad existentiam, quatenus dependens, & quid ex destinatione creatoris sit, cum nos eundem absolute, ratione essentia suæ, præciso isto respectu, in hac veri investigatione considerandum esse, & considerari posse, prout prima docet Philosophia, existimemus. Cætera Rhetoriciana impietatē sapiunt Vasquianam, & Indifferentissimi sunt principia, ab illis etiam, qui originē moralitatis à divina voluntate derivant improbatam. Habes denique phantasmata à primis Philosophis hujus principii cum aberrent, ut prolixius rationis radio discutiantur, opus non videtur. Otium hic eruditè celeberrimus Pufendorfus fecit.

de I. N. G.
l. 8. ca. 5. 5.

ARTICULUS IX.

DE

Conformatione creaturae rationalis cum Creatore.

§. 1.

HÆc quæ de veritate Juris naturalis salvo aliorum tamen, quibus aliter videtur, iudicio, hæcenus diximus, illustrari partim, partim etiam probari possunt, per illa, quæ de *similitudine hominis cum DEO* apud Christianos passim & Gentilium habentur Philosophos. Si enim lex naturæ est radius divinæ in nobis resplendentis sanctitatis, hoc ipso uti aliqua homini cum DEO intercedit similitudo, ita vere tale, non fictum quid sit necesse est id quod bonum vel malum dicitur, in lege naturali vel præceptum, vel prohibitum. Per naturam enim suam sanctus cum DEUS sit, ipsiusque sanctitas non in opinione posita, sed verè talis in ipsius natura immutabili fundetur, sanè id quod sanctum, honestum, justum bonumque audit, verè quoque tale sit necesse est, cum sicut se habet ἀγιότης, ita quoque hæcenus se habeat ἁγιότης.

§. 2. Assimilari DEO quod teneamur, docet ejus præceptum (a): *Estote sancti. quoniam ego sanctus sum*, insinuans exemplum divinæ sanctitatis mortalibus quoque & regulam, & sibi.

(a) *Levitic. 44.
c. 20. 7. 10.
1. Pet. 1. 16.*

& stimulum sanctitatis in illis esse debere
 salva tamen ista eminentia, qua creator infi-
 nitus creaturam suam post se relinquit. Re-
 spicere himirum debemus ea potissimum di-
 vina attributa, quæ sub virtutis alicujus no-
 mine nobis commendantur, ut sunt: veri-
 tas, bonitas, φιλανθρωπία, misericordia,
 justitia, sanctitas, odium peccati &c. divinitus
 quippe hisce attributis conforme fit neces-
 se est, quicquid est juris naturalis, & a DEO
 nobis præceptum. Quæ considerans Theo-
 logus accuratissimus B. Dannhaverus (b) ita
 scribit: *Lex naturalis est per se bona, ac idea san-
 ctitatis divina consentanea, adeo ut si vel maxi-
 me nunquam lata fuisset, tamen verò judicio vi-
 deretur obligare.* Quare si judicio Seneca (c)
 aliquis vir bonus nobis eligendus est, ac semper an-
 te oculos habendus, ut sic tanquam illo spectante vi-
 vamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus
 ut Epicurus præcepit. Siq; eodem Sopho docto-
 re opus est aliquo, ad quem mores nostri ipsi se
 exigant, cui quæ so assimilari conabimur, cui-
 que nos similes potius esse congruum est,
 quemque præ aliis etiam intueri, ceu exem-
 plum nos oportet, quam DEUM, ad cujus
 imaginem & similitudinem conditi sumus:
 qui hinc Doctore Christo debemus esse ἐ-
 κτίρημονες, καὶ δὲ καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν δικήμων ἔσται, mi-
 sericordes, sicut & pater noster misericors est: καὶ ἐν δὲ
 σὺν τὸν καίρων ἀνθρώπων τὸν κατὰ Θεὸν κλιθεῖν
 ἐν δικαιοσύνη καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, & intue-

(b)
 Rodolph.
 p. 465.

(c)
 Epist. 11.

re novum bonitatem, qui juxta DEVM conditus est
per justitiam & sanctitatem veritatis, ut Gen-
tium Apostolus Paul. (d) loquitur.

3. Gentes quoq; hunc hominis finem esse, Eph. 4. 24.
cumq; cum DEO conformari debere, docue-
runt. Hesiodus (e), teste Plutarcho (f) proximus

ab hominibus gloria & tempore, ut otium fugiant
monet homines, qui DEO similes sine futuri, T. I. opp.
duo d' olos in da. Plato etia & Socrates, quic-
quid sit de horu

minus nonnullis pro-
bata est. Theodororum (g), hanc cum Deo assi-
milacionem ita docuerunt (h):

δὴ τοιοῦτο ἔστι τὸ
ἴδιον ἢ ἰσότης οὐρανῶν ἢ τῆς γῆς, ὅθεν ἡ διουσιαν ὁμοί-
ωσι τὸν οὐρανὸν ἢ τὴν γῆν, ὅθεν ἡ ἀστέρας ἢ τῶν ἰσθμῶν
καὶ οὐρανῶν ἰσότης, ἵνα ἴσῃ ἡ ἀστέρας ἢ τῶν ἰσθμῶν
καὶ οὐρανῶν ἰσότης, ἵνα ἴσῃ ἡ ἀστέρας ἢ τῶν ἰσθμῶν

quare conandum est; ut
hinc illud quam reterrime fugiamus: fuga au-
tem est, ut DEO similes pro viribus efficiamur.

DEO similes efficiuntur prudentia, justitia si-
mul & sanctitas. alibi (i), idem Plato ex Socrate
mente τὸν οὐρανὸν ὁμοίωσιν τὸν ἀστέρας, similem DEO
virum bonum esse dicit. Et hanc creaturam

rationalis cum creatore suo conformatio-
nem docuisse Platonem testatur etiam ex Gen-
tibus Plutarcho. (k) ομοίωσιν τῶν οὐρανῶν, ὅθεν ἡ ἀστέρας
ἢ τῶν ἰσθμῶν ἰσότης, ἵνα ἴσῃ ἡ ἀστέρας ἢ τῶν ἰσθμῶν
καὶ οὐρανῶν ἰσότης, ἵνα ἴσῃ ἡ ἀστέρας ἢ τῶν ἰσθμῶν

Platone autem DEVS se in medio exemplar o-
mnium bonorum cum proposuisset, humanam vir-
tutem, qua bonum simile DEO aliquo modo salient

videtur, parandam concessit his qui DEVM sequi
X. 2

(d)

(e)

(f)

(g)

(h)

(i)

(k)

Oper. & di.
v. 314.

T. I. opp.
f. 105.

Plat. Theos.
f. m. 162.

Min. f. 46.
ad. l. 4. de
LL.

T. I. opp.
f. 105. de his
qui sero a
Mam. p. 11.

(h) Strō. f. 403.

peffus. Ex Christianis consentit Clemen
Alexandrin. (l) Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐυδαιμονία
τίλη πείμων, ὁμοίωσιν δὲ ὅσων αὐτῷ ἐπι
κατὰ τὸ δυνάειν, Plato philosophus finem ponens bea
titudinis, dicit eam esse DEO assimilationem, quae
ejus fieri potest.

(m) in aur. v. 45.

S. 4. Quid quod ante Platonem ita quoque
Pythagoras docuerit? ejus (m) haec dicuntur
fuisse verba:

(n) vid. Hiero-
rocl.
p. 232. Mar-
cell. in Car-
min. Py-
thag. p. 370.

τύτων καὶ ἱερῶν σε,
ταῦτά σε τῆς θεῆς ἀρετῆς ὡς ἰχθυα δύνει (n).
horum (quae haecenus sc. monuerat) ama-
torem te decet esse.

Hac te in vestigia divina virtutis collocabunt.

(o) vit. Pythag.
p. 198.

idem de eodem testatur Porphyr. (o) Nec
alia mens fuit Pythagoricorum. De regni ad-
ministratōne agens Diogenes. (p) δὲ πᾶσι, in-

(p) l. de regno.

quit, δὲ τύτοις, μιμησάμενοι θεῶν, ὅτι θεομιμῶν ἐν τῷ
κοσμῷ βασιλεία, haec omnia cogitando meminisse
se oportet, regnum ad DEI imitationem maximè
esse comparatum. Sc. regnum cum sit vicaria
DEI in his terris potestas, regni statum fu-
turum esse felicem, si iusta & sapiens ejus ad-
ministratio Dei exemplo fuerit: Quod pro-

(q) de regno. in
Ioh. Spond.
Eragm. Py-
thag.

lixius Stobaeus Locrensis (q) docuit, αἰετα, scri-
bens, μιμησάμενοι τῶν (θεῶν sc. βασιλέων). οἱ μὲν
λόφον ἄντι, καὶ ἄβρον, καὶ ὀλιγοδία ἔδρασαν ἄντι
αὐτὸν, παρρηγὰν διάδειαν ἐνδεικνύμενοι τῆς ὑπὸ αὐ-
τοῦ, optime DEVM rex imitabitur, si ad magnani-
mitatem, gravitatem, & paucorum indigentiam
se comparaverit, subditu suu patrium affectum
exhibi-

bens. Ita quæ nos DEO similes reddant explicat Hierocles (r) passim, & ex communi suorum sententiâ ita loquitur: (s) φαν οι Πυθαγορειοι, μιμνησκει τον Θεον αεισα, ταυ τω Θεω τλω

(s) in Aur. Pythag. p. 174. 222.

δαρταυ ομοιωσης, DEVM ajunt, Pythagorei, honore afficiat quam optime, si eidem fias animo similis.

(s) l.c. p. 23. seq.

Nec dissentit Porphyrius, æquè juratus Christianorum hostis, imò teste Theodoro (z) παντων ενχριστος omnium infensissimus, qui Pythagoram non solum veritati studendum, τωτο δε μόνον δινασται τας ανθρωπους ποιειν Θεω ομοιωσους

(z) t. IV. Opp. f. 679.

hoc enim solum homines DEO similes efficere posse, docuisse autor est (u); verum illos quoque Philosophos potissimum esse affitmat (x), qui εν τω Θεω, καυ τñς τέρυ μιμησους τλω σφών

(u) de Vit Pythag p. 198. (x) de abstinet. s. 3. ad 34. 49.

βυδαιμονιαυ αναλασων, ex DEO & ejus imitatione felicitatem suam pendere arbitrantur.

§. 5. Aristoteles, etsi de ejus pietate non omnes idem senserint, & ipse tamen ultimam & perfectam hominis felicitatem in quadam cum Deo similitudine ponit, quam hanc non per actionem, sed contemplationem potius fieri contendat (y); cum enim

(y) l. 10. Eth. c. 7. & 8.

θεον ο νης ωεις τον ανθρωπον, ε ε κατα τωτον βιος, θεος ωεις τον ανθρωπων βιον divina res fit mens ad hominem, etiam secundum eam vita divina erit ad humanam vitam (z). in sequentibus (a)

(z) l. 10. Eth. c. 7.

fic infert: ωστη τω Θεω ενεργεια, μακαριετηι διαφεισται, δεωπληκη ανειν ε ε ανθρωπων δη η ταυτην συγγουσα τη βυδαιμονιοτατη, quare DEI actus beatitudine antecellens in consemplatione erit: & ex humani

(a) l. c. c. 8.

manu quibus maxime affinis est, felicissimus erit
 πῶς μὲν ὁ θεὸς πᾶς ὁ βίῃ μαρτυρεῖ, πῶς δ' αὖ
 ἄπο τοῦ ἐφ' ὅτου ἐμολογᾶται, τὴν τοιαύτην εὐφροσύνην
 ἰσχυρεῖται, diu enim omnis vita beata est, hominibus
 vero quatenus similitudo quedam talis actus inest

(b)
 p. m. 670.

Explanatio Eustratii (b) Nicæni Episcopi si
 habet Feliciano interprete. ; Optima res & ma-
 xime DEO cognata noster intellectus est, Gaudet
 siquidem DEVS omnibus a se effectis rebus, utpote
 que valde bonæ sint, intellectu tamen præcipue, et
 quod maxime sibi est cognatum, oblectatur. cognat-
 us igitur DEO uniuersusq; nostrum intellectus est

(c)
 pag. 569.

ex operationis similitudine, paulo ante (c)
 idem sic dixerat; Contemplativi felicitis intelle-
 ctio & perceptio, similitudo quedam est intellectu-
 ni DEI, qua seipsum intelligit. Quod si ita est,
 felicitis quoq; contemplativi beatitudinem similem
 diuine, non eandem cum ea esse constat.

(d)
 i. de Legg.

§, 6. Quanquam verò & Cuiera (d) ex hoc
 quod in homine ratio sit, ejusdem cum DEO
 similitudinem & cognationem probatum
 eat; sic enim loquitur: Est igitur, quoniam ni-
 hil est ratione melius, eaq; & in homine, & in DEO,
 prima homini cum DEO rationis societas, quod
 cum ulterius in sequentibus explicasset, in-
 fert: Est igitur homini cum DEO similitudo, hæc
 tamen non est illa cum DEO conformatio,
 ad quam virtutis & veritatis studio homi-
 nes contendere debere, vel Aristoteles, vel alii
 Philosophi dixerunt, cum Ratio potius fun-
 damentum sit, quare ista cum DEO simili-
 tudo

tudo sit eis conveniens, & hominem ad ean-
dem anniti deceat. Nimirum sicut **DEUS**,
qui est intellectuale agens, sanctus, justus,
bonus, misericors &c. est, ita cum de divino
hoc lumine radios homo acceperit, ratio-
nem sc. ob hujus eminentiam nos quoque
sanctos, justos, bonos &c. esse debere, rectè
concluditur. Unde rursus Cicero mox con-
cludit, nos ad justitiam esse natos, neq; opinione,
sed naturâ constitutum jus esse. Nec etiam intel-
lectus sola, sed & voluntatis debita conformi-
tas ad similitudinem cum Deo requiritur;
non enim sufficit illum rectè judicare, idem-
que ex rationis rectitudine pronuciare bo-
num & malum, quod divino tale est iudicio,
sed & hanc. voluntatem sc. id quod bonum,
justum & sanctum est eligere oportet. Imò
rationis jussis obtemperandum est, ut **DEO**
assimilentur, in quantum scilicet ejus per virtu-
tem imitatores esse possumus. Unde & *Eustratius* ^{e) l. c.}
(e) citra virtutis studium nullum posse
intellectum **DEO** cognatum amare affir-
mat: *Amat autem cognatum DEO intellectum*
ille, qui totam virtutem complexus multipli-
ces appetitus, innatosque sensus, neque qui cogi-
tationem decipiant, nec non imaginationes, qua
formant nobis partiumque, res ipsas, immensamq;
varietatem inducunt, effugit, aversatus item est
opiniones, qua varia etiam ipsa cum sint, ad ex-
terna feruntur, sensui & imaginationi conjuncte:
omnis enim opinio cum irrationali sensu & imagi-

natione operatur. Ex aliis interpretibus Aristotelis hanc cum DEO conformationem, ut plures mittamus, ita describit Ammonius (f):

τέλος ἢ τῆς φιλοσοφίας ἢ πρὸς τὴν Θεὸν ὁμοίωσις. In ipsa Philosophi nostri doctrina quid alias desideretur, notant Ioach. m. Camerac. (g) & Obert. Gifan. (h) Ipse etiam Enestradius (i), ceu Christianus, alibi aliter de hac assimilatione cum DEO loquitur: Cum ad imaginem & similitudinem DEI formati simus, necesse est, ut omni qua prater naturam contracta est, sorde expurgata, omniq, qua ex materia provenit, temeritate diligenter excussa, contagione item mortalia corporis rejecta, convenientem nobis bene vivendi constitutionem conciliemus, atq, ita demum nos ipsos ad exemplaris imitationem conformemus atque expoliamus, si modo causatum cause conjungere voluerimus.

§. 7. Stoicorum etiam doctrina publica quasi fuit dogma conformationis creaturae humanae cum Creatore. Non equidem quantum Claud. Salmasius (k) Stoicæ Philosophiæ tribuit, ego eidem tribuerim, hoc tamen illa se nomine commendat, quod cum ob rationis radium cognationem quandam cum Deo habeamus, ejus quoque per virtutē imitatores esse, eiq, similes reddi debeamus. Quanquam enim suum convenienter natura vivere non uno explicarint modo, revera tamē conspirare, & deniq, in sequela DEI convenire Lipsius (l) docet: olim jam Clementē Alexandrino (m) idem discip. (n) 2. Strom. f. 404. ad 3. Strom. f. 394. ob-

(f) ad I. Categ. gor.

(g) Cō. in Eth. Arist. p. 485.

(h) Cō. in Eth. Nic. p. 822.

(i) Explan. p. m. 6.

(k) Praef. in Simpl. Cō. in Epict.

(l) Manud. ad Phil. St. l. 2. Diss. 14. § 99.

Observante; sic enim Patrum doctissimus: δι
 Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῆ φύσει (ἦν, τέλ. & εἶναι ἐδω-
 μάπτωσιν τὸν διδόν εἰς φύσιν μελονομήσαντες ἐν πρε-
 πῶς, *Stoici natura consequenter vivere,*
finem esse statuerunt, eleganter DEI nomine trans-
mutatis in naturam. Unde Epictet. (n) suorum
 Philosophiam in compendium misitrus
 scribit: ὁ θεωρητέον & λόγ. & φιλοσοφῶν, λίαν
 ἴσιν δλίγ. & εἰ θέλει γνῶναι, ἀνάγκη δι τὴν φύ-
 σιν, & ἄ. π. π. ἢ δὲ ἔχει μακρὸν εἰπεῖν, ὅτι τέλος ἔστι τὸ
 ἐπιθεῖν τοῖς, principatū & principia philosophorum
 doctrina perbrevis est. Quod si cognoscere vi-
 rito scripta Zenonis & videbis. Nam qua est in ista
 sermone prolixitas, finem esse sequi Deos, cuius fi-
 nis alibi (o) etiam mentionem facit. Qua ra-
 tione autem ista cum DEO assimilatio in-
 titui debeat Seneca (p) docet: *satis illos, Deos*
c. coluit, quisquis imitatus est. Expressius Epi-
 ctetus: (q) οἱ αἰ ἐκείνοι (Θεοί) ἐπεδωσαν τὸν ἐκεί-
 νοις ἀφίσοντα καὶ κινδύνομενον ἀνάγκη κτερεῖσθαι;
 κατὰ δύναμιν ἐξομῶνθαι ἐκείνοις. εἰ τίς ὅν δὲ τὸ
 θεῶν, καὶ τῶν ἴσιν πῶς εἰ ἐλεύθερον, καὶ τῶ-
 νον ἐλεύθερον εἰ ἐνεργητικόν, καὶ τῶν ἐνεργητικόν
 εἰ μεγαλοφρον, καὶ τῶν μεγαλοφρονα, ὡς δὲ τῶν
 ζῴων ζῆλατῶν, τὴ ἐξ ἧς πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν
 quales dy reperiontur, talis ut sit etiam is qui il-
 li placere ac parere vult, opera necessariā dan-
 da erit, & ut quam proximē ad eorum similitu-
 dinem accedat, si nūmen fidele est: illum quoq; fi-
 delem esse oportet: si liberum; illum quoq; liberam.

(n) *Arrian. l. 20
p. m. 138.*

(o) *c. 12. p. 118.
(p) Epict. 95.*

(q) *l. 2. dil. 14. p.
207. ad l. 4.
c. 11.*

Si beneficium, illum quoque beneficium. si magnanimus, illum quoque magnanimum esse oportebit. Denique, ut imitatore[m] DEI, reliqua omnia facere & dicere. Epicteti commentatori Simplicius (r) τὸν τὸ θεὸν ὁμοίωσιν similitudinem cum DEO tale quid esse ait, quo illis quae inferiora & posteriora DEO sunt, nullum majus bonum contingere potest. qua verò ratione istam cum DEO conformationem homo consequatur in sequentibus exprimit. Alibi (r) quomodo homines Deo dissimiles, & rursus ei conformes reddantur, sic docet: ὁμοῖς κακῶν δύναιτο τῆσιν τὰ κατὰ φύσιν ἐπιλάσασθαι, καὶ ἀνομοιωθέντες πρὸς τὴν θεῶν ἀγαθότητα. Διὰ τὴν ἀδίκην, καὶ ἀνομίαν καὶ ἀρετῆς μὴ εἶναι, ἀποπαύμεν ἑαυτοὺς ἐκ τῆς φύσεως, & contra naturam prolapsi, divinarum bonitatum dissimiles facti per injusitiam, impietatem atq[ue] amantiam nos inde avellimus. mox pergit: ἀδικούμενοι ἢ πρὸ κατὰ φύσιν ἑαυτῶν καὶ πρὸς αὐτὴν ὁμοιούμενοι (ὁμοίωσις ἢ πρὸς θεὸν δίκαιον καὶ ὁμοίωσιν κατὰ φύσιν κατὰ φύσιν) πρὸς μίαν αὐτῆς καὶ δικαιοσύνης, recuperata nostra natura, & ad DEI similitudinem, per poenitentiam sc. de qua ante locutus fuerat, simplicius contendentes (ea verò DEI similitudo est. Sapientia duce fieri justum & sanctum) DEVM accedimus, & in eo conjugimur.quam denique commentationem conclusurus (s) repetit, ὅτι πᾶσα ἡ τῆς ἀνθρώπων ψυχῆς τελειότης, εἰς τὴν πρὸς θεὸν ἐμπροσθε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν σύνθεσιν ἀποκορυφῆται, quod omnium animi beatissimi perfectio conversione ad DEVM, eju[m]q[ue] conjunctione absolvatur & consummetur. §. 8. Ex

(r)
Com. in Enchir. Epict.
c. 32. p. 156.

(s)
Lc. p. 249.

(s)
p. 251. add.
p. 252.

8. Ex Iudæa, Philo eandem profectus
 Philosophiam, & in *Ἰουδαίᾳ τὴν πρὸς Θεοῦ*
ἕξομοίωσιν. finem felicitati DEO similem reddi di-
 cit (1) Alibi (u) hæc habet: *τί δ' ἀείν κρείττον* (1)
ἀγαθόν, ἢ μιμνήσκου Θεοῦ γεννητοῖς τὸν αἰδιον, quid sic De Decalo.
τί potest melius, quam si creatura imitetur Deum f. 582.
immortalem & ingenitum; qui proximè ante deludic. f.
 cedentibus verbis, in quo ratio hujus assi- 557.
 milationis consisteret, ita descriperat: *ἀλλ'*
ὅτι ἔστιν ἂν ἴσθαι ἕσθαι ἐστὶν ἀδρόπρατ' αἰὲν ὄντων,
ἢ χαλεβόμαροι. verum est nunquam homines propius
 ad DEI similitudinem accedere, quam cum sunt he-
 renesii. Virtutis studio, & sic voluntatis et-
 iam sanctitate, non intellectus tantum sa-
 pientia, ad istam cum DEO conformatio-
 nem creaturam rationalem contendere de-
 bere insinuans; cui & hoc nomine virtus
 dicitur *ἀφ' ἧς τὸ θεοειδέσθαι* (x).

9. Similia docet Philosophia Christiana, quod o-
 mnis Proh. Iustinus Martyr (y) *ἐν ἡμετέροις* τὸν liber. f. 686.
 Θεοῦ, cognationem cum DEO in hoc ponit, quod (y)
ὁ ἄλλος θεὸς ἢ ἀδελφὸς ἔστι, ἢ ἀπὸ ἐπιπέδου ἢ ἑκα-
στάτου ἢ ὑψέθεν, οἷς δὲ ἐπιπέδου ἢ ἀπὸ τῶν Θεῶν, ἢ τῶν
καὶ ἡμῶν ἰσούτων τῶν ἡμετέρων τῶν ἀλλοθῶν τῶν Θεῶν
καὶ τῶν ἡμῶν ἢ ἐκ ἰουδαϊσμοῦ, anima divina &
immortalis est, & illius imperantis mentis parti-
cula; atq; ne illa DEUM videt, sic & nobis permis-
sum est mentis nostræ divinitatem complecti, & con-
iuncto jam nunc beatissime. Stoica forè secutus
 principia; quæ primò audiverat (z) quibus lb. f. 167.
 ratio nostra pars divini spiritus in nobis inclu-
 sa dicebatur. §. 10 Clæ.

(1) De Decalo.
 f. 582.

(u) deludic. f.
 557.

(x) quod o-
 mnis Proh.
 liber. f. 686.

(y) Dial. cum
 Tryphon.
 f. 171.

(z) lb. f. 167.

§. 10. *Clemens Alexandrinus*, quo iudicio Hieronym. nemo doctior, eandem similitudinem passim commendat. & in quo consistat, docet.

(a) Opp. f. 55.

(a) *Θεοσιβία δὲ, ἰξομοιοῦσα τῷ Θεῷ, κατὰ τὸ δύνασθαι, τὸν αἰθέρα καὶ ἅπαντα ἐπιγῆστατα διδάσκαλον Θεὸν, τὸν ἄμεινον ἀπεικάζου καὶ ἀξίαν δυνάμενον αἰθέρα Θεῷ, pietas qua hominem, quoad eius fieri potest, DEO assimilat, convenientem sibi magistrum adscribit, nempe DEVM, qui vel solus potest pro dignitate hominem DEO assimilare.*

(b) 2. Strom. f. 402.

(b) *hic loquitur: ὅτι ὁ καὶ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰγνωστικός, ὁ μιμνήσκων τὸν Θεὸν καὶ ὁμοίωσιν οἰόντα μακάριον ἄγγελον ἢ εἰς τὸ ἐνδεχομένῳ ὁμοίωσιν. ἐγκρατευόμενος, ὑπομείνων, δικαιοῦς βίους, βασιλεύων ἐν πᾶσιν, μεταδίδως ἃν ἔχει, ὡς οἷός τε εἶναι ἑνερματῶν καὶ λόγου καὶ ἔργου, hic est qui ad imaginem & similitudinem est cognoscendi potestate praeditus, qui DEVM imitatur quoad eius fieri potest, nihil praetermittens eorum, quae faciunt ad eam qua contingere potest similitudinem, consistens, sustinens, iuste vivens, imperans animi perturbationibus, ea quae habet imperans, pro viribus benefaciens & verbo & opere. & rursus (c): καὶ ὅτι εἰς ἁδόντων τῶ ἀγαθοῦντις οἰς ἀγαθοποιῶν ἐπιπέπαινον: τὴν ἢ τακτικῶν ἐν ἀμεταβόλη ἄξει ἐν τοῖς καὶ ὁμοίωσιν Ἐ Θεῷ ἀμιμνήσκων, cui iustitiae augmentum crevit ad beneficentiam, ei perfectio permanet in immutabili habitu beneficentiae ad DEI similitudinem. quae & aliis in locis (d) repetit.*

(c) l. 6. Strom. f. 645.

(d) vid. 2. Strom. f. 407.

§. II. Gregor. Nazianz. (d) quoq; à confor-
matione hac petit rationem, quare homine Orat. 39.
vicia indigna sint: τὸ το, inquit, ἰσχυρὸν το πᾶσι
f. 627.

μήνες ἐπ' ἀγαθῶν ἔργων, εἰς δὲ ἔαν ἐπ' ἁμαρτίας ἔπι-
πνεύσῃ, καὶ δὲ μίμητον, δὸν ἀριστερῶν ἐπιμιμνήσκου
ἡμετέων παρτοίων καδῶν βοσκομένων κακῶν, καὶ δευ-
τέρων τῶν ἐν τῶν ἀδελφῶν, grave hoc & indignū est
quod cum propter bona opera, b.e. ad opificū lau-
dem & gloriam, Deiq; quantum fas est, imitatio-
nem creati essemus, omni generis visiorum, in-
testinum hominem miserè depascentium atq; con-
sumentium sedes & propugnaculum facti sumus.

Jungimus huic Cyrensis Episcopi Theodoretis

(e) Philosophiam, quæ de hoc argumento
eximia sane est: καὶ ἡ μίμητον εἶδῃαι τὴν ἀποστολῆν. IV. Opp.
ἡ δὲ ἔστιν δὲ ἑξ ἀξίον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑαίρην το. f. 662.

κατὰ τὴν ἑαίρην, ὁρᾷς non solum scire quid de
DEO sentiendum sit, verum etiam ad illius leges
viam moresq; instituire, mox pergit: Qui enim
sic animā componit atq; informat, ἡ μίμητον ἡ δὲ θεῶν
ἡ δὲ τὴν τὴν χαριστικῶν ἐπιμιμνήσκου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
ἔστιν νομοθέτη ζῶν καὶ ἀκίμων καὶ λογικῶν ἡ γινώσκου
non solum divinarum legum exprimit caracte-
res, sed ipse quoq; legislatoris viva quadam i-
mago, & rationalis efficitur. Denique in quo
divina imitatio consistat sic exprimit: μι-
μῆται ἡ δὲ εἰς τὴν τὴν ἡ δὲ ὅλων θεῶν, ὁ ποδῶν ἐκείνη
καὶ ἐχθρῶν ἡ μίμητον, ἀπὸ καὶ αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐχ-
θρῶν τὴν καὶ φιλεῖ, imitatur autem, quantum
licet, universatam DEVM is qui ea diligit, adioq;
pariter prosequitur, que Dominus ipse diligit &
odio

odio habet. quæ in sequentibus ex scripturis
prolixius explicat.

§. 12. Consentiant itaque Judæi, Gentes
& Christiani, finem hunc esse hominis
ut DEO assimiletur, id quod sitis si, quemad-
modum lex naturæ, prout ea adhuc in nobis
superest, & pertinet ad rudera resplende-
scntis in anima nostra sanctitatis divinæ, ju-
bet, sanctam quoque & justam agimus vitam.
Cumque secundum legem naturæ viven-
tes DEO conformes reddamur, prout nihil-
rum nostra imbecillitas & capacitas permit-
tit, ipsam quoque legem naturæ divinæ san-
ctitati conformem esse necesse est. Ex quo
jam sequitur, quod quemadmodum divina
sanctitas, seu attributum essentialis, se an-
tecedenter habet, secundum nostrum con-
cipiendi modum, ad divinam voluntatem,
ita ea quæ in nobis ad istam expressa sunt
quoad veritatem suam etiam antecedentem
divinam voluntatem respiciant. Constat
præterea & hoc, honestatem & turpitu-
dinem esse quid verè & immutabiliter tale,
nec quoad veritatem suam à libera imposi-
tione dependere, prout *Vassius* quidam aliter
visum fuit, cum divina rectitudo, cujus
in nobis resplendentis radii supersunt
verè talis non in opinione, sed in ipsius na-
ture immutabili fundetur; ac proinde id
quod sanctum, honestum, justum, bonumque
vult, verè quoque tale, imò æquè verè
le sit

le fit, atque naturalia verè id sunt, quod esse perhibentur, ejusque in DEO quoque esse dicatur idea æquè immutabilis, necessaria, æterna, atque essentia rerum naturalium sunt æterna.

§. 13. Primum in quovis genere dicitur alius esse mensura reliquorum, quare si hominem rectè vivere oportet, decebit eum utique vivere secundum divinam rectitudinem, docebitque item jus naturæ illam cum DEO conformationem, quæ sit ad normam divinæ sanctitatis constituta; unde etiam Deus, quod nobis *Christianis* innotuit, hominem rectum & integrum conditurus, qualitates divinam sanctitatem & justiciam representantes ei concreavit. Cumque homini, seu animali divino, vivenda foret vitæ partem spiritualis & divina cum DEO, partem rationalis & socialis cum hominibus; *primum enim secundum Lactans. (f) officium justitiæ est conjungi cum DEO, secundum cum homine, utroque autem modo ut esset pro creaturæ ratione DEO similis, creatoremque suum imitaretur, ad utramque vitam erat perficiendus, naturali hominis perfectione ad utramque vitam qualitates requirente. Quamquam verò hæc qualitates ob illam, quæ DEO hominem similem reddebant, conformationem, imaginis divinæ nomine apud Christianos etiam non male, sed pie celebrentur, negari tamen nequit, quod si*
phrasi

(f)
6. Instit. 10.

(g)
Gerh. de L.
mag. 634.

phrasi scriptura, quid imaginis hujus notione veniat, exprimere velimus, in talibus ea proprie constitui nequeat, quæ etiam in hominis non renati animam cadunt (g); ut proinde non in posteriori hac, quæ vitam hominum rationalem & socialem concernit, sed in priori illa conformatione, qua spiritualiter homo reddebatur DEO similis, imago DEI *styla biblico* ponenda sit.

§. 14. Quando itaque partim ad exprimendam *veritatem* Juris naturalis, partim *quod quid jus hoc nos ducat*, ut significemus, de conformatione quadam creaturæ rationalis cum creatore suo loqui solemus, non ea intelligi debet similitudo, quæ imaginis divinæ per lapsum amissæ reparationem infert, ceu quæ non nisi per renovationem fieri potest, nec hujus est loci; sed de assimilatione quadam externa, ad exemplar divinum, divinaque attributa instituenda, quibus conforme esse debet, quod est juris naturalis, sermo est. Cumque scintillulæ hæc, lumen boni semperque recti constituent, quæ sub legis naturalis nomine veniunt, etsi ad salutem animæ insufficientes sint, nec ad spirituales istam perfectionem de qua sublimior Christianorum sapientia ex sola divina novæ relatione, pertinent, ad morum tamen directionem, hominis etiam, vitæque socialis & externæ disciplinæ conservationem, Deumque colendum faciunt

faciant, neque dubitari neque negari po-
 test, radios illas divinae sanctitatis & recti-
 tudinis in nobis resplendentis esse, pro-
 ut nimirum hæc ad vitam sanctam inter ho-
 mines transigendam ducit. Rectè enim do-
 cet *Aristotel.* (i) nos hanc vitam non bene
 beateque posse vivere, nisi virtute; cuius
 exemplar cum sit in DEO, sicut *Platonem &*
Senecam supra confessos esse vidimus, & in
 divina sanctitate, ita ut secundum illud *Dio-*
gen. (k) οὐ ἀγαθὸν ἀσπὲς εἶναι, ἢ θεῶν εἰκόνες, ^(k) Latr. Diō-
 gen. I. 6. manifestum hinc est, legem naturæ cum ad
 virtutem, quæ *Ciceronis* (l) iudicio hominem
 Deo jungit, & Dei quædam imitatio est, ducat.
 eandemq; urgeat & præcipiat, scintillulas di-
 vine in nobis radiantis sanctitatis esse, cum
 & inter homines, & cum hominibus piè
 sancteque vivere debeat.

§. 15. Ex his jam cognoscitur, quis *Finis*
legis naturalis dici debeat, ἡ εὐνομία sc. seu
 εὐνομία aut εὐνομία, ut passim *Aristoteli* (m) ^(m) 1. Eth. 4. 8. 9
 appellatur; quo minus enim appellationes
 has retineamus nil impedit. Absolvitur ve-
 rò hæc felicitas *exercitio honesti*, quo volun-
 tas humana redditur conformis divine vo-
 luntati, quatenus per leges naturales in nobis
 hæc est expressa; estq; reipsa illa *creatura ra-*
tionalis cum creatore sanctissima conformatio, & cum
Deo assimilatio, in qua Gentiles & Christianos
 hominis felicitatē, internā se. pondere vidimus.
 Nec excluditur, sed continetur potius in fe-
 licitate

Y

licitate

tate hominis ita expressa, & sine ejusdem ultimo sic definito, gloria DEI. quam sic ipsum Numen *major* intendit, ita hoc

(u)
Epist. 74.

plo qui idem facit assimilatur homo DEO De re ipsa alias non malè *Seneca* (u): *Summum finis vel summum bonum est, quod honestum est, quod magis admirare, solum bonum est, quod honestum est.* Non malè etiam huc accommodaveris illud *Psalms* (o), qui beatos prædicat illos qui secundum legem DEI, cujus pars est lex naturæ (p), vivunt. Nec veteres tantum ita docuerunt, sed & recentiores nobiscum sentiunt, ex quibus celeberrimum *Rachelium* (q) nominatle sufficiet. *Robert Sharrock* (r) adjunctum potius, quam subjectum exprimit, quando officiorum secundum jus naturæ exhibendorum hunc in *cardines* suæ orationis conspiciendum ponit finem: *hominem sc. ut sine conscientia stimulis in animi tranquillitate & gaudio versetur.*

(o)
Psalms. l. v. 1.

(p)
Rom. 2. 15.

(q)
de l. N. & G. p. 121.

(r)
de Offic. sec. l. Nat.

§. 16. Explicatius verò hæc *invenit* dicitur in se continere *divinum cultum, civitanam, & socialis vite salutem.* Hæc etenim absolvent universalem illam rectitudinem & justitiam, quæque hæc explicat disciplinam de *na rectè iusti, jurisq; prudentia universalis dicitur.* *Richardus Cumberland* (s) officia in *rationali Systemate*, uti loquitur, præstanda, *benivolentia* contineri docet, quam *latissime diffusam esse dicit, officiorum nostrorum principium, mensuram, regulam, unicamq; legem: quin etiam*

(s)
Disquis. de Legg. Nat.

CAN-

andem actionum nostrarum finem, amplissimum quod experimus, premium, summum deniq; hominis bonum. Quanquam vero pietatem quam homo DEO debet, non ita proprie benevolentiam dixeris, cum illi, quos se servos inutiles esse nisi omnia prestitierint vocare decet, benevolentiam domino suo exhibere non credantur, excusanda tamen videtur *Cumberlandi* formula, cum ut incongrua *Hobbiana* hypothese de bello, totique adeo ejus *Philosophia* se opponeret, ita locutus fuerit.

(1) Tit. 2. 11.

Paulus (1) Gentium doctor *Cretensium* *Episcopum* informans, hanc *Evangelii* tribus his partibus absolvi docet, precipiens ut hoc DEO, illud alteri, istud nobis debemus. Ex quo constat primam hanc esse *Philosophi practici* curam, ut cum de cultu divino & pietate etiam principia sint innata, de pietate quoque & officiis quae homo DEO debet. h. e. de religione naturali, quae utiq; pra-

(2) Comp. I. N. P. II. c. 1.

ctica est, etiam agat, principiaq; haec, quae omnino practica sunt, explicet: quod etiam *Dn. Alberti* (2) & *Dn. Schiltero* (2) probari video. Philantia etiam qua recte se habet, non qua notat perversum sui amorem, sicut hominem sibi ipsi commendat, ita ut me ipsum primo amem, certaue mihi debeam officia citra respectum ad alium, sic felix esse non potest, qui a seipso dissentiens, sui que non curam habens, sibi ipsi nocet. Bene

(2) Philof. Iur. p. 42. seq.

(3) Aur.

Pythag. (3)

ἐπιτελεῖ δὲ τὰς αὐτῶν ἅς σε μὴ βλάψῃ,

Ea facias, quae tibi non noceant.

Socialem denique ex ratione cum aliis qui vivit vitam, sicut regibus obedientiam, majoribus reverentiam, minoribus comitatem, oppressis tutelam, dubiis consilium, omnibus innocentiam, ut *Lipsiana* (2) huc accomodemus verba, exhibet, uti hoc faciens bonus, ita quoque beatus redditur.

§. 17. Dignum verò observatu est, quomodo tres hae *θεοεξίας* partes in *assimilatione cum DEO*, concurrant. Nimirum sicut DEUS, etsi modo infinito & eminentissimo, seipsum, suam essentiam, suaque opera cognoscit, & qua creator suarum creaturarum, etiam minimarum, accuratam habet notitiam, ita divina similitudo infert in intellectu humano non hoc solum, ut seipsum homo norit, *aliquidq; sentiat se habere divinum*, ut *Cicero* (a) loquitur, sed & aliorum divinorum operum, & quia creatura est, sui creatoris quoque habeat, quantum ipsius finitudo & subjectio permittit, cognitionem. (Non aliter enim haec *assimilatio cum DEO* intelligi & exponi debet, quàm ratio creatoris & domini infiniti, supremique, creaturae item subjectio debita, à creatore suo dependentia, & finitudo admittit.) Uti verò τὸν θεὸν ἐπιχόμενον τῷ θεῷ δεῖ πιστεῦσαι, ἵνα δεῖ, (b) *accedentem ad DEVM credere oportet, quod DEVS sit; ita primus est Deorum (DEI) cultus, Deos DEVM*

(2)
Cent. III.
Miscel. Ep.
97.

(a)
1. de Legg.

(b)
Ebr. II. 6.

DEUM) credere, Gentilis scribit ad Lucil. suam Seneca (c). Decet enim unumquemq; cogitare, prims sc debere DEVM nosse, quam colere, uti Gentiles monet Minutius Felix (a). Et hæc est illa sapientia, in qua contineri dicit Cicero p.m.54.

(c) Deorum & hominum communitatem, & societatem inter ipsos. Bene etiam quomodo DEUM colentes ipsi conformes reddamur, & esse debeamus, idem docuit (f): Cultus, inquit, Deorum est optimus. idemq; castissimus, atq; sanctissimus plenissimq; pietatu, ut eos semper pura, integra, incorrupta & mente, & voce veneremur; Unde Cato (g):

Si DEVS est animus nobis ut carmina dicunt,
Hic Tibi precipue sit pura mente colenda.
§. 18. Præterea sicut DEUS seipsum, seu bonum absolute summum amat, & quicquid suæ beatitudini adversatur, extremo prosequitur odio; ita dum recto in seipsum homo fertur amore, animæq; & corporis, partium item huius curam gerit, declinatque ea, quantum sc. potest, quæ nocitura videntur, DEO redditur similis. Et sicut in supremo numine se orantia hæc exerit secundum dictamina divinæ sapientiæ, ita in homine secundum prudentiæ & rectæ rationis iudicia; cum non qualiscunq; hic sufficiat sui æstimatio, sed recta requiratur. Eleganter hinc Augustin. (h) Integer, inquit, rerum æstimator est, qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligeat, quod non est diligendum, c. 26.

aut non diligit, quod est diligendum, aut amplius diligit, quod minus est diligendum, aut æquè diligit, quod vel minus, vel amplius diligendum, aut minus vel amplius, quod æquè diligendum est.

§. 19. Denique consociationem cum aliis & quæ ex hac emanant illis debita quod atinet officia, cum illa ex varia justitia, liberalitate, gratia, veracitate proficiantur. & in ἀλωκεία, prout hæc in hominem cadere potest, fundentur, ita qui his in partibus DEUM imitatur, DEO hoc ipso conformatur. *μάλιστα ὁ ἀγάλμα θεῶν, ἔστι θεῶν ὡς οὐρανίου ἀνδρῶν διὰ τὴν ψυχὴν, ἡ ἰμάγιον ἐνὶ θεῶν* & DEO similis, est viri justii anima, ait Clemens Alexandrin. (i) philosophiam hanc, quomodo DEO affimilemur, Deique reddamur amici, egregiè tractans. De Pythagora auctor est *Ælian.* (k) quod dicere solitus fuerit, *ὅτι τὰ ἐκ τῶν θεῶν τοῖς ἀνθρώποις δέδοται ἁπαντῶν, τὰ εὐαγγελίον, καὶ τὰ εὐεργεσίαν* duo hæc divinitus hominibus data esse longe pulcherrima, veritatem amplecti, & aliis benefacere, & quod adjectum est, *ὅτι καὶ ὅμοιοι τοῖς θεῶν ἔργοις ἐκείνων, quod utrumque cum Deorum operibus comparari possit, quæ & aliorum tam Christianorum, quam Gentilium, fuit Philosophia. Cumque in vita sociali etiam alius sit imperantium, alius parentium ordo, imperantes hoc ipso quia vicario DEI munere funguntur, Deique etiam appellantur, DEO quoque similes esse, & vivere debere, supra vidimus. Plu-*

(i) 7. Strom.
f. 708.

(k) V.H. p. 111.
343.

re autem hæc officia quæ homō homini debet ex *αὐταρχία*, manifestum est. Suis enim quī contentus vivit, aliis sua tribuit, nec alienis inhiat, sibi ea non adscribens, quæ DEI & proximi sunt. Hæc verò *αὐταρχία* sicut hominem DEO similem, ita quoque beatum reddit, *Aristoret.* (l) etiam iudicio.

(l)
1. Eth. c. 7.
1. 10. c. 6.

Unde & à *Clemente Alexandrin.* (m) quorum *justitia* dicitur *mater*, illorum *αὐταρχία* dicitur *Nutrix*: Hæc dicitur illi esse *ἡ εἰς ἀρχὴν οὐρανῶν*, ἡ δὲ αὐτῆς *μοῖρα* ἡ *τοῦ τοῦ μαρτυρίου ἀνελπίτου βίου*, habitus in quibus oportet contentus, & qui per se ea *acquirunt*, quæ ad beatam vitam conferunt.

(m)
Pedag. l. 2.
f. 211.

§. 10. Cæterum quando de cōformatione creaturæ rationalis cum Creatore suo ita philosophamur, non *exaurationem*, sed *assimilationem* tantum intendimus. Non male *Seneca* (n), si non Gentilem errorem, sed rem ipsam *ἰσοτέες, Διὶ ἀθάνατοις*, inquit,

(n)
Epistol. 92.

solu & virtus & beata vita contingit: nobis umbra quædam illorum bonorum, & similitudo. Scintillas quippe & radios tantum in nobis habemus infinitæ istius lucis, pleno sanctitatis & justitiæ jubare in DEO radiantis, interceditque insuper differentia Domini, quod est in DEO, & subjectionis quæ est in creatura, quorum neutrum admittit, ut infinitum istum, qui in DEO est solem, sic exactè per omnia repræsentemus, quasi nobis iure, & justè omnia licerent, quæ justa sunt apud DEUM, Dominum & iudicem supremum,

(n)
art. 4. §. 4.
1899.

mun, qui sibi nec similem, nec æqualem
novit, ut supra jam monuimus. (n) Sancti ita
que licet esse debeamus, sicut ipse DEUS
sanctus est, cogitare tamen nos decet, DEO
nos subiectos, de nobis ipsis sollicitos, homi-
nes quoque sociales, & labe quadam origi-
nali miserè corruptos esse. & proinde san-
ctitatem hanc pro conditione quidem natu-
ræ humanæ, & illius quod eandem qua-
lem decet, explicandam esse, sic tamen ut id
quod sic sanctum esse dicimus, referri & re-
duci queat ad principium aliquod, quod
hominum concreatum, & expressum sit, ad id
quod existit in DEO. h. e. ad divinam san-
ctitatem. v. c. Hominem adulterium com-
mittere, est contra divinam sanctitatem,
quia est contra justitiam, qua suum cuique
debet tribui; quod axioma juris naturalis ho-
mini inexistentis, exprimit similem in DEO
perfectiorem. Sic ἀλοχρεία eidem repugnans,
quia est contra φιλευπία, quæ sicut est in
DEO, ita homini ad imaginem DEI forma-
to concreata fuit. Et sic in aliis. Cumque
hæc longè exactius disciplina doceat Chri-
stiana, rectè χριστιανισμὸς τῆς θεῆς φύσεως μιμίσις
Christianismus divine nature imitatio esse dici-
tur à Nyseno: (o) à Basilio (p). verò ὁμοίωσις τοῦ
τι ἐνδεχόμενον ἀδράπτου φύσει. In illis autè actio-
nibus hanc consistere dicit Nysenus, (q) si ab
omni vitiositate atq; malitia, quæ ad eum fieri possit,
sumus alieni, atq; ab ejus iniquationibus, tum
opere, tum sermone, tum mente vacui ac puri,

(o)
I. III. l. 371.
(p)
Homil. 10.
Hexæm.
(q)
I. c. l. 372.

ART. X.

*De Juris Naturalis immu-
tabilitate.*

§. 1.

Ita ergo constat de origine & vera juris naturalis ratione, ejusque principiis, restat ut quam immutabilis ejus rectitudo sit demonstramus: Hanc verò non uno modo asserimus immutabilitatem, cum non eadem impugnetur passim ratione.

§. 2. Ad hanc autem explicandam not. I. *Natura humana immutabilis*, ita ut ex se implicet contradictionem hominem aliud, quam rationale animal esse posse. Fundatur hoc in rei veritate, qua res talis est, qualis natura sua debita esse debet, quicquid de ea judicet intellectus; ita ut, licet DEUS illud suppositum quod hominem esse se voluit, aliud quam rationale animal omnino creare potuerit, si tamen condere hominem *verè* talem constituit, aliud quam rationale animal producere simpliciter nequiverit, idque ex sapientie sue, cui nunquam non conformis est optima voluntas & infinite omnipotentie, quæ se non ad ea extendit, quæ contradictionem involvunt, perfectionis eminentissima. Dupliciter nimirum de homine possumus loqui, primo qua spectamus ejus *essentiam*, deinde qua spectamus ejus *existentiam*, deversis intellectus

Y s nostri

noſtri actibus, hic diſtinctionem facientis. *Effentia* quata-
lis uti *vera*, ita *æterna* eſt non
conſequenter tantum ad divinam voluntatem,
 hoc ſcil. ſenſu, quod *rei neceſſario conveniat*,
 quia quam *formam creator* illi *dedit*, non poſſit
 non *habere*: & ſi quis *diverſam formam rei* velle
aſſingere, non illam *ipſam rem*, ſed *diverſam eſſet*
concepturus, quæ *Pufendorfſis* (a) eſt explicatio,
 ſed & *antecedenter* etiam ad eandem vel ea-
 dem præciſa. Id quoddam ſalvo tamen uliorum
 iudicio, ſic videtur poſſe inferri: Quæ quid
 implicat in ſe veram contradictionem, ad non
 conſequenter tantum ad divinam voluntatem,
 ſed & *antecedenter*; imò præciſa eadem
 tale eſt; Hominem non eſſe animal ratio-
 nale implicat in ſe veram contradictionem.
 Si ſicut enim quando de pariete albo lo-
 quor, hoc ipſo involvo albedinem; ita ut
 contradictionem implicet, parietem album
 non eſſe album; ita quando hominem no-
 mino, hoc ipſo involvo eſſe animal ratio-
 nale, ita ut rei quæ *vere*, veritate *Metaphy-*
ſica, homo eſt, æquè neceſſariò & immuta-
 bilitèr conveniat & competat ad eſſe animal
 rationale, quam parieti albo albedo.

(a)
 Epift. ad
 Scherzer.

(b)
 Proleg. de
 I. N. P.

§. 3. *Hugo Grotius* (b) Scholaſticos ſequu-
 tus, diſputat de jure naturali ſub hypothe-
 ſi, ſi *DEVS non datur*. *Aſſumamus* hanc: Si
 itaque, quod ſine ſommo ſcelere dari ne-
 quit, *DEUM* non dari ſingamus, (eſſi li-
 benter concedam eſſe ſupervacuum curio-
 ſitatem

sitatem) ulterioris illustrationis et quod quartum potest, an adhuc vera sit immutabiliter, & necessaria hæc propositio, *homo est animal rationale*? Si sic habetur intentum. Si non: sequetur uti mutabiliter homo est rationalis, ita quoque aliud quam rationale animal esse posse; quod absurdum, cum veritas rei non admittat, ut ex quolibet fiat quodlibet. Quanquam verò veritas hæc in creaturis sit dependens, hæc tamen dependentia non est modus essentia quæ talis, eum quæ in sua ratione & veritate illam nec includit, nec excludit, sed existentia, in quantum ut existat & actu sit creatura, è suarum causarum gremioeducta esse debet. Manet, uti decem tria & septem sunt, etsi nihil sit quod numeretur, uti Augustinus (c) docet, ita hominem esse animal rationale, etsi nullus detur: imò sicut tria & septem sunt decem, si cum Grotio & Scholasticis DEUM non dari fingas, ita sub eadem hypothese verum erit, hominem esse animal rationale. Quare si quis jam ex se superflua quidem, ulterioris tamen explicationis & illustrationis non planè inutili curiositate, querat: quid si DEVS creasset animal forma externa hominem, qualis nunc est, referens, quod & ipsum tantisper hominem vocabimus, sed ut idem non foret rationale ac sociale? ei non solum respondemus, istud animal non futurum verum hominem, quod animal sociabile est, sed aliud ferum & horridum ani-

(c)
 l. 2. de Lib.
 Arb. c. 8.

animal. non obstante externa figura inter bruta referendum, uti respondet, & hactenus quidem rectè doctis. Pufendorf. (d) sed addimus ulterius: hoc non solum ita fore ex libera DEI Creatoris liberrimi destinatione, qua hominem animal rationale esse voluit, sed & præcisa divina voluntate, imò antecedenter ad eandem, citra ullam tamen, quæ inde oriatur in DEO, imperfectionem, sicut nullum in DEO importat defectum, quando antecedenter ad divinum beneplacitum triangulum tribus angulis constare, vel tria & septem decem esse dicitur.

(d)
loc. cit.

§. 4. Aliter de *existentia rei* loqui debemus; hæc divinæ voluntati subjicienda est, Divino quippe beneplacito suppositū quod homo est debet, quod socialem sortitus sit naturam, cum ei qua creabili adhuc præcise, & secundum modum nostrum concipiendi antecedenter ad creationis decretum spectato, aliam creator tribuere potuerit essentiam; aut si huic humanam concedere naturam decrevit, non aliam ei dare & decernere potuit, quam rationalem. Verum est, quod uti Dn. Pufendorfius (e) infert, *socialem naturam homo sortitus sit, non ex immutabili quapiam necessitate, sed ex beneplacito divino; aut sicut non primo ex divino beneplacito triangulum tribus constat angulis, vel tria & septem sunt decem, etsi quod hæc ita sint Deus probet, & ut ita sint etiam liberè, si ipsum spectes*

(e)
De I.N.G.
l. 2. c. 2. §. 6.

species actum, decernat, quanquam ob voluntatis, quæ divinæ sapientiæ semper est conformis, perfectionem aliter decernere non possit, sed ante omne divinum beneplacitum immutabiliter ita se hæc habeant; ita quoque ex immutabili necessitate illa res, quæ futura est *verè* homo, fieri & esse debet animal rationale. Nec DEUS creatus homines propterea ideam aliquam extra se positam intueri debet, cum ei sapientia perfectissima & infinita, istam rei veritatem sufficientissime, eminentissime & perfectissime in intellectu repræsentet. Sicut supra (f) prolixius hæc sunt disputata.

§. 5. Paucis ergo: Ut Tu sis homo, & animal rationale, necessarium est necessitate hypothetica, si se. Te hominem DEUS condere decrevit, cum brutum te condere potuisset; at quod homo qua homo animal rationale sit, id necessarium est necessitate simplici, cum hominem qua talem non esse animal rationale implicet contradictione. Quid verò hæc immutabilitas ad immutabilitatem J.N. conferat, & quomodo hæc in illa fundetur, infra disquiretur.

§
art. 3. n. 4.
scqq.

§. 6. II. An & quomodo *Moralitas* sit immutabilis considerandum. Principia moralitatis quæ sunt, & quomodo ex certorum requisitorum, quæ valorem quendam ad dandum esse morale completum in se continent, concursu & conjunctione in actu illa con-

la consurgat, supra vidimus. Sicut verò *moralia* alia sunt naturalia, alia verò sic se habent ex institutione, ex mero imponentis beneplacito, ita non hæc, sed illa immutabilia esse probabimus: ubi tamen rursus observandum, quod aliud sit morale esse mutabile, aliud separabile ab objecto; res quæ est aliena, non potest invito domino ab alio animo retinendi contrectari, at sicut verò esse alienum separari potest ab objecto, ita quoque quod cum illo junctum est esse morale.

§. 7. *Moralitas* quam *naturaliter* talem esse dicimus, sicut consurgit ex concursu ejusmodi requisitorum, illorumque in actu connexionem seu unionem, quæ sine superioris impositione vim quandam moralem in se continent, ita quæ hinc exoritur moralitas, uti talis redditur per se & necessario, ita hoc ipso immutabiliter; Morale enim quod tale intrinsecè est, aliter se habere nescit. Et cum idem suam quoque veritatem habeat, in quantum non est fictum, quid, & citra intellectus actum in orbe non dari, dici non debet, sed suis certis, necessariis, & ante omnem voluntatem superioris determinatis gaudet principiis, ita ut illis positis, & cum motu physico unitis, in actu non exoriri moralitatem contradictionem implicet, ut proin hæc non possit non in eodem consurgere, immutabilitet hanc se habere manifestum

nifestum est, cum non ex quibusvis, sed certis tantum, per se sibi congruis & convenientibus requisitis constituatur, sicuti certa tantum & determinata essentialia certam quoque & determinatam essentiam, hominis v. c. constituere possunt, cum hactenus eadem sit ratio. Et quod sic morale est, semper tale & necessario manet, & quia tale, & talibus nititur principiis, non potest reddi non morale.

§. 8. Cæterum sicut immutabilitas hæc MORALIS interna, absoluta, & necessaria necessitate consequentis dici potest, ita alia datur immutabilitas, externa, hypothetica, necessaria necessitate consequentiæ, quæ priorem per se nec tollit, nec ab illa tollitur. Fluit autem hæc immutabilitas moralitatis, quæ in actu humano haud raro datur, ex immutabilitate naturæ humanæ. Cum enim homo immutabiliter & per essentiam sit agens rationale & sociale, & sic quoque morale, non possunt non certi actus ei hoc nomine uti congrui ita quoque morales dici; nequit etiam non ille actus moralis esse, qui cum liberè proficiscatur ab agente singulas actionis circumstantias cognoscente, in rationem moralem objectivam fertur, & cum illa conjungitur. v. c. actus brutorum omni valore morali per se carent, certi tamen actus sunt, qui si ab hominè exoriuntur, ex conditione humanæ naturæ ita se habent, ut
sint

line morales, & hoc æquè immutabilitatem
atque ipsa humana natura est immutabilis.
Leo dilaniat hominem, dilaniat eundem
homo, ibi sine effectu morali, non idem hic,
idque ex conditione agentis; hoc enim cum
agat ex *deceptione* & libere, hoc ipso valorem
istum consequitur ille actus, quo quando
bruto proficiscitur, penitus destituitur.

§. 9. Nec quando hoc ita contingit, *in*
morale mutatum esse in non morale dici de-
bet, sed mutatio facta est circa objectum,
in quo cum moralitas non surgat, ut ita lo-
quar, nec se exerat, vel auctetur, nisi respi-
ciat rationem practicè rem cognoscentem,
patet hinc objectum, hominem, in respec-
tu ad alium hominem ex *deceptione* eadem
committentem, fuisse morale, non item in
ordine ad feram, ex naturali impetu & ge-
nio ferocientem.

§. 10. Ejusmodi mutationes adhuc aliis
objecto morali accidere possunt. Ratio
quippe objectiva, ex qua, cæteris quoque
principiis positis, *in* morale in actu consur-
git, haud raro mutationem admittit, qua fa-
cta, sicut objectum non idem manet, quod
erat ante, quoad rationem illam sub qua a-
ctum respexerat, ita desinit quoque idem
esse morale, sub quo ante fuerat, nec potest,
in actu consurgere illa moralitas, quæ ex
priori ratione objectiva manente, in eodem
exorta fuisset. v. c. Bonum depositum est pe-
tenti

tenti reddendum quidem; sed hæc ratio ob-
 jectiva non immutabiliter, vel inseparabili-
 ter rei inest, cum ratio boni depositi abesse,
 & ex re deposita propria depositarii fieri pos-
 sit, quo facto, sicut mutatur objectum, ita
 subtrahitur moralitati, sub qua actum respi-
 ceret, si priori ratione obiectiva; depositi scilicet
 adhuc gauderet, manente interim in se hac
 moralitate, quod depositum per se deponen-
 ti restitui debeat.

§. II. Præterea cum & circumstantiæ quæ
 addendum esse morale in actu concurrunt
 varient, diversamque rei induant faciem, ita
 subtrahunt eandem moralitati, sub qua sub
 aliis circumstantiis alias esset futura. Ha-
 bent nimirum & circumstantiæ suum ordi-
 nem, suos dignitatis moralis gradus, ut alte-
 ra cedere debeat alteri, hujusque vis & va-
 lor moralis vim alterius quiescere jubeat, id
 quando fit, non immoralitas, quæ his positis
 requisitis alias oritur, mutatur, sed ob alias
 potiores, digniores, majoresque circumstan-
 tias, objectum, & consequenter actus ei sub-
 tractus dici debet. Unde licet domino depo-
 situm restituendum sit, si tamen magistratus
 prohibet, non debet restitui. Quid hic dices?
 num prior moralitas mutata est, nec debet
 depositum petenti reddi? Minime, sed ob-
 jectum; res se. deposita non amplius sub tali
 ratione morali, & in tali existit statu, ut do-
 mino suo repetenti reddi debeat: nam cum

Z

præ-

præceptum magistratus dignius, majus, potius sit, cui voluntas subditi cedere tenetur, non amplius res deposita est in illo statu, quo repetenti depositori restituenda sit, cum exemptam aliæ graviores circumstantiæ in illa conditione collocarint, ut non debeat reddi. Benè hinc Cicero (g): *Quid si is, qui apud se pecuniam deposuerit, bellum inferat patriæ, reddasne depositum: non credo, facies enim contra Rempublicam, qua debet esse charissima.*

g) 3. Offic.

(b)
de Plantat.
Noc. f. 177.

Idem Philo (h): *Ἐὰν τις ἴδῃ λαβὼν ἀδικησάμενον, μὴτε μεδίοντι, μὴ ἀτότῳ, μὴτε μεμνημένῳ ἀποδοῖς. ὁ γὰρ λαβὼν ὄνησιν ἐκ τοῦ κομισαμένου, ἐχέει κλεινὴν ἀφελήσασθαι. μὴδὲ χρεώσας ἢ δούλους ἀποδοῖς, δανεισῶν κ; δειποτῶν ἐσθραπέυσιων περὶδοσία γὰρ τῶν ὄντων, ἐκ ἀποδοῖς, depositam quod accepisti à sobrio, nec ebrio, nec prodigo, nec furenti reddideris. Nam qui sic sua recipit, ab eorum usu excluditur iniquitate temporis, neq; debitoribus nisi feruis reddendum est, quibus feneratorum infidiantur & domini. Proditio enim est hæc, non redditio. Sed ex dicendis hæc ulterius patebunt.*

§. 12. Applicari namq; hæc possunt, quando III. quæritur, An & quomodo, quod naturaliter bonum vel malum est, sit ex se tali mutationi obnoxium, ut præcipi jam, & rursus prohiberi possit. Nimirum cum bonum quod naturaliter tale est, consurgat ex positione debitorum & convenientium requisitorum moralium, & proin non fictum quid, sed æquè verum sit, atque sunt rerum essentiæ natura-

turales, sub iisdem circumstantiis æque im-
 mutabile quoque esse oportet, atque immu-
 tabiles sunt rerum naturæ. Nec provenit
 hæc mutari nescia necessitas ex positione ta-
 lium conditionum qua positæ sunt præcisè,
 sed qua sunt per se citra omnem superioris
 impositionem congruæ, & simpliciter ne-
 cessariæ, ut ex illarum concussu oriatur ne-
 cessario & immutabiliter bonum, sicut ex
 unionis materiæ & formæ corpus naturale.
 Prior illa immutabilitas extrinseca est &
 conditionata, sicut conclusio ex certis præ-
 missis legitimè illata, immutabiliter se ha-
 bet, quamdiu illæ, ex quibus elicitæ est, po-
 sitæ manent præmissæ, etsi in se mere con-
 tingens se aliter habere queat; posterior au-
 tem hæc interna est, quæ ex necessario, ne-
 cessariorum item requisitorum mutuo ad se
 invicem immutabiliter congruo respectu &
 connexionem, ob *æ morali* veritatem, ne ficti
 quid & ens rationis consurgat, oritur, in se
 mutari nescia, sicut materia organica & ani-
 ma vegetativa, ob veritatem plantæ, ut verâ
 nascatur planta, immutabiliter se respici-
 unt, & conjungi amant, cum per naturam
 suam verâ plantâ sit corpus animatum ve-
 getans. Quanquam sicut non repugnat ali-
 quid simul esse necessarium necessitate con-
 sequentiæ & consequentis, ita quoque non
 repugnet aliquid dici immutabiliter bo-
 num, immutabilitate tam hypotheticâ, quam
 absoluta.

§. 13. De malo idem facile dixeris. Cum enim illud oriatur vel ex defectu requisitorum debitorum, vel ex concursu circumstantiarum inconvenientium, quo ut planè in se redditur asymphonium, ita factum. Unde sicut quod *bonum* dicitur *in se* & naturaliter ex ratione veritatis suæ, tale est indivisibiliter & immutabiliter, ita quod malum est ex defectu conditionis per se adesse debite, qua sic laborat, manet immutabiliter tale, sicut quod non est rationale manes immutabiliter non homo, seu malus homo; quod verò tale ex concursu circumstantiarum moralium repugnantium, sicut à se ipso naturaliter dissonat, istaq; dissonantia perfectionem & rectitudinem debitam necessario destruit, ita in se, h. e. immutabiliter imperfectum, seu malum relinquitur. Cum enim bonum non ex quibuslibet, sed ex certis & convenientibus tantum requisitis consurgat, quod ex per se repugnantibus constat, sicut tali repugnat existere, ita nunquam potest esse bonum.

§. 14. Objectum enim, quæq; ei inest ratio moraliter æstimabilis, quæ etiam ad agens rationale & liberum relata actu in eo consurgit, ex se ita se habet haud raro, ut non possit non certus actus ei congruus esse, sicut quemadmodum calori cum frigore nunquam amica intercedit conspiratio, ita nec moraliter bonum cum malo nunquam convenire

venire queat, & sicut in ignem calor tantum non frigus cadit, ita quoque tali objecto certus tantum, non verò vel quivis indifferenter, vel oppositus actus congruus esse possit. Ita cum DEUS per essentiam suam sit adorabilis, ex hac objectiva ratione debitus cultus immutabiliter ei conveniens, actus verò blasphemici immutabiliter repugnans est. Ratio quoque qua parentes sunt parentes quamdiu manet, tamdiu immutabiliter illis congruus est cultus, qui eis à liberis debetur, cum per se inordinatè fieret, si hi illis suam reverentiam exhibere nollent. Uxor aliena cum non sit Tua, ad consuetudinem conjugalem cum alio viro non est conveniens, quia non propria hoc facto maneret, sed, communis redderetur, nec Tu poteris cum illa consuescere, cum quoad hunc actum suo viro propria, Tibi aliena, ad Te non pertinens, & consequenter iste actus quoque alienæ uxori inconveniens sit; ut proin ei planè hoc incongruè accidat sub hac ratione, ut ab aliena viro cognoscatur, ejusque in mariti sui lecto sint vestigia, ut *Lucretia* apud *Livium* (i) hanc describit injuriam.

§. 15. Cæterum hæc ratio objectiva se non semper eodem habet modo: Nonnunquam enim rei ex propria ejus natura sic inest, ut sicut nulla circumstantia circa objectum aliquam immutationem efficere potest, ita

Z 3 quoque

quoque immutabiliter eadem ratione morali efficiatur, eisdemque ceu sibi congruos immutabiliter deposcat actus; DEUS v. c. cum nullis circumstantiis ullam admittat mutationem, immutabiliter bonum est illum amare, immutabiliter contra malum odio eundem prosequi.

Idem semper erit, quoniam semper fuit idem,

Non alium videre patres, aliumve nepotes

Aspicient: DEVS est qui non mutatur in aeo.

(4) canit Manilius (k). & proinde semper amabilis, adorabilis.

1. Astron.

V. 523.

§ 16. Alibi circa objectum contingit aliqua mutatio, quod quando fit, non circa ipsam rationem boni & mali, quod tale est naturaliter, illam contigisse dici debet, sed subtrahitur, tum aliquid priori ordini morali, sub quo bonum erat, & subicitur alicui inordinationi; vel contra subtrahitur inordinationi, & subicitur ordini morali bono. Manet nimirum bonum & malum morale qua tale immutabiliter, si actum spectes signatum, variae autem mutationes in actu exercito fiunt, in rebus quae bonae & male dicuntur, pro varietate circumstantiarum, quibus sicut objectum variè mutatur, ita actus jam redditur bonus, jam malus, cum pro diverso objecti respectu jam congruus, jam incongruus tali objecto, & ejus rationi sub qua sit. Causa hujus rei haec est, quia ratio formalis sub qua aliquid intrinsecè bonum vel malum dicitur.

dicitur, per certas circumstantias ab objecto tolli haud raro potest, quo fit ut quod antea bonum vel malum fuerat, postmodum contraria se habeat ratione, quod sub iisdem circumstantiis eadem immutabiliter se habiturum fuisset ratione. Circumstantia Quis v. c. vim habet respectum objecti, non uno modo immutandi; privatam enim à privato, vel alio etiam, iussum contra Dominum insurgere, vel non iussum etiam, seditionem excitare in se mahm est, seu ordini & societati, quam jus naturæ præcipit inimicum: at si DEUS, quanquam ne quidem qua legislator, sed qua iustus iudex & supremus Dominus, qui pro lubitu imperia transferre potest, puniturus ob idololatriam & impietatem Domum Achabi, Jehu à fide *Joramo* debita solutum, bellum hujus familiae inferre jubet, scelere caret; cum fuerit divinae justitiae executio, Jehu à DEO, supremo utriusque & Jorami & Jehu domino, demandata. Eadem est ratio circumstantiae Quid. Rem alienam, quam diu aliena est, animo retinendi contrectare alteri non licet, at eadem res, quando propria isti facta, aliena esse desit, jure recipitur, invito etiam priori domino. Cum Uria uxor esset Bathseba, adulter erat David eam cognoscens, at eo defuncto, cum viduam in matrimonium recepisset, ex potestate quam tanquam maritus in corpus ejus habebat, ex ea suscepit liberos.

beros. Ubi verò ratio moralitatis est inseparabilis ab objecto, ibi actus qui propter illam per se isti objecto est inconveniens, conveniens aliàs eadem in illo sublata futurus, semper talis manet, donec ejus vis à potiori aliqua ratione objectiva, cui hanc cedere oportet, fuerit elisa. *Im erat apud Persas misceri cum matribus*, ait Minuc. Fel. (1) sed contra jus naturæ, & simpliciter nunquam permitendum, cum nulla circumstantia efficere possit, quo minus mater sit mater, vel ut potior aliqua objectiva ratio, hanc incongruentiam quam habet actus maritali jure consuecendi cum hoc objecto, matre scilicet elidat, ac cedere sibi cogat.

(1)
O&av. p.
m. 71.

(m)
Cōtroverf.
inter Thō.
Scot. P. III.
p. 458.

(n)
art. 8. §. 2.
seqq.

§. 17. Ex quo satis jam constat quid de impietate *Iohann. de Rada.* (m) (nam *Vasquez* (n) supra notavimus) habendum sit, qui contendit, *DEVM per suam omnipotentem voluntatem præcepta tabula secunda dispensare posse, ita ut efficiat, quod is, qui primus erat obligatus, per naturæ legem ad aliquid faciendum, vel vitandum, in, aut illis conditionibus existentibus, postea eisdem conditionibus stantibus, non sit ad id obligatus, possitq; actum exercere licite, variata sola circumstantia prohibiti, & non prohibiti.* Nimirum cum malitia vel bonitas non proveniat à sola circumstantia prohibiti & non prohibiti, sed etiam à ratione objecti, & prout hoc actui circa se occupato convenientibus, vel non convenientibus est

est vestitum circumstantiis, item prout hæ
 quoq; ab objecto separari, vel non separari
 possunt, circumstantiam istam præcipientis
 vel prohibentis insufficientem esse, ad dan-
 dum esse bonum vel malum naturale, mani-
 festum est. Oritur bonum morale naturale
 à natura objecti, & quod ei, item prout ei
 aliquid congruum est, & sese inde diffun-
 dit in præceptum; quod autem positivè se
 habet à præcepto oritur, & sese in objectum
 diffundit, ceu alibi disputat *Molina* (o). Cum
 itaq; bonum naturale ex concursu plurium
 requisitorum moralium convenientium re-
 sultet, & verò bonum sit, quod tale ex inte-
 gra causa, & cui nihil deest eorum quæ ad-
 esse debent, insufficienter ab una circum-
 stantia prohibiti & non prohibiti bonita-
 tem naturalem suspendi, licitumq; in se ali-
 quid statim fieri, manifestum est.

(o)
 de I. I. t. I.
 disp. 3. n. 3.

§. 18. Constat præterea ex his, quomodo
 aliquid à ratione ista formali, sub qua intrin-
 secè alias malum fuerat, liberari vel bonita-
 te sua in se immutabili privari queat, salva in-
 terim immutabili ratione boni & mali ratione; ni-
 mirum mutatio non contingit in ipsa mora-
 litate, sed in eo, & circa illud, quod est mora-
 litatis susceptivum, quod quando variat, sicut
 subtrahitur moralitati, qua ante afficieba-
 tur, ita subtrahitur quoque vel convenien-
 tiæ vel inconvenientiæ, sub qua prius erat,

Z s conve.

inconuenienti, sub qua ante non fuerat, sub
 jicitur, Nudum incedere homini integro
 cuius, sed cum per lapsum homo huic mo
 rali conuenientiae sit subtractus, & in eo sta
 tu positus, quo nuditas ei est pudori, incon
 ueniens hinc nobis moraliter facta tegi de
 bet, jubetq; ipsa honestas jam uti veste, quae
 defendi aut corpus, aut deniq; pudor possit, ut Seneca
 (p) loquitur. Sed satis haec discussa sunt.

(p)
 7. de Benef.
 c. 9.

§. 19. Ulterius autem considerandum
 quod, cum bonum morale in se tale consue
 gat ex concursu plurium conditionum con
 uenientium & deuitarum, malum vero
 illorum vel defectu vel inordinatione, acci
 dere possit, ut contrariae etiam & simul in
 compossibiles videantur. Jubet v. c. pater ut
 hoc facias, mater ut omittas; philantia ju
 bet ut vitam serues, DEUS ut profundas
 num matri non obedire honestum; nun
 vitae suae habere rationem turpe factum.
 Non. Sed minus potiores circumstantiae po
 tioribus & nobilioribus datis quiescunt
 nec suam vim moralem exerunt, ut sic or
 do naturalis exoriatur, quo ut B. Baeclerus (q)
 eruditè philosophatur DEO debita ita ante
 ponuntur, in qua hominibus debentur, ut haec illi ce
 dore Deoq; magis obediendum esse, quam homini
 bus, ultro intelligatur, & quod quae civitati de
 bentur, naturaliter anteferri in qua parentibus
 debent liberi, & sic caeteris paribus, patris prae
 ceptum potius, quam matris, quod patre
 praei-

(q)
 Comm. in
 Grot. P. II
 p. 153.

præcipiente quiescit, audiri *summa ratio fit*. Sic videndum an circumstantiæ sint essentielles, an accidentales, item, num speciem addant, an tantum bonitatem vel malitiam addunt inter eandem speciem augeant tantum, vel minuunt; illæ potiores, majoris momenti, & præ his denique considerandæ sunt.

§. 20. Hæc ita discussa, quid de *Juris naturalis attributo*, quod *immutabilitas* dicitur, haberi debeat, perspicuū reddunt. Non uno modo enim an *jus natura mutari* queat, queri potest, nec statim qualiscunq; quæ hic contingit mutatio, pro mutatione ipsius juris naturalis haberi debet. *Fit interdum, rectè ait Grotius (r) ut in his actibus de quibus jus natura aliquid constituit, imago quedam mutationis ful-* (r) *lat incautos, cum revera non jus natura mutetur,* de I. B. P. L. l. 10. *quod immutabile est, sed res de qua jus natura constituit, quæq; mutationem recipit.* Nimirum ea quæ lege naturali præcipiuntur, vel prohibentur, ita hæud raro comparata sunt, ut ob rationem suam objectivam se simpliciter habeant immutabiliter, talia sicut nullis circumstantiis à præcepto legis naturalis subtrahi possunt, ita quoque simpliciter à lege hac præcepta dicuntur, vel prohibita, v. c. cum DEUS per essentiam sit bonus, simpliciter amor optimi hujus Numinis præcipitur, odium verò prohibetur. Quodcumque verò non ita simpliciter jus hæc præcipit,

pit, sed sub certis tantum circumstantiis, si illa variant, uti non manet ulterius præceptum, quod ante præcepti vim habebat, ita non ipsa lex naturæ mutata, sed materia præcepti potius immutata, & propterea legi non amplius obnoxia dici debet.

§. 21. Considerandum quoque est, *additionem* ad legem naturæ, non statim inferre ejus mutationem. Circa complura particularia nihil haud ratio jus naturæ definit, quæ cum vel lege DEI positiva, vel etiam humana præcipiuntur, vel prohibentur, prout salus reipublicæ & ratio status id exigit, & una cum lege naturali observanda proponuntur, quæ jure hoc alias libera & permissa fuissent, non legem hanc mutatam, sed ei super additum aliud esse præceptum dici debet. Quamquam enim jus civile cum jure naturali quæ præcipiente & qua prohibente ita convenire debeat, ut nulla illud ratione vel vetita, jubendo, vel præcepta vetando immutare possit, cum omnes homines juri naturali subsint, inferiores autem in superiores nihil queant, ubi tamen jus naturæ nihil definit, vim suam istud exserit, ea quæ sunt à Republica præcipiendo, quæ minus talia prohibendo. An autem summa potestas civilis permittere queat, quod jure naturali vetitum est, disquirat *Ba- clerus* (s) noster.

(s)
Com. Grot.
P. I. p. 158.

§. 22. Cæterum *ab hominibus* non solum non mutari potest lex naturalis, sed ne à DEO quidem

quidem, ita ut quis ab eo accipiat licentiam
 contra faciendi. Non malè alii ita hoc expri-
 munt : Manente eodem objecto, & iisdem cir-
 cumstantiis non fieri potest, nec autoritate divina
 concedi, ut id ab homine citra crimen aliter, vel
 contra tractetur, quam lex natura exigit. quo
 non solum ineptis Iob de Rada, (1) sed & alio- (1)
 rum tricarum magistrorum (u) infrunito loc. cit.
 contradicitur errori, Deum sub iisdem circum- (2)
 stantiis, variata sola circumstantia prohibiti & apud Voet.
 non prohibiti, contrariè, contradictoriè & per- P. I. Disp. Se
 missivè, circa secundæ, imò, ut alii sæpe eru- lect. de Iure
 dant, primæ tabulæ præcepta dispensare pos- Dei.
 se. Existimant quippe, sicut Vasquij (x) (x)
 prodit emblema, quod, si contrarium jus nobis Deus Contr. Ill.
 dederit, eo ipse quod ipse dederit, bonum id esse fu- 1. 27. n. 11.
 turum. Verum cum ea quæ sunt juris natura-
 lis intrinsecè bona & mala audiant, sicut
 hæc non ita possunt mutari, ut quod malum
 est, malum non fit, ut Grotius (y) loquitur, ita (y)
 nec ea quæ sunt juris naturalis. Accedit quod loc. cit.
 ea quæ sunt juris naturalis, radii sint di-
 vine rectitudinis in nobis resplendentis,
 rivulus legis DEI æternæ, & expressum nimo-
 quæ ad divinam justitiam & sanctitatem, huic
 aliquid derogaret, hanc mutatum iret san-
 ctissimum & immutabile Numen, si talem
 mutationem ipse institueret. Necessum est, (z)
 ut rectè infert Frideric. Hornius, (z) imaginem & de Civit.
 instar ad sui protoiypi rationem accedere. Secus P. 100.
 enim contradictorium quid à DEO sanciretur, &
 divina

divina justitia & sanctitas variationem in pejus
ac iniquum pateretur.

(a)
Vind. qq.
diffic. c. 8.

§. 23. Cadit hic impietas Szydlowj, (a)
Etiam, inquit, in illis, quæ ad cultum DEI per-
tinent, nullo alio modo homines obligantur nisi
ex præcepto & per legem. Si enim DEVS vo-
luisse, tum potuisset alium cultum, vel modum
cultus jubere sibi præstari. Ita etiam ista quæ
ad cultum suum pertinent, DEVS liberrimè præ-
cepit, & quidem ita, ut potuerit aliter præ-
cepisse, ideoque ex hypothesi tantum mandati
di ini ista sunt vitia. Quæ ergo juris natu-
ralis & necessaria esse dicuntur in se, hæc
talia sunt necessitate tantum hypothetica,
ex positione scil. puri & absoluti DEI bene-
placiti, ita ut contrarium modum cultus
sibi jubere præstari potuerit, cum ea quæ
semel liberè præcepit, aliter quin etiam
præcipere potuerit nil obstet, quæ impie-
tate major excogitari non potuit, ceu id
Voëtio (b) ostenditur, quæ in divinam sancti-
tatem & justitiam, cui divina dictata &
pronuntiata non possunt non esse conformia,
extreme est injuria.

(b)
Lc. p. 367.

§. 24. Alia datur necessitas hypothetica &
immutabilitas Juris Naturalis ex positione im-
mutabilitatis essentiæ humanæ. Quan-
quam enim citra voluntatem divinam nul-
lus homo sit animal rationale, sicut etiam
non citra voluntatem, consequentem scil.
fit,

fit, ut bis duo sint quatuor, quanquam etiam citra voluntatem antecedentem Tu non sis homo, veritas tamen humanæ naturæ simpliciter est immutabilis, ut supra diximus. Quare cum hominis ea sit conditio, ut lex naturæ talis, quæ typus sit divinæ sanctitatis & rectitudinis, non possit ei non esse congrua, sicut natura humana est immutabilis, ita quoque ex hujus positione lex naturalis, ceu quam convenientem esse oportet conditioni humanæ, est immutabilis.

§. 25. Sed hæc *necessitas hypothetica*, I. N. Joëssimo Pufendorf. (c) asserta, & à nobis de I. N. G. non improbata, non tollit, quam nos ulterius assertum imus, immutabilitatem eorum quæ à lege hac præcipiuntur vel prohibentur, in se & absolute talem: quanquam enim sua *legalia*, & qua præcepta vel prohibita, consequenter ad voluntatem DEI legislativam se se habeant, & ita homine non existente actu lex naturæ non detur, qua tamen in se bona vel mala sunt, eandem antecedenter respiciunt, quæ ideo à DEO præcipiuntur & prohibentur, quia talem moralitatem habent, & proinde etiam homini ex conditione naturæ suæ morali agenti, non possunt non esse convenientia. Nec quando *legem naturalem* qua talem consequenter ad divinam voluntatem se habere dicimus, dicimus

crimin

erimini objicitur ejus immutabilitas; cum
 enim Deus etsi liberè, non tamen quocumq;
 modo, sed sapienter & sanctè velit & præ-
 cipiatur, quæ in se sancta sunt neque prohibe-
 bit, nec quæ in se sunt turpia præcipiet, vel
 unquam poterit præcipere. Non etiam ab-
 surdum est, aliquid ratione suæ veritatis an-
 tecedenter ad divinam voluntatem, vel præ-
 cisa eadem concipi, consequenter verò ad
 eandem esse jussum vel vetitum. Unde etiam
 homo seipsum non in animal rationale fin-
 xerit, nec etiam invito DEO tale sit, sicut
 nec numerus binarius seipsum ita finxit, ut
 ex duabus constet unitatibus, sed tale eum
 esse ipsa rei veritas exigit, prout & veritas
 numeri binarii duas exigit unitates, sicut
 hinc præcisa Divina voluntate, & conse-
 quenter ad eandem spectari potest; ita sub
 illa ratione spectatur, quando loquimur de
 esse morali, & requisitis moralitatis, sub hac,
 sermo est de origine, veritate, & rectitudine luri-
 naturalis. Sed πάντα μὲν ἄλλοις. Faxit DEUS,
 ut hæc dicta sint ipsius Sanctitatis, Ju-
 stitiæ & Potestatis gloria.

Fiat!

FINIS.

106 0)50
Index I. Thesium.

ARTICULUS I

An homo esse possit exlex?

- §. 1. Ratio Ordinū.
- §. 2. Ip̄ natura non datur, Deo negato.
- §. 3. Homini suæ naturæ conveniens lex data.
- §. 4. Bruta, plantæ, non ex jure aliqua, sed ex natura determinatione agunt.
- §. 5. Hugoñs de Roy de hac re sententia.
- §. 6. Refutatur.
- §. 7. Brutorum actiones non omni cognitione carent.
- §. 8. Ab Hebræis trucidata sunt, non ob delictum, sed hominū abusum nefarium.
- §. 9. Hominem sine lege relinqui, ejus naturæ parum fuisse conveniens.
- §. 10. Probat hanc tacita ratioñs & consentiæ allamina.
- §. 11. Huius etiam minæ legales.
- §. 12. Quibus homines ad finem suum determinantur.
- §. 13. An & pulor exscelere haur ostendat?
- §. 14. Distinctio proponitur.
- §. 15. Affirmatur.
- §. 16. De tentationibus & internis motibus.
- §. 17. Refutatur Car̄manuel.
- §. 18. In Atheis lex naturæ omnino non est extincta.

ARTICULUS II.

De Legis naturalis latore, ipsiusque existentia,
probans dari DEUM.

- §. 1. Ordo radiationis.

AA 5A, 46

INDEX I.

- §. 2. *Ad vim legis naturalis non sufficit qualicumq; hominum consensus, sed requiritur firma assertio existentia Divini Numinis.*
- §. 3. *Illud existentia probatur.*
- §. 4. *Conceptus verus de DEO quinam sit?*
- §. 5. *Providentia Divina evidensibus adstruitur argumentis.*
- §. 6. *Mundus corpis, nec est aeternus.*
- §. 7. *Origo communis gentiliu erroris de materia Deo coaeterna.*
- §. 8. *Mundum in tempore coepisse contra Atheos probatur.*

ARTICULUS III.

De Jure DEI in hominem.

- §. 1. *DEI in homines jus proponitur.*
- §. 2. *Jus Divinum hominem creandi quale.*
- §. 3. *DEVS non nisi sapientia & bonitati sua convenienter agi.*
- §. 4. *Essentia rerum quomodo dicantur aeterna.*
- §. 5. *Essentiarum immutabilitas qualis.*
- §. 6. *Perfectioni divinae hac assertione nihil deest.*
- §. 7. *Inferitur hinc, Deum licet libero voluntatis actu hominem creaverit, non tamen prohibuit eidem quae tali essentiae tribuere potuisset, occurraturq; objectionibus quibusdam.*
- §. 8. *Vsus huius tractationis.*
- §. 9. *Ex Jure Dei creandi Divinum in homines Imperium adstruitur, ubi notatur Amyraldus.*
- §. 10. *Illud Imperium Divinum attribuitur, naturaeq; hominis rationali conforme est.*
- §. 11. *Ex hoc Imperij Jure Deum hominem ad certum finem natura ipsius convenientem condidit.*
- §. 12. *Potest Deus hominem condere ad proximi utilitatem, & socialem vitam.*
- §. 13. *Imperium Dei in homines proprium respicit non tantum exteriores sed & interiores actiones.*

§. 14. Ex

INDEX I.

- § 14. Ex eodem, Leges hominibus & communes & personales ferendi, jus habet.
- § 15. Non tamen contrarias illis, quæ alias jure naturali sunt præcepta.
- § 16. Refutatur contraria opinio Resorforis & Seydovii.
- § 17. Non præcipere Deus potest ea quæ physice impossibilia sãnt.
- § 18. Corrigitur auctoris de principis iusti & decori sententia, de impossibilitate ex defectu voluntatis.
- § 19. Si quid præstita impossibile nostra culpa evaserit, non tollitur obligatio.
- § 20. Inte igitur Deus, ut præcepta ipsius ferremus, postulare potest.
- § 21. Jus Divinum vita & neci in homines quale.
- § 22. Ob peccata aliena animæ quæ puniri potest in respectu ad propriam culpam.
- § 23. Quomodo aliquis in partem culpæ alienæ veniat.
- § 24. Pœna alias obnoxius, non potest pœna affigi ob alienam transgressionem sibi tantum imputatam.
- § 25. Jus Dei in hominibus ut nititur divinis beneficiis, ita non potest immittere hoc ipso malum, quod hæc beneficia saperet.
- § 26. Imperium hoc Dei homini innotescit ex meru naturæ naturali.
- § 27. Merito hic, alius cum bonorum, alius malorum fit, qualis ille.
- § 28. Qualis fit malorum merito exemplo illustratur.
- § 29. Merito ille est tacitus obligationis sensus per conscientiam se exercentis.
- § 30. Hac obligatio vere talis est contra, Communitatem & Vassalium.
- § 31. Decalogus evidentissimum Divini in nos juris & imperij testimonium est.

INDEX I.

§. 32. Effectus Divini huius Imperij in nobis lex est natura.

ARTICULUS IV.

De Sapientia DEI Legislatoria.

- §. 1. Ratio Ordinis.
- §. 2. Dictionamina rationis divina practica qualia.
- §. 3. Notatur Sam. Retorsit, qui beneplacitum Dei pro regula prima habet.
- §. 4. Iustum dicitur apud Deum aliud equatorie, aliud rectorie.
- §. 5. Ius natura quatenus equatorium secundum Ius Dei rectorium exprimi non potest.
- §. 6. Explicatur quomodo Legis naturalis prototypus sit in Deo.
- §. 7. Prater respectum ad suam Sanctitatem, Deus quoque, nomine humana rationem habet.
- §. 8. Quod etiam exponit Sanderfon.
- §. 9. Anacaphalcosis eorum qua hactenus dicta sunt.
- §. 10. Dictionamina Dei practica non sunt ipsa Lex Dei aeterna.
- §. 11. Lex Dei aeterna quid, & qualis.
- §. 12. Contra hanc legem quando Deus non agit, fit id non aliqua obligatione, sed ob essentia ipsius perfectionem.
- §. 13. Obligationsi huius legis propriae homines subjacent, ut propriae creaturae reliquae.
- §. 14. Lex aeterna quid in ordine ad homines fit.
- §. 15. Ei subiciuntur propriae actus humani liberi tantum.
- §. 16. Legis Dei aeternae promulgatio.
- §. 17. Ab ea est omnis ceterarum legum obligatio ultima, & quam atq; bonum.
- §. 18. Eiusdem rivulus & εν υω & est lex natura.
- §. 19. Vnde legum humanarum hac aeterna lege nititur.
- §. 20. Reliquiae imaginis divinae sunt fragmenta Legis aeternae in nobis expressa.

ARTI-

Quid sit id, quod legis rationem in homine
habet.

- §. 1. Ratio ordinis.
 §. 2. Lex natura quomodo in hominis intellectu.
 §. 3. Non est ipsa anima vis intellectiva & dydicatrix.
 §. 4. Nec ipsa humana natura rationalis.
 §. 5. Nec natura socialis.
 §. 6. Quae visa quidem honesta stimulos subdit.
 §. 7. Et ad certas actiones hominem dirigit, non tamen efficaciter obligat.
 §. 8. Custodia socialitatis an lege naturali, seu ratio universi juris naturalis praecepta?
 §. 9. Eadem non est ultimus hominis finis, vel adequatus.
 §. 10. Ita disputant Ecclesiae Patres, & ex sana rationis dictamina ipsi Genuiles.
 §. 11. E Socialitate per se non possunt duci officia quae Deo debentur.
 §. 12. Fundamentum Legis natura non est mutuum omnium in omnes bellum.
 §. 13. Ostenditur rationi potius rectae, quam corruptae & ferocien-
 ti natura, in deducendis Iuris natura officiis inheren-
 dum esse.
 §. 14. Sententia Hobbesii, distincte examinatur.
 §. 15. Prima natura, motusq; interni non sunt lex natura.
 §. 16. Theophilus Alerbaeus de Polygamia examinatur.
 §. 17. Instinctus hominis qui proprius?
 §. 18. Obligationem hi legalem non inferunt.
 §. 19. Voluntas, vel ejus motus Legem natura in homine non
 constituit.

INDEX I.

- § 19. *Lex natura est aliquid habituale, congenitum, intellectiva tanquam lumen recti superadditum atq; inscriptum.*
§ 21. *Et quidem scriptio actuali, non potentiâ tantum.*
§ 22. *Examen sententia opposita.*
§ 23. *Lege natura homines aliquatenus Deo assimilantur, qua ratione ad imaginis divinæ reliquias refertur.*

ARTICULUS VI.

De Promulgatione atque Cognitione Præceptorum Legis naturalis.

- § 1. *Tractationis ordo exponitur.*
§ 2. *Lex natura à Deo quomodo promulgata.*
§ 3. *Promulgatio illa ut olim facta, & quomodo hodie fiat.*
§ 4. *Aliud Legis promulgatio, aliud ejusdem divulgatio.*
§ 5. *Conscientia medias inter Deum & homines partes agit.*
§ 6. *Ejus duplex obligatio, activa & passiva.*
§ 7. *Conscientie insita notitia alia est bonestorum & turpium, alia mali manentis delinquentes.*
§ 8. *Illâ directiva, hæc coactiva videtur, & innotescit utraq; homini per advertentiam.*
§ 9. *Exerit se advertentis per usum rationis, & inde consurgit conscientia actualis.*
§ 10. *Vsus rationis quid hæc præstet.*
§ 11. *Ab, & unde rationis rectitudo.*
§ 12. *Multum hanc juvat prudentia habitus.*
§ 13. *Cujus sicut in hominibus dantur varij gradus, ita & lura naturalis peritia non ydem sunt profectus.*
§ 14. *In cognoscendo lura natura opus est accurata objecti, & circumstantiarum cognitione.*
§ 15. *Objecti consideratio quid præstet.*
§ 16. *Socialitatem quoq; in cognoscendo lura naturali multum confer-*

INDEX I.

conferre, iuris tamen universi nat. non esse sufficiens per se
& adequatum fund. mentum ostenditur.

- §. 17. Eadem tamen conjuncta cum rationalitate admittitur
pro norma eorum tantum officiorum, qua alii debentur.
- §. 18. Officia hac erga alios ex convenientia cum fine societatis
& principis practici deducendi methodus, exemplis illu-
stratur.
- §. 19. Officia alia sibi homo debet propter se, alia propter socia-
litatem.
- §. 20. Ad illorum investigationem opus est accurata sui ipsius
cognitione.
- §. 21. Quam multum juvet philantia, eaq; non quavis, sed ra-
tione temperata.
- §. 22. Ex hac certum inter illa officia ordo oritur.
- §. 23. Et diligens cura, quam sibi homo debet ratione animi,
corporis, & status in qua vivit.
- §. 24. Absoluta doctrina de objecto actuum transitur ad cir-
cumstantias, easq; accuratius considerandi necessitas pro-
ponitur.
- §. 25. Ad hanc tractationem statuum doctrina e Rhetorico
petenda.
- §. 26. Quid status sit? quis ejus valor moralis, & quanam ejus-
dem varietas?
- §. 27. Quomodo à I. N. alia absolute, alia sub certis circumstan-
tiis prohibeantur, vel precipiantur.
- §. 28. Tres ponuntur gradus eorum, qua sunt iuris naturalis.
- §. 29. Circumstantia semper quando objectum mutant dictum
difficile est.
- §. 30. In investigando iure naturali semper ad notiones evi-
dentissimas respiciendum est.
- §. 31. Impedimenta cognoscendi ea qua sunt iuris naturalis,
sunt infirmitas humana natura.

INDEX I.

- §. 32. *Falsa veri & boni species.*
- §. 33. *Varia vivendi genera, & consuetudines inveterata.*
- §. 34. *In eorum originem diligentius ex Christianorum disciplina inquiritur, ubi occurrit labe originalis.*
- §. 35. *Satanae seductiones atq; suggestiones.*
- §. 36. *Omnium vero optimam hinc abstraculis medelam afferit Sacra Scriptura.*
- §. 37. *Quae ipsa exemplis etiam passim docet, quam am jure natura prohibita sint, poenas refractariis illatas referendo*
- §. 38. *Præcepta Noachica non sunt adequata cognoscendi jurae naturae norma.*
- §. 39. *Consensus gentium quid conferat in cognoscendis illis quae sunt iurae naturae.*

ARTICULUS VII.

Quid hominem ex naturae suae Conditione deceat.

- §. 1. *Lex naturae humanae naturae convenienter data est.*
- §. 2. *Natura humana rationalis est.*
- §. 3. *Ratione proprie dicta carent bruta.*
- §. 4. *Socialis hominis natura rationi subjacet, ejusq; regimini.*
- §. 5. *Homini dignitatem multum auget, quod conditus sit ad imaginem Dei.*
- §. 6. *Ejus naturam corruptam supponi tractatio praesens postulat.*
- §. 7. *A corruptione hac abstrahere non licet.*
- §. 8. *Mala naturae Gentiles senserunt.*
- §. 9. *Non omnes promiscue, sed certa tantum actiones humanae naturae convenient.*
- §. 10. *Illae convenientiae sua insignis est dignitate.*
- §. 11. *Ex qua moralitas oritur.*

§. 12. Con-

INDEX. I.

- §. 12. *Conveniunt humana natura que rationi & honestati congruunt.*
- §. 13. *Cujus rei fundamentum est ipsa humana natura ratio.*
- §. 14. *Modus hanc convenientiam investigandi.*
- §. 15. *Conveniunt autem quedam natura humana vel absolute, vel pro certo perum statu.*
- §. 16. *Eadem vel involvunt simul aliquam necessitatem moralem, vel liberi sunt tantum arbitrii.*
- §. 17. *Convenientia etiam fundamentum certus status est in quo quis vivit.*
- §. 18. *Gentium consensus circa ea que humana natura conveniunt.*
- §. 19. *Idem ex Epicteto declaratur, ex natura rationali.*
- §. 20. *Ex Cicerone, e natura sociali.*
- §. 21. *Ex Christianis & Gentilibus, e statura humana intuitu.*

ARTICULUS VIII.

De discrimine naturali honestorum & turpium.

Unde cognosci possit

An & quomodo aliquid in se sit honestum vel turpe?

- §. 1. *Instituti ordo exponitur.*
- §. 2. *Sententia eorum, qui Legis natura intrinsecam moralitatem negant, vsusque.*
- §. 3. *Samuel, Retorsoris.*
- §. 4. *Hobbesii.*
- §. 5. *Afferitur, ea qua naturaliter sunt honesta vel turpia habere se antecedenter ad divinum beneficium.*
- §. 6. *Honestum & turpe naturale species sunt moralitatis; morale unde dicitur.*

A a

§. 7. Propo-

INDEX I.

- §. 7. Proponitur sententia Scholasticorum de *res* esse naturalis, & morali.
- §. 8. *res* esse moralis ratio formalis non est libertas actionum, sed fundamentum potius.
- §. 9. Neq. relatio rationis ad legem.
- §. 10. Morale fictum non est quid, vel merum ens rationis, et non habeat esse physicum.
- §. 11. Neq. ordo & respectus ad legem, seu regulam morum.
- §. 12. Neque imputativitas.
- §. 13. Sed consistit in valore quodam, quo aliquid citra fictionem ad certum effectum in vita humana valet.
- §. 14. Qui valor tanquam suum fundamentum respicit pro-
refin agentis.
- §. 15. Et fundatur varie in ipso agente.
- §. 16. In conditione & natura objecti.
- §. 17. Ad quod etiam Deus in ipsa S. Script. digetum intendit.
- §. 18. In actionum fine.
- §. 19. Earundemq. circumstantiis, quae varia sunt.
- §. 20. Accidentales circumstantia actus valorem multum saepe
augent.
- §. 21. Saepe speciem ejus immutant, suntq. tum essentialis.
- §. 22. Saepe tamen mera conditionis physica tantum rationem
habent, neq. valorem moralem per se augent.
- §. 23. Concurrunt ad actuum moralitatem vel privative, vel
positive.
- §. 24. Valor moralis ex positio resultans alius est, à superiori
impositione, qui exponitur.
- §. 25. Alius, qui est. à re ipsa & immutabilis, quomodo oritur.
- §. 26. Moralitas immutabilis objectiva quid, & unde fit.
- §. 27. Dicitur in respectu ad rationem agentis proaereticam.
- §. 28. Seu hoc fit in objecto ad se ipsum relato, seu in agente ab
objecto diverso.
- §. 29. Fun-

INDEX I.

- §. 29. *Fundamentum valoris morali, ut in objecto citra superioris impositionem consurgere possit.*
- §. 30. *Ejus ulterior expositio.*
- §. 31. *Qua moveri possent objectionibus occurritur.*
- §. 32. *Immutabile hoc morale formaliter non idem quod legale.*
- §. 33. *Datur etiam morale, nisi immutabile, ita quoque ab objecto inseparabile.*
- §. 34. *idem est Scholæ doctrina declaratum.*
- §. 35. *A fine quomodo immutabilitas morali valoris oriatur.*
- §. 36. *Quomodo item à circumstantiis.*
- §. 37. *Quomodo ab agente ipso.*
- §. 38. *Ex concursu horum principiorum una consurgit moralitas; objecti illa habitudo ad actum declaratur.*
- §. 39. *Quomodo hic concurrant circumstantia.*
- §. 40. *Quid finis hic praestet.*
- §. 41. *Ratio unionis & concursus horum principiorum, ad absolvendum id morale, exponitur.*
- §. 43. *Tota moralitatis origo paucis repetitur.*
- §. 44. *Concluditur ex hactenus dictis, dari naturale discrimen honestorum & turpium antecedenter ad legem.*
- §. 45. *Indifferens quomodo actus physicus.*
- §. 46. *Indifferens in ordine ad actum moralem.*
- §. 47. *Solvitur objectio.*
- §. 48. *Indifferens in ordine ad actum moralem ulterius expositum.*
- §. 49. *Status controversia formatur de bono & malo morali.*
- §. 50. *Quomodo Patres & Scholastici de bono & malo morali in ordine ad legem loquantur.*
- §. 51. *bonitatis & malitiae morali intrinseca principia.*
- §. 52. *Agentis intellectus & voluntas.*
- §. 53. *Hac si fertur in rem sibi moraliter difformem actus redditur malus.*
- §. 54. *Diffe-*

INDEX I.

- §. 54. *Differentia inter bonum & malum naturaliter tale, & ex impositione.*
- §. 55. *Objectum saepe ex propria & objectiva ratione ita se habet, ut ei actus per se conveniat, vel non conveniat.*
- §. 56. *Ejus convenientia origo est ipsa ratio objectiva.*
- §. 57. *Fundamentum vero hominis rationalis in se immutabile.*
- §. 58. *Et finis quoque ad bonitatem & malitiam actus per se & intrinsece talem concurrat.*
- §. 59. *Quid hic praesent circumstantia.*
- §. 60. *Quid fiat, si vel adsunt indebite, vel absunt debite.*
- §. 61. *Quid, prout respiciunt ipsius agentis personam.*
- §. 62. *Speciem moralem interdum circumstantia immutant.*
- §. 63. *Interdum intra eandem speciem bonitatem & malitiam moralem augent.*
- §. 64. *Idem exemplis docetur.*
- §. 65. *Modus quomodo bonitatem & malitiam augeant, vel imminuant.*
- §. 66. *Conclusio hactenus dictorum.*
- §. 67. *Applicatur haec doctrina ad magis hominum interiores, qui sunt vel admissi,*
- §. 68. *Vel primo-primi & rationem antevertentes.*
- §. 69. *Qui tamen nihilominus Legi naturae subjacent.*
- §. 70. *ἀναπαράσιτοι.*
- §. 71. *Veterum testimonia & aliorum consensus.*
- §. 72. *Examinatur auctoritas supra adducta Vasquij.*
- §. 73. *Rhetorfortii, & Hobbesii.*

ARTICULUS IX.

De Conformatione Creaturae Rationalis cum Creatore.

§. I. Ra⁶

INDEX I.

- §. 1. Ratio ordinis.
- §. 2. Homines ad assimilationem cum Deo tenentur, tanquam ad finem.
- §. 3. Consensu Gentilium & imprimis Platonis.
- §. 4. Pythagoræ & ejus Sæcularum.
- §. 5. Aristotelis, qui tamen eam per contemplationem potius, quam actionem fieri putat.
- §. 6. Ciceronis.
- §. 7. Stoicorum.
- §. 8. Philonis Iudei.
- §. 9. Patrum Christianorum, Iustini Martyris.
- §. 10. Clementis Alexandrini.
- §. 11. Gregorij Nazianzenis & Theodoretis.
- §. 12. Assimilationem illam consistere in sanctitate vite secundum legem naturæ expressa.
- §. 13. Eiusdem primæ normæ ipsa Divina rectitudo.
- §. 14. Assimilatio illa non consistit in renovatione spirituali, sed in socialis vite integritate.
- §. 15. Legis nat. finis internus quis?
- §. 16. Ejus partes.
- §. 17. Earum in assimilatione Dei concursus, & quidem religionis.
- §. 18. Philautia.
- §. 19. Socialis integritatis.
- §. 20. Distinguitur hæc assimilatio ab omnimoda exæquatione.

ARTICULUS X.

De Juris Naturalis immutabilitate.

- §. 1. Ratio ordinis.
- §. 2. Hominis natura immutabilis est.
- §. 3. Antecedenter ad voluntatem Dei.

§. 4. Con-

INDEX I.

- §. 4. *Consequenter ad eandem se habet rei existentia.*
- §. 5. *Tota immutabilitatis hujus ratio potius declaratur.*
- §. 6. *Moralitatis immutabilitas.*
- §. 7. *Vnde oriatur.*
- §. 8. *Immutabilitas tamen moralis quadruplex.*
- §. 9. *Mutatio non contingit circa rem morale, sed circa objectum.*
- §. 10. *Quomodo hac fiat.*
- §. 11. *Quomodo eandem circumstantia present.*
- §. 12. *Bonum naturale quomodo immutabiliter se habeat, & unde.*
- §. 13. *Quomodo item malum.*
- §. 14. *Immutabilitas moralitatis quomodo ab objecti ratione.*
- §. 15. *Ratio hac objectiva comperit objecta, vel immutabiliter.*
- §. 16. *Vel mutabiliter exempla.*
- §. 17. *Notatur Ioh de Rada.*
- §. 18. *Quomodo objectum a ratione sua morali liberetur.*
- §. 19. *Ex ratione conditionum & circumstantiarum moralium potiorum, vel minus talium, actionum certus ordatur.*
- §. 20. *Objecti mutatio non infert mutationem juris.*
- §. 21. *Nec additio ad Leges naturales, est earundem mutatio.*
- §. 22. *Offenditur Ius natura non posse a DEO mutari.*
- §. 23. *Notatur Szydlovius.*
- §. 24. *Immutabilitas Iuris naturalis hypothetica.*
- §. 25. *Nobis non contraria.*

Index

Index II. rerum & verborum.

A.

Absoluta potentia Deus non potest innocentem
ad modum gravissimi peccatoris punire. pag. 68.

& 70

Actus divini non subjacent legi. 103

Actus humani vero subjacent proprie, improprie &
etus irrationalium creaturarum. p. 103. seq.

Actus hominis & exteriores & interiores Dei impe-
rio subjacent. § 2. & § 3. p. 94. & 303. 305

Aequalitas matua, mutui belli causa non est. 134

Agentia sensu & ratione carentia vi interna, & natura-
li dirguntur ad finem suum. p. 14. & 15

Antecedenter ad divinam voluntatem se habent, quæ
naturaliter sunt honesta & turpia. p. 234. 257. 285. 324

Apprehensio quomodo conferat ad cognoscenda ea
quæ sunt Juris naturalis. 159

Arminiani male contendunt Deum Adami peccatum
ob solam atrocitatem posteris imputasse. 68

Assimilatio Dei in quo consistat. p. 316. 324. 327. finis
legis naturalis est. 96. 150. 157. 312. seqq.

Assuetudo sola non producit notitiam honestorum &
turpium. p. 148. format equidem ad virtutem. ibi-
dem. Obligationem tamen efficacem non inducit

149

Arthei quidam immerito dicti. 27

in Atheis an Lex naturæ penitus extincta. 22

Atrocitas delicti non valet efficere, ut propinquis in-
nocentibus culpa impitetur. 68

Baby.

INDEX N.

B.

- Babyloniorum Matronæ & Virgines.** 17
- Bruta ratione carent. p. 207. seq. non tamen destituuntur aliqua solertia, quæ à judicio sensitivo oritur. p. 208. Inter ea non obtinet jus proprie dictum. p. 3. 4. 5. 6. 7. 9. non agunt ex nexu mechanico musculorum præcisa omni cognitione. 8. ab Hebræis trucidabantur non ob commissum delictum, sed ob nefandum abusum, ex hominis in ea dominio. 9. 10**
- Bonitas Divina, Imperii Divini norma est. 46. 56. 58. 62**
- Bonitatis divinæ testimonium est sera scelerum vindicta. 84**
- Bonitas & malitia actuum intrinseca unde oriuntur. 164. 165. 168. 346**
- Bonitas moralis intrinseca è quibus consurgat principis. p. 287. & seqq**

C.

- Circumstantiæ sæpe induunt rationem objecti. 182 & 183. exempla, 86. 344. id verò semper quando fiat, difficile scitu. 183. quomodo concurrant ad moralitatem actuum humanorum. 164. 182. 250. & seq. eadem quotuplices. ibid. sæpe actibus novam speciem superaddunt. 252. 297. sæpe bonitatem & malitiam intra eandem speciem augent. 299. & seqq. interdum etiam nihil conferant. 253. & seq. 275. ex iisdem in se spectatis in actu interdum moralitas oritur. 269. 294. seq.**
- Cognitio sui ad investiganda quæ sibi officia homo debet necessaria est. p. 177. & seq. Conscientiæ iunge-**

INDEX II.

ria & dictamina legis homini datae testes sunt. 13. 81.
per eam Deus & homo conjunguntur. 79. 152. taci-
tus obligationis erga Deum sensus se exerit. 79. 154.
Eidem legem per se obligantem solus Deus in-
jungere potest. p. 154. Ejus obligatio duplex, activa
& passiva. 155. Notitia atque vis eidem impressa a-
lia directiva alia coactiva. 156. Conscientia e quibus
mentis humanae actibus confurgat. 157. seqq.

Consensus Gentium quid praestet in cognoscendis iis
quae sunt Juris naturalis. 209. seqq.

Convenientia qua homini aliquid conveniens est, con-
sistit sua gaudet dignitate. 217. in honestate & ratio-
ne. 219. & seqq. Ejus signa. 223. investigandae ratio.
223. 224. alia absolute talis, alia pro certo statu. 225

Culpa aliena innocenti, non recte imputatur, nisi in
respectu ad peccatum proprium. 68. 69. Ejus com-
municatio quot fiat modus. 70. & 71

D.

Decalogue jura omnium hominum communia contra
net. 86. Evidentissimum divini in homines Impe-
rii testimonium est. ibid.

Decorum quid. 234 & 236. seqq.

Deī existentia, ad vim Legis naturalis necessaria. 24.
eadem aliquot argumentis asserta. 25. & seqq. Es-
sentia perfectissima legis vices in ipso habet. 103

Delicta aliena quomodo à Deo imputentur. 66. 67. &
seqq.

Depositum reddere, quomodo sit Juris naturalis. 136

Divulgatio Legis naturalis, quomodo fiat. 153. & 154.

Differt à promulgatione. ibid.

B b

Essen-

INDEX II.

E.

Essentia rerum æternæ.	37, 38. & seqq.
Esse hominis physicū immutabile.	37-42, 310, 336. seqq.
& Esse morale.	57. & seqq. & 310, 340
Esse naturale & morale ex mente Scholasticorum quid.	237. & seqq.
Evangelia Legis naturalis finis.	327. & seqq.
Exlex homo non potuit creati.	21

F.

Finis actionum moralitatem quomodo fundet?	248,
249. habet interdum immutabilem valorem mo- ralem. 267, 292. ejus habitudo cum cæteris ad mo- ralitatem concurrentibus principiis.	272, 274
Finis hominis est vita rationalis & socialis. 14. & 47. 1 parte Dei est gloria Dei. 50. Antecedit societatis curam. 126. à parte aliorum, proximi utilitas.	51
Finis agentium ratione carentium.	14, 15
Finis Legis naturalis est Dei assimilatio. 312. seq. ev- angelia seu iustitia.	328. & seqq.
Fundamentum Juris naturalis.	168. & seqq.

G.

Gradus dantur cognitionis Legum naturalium.	164
Gradus tres eorum quæ sunt Juris naturalis. 187. eo- rum fundamentum.	264

H.

Homini naturæ suæ conveniens lex data. 2. idem ad social-	

INDEX II.

socialitatem conditus. 10. 11. 12. 13. 14. 15. homines
ob naturæ communitatem communi lege obligan-
tur. 12. 13. & 209. seqq. Ante & post scelus sæpe pudore
tanguntur. 15. 16

Homo ad Dei gloriam, tanquam finem suum condi-
tus. 49. & 126. idem ad proximi utilitatem ordina-
tus, alius rursus ad imperandum, alius ad paren-
dum. 51. sine lege relinqui non potuit. 10. & 21.
non nisi animal rationale creati potuit. 37. 42. 318.
& 336. in moralibus quoad statum corruptum cur
considerari debeat? 119. seqq.

Honestæ & turpiæ naturaliter, habent se antecedentes
ad Dei voluntatem. 234. 257. 288

I.

Idea Divini intellectus rerum creandarum norma. 35.
& seqq.

Imaginis Divinæ reliquiæ quo sensu supersint 150.
eo an, & quomodo pertineat Lex naturæ. 93. 127.
150. & 157

Immutabile quæ duplex. 39

Immutabilitatis naturalium & moralium entium essen-
tiæ, fundamentum, 35. 37. 41. 44. 45. 90

Imperium ad ordinem constituendum, it. ad societa-
tem servandam necessarium, 209

Imperium Dei in hominem, oritur ex jure creandi. 46
Illud summum quidem, ceteris tamen Divinis attri-
butis coveniens est. 46. 56. 58. 62. & naturæ hominis
rationali attemperatū. 47. 60. in hominem propriè
se exerit, differtq; à potestate in bruta. 52. Respicit

Bb 2 non

INDEX II.

- non tantum actus exteriores, sed & interiores. 52. 53.
Jus Dei Legislatorium fundat. 55. innotescit per naturalem Numinis metum. 77. evidentissime per Decalogum. 86. **Jus vitæ & necis** in homines complectitur. 66
- Impedimenta cognoscendi** quæ sunt **Juris naturalis**. 192. & seqq.
- Impositio** quatenus ab ea dependet valor moralis. 255. & seqq.
- Impossibilia à Deo** lege præcipi non sunt. 56. 57. seqq. ex defectu voluntatis proprie talia non sunt. 63. nec quæ nostra culpa talia facta sunt. 64
- Imputativitas** an ratio formalis moralitatis. 242
- Imputatio alienorum peccatorum** quomodo fieri possit. 69
- Indifferens** quid & quotuplex. 277. 278. & seqq.
- Infantes** habitu cognitæ habent leges naturales. 153 cum parentibus trucidati non omni vacant culpa. 69. & 71
- Instinctus naturalis** in ratione carentibus legis vices supplet. 107. non est ipsum **Jus naturæ**. 137. & seqq. ejus in hominibus varietas. 140
- Interni hominis actus** lege naturæ diriguntur. 52. & seq. 94. 303
- Intellectus Divinus** ideas rerum libere creandarum repræsentat. 35. & 36
- Intellectus** tabula est, cui lex naturæ est inscripta. 157
- Jus inter homines** rectorium & æquatorium. 92
- Juris** capacitas non datur sine capacitate rationis. 7
- Jus naturæ**, & natura differunt, ibidem. an datur sub

INDEX II.

sub hypothefi quod non fit Deus. 1. Ejus obligatio tantum à superiore est. 2. eidem adverfa, à Deo nullo modo poffunt præcipi. 56. Actus hominis externos & internos dirigit. 53-94

Juris naturalis an, & quomodo, aliquid fit, unde cognofcatur. 164. & feqq. & 190. non adæquate per fe, & fufficienter ex nuda focialitate. 167. quædam dicuntur absolute, quædam fub certo rerum ftatu. 185. & feqq.

L

Legæ præcipi à Deo non poffunt, quæ phyfice impoffibilia funt. 60

Legum vis Directiva & coactiva. 156

Legale & morale quomodo differant. 264, 267, 282, & 283

Leges humanæ primæ in Legæ æterna fundantur. 111

Legiflatoria Dei potestas fundatur in Divino in homines imperio. 56. Semper conformis eft Legi Dei æternæ ibid. p. 95. & naturæ humanæ attemporata. 97

Lex Dei æterna quid fit? 56. & 101. feq. Ratio eft præceptorum moralium quatenus funt leges. 188. & 109. in eadem obligatio legum humanarum fundatur. ut. in refpectu ad Deum eft ifa Divina effentia. 103

Lex Dei æterna Legiflationem habet in ordine ad homines ei fubjectos. 104. Norma ergo eft actuum humanorum, fed liberorum tantum. 106. Innotefcit per implantationem Legis naturalis. 108. fons eft Legis naturalis. ibid. & 324

Lex naturæ radius eft fanctitatis, juftitiæ & rectitudinis

INDEX II,

dinis Divinae. 108. & 198. 11. 89. & seqq. 324. An detur
 sub hypothese, quod non sit Deus. 1. Ejus in ho-
 mine existentia probatur, 12. & seqq. In Atheis
 non penitus extinguitur, quin supersit cognitio
 ejus habitualis. 22. in homine non est actus tran-
 siens. 114. nec rationis dictamina præcise. 115. nec
 ratiocinandi facultas, 116. non est ipsa vis animæ
 intellectiva & dijudicatrix. 117. nec ipsa humana
 natura rationalis, 119. nec socialis, 120. & seqq.
 nec mutua hominum semet invicem lacescentium
 ferocia, 131. nec prima natura. 136. nec ipsa homi-
 nis voluntas, vel ejus motus. 141. seqq. Verum est
 lumen recti & boni practicum habituale, intelle-
 ctui superadditum. p. 142. & seqq. inscriptumque
 scriptione actuali, non potentiali, aut per modum
 propositionum discursu acquisitum. 144. & 145.
 146. 147. & 157. Refertur ad reliquias amissæ
 imaginis Divinae. 93. 127. 157. id quomodo admit-
 tendum? 150. 327. seqq. Promulgata est hominibus
 per concretionem practicorum principiorum ho-
 nestorum & tutiorum. 151. 152. & seqq. innocescit
 per usum rationis & conscientia dictamen. 153. &
 154. Ab ea est rationis rectitudo, 110. & 161. Ejus
 objectum reale & personale. 166

**Loge nature prohibita sunt intrinsece mala, nec à Deo
 mutari possunt. 56. 57. 58. habentque se anteceden-
 ter ad Legislatoris voluntatem, 23. 324. quædam
 præcipit absolute, quædam pro certo rerum sta-
 tu. 186. præceptorum ejus tres gradus. 187**

ob Legem naturæ violatam integri populi deleti sunt.
 p. 66.

INDEX II.

p.66. eadem ad salutem æternam insufficientis. 325
Libertas an ratio formalis moralitatis? 237
Libertas Divina convenienter reliquis Dei attributis exponenda est. 41

M.

Macedonum injustus mos delinquentis proximos innocententes interficiendi. 68
Magistratus punit delicta contra Jus naturæ, tanquam Decalogi custos. 83
Malum & peccatum differunt. 264. 267. 282
Malum quomodo immutabile. 346
Materiæ vitium à Gentilibus assertum. 13. 33. 71
Materiam Deo coæternam cur statuerint Ethnici. 33
Matrimonium inter fratrem & sororem in Adami liberis liberari potuit à ratione illa formali sub qua intrinsece alias fuit malum. 189
Media homini ad vitam rationalis custodiam concessa. 14
Motus naturalis Divini numinis Divini in nos Imperii testis est. 75. seqq. Alius bonorum alius malorum. 76. prioris effectus est horror ante factum. 76. posterioris trepidatio post factum. 77. 78
Minæ in mente hominis non sunt à principiis quæ homo ratiocinando eruit, sed à superiori. 117. sensus earum evidens adjunctæ nobis legis naturalis testimonium. 14. 170. & 87
Mores quid? 235. an cadant in brutæ? 236
Moralia duplicia. 240. 241
Moralitas an sit merum ens rationis? 238

INDEX II.

- M**oralitatis quænam origo: 235. 236. 244. & seqq. **Alia**
 est à mera superioris impositione. 255. & seqq. **alia**
 immutabilis, natura & per se talis. 57. natura ta-
 lis principium non est libera Dei voluntas, a **ctus**
 antecedit. 45. 165. 217. 219. & 340. oriturque (1) à ra-
 tione objecti. 258. & seqq. (2) finis. 267. (3) **Cir-**
cumstantiarum. 269. (4) **agentis.** 270. & 344. **stq.**
 quænam ratio formalis? 237. & seqq. quodnam fun-
 damentum? 243. 244. & seqq. & 275
Morale positivum asserti non semper est necessarium. 82
- Morale** differt à legali. 264. 267. 282. & seqq.

N.

- Natura** non est ipsum jus naturæ. 7
- Naturam** humanam sine lege relinqui non fuit con-
 veniens. 2. 10. 21. & 205. **Eidem** non omnia indif-
 ferenter conveniunt. 19. 20. 215. 216. **Convenientia**
 illa in quo poni debeat. 219. 220. 221. **ejus** signum
 223. **investiganda** ratio. 123. 124. **alia** per se talis est
 & immutabiliter, **alia** ob certum hominis statum. 225
- Natura** humana rationalis & socialis est. 206. 207. 208. 269
- Natura** legis naturalis in homine rationem habet, 119. & seqq.
- Naturæ** humanæ infirmitas magnum cognoscendi ea
 quæ sunt Juris naturalis impedimentum. 191. **ejus**
 corruptio quare hic consideranda. 210
- Noachica** præcepta an. normam cognoscendi ea quæ
 sunt juris nat. constituent? 199
- Nudi-

- N**uditatis quomodo contra jus naturale? 182. 372
- O.
- O**bjectum fundat moralitatem actuum. 245. & seqq.
 ab eodem moralitas interdum separabilis, 262. &
 seqq. & 348. interdum inseparabilis. 265. 347. ab
 eo quorundam actum intrinseca moralitas. 164. &
 seqq. 258. & seqq. 287. & seqq. 346. in moralitate
 constituenda habet se tanquam forma. 274
- O**bjectum Legis naturalis reale & personale. 166
 Idem quandoque mutatur. 186. & 213. id quomodo
 fiat. 187. & 342. saepe numeronostrium intellectum,
 ob naturalem labem, illius mutationis cognitio
 fugit. 189
- O**bligatio non nisi à superiore proficiscitur. 224. non
 cadit in Deum. 103. præsupponit scientiam legis.
 107
- O**bligatio interna hominis non est à simplici ratio-
 nis discursu, sed ab auctoritate superiori. 118. nec
 ab ipsa natura humana vel rationali, vel sociali. 119.
 & 122. nec à nuda assuefactione aut imitatione. 149.
 per conscientiam se exerit. 79. & seqq. estque ve-
 re talis. 82
- O**fficia jure naturali præcepta, alia Deum, alia homi-
 nem ipsum, alia proximum respiciunt. 166
- O**fficia Deo debita, non ex socialis vite, sed ejus essen-
 tiaz intuitu deducenda sunt. 166. 167. 170. & 171
 Aliquatenus ex ipsa natura innotescunt. 166
 antecedunt, ea quæ debentur sibi & proximo. 128.
 & 180
- O**fficia quæ homo sibi debet, ex Philautia, non ex
 B b s socia-

INDEX II.

Socialitate dijudicanda. 171. & seqq. Alia sibi homo debet propter se, alia propter socialitatem. 177
Ordo ad conservationem societatis necessarius. 209

P.

Peccatum & turpe in se, sive malum morale, differunt. 182 & seq. & 264. 267

Philantia quznam sibi ipsi officia homo debeat ostendit. 179. & 329. fundatur in assimilatione cum Deo. 331. seq. Officiorum quoque quae proximo debentur regula est. 171

Platonis de naturae humanae corruptione sententia, 215. de summo bono & ultimo fine. 215. & 333

Polygamia male defenditur à Theophilo Alethæo. 138. est contra Jus naturæ. 179. seq.

Polygamiam Patrum Deus toleravit ob causas sibi solitas notas. 189. & seq.

Positivum morale semper statuere opus non est. 188

Proximitas Moralitatis fundamentum. 243. & seq. 259.

ratio cur certi actus brutis, non item hominibus convenient. 243

Præcepta juris naturalis alia absoluta sunt, alia pro certo rerum statu, 186. Tres notantur eorum Gradus. 187. 264

Prima naturæ non sunt lex naturæ in homine. 136.

competunt homini quatenus est animans. ibid.

sæpe proveniunt à natura ferociente. 137. & seq.

adeoq; post rectam rationem in examine Juris nat. audienda sunt. ibid.

Promulgatio quomodo à divulgatione differat? 153
 Promul-

INDEX II.

- Promulgatio Legis alia sit per actum externum, alia per naturam. 152
- Promulgatio Legis Dei aeternae facta per Legem naturam. 107. 108. 109. 151
- Promulgatio Legis naturalis à Deo facta per creationem principiorum practicoꝝ. 151. & seq. in-
fantibus actu licet ignorantibus an facta esse cen-
seatur? 152. & 153
- Providentia Dei, quem animo nostro de Deo conce-
ptum ingerat. 27. & 28. ejus existentia probatur, 29
- Prudentia egregie juvat rationis discursum in appli-
candis Juris naturalis regulis ad casus singulares, 162
- Pudor ante & post factum homines moratiores scē-
leris & peccati arguit. 17. An ergo probeat princi-
pia justitiae & decori nobis innata esse? 16. seqq.
- Pudor quoque dicitur vitiosus, is. Saepe ab homini-
bus omnino dicitur. 17. Habetur tamen pro ge-
mine à bono pullulante ingenio. ibid. Oritur et-
iam ex delicto contra legem civilem, ob infamia
metum, 18
- Pudoris laudabilis origo, 76
- Rationalitas causa est quare homo sit agens morale. 206
- Ratiocinandi facultas non est ipsa lex naturae. 116
- Ratiocinandi actus usus Legis naturalis potius est
non ipsa lex, ibid.
- Ratio

INDEX II.

- Ratio & rationis rectitudo differunt.** 116
- Rationis rectitudo necessario asserenda.** 160. 222. est autem ea à lege naturæ, 161. Multum tamen juvatur per prudentiam. 161. & 162
- Ratio non ferociens, sed recta audienda potius inducendi s actionibus hominum secundum jus naturæ.** 132
- Rationis dictamina præcise spectata, non sunt ipsa lex naturæ.** 115
- Rationi superaddita est Lex naturæ.** 116
- Ratione quomodo cognoscatur aliquid Juris naturalis esse.** 158
- Ratione regenda hominum societas.** 209. ab eo ordo & Imperium. ibid.
- Ratio formalis objectorum moralium quandoq; mutatur.** 186. Quando id fiat scitu difficile sæpè numero. 189. & seq.
- Ratio formalis moralitatis in quo consistat.** 237. seqq.
- Religio naturalis in Reipubl. bene constituenda omnino necessaria est. Non terminatur intra sphæram hujus mundi. Non habet pro sufficiente fundamento socialitatem.** 129. & 130
- Religio naturalis finis est legis naturalis.** 328. fundatur in Assimilatione cum Deo. 330
- Reliquiæ imaginis Divinæ sensu Biblico, & quoad spiritualia nullæ superflue.** 127. & 150. Sensu tamen Ecclesiastico, & ratione concreatæ moralis rectitudinis & scientiarum. 127
- S.**
- Sapientia & Sanctitas Dei regula est ut esse naturalis**

INDEX II

- lis & moralis in homine, 55. & 57. Regula item legum à Deo ferendarum. 56. 88. & seqq. Inest Deo essentialiter, immutabiliter & ante voluntatis beneplacitum. 35. & 91. Prototypus est Legis naturalis. 89. seqq. 95
- Socialitas homini præcepta. 123. & 168. Non est finis adæquatus & ultimus hominis, neque per se & adæquatum Juris nat. fundamentum. 123. 126. 127. 128. 168. 169. 170. non potest esse ratio Divini cultus & religionis naturalis. 129. 166. 167. 170. 171. neque fundamentum est officiorum quæ homo sibi debet. 171. neque etiam sufficit ad omnia Juris naturalis officia deducenda, quæ alias in vita sociali observanda sunt. 172. Conjuncta tamen cum rationalitate admittitur pro norma officiorum erga alios. 173. & seqq.
- Sociale proprie non nisi illud dicendum, quod simul honestum est. 173
- Socialis vita fundatur in assimilatione cum Deo. 333
- Status in quo vivitur fundamentum decori moralis. 227
- Status in moralibus quid sit? 184. Consideratio ejus in cognoscendo jure naturali necessaria. 183. 184. 185. Valor moralis & varietas. ibid.
- Status naturalis hominis non est bellum. 131. 132. & seqq.
- Status corruptus humanæ naturæ, in cognoscendis quæ Juris nat. sunt, necessario considerandus. 210. 211. & seqq. per naturam seposita Scriptura de eorum constat. p. 211. assumendus tanquam hypothesis

INDEX II.

- thesis alibi demonstrata. 214. de eo gentilitium que-
relæ. 214. & seq.
Stoicorum de convenientia cum natura sententia. 220. & 318
Summum bonum Platonis. 215. 313. & seq.
Surgens quid sit 156. & seq. habitualis ipsa exierit se
& fit actualis per usum rationis. 157

T.

- Tentationes internæ probant Legis naturalis existen-
tiam. 19
Tovoupinambaultii. 17
Typus Legis naturalis, Sapientia, Sanctitas & Justi-
tia Divina. 89. & seqq. 95

V.

- Valor æstimabilis ad certum effectum laudis & vi-
tuperii; ratio est formalis moralitatis. 237. seqq.
Valor ille moralis ex quibus consurgat requisitis. p.
244. seqq. 255. Ejus origo duplex. 255. & seq.
Voluntas vel ejus motus, non habet Legis naturalis
rationem in homine. 141. seqq. in se cæca est, &
regula opus habet. ibid.
Voluntas Divina an regula & fundamentum eorum
quæ naturaliter sunt honesta & turpia. 45. 91. 231.
232. 233. 234. & 235.

F I N I S.

de eo genitum
114. &
natura sentent
110. &
215. 31. &
alis ipsa enim

Lector Benevole,

acutalisent Cum notabilia errata irreperint, inter ea sequentia ita corrige.

Eticas & ja Pag. 38. l. 17. pro: duo & tria septem, lege: decem tria & septem. p. 67. l. 20. pro: Patriarcham loqui, lege: Patriarchana loqui. p. 103. l. 9. pro: cum ipsis essentia, lege: cum ipsius essentia. p. 119. l. 4. pro: illa non, lege: alij non. p. 174. l. 1. ex qua verum, lege: ex qua per se verum. p. 183. l. 8. pro: provenit secundum, lege: provenit ex illius secundum.

89. & leg.
laudis &
237. le
requirit
235. & i
is nam
ca est
ib
um eoc
45. 91.
234. & c

